

Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu

ks. Kamil Wiącek

***Rozwój duszpasterstwa
na terenie rejonu łęknickiego
w latach 1945-2015***

Praca doktorska
napisana na seminarium naukowym
z historii Kościoła pod kierunkiem
ks. dra hab. Norberta Jerzaka

Wrocław 2020

Spis treści

Wstęp.....	7
1. Kościół katolicki do 1945 r.....	11
1.1 Początki osadnictwa, przemiany polityczne, demograficzne i gospodarcze nad Nysą Łużycką.....	11
1.2 Początki i rozwój chrześcijaństwa nad Nysą Łużycką.....	18
1.3 Reformacja.....	21
1.4 Rekatolizacja.....	28
2. Nowe struktury państwowe i kościelne po 1945 r.....	31
2.1 Struktury państwowe.....	31
a) przyłączenie Ziemi Zachodnich do Polski.....	31
b) problemy demograficzne.....	33
c) charakterystyka regionu: gospodarka, oświata i kultura.....	36
2.2 Struktury kościelne.....	42
2.2.1 Diecezja wrocławska.....	42
2.2.2 Rozwój sieci parafialnej.....	50
2.2.3 Architektura i historia kościołów oraz kaplic.....	53
2.2.4 Powstanie dekanatu.....	67
2.2.5 Parafie dekanatu.....	69
a) okręgi parafialne.....	69
b) przynależność administracyjna miejscowości parafialnych.....	75
c) liczba wiernych parafii i dekanatu.....	77
2.3 Wierni innych obrządków i wyznań.....	81
a) Polskokatolicy.....	81
b) Zielonoświątkowcy.....	84
c) Świadkowie Jehowy.....	87
2.4 Ośrodki życia religijnego w parafiach.....	89
a) wezwania kościołów.....	89
b) kapliczki, krzyże i figury przydrożne.....	90
2.5 Cmentarze.....	93

3. Duchowieństwo w parafiach rejonu łęknickiego.....	97
3.1 Duchowni pracujący w dekanacie.....	97
3.1.1 Dziekani i wicedziekani.....	97
3.1.2 Proboszczowie.....	99
3.1.3 Wikariusze.....	122
3.1.4 Liczba księży pracujących w dekanacie.....	124
3.2 Wykształcenie duchowieństwa.....	127
3.3 Zakony.....	129
3.4 Duchowni – tajni informatorzy.....	130
4. Praca duszpasterska w rejonie.....	133
4.1 Sprawowanie Eucharystii.....	133
4.2 Głoszenie Słowa Bożego.....	136
4.3 Katechizacja.....	137
4.4 Misje i rekolekcje.....	142
4.5 Odpusty parafialne.....	144
4.6 Działalność charytatywno-społeczna.....	146
4.7 Wizytacje pasterskie.....	148
5. Życie religijne wiernych parafii rejonu łęknickiego.....	199
5.1. Praktyki religijne.....	199
5.1.1 Chrzest.....	199
5.1.2 I Komunia św.....	202
5.1.3 Bierzmowanie.....	205
5.1.4 Ślub kościelny.....	207
5.1.5 Pogrzeb kościelny.....	210
5.2.1. Niedzielna Msza św.....	212
5.3 Procesje, pielgrzymki, peregrynacje.....	215
5.4 Powołania kapłańskie i zakonne.....	219
5.5. Grupy duszpasterskie.....	220
5.6 Moralność religijna.....	231
5.6.1 Znajomość norm moralnych.....	232
5.6.2. Zachowania moralne.....	234
Zakończenie.....	237
Wykaz skrótów.....	241
Wykaz tabeli.....	245

Indeks osobowy.....	247
Bibliografia.....	259
Aneks.....	275

Wstęp

Po zakończeniu działań II wojny światowej w 1945 r., rozpoczęło się tworzenie polskiej organizacji kościelnej na Ziemiach Odzyskanych. Była to praca pionierska, ponieważ miejscowa ludność była w większości wyznania ewangelickiego. Wyznawcy katolicyzmu byli w mniejszości¹.

W sierpniu 1945 r. kardynał August Hlond powołał pięć rejonów kościelnych w: Gorzowie Wlkp., Wrocławiu, Opolu, Gdańsku i Olsztynie. Z dawnych ziem niemieckich wysiedlono dotychczasowych mieszkańców, a na ich miejsce przywieziono Polaków, którzy przybyli m.in. z Kresów Wschodnich. Wraz z wiernymi przybyli też kapłani. W pierwszych latach polskich struktur kościelnych brakowało duchownych. Zdarzały się placówki duszpasterskie nieobsadzone, a co za tym idzie, pozbawione opieki i posługi duszpasterskiej. Na apel prymasa Polski Augusta kardynała Hlonda na Ziemię Zachodnie zaczęli przybywać kapłani zakonni².

W 1972 r. bullą *Episcoporum Poloniae* papież Paweł VI ustanowił nowy porządek administracyjny na Ziemiach Zachodnich. Powstała w ten sposób diecezja gorzowska, natomiast w 1992 r. Jan Paweł II bullą *Totus Tuus Poloniae Populus* powołał nowe metropolie i diecezje oraz zmienił dotychczasowe granice terytorialne diecezji. Diecezja gorzowska zmieniła nazwę na zielonogórsko-gorzowska, przeniesiono również stolice diecezji z Gorzowa Wlkp. do Zielonej Góry.

Autor w niniejszym opracowaniu naukowym ukaże tematykę religijności łęknickiego rejonu kościelnego oraz wykaz stanu wiary z siedemdziesięciu lat po zakończeniu II wojny światowej tego regionu. W wyniku reformacji przestało tu istnieć duszpasterstwo katolickie. Do 1945 r. zamieszkiwała tu ludność niemiecka, która wyemigrowała lub została wysiedlona za Nysę Łużycką. Wraz z napływem ludności polskiej, a co za tym idzie w większości katolickiej, rozpoczął się nowy etap historii wspólnoty kościoła rzymskokatolickiego w regionie.

Dotychczasowy stan badań naukowych – od 1945 r. – nad dziejami opisywanych struktur Kościoła katolickiego jest bardzo skromny. Powstały dwie prace, które podjęły tematykę opisu religijności regionu, była to praca magisterska ks. Marcina Bobowicza, pt.: *Parafia Grotów w latach 1958-2006*, która została obroniona na Uniwersytecie

---

¹ Diaspory katolickie znajdowały się w Przewozie, Trzebielu i Tuplicach.

² W rejonie łęknickim byli to ks. Aleksander Zonn i ks. Paweł Elsner.

Szczecińskim w 2007 r. oraz krótka charakterystyka historii parafii w Gozdnicy, która została napisana pod redakcją ks. Antoniego Kotapki³. Nie podjęto próby opisanie kształtowania się struktur administracyjnych w lęknickim rejonie kościelnym, nie podjęto kwestii warunków w jakich znalazł się kościół wobec pełnienia swej misji ewangelizacyjnej oraz jaką rolę wypełnił w zagospodarowaniu opisywanych ziem. Nie opracowano historii i architektury budynków sakralnych, nie zajęto się charakterystyką duszpasterstwa parafialnego i posługi sakramentalnej, katechizacją rejonu, tworzeniem sieci parafialnych, kapłanami posługującymi w rejonie na przestrzeni lat, żadna z prac nie korzystała z materiałów Instytutu Pamięci Narodowej, nie opisano historii i działalności innych wyznań w rejonie oraz nie podjęto próby przedstawienia życia religijno-moralnego miejscowych wiernych. Dlatego z całą odpowiedzialnością można stwierdzić, że niniejsza praca jest pierwszym i tak wnikliwym opracowaniem dotyczącym powyższej problematyki⁴.

Podstawowym źródłem powstającej pracy były księgi parafialne, które znajdowały się w archiwach kancelarii parafialnych w Gozdnicy, Grotowie, Lęknicy, Niwicy, Przewozie, Trzebielu, Tuplicach i Żarkach Wielkich. Dokonano kwerendy ksiąg: chrztów, bierzmowań, I Komunii św., ślubów, pogrzebów, kronik, ogłoszeń duszpasterskich oraz teczek parafialnych, w których znajdowały się m.in.: sprawozdania duszpasterskie, dekrety kapłanów czy dekrety powizytacyjne. Niestety nie wszystkie parafie w sposób regularny prowadziły powyższe księgi duszpasterskie, często były niesystematyczne czy bardzo ogólne. Dużą pomocą okazały się rozmowy prowadzone z obecnymi czy byłymi duszpasterzami danych parafii. W powstawaniu pracy wykorzystano dostępne opracowania dotyczące historii regionu oraz źródła z archiwów: diecezji zielonogórsko-gorzowskiej, archidiecezji wrocławskiej, księży misjonarzy, oo. bernardynów, kościoła polskokatolickiego, archiwów państwowych w Gorzowie Wlkp. oraz Zielonej Górze, Instytutu Pamięci Narodowej i archiwów szkół w Lęknicy, Niwicy, Przewozie i Tuplicach.

---

³ A. Kotapka, *85 lat kościoła w Gozdnicy*, Gozdnica 2015.

⁴ Lepiej przedstawia się historia świecka regionu. Do jej pionierów możemy zaliczyć: P. Haracz, *Sztuka sakralna w rejonie Trzebiela do połowy XVI wieku*, Wrocław 2006; P. Haracz, *Ziemia żarska w średniowieczu*, w: *Atlas historyczny Ziemi Żarskiej*, pod red. T. Jaworskiego i R. Szymczaka, Zielona Góra 2013; T. Jaworski (red.), *Łużyce w nowożytnych i najnowszych dziejach Europy Środkowej*, Zielona Góra 1995; T. Jaworski (red.), *Serbołużycanie, Łużyce – badania historyczne i fascynacje*, Zielona Góra 1988; T. Jaworski, *Żary. Polskie Dolne Łużyce*, Żary 2005; T. Jaworski, *Żary w dziejach pogranicza śląsko-łużyckiego*, Żary 1993; Z. Kasprzak (red.), *Szlakiem atrakcyjnego krajobrazu 15. południka*, Krosno Odrzańskie 2014; S. Kowalski, *Zabytki Środkowego Nadodrza*, Zielona Góra 1976; L. Malinowski, *700 lat Trzebiela*, Trzebiele 2002; L. Malinowski, *Gmina Trzebiele – czas, ludzie, wydarzenia*, Trzebiele 2006; L. Malinowski, *Powiat żarski 1816-2006*, Żary 2006; L. Malinowski, *Przewóz i okolice wczoraj i dziś*, Przewóz 2009; W. Piwoński, *Łużyce Wschodnie*, Żary 2000.

Niestety nie zachowały się jakiegokolwiek dokumenty archiwalne dotyczące przedwojennych parafii.

Niniejsze opracowanie naukowe zależne jest od istniejącej podstawy źródłowej. W miarę możliwości w sposób wyczerpujący starano się przedstawić pracę duszpasterską, posługę sakramentalną, kształtowanie się struktur kościelnej administracji czy też życiorysy księży. Podjęto się też analizy życia religijnego i moralnego wiernych, które opracowano na podstawie relacji duszpasterzy parafii oraz zapisów znajdujących się w aktach parafii czy rejonu kościelnego.

W pracy użyto m.in. metody analizy treści, metody porównawczej, statystycznej, historycznej, syntezy oraz wywiadu. Temat rozprawy doktorskiej został opracowany w pięciu rozdziałach. W rozdziale pierwszym przedstawiono początki osadnictwa, przemiany polityczne, demograficzne i gospodarcze nad Nysą Łużycką, początki i rozwój chrześcijaństwa w regionie, reformację oraz rekatolizację.

Rozdział drugim podejmuje problematykę nowych struktur państwowych i kościelnych po 1945 r. W podrozdziale dotyczącym struktur państwowych, zajęto się kwestią przyłączenia Ziem Zachodnich do Polski, procesem tworzenia administracji państwowej, demografią i charakterystyką regionu (gospodarka, oświata i kultura). Natomiast w podrozdziale dotyczącym struktur kościelnych przedstawiono historię diecezji wrocławskiej oraz zielonogórsko-gorzowskiej, podjęto próbę ukazania rozwoju sieci parafialnej, powstania dekanatu oraz parafii dekanatu, jego okręgów parafialnych, przynależności administracyjnej miejscowości parafialnych, liczby wiernych parafii i dekanatu oraz wiernych innych obrządków i wyznań. Rozdział drugi opisuje również ośrodki życia religijnego w parafiach, poszczególne wezwania kościołów, kapliczki, krzyże i figury przydrożne oraz cmentarze rejonu.

Trzeci rozdział podejmuje kwestię duchowieństwa w parafiach rejonu łęknickiego, w tym duchownych pracujący w rejonie łęknickim, dziekanów i wicediekanów, proboszczów i administratorów oraz wikariuszy. Zajęto się również wykształceniem duchowieństwa, zakonem posługującym na terenie rejonu oraz współpracą duchownych ze służbami komunistycznymi.

W czwartym rozdziale zajęto się pracą duszpasterską w rejonie, z uwzględnieniem sprawowania Eucharystii, głoszenia Słowa Bożego, katechizacji, misji i rekolekcji, odpustów parafialnych oraz wizytacji pasterskich.

Piąty rozdział dotyczy życia religijnego wiernych parafii rejonu łęknickiego. Uwzględniono w nim statystyki przystępowania do sakramentów: chrztu, I komunii

św., bierzmowania, małżeństwa oraz przedstawiono statystykę pogrzebów kościelnych na przestrzeni lat. W podrozdziałach zajęto się kwestią niedzielnej mszy św., przystępowania do komunii św., procesjami, pielgrzymkami i peregrynacjami w rejonie, powołaniami do kapłaństwa i życia zakonnego, grupami duszpasterskimi oraz moralnością religijną wiernych.

Natomiast w aneksie znajdują się zdjęcia przedstawiające kościoły parafialne oraz filialne rejonu łęknickiego.

Za przyjęciem powyższej konstrukcji pracy naukowej przemówiła praktyka kościoła. Posłani przez Jezusa apostołowie mieli iść i nauczać wszystkie narody⁵. Realizowali ten nakaz poprzez głoszenie Ewangelii, udzielali sakramentów oraz tworzyli podstawowe struktury wspólnoty kościoła. Na przestrzeni dziejów powstały regularne struktury parafialne, dekanalne i diecezjalne, których zadaniem ma być ułatwienie ewangelizacji, posługi sakramentalnej oraz katechizacji. Konstrukcja rozprawy doktorskiej ma swoje uzasadnienie w zachowanych materiałach źródłowych. Aby praca zachowała logiczną strukturę, został przyjęty rzeczowy układ pod kontem chronologicznym. Zastosowano również metodę historyczno-statystyczną z rozbudowanym opisem.

Ogromną wdzięczność pragnę wyrazić ks. dr. hab. Norbertowi Jerzakowi, za przyjęcie mnie do grona doktorantów Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu i udzielenie wielu cennych wskazówek, które pomogły mi w napisaniu tej rozprawy doktorskiej. Szczególne słowa wdzięczności i uznania kieruję pod adresem księży proboszczów z dekanatu łęknickiego: ks. dziekana kan. Józefa Popiela, ks. Marka Czerniawskiego, ks. Krzysztofa Forysia, ks. kan. Jerzego Locha, ks. Jerzego Kota CM, ks. Antoniego Kotapki CM, ks. Piotra Nowickiego i ks. Zdzisława Skorka za udostępnienie potrzebnych materiałów źródłowych, dyrekcji: Archiwum Państwowemu w Gorzowie Wlkp. i Zielonej Górze, Archiwum Diecezjalnego w Zielonej Górze, Archiwum Archidiecezji Wrocławskiej, Archiwum Polskiej Prowincji Zgromadzenia Księża Misjonarzy, Archiwum Kościoła Polskokatolickiego, wrocławskiemu oddziałowi Instytutu Pamięci Narodowej, dyrekcji szkół w Łęknicy, Niwicy, Przewozie i Tuplicach oraz tym wszystkim, którzy służyli mi pomocą w czasie powstawania tej pracy.

---

⁵ Por. Mt 28, 19.

Rozdział I

Kościół katolicki do 1945 roku

1.1. Początki osadnictwa, przemiany polityczne, demograficzne i gospodarcze nad Nysą Łużycką

Najstarsze ślady istnienia człowieka z terenu Łużyc sięgają epoki kamienia – paleolitu. Są to fragmenty krzemiennego ostrza sprzed ok. 4000 lat odnalezione w Budziszynie. Pierwsi przybysze na obszarze dzisiejszych Łużyc poszukiwali nowych terenów łowieckich. Zajmowali się przeważnie polowaniem, rybołówstwem czy zbieractwem. Najstarsze osady ludzkie odkryto na Górnych Łużycach w miejscowości Burk koło dzisiejszego Bautzen⁶.

Początki epoki brązu przyniosły ze sobą osłabienie osadnicze, być może związane z następującą w tych czasach wędrówką ludów. Dopiero ok. 1350 r. przed Chr. opisywane ziemie przestały być obszarem przejściowym i słabo zaludnionym. W tym okresie przez kontynent europejski przetaczała się rewolucja w wierzeniach, której szczegółów nie znamy, natomiast znamy jej następstwa. Mianowicie, zarzucono pochówek szkieletowy na rzecz palenia ciał zmarłych i chowania ich w naczyniach. Te pozostałości po ówczesnych archeolodzy nazywali kulturami pól popielnicowych, a ich odmianę istniejącą m.in. w dorzeczach Łaby, Odry czy Nysy nazwano kulturą łużycką lub łużyckim kręgiem kulturowym⁷.

Po epoce brązu i wczesnego żelaza, które charakteryzowały się gęstym zaludnieniem, nastąpiły stulecia, po których nie pozostały żadne ślady zaludnienia. Sytuacja zmieniła się u schyłku epoki Cesarstwa Rzymskiego – ok. 200 r. przed Chr. Tereny dzisiejszych Łużyc zasiedlały ludy zaliczane do kultury luboszyckiej, posługujące się językiem z grupy germańskiej. Ówczesni mieszkańcy nie pozostawili po sobie żadnych dzieł pisanych, a kroniki rzymskie bardzo rzadko opisywały odległe ziemie prowincji cesarstwa⁸.

---

⁶ W. Piwoński, *Łużyce Wschodnie*, Żary 2000, s. 12, zob. też: F. M i n c e r, *Ekspansja brandenburska na Łużycach do 1815 roku*, [w:] *Łużyce w nowożytnych i najnowszych dziejach Europy*, red. T. Jaworski, M. Ostrowski, Zielona Góra 1995, s. 53.

⁷ J. Maroń, *Vademecum historii Górnych Łużyc*, Lubań 2010, s. 10.

⁸ Tamże, s.12; zob. też: T. Jaworski, *Żary Polskie Dolne Łużyce*, Żary 2005, s. 8-9.

Tereny dzisiejszych Łużyc zostały stopniowo zasiedlane podczas Wędrówki Ludów w VI w. po Chr. przez plemiona słowiańskie⁹. Potomność ówczesnych Słowian do dziś żyje na terenie Górnych i Dolnych Łużycach, określane są jako Serbowie Łużyccy lub Serbołużycanie¹⁰.

Pod koniec VIII w. na obszary leżące nad Odrą, Bobrem, Nysą i Sprewą przybyła nowa fala słowiańskich osadników, którzy pochodzili z pobliskiego i przeludnionego pogranicza śląsko - wielkopolskiego. Nowoprzybyła ludność zajęła okolice Krosna, niemalże całą dolinę Nysy Łużyckiej, aż po Mużaków oraz obszar leżący pomiędzy Werdawą a dolną Lubicą. Najpóźniej w tym czasie zasiedlone zostały również obszary nad środkowym Bobrem, nad Czerną oraz okolice Żar. Wydaje się, że osadnicy ci przybyli na te obszary ze wschodu, mniej więcej w prostej linii z okolic Głogowa, Leszna czy Gostynia¹¹.

W latach 921-929, podczas panowania Henryka I, rozpoczęła się akcja systematycznych podbojów ziem zamieszkałych przez Słowian, którzy nie potrafili oprzeć się ekspansji lepiej zorganizowanych najeźdźców¹².

Między VIII a IX w. ustabilizowało się osadnictwo i powstały wspólnoty plemienne. Nad Nysą Łużycką istniały co najmniej dwa terytoria plemienne, wzmiankowane przez Thietmara w 1005 r.: *Nice*, którego nazwa pochodzi prawdopodobnie od dawnej nazwy rzeki *Nisa* oraz ziemie leżące pomiędzy Werdawą a dolną Lubicą, określane w późniejszych źródłach jako *Niemze regionis*¹³. Dwa kolejne znane z nazwy terytoria leżały we wschodniej części opisywanego obszaru. Dolina Bobru oraz obszary na wschód od niej należały najpewniej do wzmiankowanego już w I poł. IX w. plemienia Dziadoszan. Z plemieniem tym związane było terytorium, które zostało wymienione w 1007 r. przez bpa Thietmara jako *Zara*. Trudno jednoznacznie określić jakie mogły być to związki. Bez wątplenia społeczności te łączyło wspólne pochodzenie, ale nie wykluczone, że rejon Żar podlegał Dziadoszanom lub może nawet pierwotnie stanowił część ich terytorium plemiennego i dopiero po zajęciu Śląska przez Mieszka I

---

⁹ J. Brankačk, F. Mětkš, *Geschichte der Sorben*, Bautzen 1977, s. 19.

¹⁰ J. Maroń, *Vademecum historii...*, s. 14.

¹¹ P. Haracz, *Ziemia żarska w średniowieczu, Atlas historyczny Ziemi Żarskiej*, red. T. Jaworski, R. Szymczak, Zielona Góra 2013, s. 47.

¹² M. Salowski, R. Kilank, P. Schmidt, *Katolische sorbische Lausitz*, Leipzig 1976, s. 10.

¹³ T. Jaworski, *Żary. Polskie Dolne Łużyce*, Żary 2005, s. 12; zob. też: J. Nalepa, *Słowiańszczyzna północno-zachodnia. Podstawy jedności i jej rozpadu*, Poznań 1968, s. 282.

obszar ten wyodrębnił się lub o jego wyodrębnieniu zadecydowało położenie geograficzne¹⁴.

W 1031 r. Mieszko II zagrożony sojuszem niemiecko-ruskim, za cenę pokoju z Niemcami, zrzekł się praw do Milska i Łużyc. Jak podaje fragment nienburski, za czasów opata Folkmara¹⁵, margrabia łużycki Henryk z Ilburga opanował gród w Niemczy. Rozciągnął też władzę na dawne terytorium Nice, jednak przynależność ta nie trwała długo, ponieważ niemiecka załoga sama opuściła gród na wieść o śmierci Henryka w 1103 r. Na ich decyzję mogły wpłynąć niedawne wydarzenia¹⁶.

W 1109, 1146 i 1157 r. przez Łużycę przetoczyły się kolejne wyprawy cesarskie na Polskę, które nie wywarły jednak żadnego wpływu na podziały polityczne na ziemiach pogranicza¹⁷.

W 1180 r. Słowianie z północnego Połabia najechali Łużycę i spustoszyli cały obwód rzeki Sprewy, aż po Lübben. Ówczesny margrabia Łużyc Dietrich von Landsberg, dla obrony swych ziem, rozlokował swych ministeriatów wzdłuż granic margrabstwa, nadając im w lenno przygraniczne wsie na północy - w obwodzie rzeki Sprewy, na wschodzie – wzdłuż środkowego biegu Nysy Łużyckiej, na południu i zachodzie – od Sprembergu po Schenkendorf¹⁸.

Po śmierci margrabiego Dietricha, w 1185 r., arcybiskup magdeburski Wichmann, który od 1166 r. był właścicielem klasztoru w Nienburgu, dokonał z cesarzem Fryderykiem I Barbarossą wymiany łużyckich posiadłości klasztornych w Niemczy, Trebus i Liubocholi przekazując je cesarzowi w zamian za okręg Dąbi. Uzyskane terytoria cesarz włączył do marchii łużyckiej. Przypuszcza się, że w tym czasie założono klasztor benedyktynek w Gubinie przekazując im w posiadanie gród w Niemczy i część wsi będących wcześniej własnością klasztoru nienburskiego.

Po śmierci margrabiego Konrada Garbatego¹⁹, między sierpniem 1210 a marcem 1211 r., dokonała się istotna zmiana terytorialna rejonu. Książę śląski Henryk Brodaty opanował bliżej nieokreśloną wschodnią część posiadłości zmarłego margrabiego. W skład zajętych ziem z pewnością wchodziła Ziemia Lubuska, w tym rejon Gubina. Zmiana ta nie

---

¹⁴ P. Haracz, *Ziemia żarska w średniowieczu...*, s. 48-49.

¹⁵ Między 1081 a 1085 r.

¹⁶ S. Pietras, *Mieszko II 990 – 1034*, Warszawa 1972, s. 128 – 129.

¹⁷ B. Zientara, *Henryk Brodaty i jego czasy*, Warszawa 1975, s. 157.

¹⁸ P. Haracz, *Ziemia żarska...*, s. 51.

¹⁹ Margrabia Łużyc w latach 1190 – 1210.

była trwała, gdyż w pierwszej połowie lat trzydziestych XIII w. ziemia gubińska została włączona z powrotem do marchii łużyckiej²⁰.

W poł. XIII w. we wschodniej części Łużyc dokonało się wiele przemian, zarówno w znaczeniu politycznym, społecznym, kulturowym jak i gospodarczym. W związku z wojną domową z lat 1248 – 1254, toczoną między książętami śląskimi, dokonały się istotne zmiany w politycznej przynależności poszczególnych obszarów. W 1249 r. Bolesław Rogatka zawarł układy z arcybiskupem magdeburskim i z margrabiami brandenburskimi, na mocy których, w zamian za udzieloną mu pomoc zbrojną, nadał im ziemię Lubuską²¹. W tym samym roku Henryk III zawarł podobny układ z margrabią miśnieńskim i łużyckim Henrykiem Dostojnym, odstępując mu w zamian za pomoc zbrojną ziemię krośnieńską lub pas terytorium leżącego między Kwisą a Bobrem, na odcinku od Lwówka do Nowogrodzka oraz puszcę na pograniczu czeskim. Henryk Dostojny zdołał zająć ziemię krośnieńską, ale wkrótce, jeszcze przed 1251 r. utracił Krosno. Udało mu się natomiast zatrzymać kasztelanię szydlowską i część rejonu Krosna²².

Koniec XIII w. to okres intensywnego rozwoju kultury niemieckiej we wschodniej części marchii łużyckiej. W Fürstenbergu nad Odrą, w Trzebielu oraz w Lubsku lokowano miasta na prawie niemieckim, a miasta wcześniej już istniejące obdarzane były nowymi przywilejami. Powstała sieć parafialna, a w 1281 r. do – nieistniejącego już Starosiedla nad Odrą – przybyli mnisi cysterscy ze swym pierwszym opatem, gdzie założyli klasztor.

Ulryk von Pack na Przewozie, lennik księcia głogowskiego Konrada, w 1280 r. wszedł w posiadanie dominium żarskiego, stając się w ten sposób lennikiem margrabiów. W 1301 r. Przewóz – śląska posiadłość Packów – wraz z całym „klinem śląskim”, najpóźniej w ostatnim dziesięcioleciu XIII w. został oderwany od Śląska i włączony do Łużyc. Najprawdopodobniej w tym czasie Packowie weszli również w posiadanie Dębinki, Nowogrodu oraz boru i wsi leżących koło Nowogrodu, na lewym brzegu Bobru²³.

W początku XIV w., w wyniku sprzedaży, doszło do zmiany dynastii rządzącej na Łużycach. Margrabia Dietrich Młodszy już wcześniej, bo w 1301 r. próbował sprzedać Łużyce biskupowi magdeburskiemu Burkardowi, jednak zakupili ją margrabiowie brandenburscy z dynastii askańskiej, dla których Łużyce stanowiły człon potrzebny

---

²⁰ P. Haracz, *Ziemia żarska...*, s. 51; J. Nalepa, *Słowiańszczyzna północno-zachodnia. Podstawy jedności i jej rozpadu*, Poznań 1968, s. 281-283.

²¹ L. Białkowski, *Ród Bibersteinów*, Kraków 1908, s. 7, 23.

²² Tamże, s. 53.

²³ T. Jaworski, *Żary w dziejach pogranicza Śląsko-Łużyckiego*, Żary 1993, s. 32.

do połączenia marchii brandenburskiej z posiadanym od 1253 r. Milskiem. I tak w 1303 r., margrabia brandenburski Hermann kupił od Dietricha wschodnią część Łużyc, zaś rok później wraz z bratem Ottonem IV nabył pozostałą zachodnią część²⁴.

W 1319 r., wraz z bezpotomną śmiercią margrabiego Waldemara, wygasła dynastia askańska. Natychmiast po tym, książę jaworski Henryk, powołując się na prawo do spadku, włączył do swego księstwa wschodnią część Milska ze Zgorzelcem, Żytawą i Lubaniem, Senftenberg, dominium żarsko-przewoskie oraz większą część rejonu Trzebiela²⁵.

Po śmierci Henryka w 1346 r. sporne terytorium Żar, Przewozu i Trzebiela przypadło synowi Jana Luksemburskiego - Karolowi IV. W tym samym roku parafie leżące na terenie dominium żarsko-przewoskiego zostały włączone do archidiakonatu Budziszynskiego, a więc pod względem politycznym obszar ten został zintegrowany z Milskiem²⁶.

W 1364 r. cesarz Karol IV, wraz z księciem świdnicko-jaworskim Bolkiem II, zakupił Łużyce od margrabiów miśnieńskich i przekazał je we władanie Bolkowi. W 1368 r. zmarł książę Bolko nie pozostawiając po sobie męskiego potomka, a jego księstwo przeszło pod władzę Karola IV. W 1370 r. włączono do Czech Łużyce, które odąd wraz z Milskiem stanowiły jedną całość objętą wspólną nazwą – Łużyce, podzieloną w XV wieku na Górne i Dolne²⁷.

W 1376 r. Karol IV dzieląc swoje kraje pomiędzy synów, dla najmłodszego Jana utworzył księstwo zgorzeleckie, które obejmowało część Łużyc. Po śmierci księżnej Świdnicy – Agnieszki, do jej księstwa dołączono władztwo przewoskie i trzebielskie. Z kolei gdy zmarł książę Jan, margrabia brandenburski i łużycki, Jodok z Moraw zorganizował kilka wypraw zbrojnych, chcąc zająć dobra Hackebornów i włączyć je do marchii łużyckiej. W zamęcie tych wydarzeń trzebielskie państwo stanowe przeszło na własność Mikołaja von Horn. Przewóz pozostał jednak pod zwierzchnością Wacława Luksemburskiego²⁸.

W 1411 r., po śmierci Jodoka z Moraw, Wacław Luksemburski przejął Dolne Łużyce. Jan von Biberstein podzielił swój majątek pomiędzy trzech synów, aby zapobiec

---

²⁴ Zajmowała obszar między Sprewą, a Czarną Elsterą, por.: T. Jaworski, *Żary. Polskie Dolne Łużyce*, Żary 2005, s. 18-19.

²⁵ T. Jaworski, *Żary w dziejach...*, s. 56.

²⁶ Tamże, s. 34.

²⁷ Z. Boras, *Ostatni suwerenny Piast śląski – Bolko II świdnicki*, w: *Książęta Piastowscy Śląska*, Katowice 1987, s. 220.

²⁸ T. Jaworski, *Żary...*, s. 58.

ewentualnym waśniom. Jan IV otrzymał Beeskow i Storkow, Waclaw otrzymał Forst, Frydlant oraz posiadłości czeskie i górnołużyckie, natomiast Ulryk II władztwo żarskie, trzebielskie i pozostające w zastawie Lubsko²⁹.

W 1413 r. Hackebornowie sprzedali władztwo przewoskie księciu Janowi I, który w między 1412 a 1413 r. otrzymał księstwo żagańskie wydzielone z odziedziczonego księstwa głogowsko-żagańskiego³⁰.

Waclaw II von Biberstein poprzez zakup mużakowskiego państwa stanowego w 1444 r. popadł w długi i zaczął stopniowo zastawiać dobra swym lennikom. W 1457 r. oddał w zastaw Hinczowi von Rackwitz, hauptmanowi zamku w Mużakowie, państwo trzebielskie. Zastawił również wiele lenn w państwie żarskim oraz zamek w Żarkach Wielkich³¹.

Od połowy XIV w. na terenie opisywanego okręgu, jak i całym Środkowym Nadodrzu, zachodziły zmiany etniczne. Słowiański charakter regionu zaczął się przekształcać pod wpływem niemieckich kolonizatorów. Przybywali również osadnicy z Czech, przeważnie Żydzi oraz Holendrzy. Niemieccy kolonizatorzy zasiedlali wsie leżące wzdłuż szlaku solnego, natomiast ludność słowiańska – Łużycanie – zajmowali obszary północne i wschodnie państwa stanowego³².

Wojna 30-letnia była okresem wielu zniszczeń i tragedii w niniejszym okręgu. Przemarsze wojsk, kontrybucje, gwałty i mordy były zjawiskiem powszednim. Pokój zawarty między Saksonią a cesarzem w Pradze 30 maja 1635 r. doprowadził do tego, że władza nad Łużycami przeszła w ręce elektorów saskich. Ród Promitzów nabył państwo stanowe Żary-Trzebiel w 1558 r. Było to możliwe, gdyż posiadłość będąca wygasłym lennem przeszła pod koronę czeską. Nowy władca państwa stanowego do funkcji starosty wyznaczył Zeifryda z Wichowa, któremu przekazał w dziedziczenie całe dominium. Następca Zeifryda – jego syn – Anzelm, nabył Przewóz i Nowogród, które za panowania Bibersteinów należały do Żar³³.

W wyniku działań wojny północnej (1700-1721) na opisywanym okręgu pojawiły się obce wojska, następnie w wyniku działań wojny siedmioletniej (1756-1763) rozpoczyna się rozwój gospodarczy, związany z uprzemysłowieniem, najpierw przez produkcję manufakturową, następnie fabryczną.

---

²⁹ Tamże, s. 62; A. Wędzki, S. Zajchowska, *Żary*, [w:] *Studia nad początkami i rozplanowaniem miast nad środkową Odrą i dolną Wartą*, t. 2, Dolny Śląsk i Łużyce, Zielona Góra 1970, s. 539-541.

³⁰ H. Szczegóła, *Koniec panowania piastowskiego nad środkową Odrą*, Poznań 1968, s. 53.

³¹ T. Jaworski, *Bibersteinowie – twórcy państwa stanowego Żary – Trzebiel*, *Słowo Żarskie* nr 29/1986, s. 3.

³² L. Malinowski, *Powiat żarski 1816-2006*, Żary 2006, s. 10.

³³ T. Jaworski, *Żary w dziejach...*, s. 82-83.

25 marca 1816 r. stworzono w Żarach na bazie obszaru administracyjnego państwa stanowego Żary-Trzebiel i częściowo Brody-Zasieki, pruski powiat ziemski³⁴. Niestety, do czasów obecnych zachowały się jedynie szczątkowe informacje nt. ilości mieszkańców poszczególnych miejscowości opisywanego rejonu kościelnego. Poniższa tabela przedstawia liczbę mieszkańców Wielkich i Małych Tuplic między 1708-1900 r.

Tabela nr 1 Ludność Wielkich i Małych Tuplic w latach 1708-1900³⁵

Rok	Liczba mieszkańców Wielkich Tuplic	Liczba mieszkańców Małych Tuplic
1668	163	158
1708	160	154
1818	314	163
1846	338	177
1871	383	299
1900	455	728

Kolejna tabela przedstawia zestawienie liczby mieszkańców miejscowości serbołużyckich od 1600 do 1819 r.

Tabela nr 2 Liczba ludności miasteczka Przewóz i wsi wasalnych w okręgu serbołużyckim od początku XVII w. do 1819 r.³⁶

Liczba mieszkańców	Cielmów	Czaple	Marcinów	Przewoźniki	Przewóz
1600 r.	10	47	80	92	900
1690 r.	b.d.	32	80	32	315
1742 r.	b.d.	96	126	78	460
1786 r.	b.d.	72	129	140	734
1819r.	b.d.	107	156	194	575

³⁴ A. Wędzki, S. Zajchowska, *Żary*, [w:] *Studia nad początkami i rozplanowaniem miast nad środkową Odrą i dolną Wartą*, t. 2, Dolny Śląsk i Łużyce, Zielona Góra 1970, s. 547; zob. też: W. Piwoński, *Łużyce Wschodnie*, Żary 2000, s. 14; T. J a w o r s k i, *Dzieje narodu i kultury Serbołużyczan w polskiej historiografii*, [w:] *Łużyce. Bogactwo kultur pogranicza*, Żary 2000, s. 11.

³⁵ R. Lehmann, *Historische Ortslexikon für der Niederlausitz*, Bautzen 1996, s. 417; zob. też: W. Piwoński, *Łużyce Wschodnie*, Żary 2000, s. 119.

³⁶ L. Grzeja, *Materiały do stosunków ludnościowych i etnicznych w księstwie żagańskim w latach 1600-1819*, [w:] *Źródła i materiały do dziejów Środkowego Nadodrza*, b.r.w., s. 70.

1.2. Początki i rozwój chrześcijaństwa nad Nysą Łużycką

Pod koniec IX w. uczniowie św. Metodego prawdopodobnie dotarli do opisywanych terenów. W okresie przynależności do Księstwa Wielkomorawskiego lokalne plemiona mogły się zetknąć z chrześcijaństwem rozpowszechnianym przez następców św. Cyryla i Metodego. Ostatecznie po rozpadzie księstwa i po wcześniejszym podbiciu ziem zamieszkałych przez plemiona Słowiańskie wraz z utworzeniem organizacji kościelnej przez cesarza Ottona I zawitała wiara chrześcijańska. Z inicjatywy cesarskiej na synodzie w Rawennie (967-968) zatwierdzono powstanie biskupstw w Merseburgu, Zeitz i Miśni. Nowo utworzone diecezje podlegały zwierzchnictwu arcybiskupa miśnieńskiego. Burchard po przyjęciu sakry biskupiej został pierwszym biskupem Miśni i rozpoczął chrystianizację terenów sobie podległych³⁷.

Przynależność Nysy Łużyckiej do biskupstwa miśnieńskiego miało charakter czysto formalny, a niniejsze ziemie w zasadzie pozostawały pogańskie. Duchowieństwo katolickie, skupione przy nielicznych kościołach funkcjonujących w głównych ośrodkach grodowych, nie wywierało większego wpływu na ludność wiejską, zwłaszcza tą, która zamieszkiwała z dala od tychże ośrodków. Zdecydowana większość ludności, jeśli nawet została ochrzczona, to i tak nadal oddawała cześć dawnym bóstwom, a tylko nieliczni przyjęli i zaakceptowali podstawowe prawdy wiary chrześcijańskiej³⁸.

Na wielkie zasługi w ewangelizacji lokalnych plemion zasługuje biskup Beno (1066-1106), który wyciągając wnioski z dotychczasowych nieudanych prób nawracania Słowian, rozpoczął głoszenie Dobrej Nowiny w języku podległych mu plemion słowiańskich. Stał się w ten sposób niekwestionowanym apostołem Serbów. W 1523 r. papież Hadrian VI zaliczył go w poczet świętych Kościoła, jest też patronem diecezji miśnieńskiej³⁹.

W II połowie XII w. i w I połowie XIII w. nastąpił pewien wzrost liczby ośrodków chrześcijańskich. Zaczęły powstawać pierwsze na Łużycach fundacje klasztorne oraz nowe placówki parafialne. Ostoją chrześcijaństwa stały się też ośrodki lenn rycerskich zamieszkałych przez wettyńskich ministeriatów, które jednak pod względem religijnym nie wywierały większego wpływu na okoliczną ludność⁴⁰.

---

³⁷ W. Piwoński, *Łużyce Wschodnie*, s. 13; T. Jaworski, *Żary. Polskie Dolne Łużyce*, Żary 2005, s. 9.

³⁸ P. Haracz, *Sztuka sakralna w rejonie Trzebiela do połowy XVI wieku*, Wrocław 2006, s. 8.

³⁹ T. Kowalczyk, *Kościół katolicki na Łużycach Górnych*, Lublin 1999, s. 20.

⁴⁰ K. Lehmann, *Aus der Geschichte der Niederlausitz*, Forst 1931, s. 85-86.

O ile w zachodniej części Łużyc zręby sieci parafialnej zaczęły powstawać na przełomie XII/XIII w., lub najpóźniej w początku XIII w., to na wschodnich Łużycach proces ten zapoczątkowany został dopiero w drugiej połowie XIII w. Tutaj, obok istniejących już wcześniej kościołów w Cottbus, Niemczy Łużyckiej i w Gubinie, około połowy XIII w. powstały kolejne świątynie w Żarach i Lubsku. Również od połowy XIII w. w rejonie Żar, w związku z rozwojem kolonizacji wiejskiej na prawie niemieckim, zaczęły powstawać parafie w Biedrzychowicach Dolnych, Bieniowie, Drożkowie i Lubanicach.

We wschodniej części archidiekanatu Łużyckiego, poza budową kościoła parafialnego w Lubsku, jedynym przedsięwzięciem chrystianizacyjnym w XIII w. była fundacja klasztoru cystersów w Starosiedlu nad Odrą, nazwanego później Nową Całą, dokonaną przez margrabię Henryka Dostojnego 12 października 1268 roku⁴¹.

Sieć parafialną, obejmującą już cały obszar pogranicza śląsko – łużyckiego, zaczęto tworzyć dość późno, bo dopiero na początku lat osiemdziesiątych XIII w. Pośrednio wskazują na to pierwsze i coraz to liczniejsze dokumenty dotyczące fundacji, organizacji i wyposażenia wiejskich kościołów parafialnych pochodzące z lat ok. 1280 – 1285. Cały obszar archidiekanatu łużyckiego podzielono wówczas na mniejsze jednostki administracyjne zwane archiprezbiteratami, które obejmowały od kilku do kilkunastu parafii. Najwcześniej w opisywanym regionie, w jego południowej części – w Przewozie, w 1289 r. książę Przemko założył kościół parafialny, który początkowo służył ludności pochodzenia słowiańskiego⁴².

Większa część rejonu Trzebiela została włączona do parafii utworzonej w Trzebielu, który został stosunkowo późno schrytyzowany, a wynikało to niewątpliwie z jego położenia na peryferiach. Pierwszym dowodem obecności chrześcijaństwa na tym obszarze są wczesnogotyckie kościoły kamienne, które pochodzą z drugiej połowy XIII w., a więc z ostatniego etapu rozbudowy terytorialnej organizacji kościelnej, jakim była budowa sieci parafialnej obejmującej cały obszar diecezji. Stan tej sieci przedstawiono w matrykule biskupstwa miśnieńskiego z 1346 r. Dokument ten wymienia kościoły parafialne w Trzebielu, Tuplicach, Dębince, Mużakowie⁴³

---

⁴¹ S. J. Erhardt, *Abhandlung vom verderbter Religions – Zustand in Schlesien von der Evangelischen Kirchen-Reformation*, Brelsau 1778, s. 84.

⁴² A. Heinrich, *Geschichtliche Nachrichten über Priebus*, Sagan 1898, s. 1-3; zob. też: W. Piwoński, *Łużyce Wschodnie*, Żary 2000, s. 14.

⁴³ Obecnie Łęknica. Ruiny kościoła znajdują się po niemieckiej stronie w Bad Muskau.

i w Żarkach Wielkich, które są podporządkowane jednostce kościelnej zwanej *sedes* z siedzibą w Forście⁴⁴.

Część północna, w której skład wchodziły: Chlebice, Czerna i prawdopodobnie Grzędawa, stała się częścią parafii w Nowej Roli podlegającej archiprezbiteriatowi w Gubinie, stanowiącemu jednak, podobnie jak Dubrau, część archidiakonatu łuzycznego. Natomiast kościół parafialny w Niwicy, stanowiący także beneficjum otrzymane od pana feudalnego, podporządkowany *sedes* w Żarach, włączonej w 1346 r. do archidiakonatu budziszyńskiego⁴⁵. Wcześniej *sedes* żarska prawdopodobnie należała do diecezji wrocławskiej⁴⁶.

Południowa część opisywanego okręgu swoje życie religijne skupiła wokół kościoła w Przewozie ufundowanym przez księcia Przemysława, co potwierdzał list indulencyjny z 1280 r. W 1301 r. pojawia się wzmianka o ówczesnym margrabim łuzycznym – Dietrichu Młodszym, który chciał sprzedać prowincję arcybiskupowi Burhardowi z Miśni. Na podstawie listu indulencyjnego papieża Klemensa V możemy stwierdzić wyraźnie, że świątynie w Gozdnicy⁴⁷, Piotrowie, Przewozie i Straszowie przynależały kanonicznie do biskupstwa w Miśni, gdzie do 1518 r. bp Jan z Miśni pobierał pewne dochody z przewoskiego kościoła⁴⁸.

Ludność pochodzenia łuzycznego uczęszczała do kościoła pw. św. Mikołaja, położonego na zachód od Przewozu, w miejscowości Stara Wieś. W 1528 r. na mocy postanowienia biskupa miśnieńskiego kościół parafialny w Przewozie przejął przynależne fundacje i uposażenie kościoła św. Mikołaja⁴⁹. Liczba parafii poświęconych w 1346 r. w zasadzie nie uległa zmianie, aż do roku 1945. Niezmiennością odznaczały się też granice parafialne⁵⁰. Nie wiadomo jednak czy stan taki trwał od początku, czyli od II poł. XIII w. W tym okresie powstały parafie w Dębinie i Niwicy, na co wskazują charakterystyczne cechy architektoniczne istniejących świątyń m.in. w Trzebielu⁵¹.

Żarki Wielkie pierwotnie wchodziły w skład parafii trzebielskiej, a znajdująca się tam kaplica św. Barbary stanowiła jej filię. W 1319 r. lenno żarkowskie, pozostając

---

⁴⁴ H. Standke, *Triebel unsere heimatstadt an der Lauka*, Karlsruhe 1994, s. 61.

⁴⁵ P. Haracz, *Sztuka sakralna...*, s. 8,9.

⁴⁶ T. Jaworski, *Żary w dziejach pogranicza śląsko-łuzycznego*, Żary 1993, s. 51-52.

⁴⁷ Pierwszy kościół w Gozdnicy wzniesiono ok. 1300r. Był on konstrukcji drewnianej, kształtem zbliżony do górnośląskich drewnianych budowli sakralnych, por.: J. G. Worbs, *Dzieje Księstwa Żagańskiego*, Żagań 1930, s. 292.

⁴⁸ L. Malinowski, *Przewóz i okolice wczoraj i dziś*, Przewóz 2009, s. 8.

⁴⁹ A. Heinrich, *Geschichtliche Nachrichten über Priebus*, s. 7.

⁵⁰ W. Piwoński, *Lubanicki zabytek języka dolnośląskiego*, Żary 1998, s. 8-9.

⁵¹ S. Kowalski, *Zabytki województwa zielonogórskiego*, s. 66, 147.

przy Łużycach, oddzieliło się od reszty rejonu trzebielskiego zajętego wraz z dominium żarsko-przewozkim przez księcia jaworskiego Henryka⁵². Izolacja polityczna mogła przyczynić się do powstania nowej jednostki kościelnej. Wskazywały na to granice parafii w Żarkach Wielkich, które dokładnie pokrywały się z granicami żarkowskiego lenna, stosunkowo niewielki jej obszar oraz usytuowanie kościoła parafialnego względem kaplicy św. Barbary⁵³.

Przypuszcza się, że w tych samych okolicznościach doszło do powstania parafii w Tuplicach, ponieważ tak samo jak parafia w Żarkach Wielkich, odznaczała się ona niewielkim obszarem, obejmującym w tym czasie tylko Tuplice, a istniejąca tam jeszcze po drugiej wojnie światowej świątynia ewangelicka powstała w XIV w.⁵⁴.

W latach 1427-1434 opisywane tereny były najeżdżane przez plemiona husyckie, które to nie osiągnęły na Łużycach zakładanych przez agresora rezultatów.

1.3. Reformacja

Po wybuchu rewolucji husytów w Czechach, jej radykalny odłam – taborcy w 1427 r. przenieśli działania wojenne na Śląsk i Łużyce. Na trasie ich niszczycielskich wpływów znalazły się takie miejscowości jak: Gubin, Lubsko, Żagań czy Żary. Ich destrukcyjna działalność nie oszczędziła dużego i zamożnego Chociebuża, klasztoru cysterek w Nowej Cali, a w 1492 r. Gubina, który został całkowicie złupiony z wszelkich dóbr, a mniszki z lokalnego klasztoru benedyktynek zostały zgwałcone i zamordowane⁵⁵. W 1430 r. husyci zniszczyli Lubsko i sąsiednie wsie i mimo że głoszone przez nich hasła znajdowały podatny grunt wśród chłopstwa i biedoty, nie osiągnęli jednak w opisywanym regionie większego zainteresowania i konwersji na wiarę husycką⁵⁶.

Reformacja protestancka i jej idee stosunkowo szybko dotarły na ziemie Łużyckie. Było to związane z bliskością Wittenbergu – miasta, w którym w 1517 r. Marcin Luter wygłosił swój sprzeciw wobec wiary katolickiej. Do zwolenników nowego nurtu religijnego należała znaczna część ówczesnego duchowieństwa katolickiego, m.in. proboszcz z Olszyńca, który w 1520 r. prowadził korespondencję z Marcinem

---

⁵² P. Haracz, *Ziemia żarska w średniowieczu, Atlas historyczny Ziemi Żarskiej*, Zielona Góra 2013, 56-58.

⁵³ *Kunstdenkmäler des Kreises Sorau und der Stadt Forst*, Berlin 1939, s. 238.

⁵⁴ W. Piwoński, *Łużyce Wschodnie*, Żary 2000, s. 118.

⁵⁵ Tamże, s. 64.

⁵⁶ Tamże, s. 65. J. Nalepa, *Słowiańszczyzna północno-zachodnia. Podstawy jedności i jej rozpadu*, Poznań 1968, s. 286-290.

Lutrem⁵⁷. W miastach dolnołużyckich zaczęli pojawiać się zwolennicy nowej idei, którzy powracali z nauk z Wittenbergi. W 1522 r. powrócił do Cottbus, uzyskawszy tytuł doktora teologii, mnich franciszkański Johannes Briesmann, gdzie w świątyni klasztornej głosił nauki reformowane. Podobna sytuacja wystąpiła w Lubsku, gdzie pojawił się Michel Reutter, który reprezentował ten sam klasztor⁵⁸. W Gubinie pierwszym proboszczem ewangelickim został Nikolaus Kümmel, który w 1524 r., wraz ze swoim współpracownikiem diakonem Franzem Rastem zostali wygnani, ale już w 1526 r. przybył do Gubina kolejny duchowny, reprezentujący naukę ewangelicką – Leonhard Reiff⁵⁹.

Istotnym ośrodkiem mającym wpływ na rozwój myśli reformowanej na wschodnich Łużycach był klasztor augustiański w Żaganiu. W 1522 r. na jego opata wybrano Paula Lemberga⁶⁰, który podczas studiów zapoznał się z naukami Lutra i utrzymywał z nim kontakt. Lemberg, jako przełożony zakonny, zlikwidował katolickie nabożeństwa, kult maryjny, wyprzedał księgi katolickie oraz poobsadzał pastorami probostwa przynależne do dóbr zakonu⁶¹. Mimo zdecydowanej reakcji biskupów miśnieńskich, pod których duchową opieką była większą część Łużyc Dolnych oraz mimo kar kościelnych nakładanych na religijnych buntowników, liczba przyjmujących ewangelicyzm stopniowo wzrastała. Wierne katolicyzmowi zostały jedynie wioski dekanatu budziszynskiego i lenna większych klasztorów, m.in.: Marijny Doł i Nowa Cała, która została zsekularyzowana dopiero w 1810 r. Na Łużycach Wschodnich jedną z nielicznych katolickich miejscowości pozostał Henryków Lubański⁶².

W 1537 r. władający Łużycami Jan Hohenzollern przeszedł na luteranizm, co ostatecznie zdecydowało, że protestantyzm stał się religią urzędową i dominującą.

---

⁵⁷ J. Szczepankiewicz-Battek, *Łużyce – przestrzeń dysocjacji narodowych i religijnych*, Słupsk 2005, s. 151; zob. też: J. G. Worbs, *Geschichte der Herrschaft Sorau und Triebel*, Sorau 1826, s. 95.

⁵⁸ T. Jaworski, *Mobilność społeczeństwa wielokulturowego na pograniczu śląsko-łużyckim od XVI do XVIII w.*, Zielona Góra 2007, s. 252.

⁵⁹ Tamże, s. 249. Zob. też: D. Teichmann, *Wendische Kirchengeschichte und Kirchenliteratur in der Niederlausitz seit der Reformation bis 1800*, Cottbus 2009, s. 16–17.

⁶⁰ Działalność Lemberga miała istotny wpływ na Hieronima von Bibersteina, właściciela żarskiego państwa stanowego, który 25 listopada 1519 r., przybył do Żar i objął rządy w odziedziczonych po ojcu posiadłościach. Nie wiadomo kiedy zawarł znajomość z opatem Lembergiem, który pochodził z Żar i często bywał w rodzinnym mieście. W okolicach leżała część dóbr żagańskich augustianów, nad którymi sprawował opacką władzę. W 1523 r. osadził pierwszego na ziemi żarskiej luterskiego kaznodzieję - Mikławusza Jakubicę. Hieronim von Biberstein wraz z opatem Lembergiem często przybywał do Lubanic, aby słuchać nauk i sprawdzać, czy odpowiadają one konfesji augustiańskiej. W 1524 r. Hieronim sprowadził luterskiego pastora do Żar, który zniósł katolickie nabożeństwa i wprowadził nowy porządek kościelny i głosił Ewangelię w duchu reformowanym, por.: J. G. Worbs, *Geschichte...*, s. 94; zob. też: R. Haczekiewicz, *Kościół Mariacki w Żaganiu*, Żagań 2003, s. 51–52.

⁶¹ S. J. Ehrhardts, *Evangelische Kirchen - und Prediger-Geschichte der Stadt und des Fürstenthums Lignitz*, Lignitz 1789, s. 164.

⁶² J. Szczepankiewicz-Battek, s. 151.

Pojawiły się również próby ratowania katolicyzmu na Łużycach, o czym świadczy fakt utworzenia w 1560 r. niezależnej administracji katolickiej w Budziszynie, ale w 1581 r. ówczesny biskup Jan XI Haugwitz zrzekł się swego stanowiska, co spowodowało likwidację biskupstwa miśnieńskiego na ok. 300 lat⁶³.

Ziemię Przewoską stosunkowo późno dotknęła reformacja. W 1539 r. zmarł książę Jerzy Saksoński, jego brat i następca – książę Henryk wprowadził tegoż samego roku w mieście reformację⁶⁴. Kościół w Przewozie pozostał w rękach ewangelików do 1668 r., następnie podlegał proboszczowi katolickiemu z Witoszyna Dolnego. Po zniszczeniu kościoła w wyniku wojny trzydziestoletniej w 1756 r. wzniesiono nowy na miejscu poprzedniego⁶⁵. W I poł. XVI w. protestanci przejęli kościół w Dębince. Niestety, zachowało się niewiele informacji o jednym z najstarszych kościołów w regionie, bo pochodzącym z II poł. XIII w. Praktycznie nic nie wiemy o historii duszpasterstwa katolickiego i ewangelickiego w tej świątyni przez lata będącej parafią. Z posiadanych informacji wiemy jedynie, że protestanci w 1539 r. usunęli katolickiego proboszcza – Clemensa Brusta⁶⁶ oraz zubożyli kościół, dostosowując go do liturgii ewangelickiej, poprzez zamalowanie bogatej polichromii ścian, która została odkryta dopiero w latach 1982-83. Jedną z odkrytych polichromii przedstawia scenę Zwiastowania, na której widnieje data – 1491 r.⁶⁷.

W 1539 r. w Gozdnicy rozpoczęła się reformacja, w wyniku której wszyscy mieszkańcy przeszli na protestantyzm. Według zachowanych źródeł powstanie kościoła i parafii szacuje się na rok 1527 r. Osada leżąca w powiecie przewoskim podlegała urzędowi książęcemu do 1602 r. Zachowały się księgi miejskie, obejmujące lata 1554-1624, z których dowiadujemy się, że w I poł. XVI w. Gozdnicę zamieszkiwało ok. 280 mieszkańców, w większości wyznania protestanckiego⁶⁸.

Katolicyzm utrzymywał się stosunkowo długo w trzebielskim państwie stanowym i w niektórych sąsiednich parafiach. Pierwsza informacja o powołaniu luterańskiego duchownego w tych okolicach pochodzi z 1558 r., gdy do parafii w Niwicy powołano na diakona Jakobusa z Forstu⁶⁹.

---

⁶³ Tamże, s. 152.

⁶⁴ A. Heinrich, *Geschichtliche Nachrichten*, s. 20.

⁶⁵ L. Malinowski, *Przewóz i okolice wczoraj i dziś*, Przewóz 2009, s. 63.

⁶⁶ J. F. Conradi, *Kirchen, Prediger und Schulgeschichte der Herrschaften Sorau und Triebel*, Sorau 1803, s. 247.

⁶⁷ L. Malinowski, *Gmina Trzebiel – czas, ludzie, wydarzenia*, Trzebiel 2006, s. 14.

⁶⁸ W. Piwoński, *Łużyce Wschodnie*, s. 100; J. G. Worbs, *Dzieje Księstwa Żagańskiego*, Żagań 1930, str. 292.

⁶⁹ A. Muka, *Přinoški k staršim serbskim cyrkwinskim a narodopisnym stawiznam*, [w:] *Časopis Mačicy Serbskeje*, Lětnik LXL/1896, s. 119.

Stosunkowo późno, bo w 1561 r., wprowadzono luteranizm w parafii w Trzebielu. Christoph von Biberstein, pan trzebielskiego państwa stanowego w latach 1519–1551, jako gorliwy katolik do 1550 r. rezydujący w Trzebielu, zapobiegał próbom wprowadzenia nowego wyznania. Po jego bezpotomnej śmierci trzebielskie państwo stanowe przeszło na własność cesarza, a w 1558 r. wraz z żarskim państwem zostało zakupione przez biskupa wrocławskiego Balthasara von Promnitz⁷⁰.

Biskup von Promnitz jeszcze przed śmiercią z państw Żary i Trzebiel utworzył majorat, który 15 lipca 1561 r. przekazał Seyfriedowi von Promnitz, aby ten w tym samym jeszcze roku osadził w Trzebielu pierwszego luterńskiego duchownego Markusa Mauerusa⁷¹. W czasie wojny trzydziestoletniej miejscowość została poważnie zniszczona, a w 1630 r. epidemia dżumy doprowadziła do jej wyludnienia. W 1643 r. miejscowość została spalona przez wojska szwedzkie, natomiast w XVII i XVIII w. stanowiła część dóbr kameralnych Borowe⁷².

W 1668 r. z księstwa zagańskiego wypędzono pastorów, także z Gozdnicy. Wolność religijną protestanci uzyskali w 1740 r., dzięki zwycięskim wojskom Fryderyka II. W 1751 r. wybudowano kościół ewangelicki, który powstał w miejscu drewnianej świątyni, datowanej na I. poł. XIII w., należącej początkowo do katolików, następnie przejętej przez ewangelików⁷³. Barokowy kościół służący wspólnocie protestanckiej obecnie jest świątynią polskokatolicką.

Wraz z rozwojem miejscowości i wzrostem liczby mieszkańców wybudowano latach 1929-1930 nową świątynię dla wspólnoty lokalnych protestantów. Ówczesny pastor – Richard Darr na budowę kościoła uzyskał dofinansowanie od luterńskiego konsystorza z Wrocławia oraz rządu rejencji legnickiej. Lokalne firmy ufundowały cegły i dachówkę, natomiast hrabina Ema von Littichau przekazała drewno pod budowę kościoła. Świątynia przetrwała działania wojenne. W 1945 r. została przejęta przez katolików⁷⁴.

W 1718 r. został wydany w Trzebielu drukowany katechizm w języku łużyckim dla mieszkańców Trzebiela i okolicy, do 1831 r. również kazania w ewangelickiej świątyni głoszone w języku łużyckim, co świadczyło o słowiańskim charakterze tutejszych mieszkańców. Zgodnie z postanowieniami Kongresu Wiedeńskiego dotychczasowe

---

⁷⁰ P. Haracz, *Trzebielskie państwo stanowe pod panowaniem rodu von Promnitzów*, [w:] *Promnitzowie w dziejach Śląska i Łużyc*, red. T. Jaworski, S. Kocioł, Zielona Góra 2011, s. 75

⁷¹ Markus Mauerus Tribulensis Hexapolitanus – pastorem mianowany 30 kwietnia 1561 r. Urząd proboszcza w luterńskiej parafii w Trzebielu sprawował w latach 1561–1578, [w:] C.F. Foerstemann, *Album Academiae Vitebergensis*, t. 1, Lipsiae 1841, s. 330.

⁷² W. Piwoński, s. 101.

⁷³ Tamże.

⁷⁴ A. Kotapka, *85 lat kościoła w Gozdnicy*, Gozdnica 2015, s. 8-10.

państwo stanowe weszło w skład Prus, podlegając frankfurckiej prowincji brandenburskiej, która kładła bardzo silny nacisk na eliminowanie języka łuckiego w życiu społecznym, jak i religijnym. W 1817 r. podporządkowano cały powiat żarski ewangelickiemu konsystorzowi prowincji Brandenburgii w Berlinie, natomiast wiernych wyznania katolickiego podporządkowano administracyjnie pod Wrocław, o czym informowała *Bulla de salute animmarium* z 1821 r.⁷⁵.

Kościół w Trzebielu w dobie reformacji został podzielony na dwie części: katolicką i ewangelicką. Wynikało to z koniunkturalnego podchodzenia zwierzchnika właściciela państwa stanowego do zasady: „czyja władza, tego religia”. Władcy majoratu Żary-Trzebiel zmuszani byli przez zaistniałe codzienne – życiowe sytuacje do tolerancji religijnej⁷⁶.

Za najbardziej zasłużonego duszpasterza ewangelickiego parafii trzebielskiej należy uznać pastora Hansa Klahare, który będąc wielkim pasjonatem historii regionu i archeologii stworzył olbrzymi zbiór dokumentów historycznych dla przyszłych pokoleń. Kolejnym był pastor dr Karl Berscius, wychowawca młodego księcia Hermana Pücklera oraz Generalny Superintendent Dolnych Łużyc⁷⁷.

Zachowane źródła i opracowania pozwoliły na stworzenie wykazu duchownych ewangelickich, którzy posługiwali w Trzebielu i okolicy od 1561 r., kiedy to ustanowiono pierwszego pastora proboszczem, aż do 1945 r.

Tabela nr 3 Wykaz duchownych ewangelickich parafii w Trzebielu⁷⁸

Lp.	Czas posługiwania	Pastor
1	1561-1578	Makus Maurer
2	1578-1580	Heiden Reich
3	1580-1587	Andreas Sünder
4	1587	Johann Martine
5	1587-1611	Hieronimus Hantke
6	1611-1613	Hieronim Scheider
7	1613-1621	Martin Ramus
8	1622-1640	Adam Melltius

⁷⁵ L. Malinowski, *700 lat Trzebiela*, Trzebiel 2002, s. 30; zob. też: J. Šolta, *Zarys dziejów Serbołużyczan*, Wrocław 1984, s. 80-82.

⁷⁶ L. Malinowski, s. 31.

⁷⁷ Tamże; nie zachowały się żadne dokumenty do czasów obecnych.

⁷⁸ L. Malinowski, s. 32-33.

9	1640-1658	Christian Prtäorius
10	1659-1675	Sigismund Büsser
11	1675-1705	Johan Rotarius
12	1706-1744	Balthasar Heinze
13	1745-1764	Reif Kohl
14	1764-1774	Johan Conradi
15	1774-1780	M. Winzer
16	1780-1805	Karl Heinsius
17	1806-1811	dr Karl Berscius
18	1811-1823	Johan Bock
19	1824-1840	August Stauß
20	1841-1871	Carl Homuthe
21	1872-1887	Ernst von Tilliy
22	1888-1915	Ernst Jan Zuchhold
23	1916-1917	Martin Hanse
24	1917-1945	Hans Klahare

Wspólnota ewangelicka posiadała swoją świątynię w Tuplicach przy ul. Świerczewskiego⁷⁹. Pochodzi z XVI w. i na przełomie wieków była kilkakrotnie przebudowywana. Reprezentowała zespolenie stylów gotyckich z renesansowymi. Nie została zniszczona podczas działań wojennych, jednak po 1945 r. nie była używana i stopniowo stawała się ruiną. W latach 60-tych została rozebrana, a jej fundamenty zostały zasypane⁸⁰.

Poniższe zestawienie ukazuje wykaz duszpasterzy posługujących w Tuplicach od 1499 r. do 1743 r. Źródła nie podają dokładnej przynależności poszczególnych duchownych czy do wspólnoty katolickiej czy reformowanej, dlatego tabela przedstawia listę duchownych katolickich i ewangelickich.

⁷⁹ Obecnie róg ul. Kopernika i Parkowej.

⁸⁰ APT, *Kronika parafialna*, t. 1, s. 3.

Tabela nr 4 Wykaz duchowieństwa parafii w Tuplicach w latach 1499-1743⁸¹

Lp.	Czas posługiwania	Duszpasterz
1	1499-1507	Johanes König
2	1507-1516	Martinus Juder
3	1516-1524	Bartholomeus Gnisk
4	1524-1575	Jacobus Faber
5	1575-1589	Martinus Kischkius
6	1589-1595	Ambrosius Faber
7	1595- 1613	Jacobus Arbeiter
8	1613-1622	Michael Wunderlich
9	1622	Christoph Wiederauf
10	1622	Petrus Petri
11	1623-1629	Jacobus Sutorius
12	1629-1640	Matthäus Donati
13	1640-1647	Martinus Reiche
14	1647-1652	Johann Hanschkovius
15	1652-1690	Johann Kerstan
16	1690-1733	Martin Peucer
17	1733-1743	Johan Martin Peucer

Dla wspólnoty wiernych w Strzeszowicach świątynia powstała w 1823 r. Niewielki klasycystyczny kościółek o wnętrzu salonowym, na planie prostokąta, nakryty dachem trzypadowym⁸².

Na podstawie dostępnych danych źródłowych wiemy, że tereny wschodnich Łużyc były zdecydowanie ewangelickie. Według oficjalnych statystyk przed II wojną światową tereny opisywanego okręgu kościelnego, wchodzącego w skład powiatów gubińskiego, szprotawsko-żagańskiego i żarskiego wyglądały następująco, co przedstawia poniższa tabela.

⁸¹ J. S. Heinsius, *Historischer Entwurf von dem Religions und Kirchen Wesen zu Forst in der Niederlausiz*, b.m.w. 1758, s. 160-163.

⁸² L. Malinowski, *700 lat Trzebiela*, Trzebiel 2002, s. 25.

Tabela nr 5 Procentowe zestawienie ilości ewangelików i katolików w powiatach, które stanowią obecny opisywany okrąg kościelny⁸³

Powiat	Ewangelików	Katolików
gubiński	93,2 %	5,3 %
szprotawsko-żagański	81,1 %	16,5 %
żarski	89,9 %	6,2 %

Jak widać na podstawie powyższego zestawienia ludność powiatu żarskiego, w skład której wchodziła większość wspólnot religijnych obecnego rejonu łęknickiego, była zdecydowanie ewangelicka.

1.4. Rekatolizacja

Sobór trydencki rozpoczął erę kontrreformacji, która w opisywanym regionie nie miała silnego odzewu. Wojna trzydziestoletnia⁸⁴ spowodowała na Łużycach spore straty ludnościowe i materialne. Wojska cesarskie siłą zmuszały ludność wyznania reformowanego do przejścia na katolicyzm, a opornych łupili. Sytuacja zmieniła się, gdy do wojny włączyła się Szwecja pod wodzą luterńskiego króla Gustawa Augusta, który zasłynął wśród ewangelickich Łużyczan, Ślązaków i Niemców jako obrońca wiary⁸⁵.

Po reformacji wzdłuż Bobru i Nysy Łużyckiej przebiegała granica wyznaniowa między protestanckimi państwami stanowymi – Żary i Mużaków, a katolickim księstwem żagańskim. Prześladowanie protestantów na obszarze katolickim spowodowało powstawanie tzw. kościołów granicznych w Iłowej, Podróżdzy, Jaskowicach i Krzystkowicach, które gwarantowały swobodę praktykowania kultu reformowanego dla ewangelików.

Na mocy pokoju praskiego w 1635 r. Łużyce przeszły spod panowania austriackiego w saksońskie. Oznaczało to znaczną poprawę sytuacji protestantów, czego przejawem było to, że na opisywany okręg zaczęły napływać liczne grupy ewangelickich uchodźców, głównie z Czech i Śląska.

⁸³ F.R. Barran, *Städte – Atlas Ostbrandenburg*, Leer 1990; zob. też: F.R. Barran, *Städte – Atlas Schlesien*, Leer 1993; J. Nowiński, *Łużyce bogactwo kultury pogranicza*, Żary 2000, s. 111.

⁸⁴ 1618-1648.

⁸⁵ J. Szczepankiewicz-Battek, *Łużyce – przestrzeń dysocjacji kultur narodowych i religijnych*, Słupsk 2005, s. 159.

Do najsłynniejszego w historii regionu należał kościół graniczny w Krzystkowicach, założony w 1659 r., gdzie rocznie zbierało się ok. 20 tys. wyznawców z Żagania, Zielonej Góry czy Kożuchowa⁸⁶.

W 1668 r. w wyniku wydania dekretu redukcyjnego kościół w Bogumiłowie znalazł się ponownie w rękach katolików, a jego zarządcą uczyniono proboszcza parafii w Grotowie⁸⁷.

Kościół w Przewozie od 20 marca 1668 r. był zarządzany przez proboszcza katolickiego z Witoszyna Dolnego. Świątynia uległa zniszczeniu w wyniku wielkiego pożaru miasta (spowodowanego wojną trzydziestoletnią) i w tym stanie pozostawała przez kilkadziesiąt lat⁸⁸. W 1679 r. budynek prowizorycznie zabezpieczono przed dalszą dewastacją, ale w 1723 r. został odrestaurowany i od 1724 r. świątynia ta miała ponownie swego proboszcza⁸⁹.

Napływ religijnych uchodźców zakończył się definitywnie po 1741 r., gdy na skutek wojen śląskich cały Śląsk przeszedł pod panowanie pruskie, co oznaczało zakończenie dyskryminacji ludności ewangelickiej.

Po zakończeniu wojny trzydziestoletniej sytuacja ludności katolickiej nie uległa zmianie, ponieważ ród Wettinów zobowiązał się do zachowania dotychczasowych praw katolików⁹⁰. W tym okresie nastąpił dynamiczny rozwój duchowości katolickiej, na co znaczny wpływ miały m.in. przełożenie pod koniec XVII w. Biblii na język łużycki przez ks. Jurija Hawstyna oraz utworzenie nowego sanktuarium maryjnego w Różancie.

Znaczna poprawa sytuacji katolików miała miejsce, gdy elektor saski Fryderyk August w 1697 r., aby objąć tron Polski przeszedł na katolicyzm, a nakłaniając do tego samego swojego syna spowodował, że następne pokolenia Wettinów, aż do XX w. były katolickie⁹¹.

W 1706 r. łużyccy duchowni katolicycy założyli w Pradze seminarium duchowne, które przez prawie 200 lat – aż do zamknięcia – formowało kler do posługi w parafiach zdominowanych przez ludność łużycką⁹².

---

⁸⁶ W. Piwoński, *Łużyce Wschodnie*, Żary 2000, s. 68.

⁸⁷ H. Hoffman, *Die katholischen Kirche des Altkreis Sagen*, [w:] *Führer zu schlesischen Kirchen*, Breslau 1939, s. 49-50.

⁸⁸ A. Heinrich, *Geschichtliche Nachrichten.*, s. 52.

⁸⁹ L. Malinowski, *Przewóz i okolice wczoraj i dziś*, Przewóz 2009, s. 63.

⁹⁰ D. Rohland, *Katolickie Górne Łużyce*, [w:] *Łużycanie – słowiański naród w Niemczech*, J. Malink (red.), Budziszyn 1994, s. 95.

⁹¹ J. Szczepankiewicz-Battek, *Łużyce...*, s. 163.

⁹² Tamże, s. 167.

Pod koniec XVII w. w Cottbus powstała oficyna wydawnicza, która publikowała pisma kościelne w języku dolnołużyckim, m.in.: Biblię czy *Mały Katechizm*⁹³.

W 1815 r. w wyniku postanowień kongresu wiedeńskiego do państwa pruskiego włączono całe Dolne Łużyce. Spowodowało to konieczność reformy wspólnot kościelnych, tak ewangelickiej, jak i nielicznych katolickich, które zostały wyłączone spod panowania biskupstwa w Budziszynie i podporządkowane biskupowi we Wrocławiu⁹⁴.

Konstytucja weimarska z 1919 r. gwarantowała obywatelom Niemiec wolność sumienia i wyznania, co przyczyniło się do zniesienia zakazu zakładania klasztorów czy szkół katolickich. Wspólnoty wiernych mogły zakładać nowe parafie i zrzeszenia. W opisywanym regionie nabożeństwa i katechizacja katolików odbywała się w języku niemieckim w kaplicy cmentarnej w Tuplicach. Za posługę sakramentalną był odpowiedzialny ksiądz będący duszpasterzem pałacu Brühla w Brodach.

Z inicjatywy mieszkańców Tuplic kupiono działkę nr 209/49 przy Pfortenstrasse i wybudowano kościół, który 17 listopada 1935 r. został poświęcony przez wrocławskiego biskupa. Pierwszym proboszczem parafii został ks. Paul Stasch, a jego następcą ks. Ruchwald Kurt, który poza swoimi obowiązkami pomagał duchowo i materialnie Polakom przebywającym na robotach przymusowych w okolicach Tuplic. Za swoją postawę był prześladowany przez gestapo i w obawie przed represjami uciekł w pod koniec 1944 r. do Cottbus⁹⁵.

Po zakończeniu działań wojennych niemiecki kapłan, który w procesie przesiedlania Niemców w 1945 r. wracał do ojczyzny, został poproszony przez miejscowych, aby czasowo pozostał w parafii i prowadził posługę sakramentalną oraz duszpasterską. Było to wyzwanie dla obydwu stron, ponieważ ksiądz posługiwał się językiem niemieckim i w takim prowadził swoją kapłańską posługę. Po półrocznej posłudze ksiądz wrócił do Niemiec, a tuplicki kościół do 1947 r. był odslużywany przez administratora parafii w Lipinkach Łużyckich – ks. Kazimierza Klee⁹⁶.

---

⁹³ Tamże, s. 170.

⁹⁴ T. Kowalczyk, *Kościół katolicki na Łużycach Górnych w latach 1919-1990*, Lublin 1999, s. 24.

⁹⁵ APT, *Kronika parafialna*, t. 1, s. 3.

⁹⁶ Tamże.

Rozdział II

Nowe struktury państwowe i kościelne po 1945 roku

2.1. Struktury państwowe

a) przyłączenie Ziem Zachodnich do Polski oraz proces tworzenia administracji państwowej

Po rozgromieniu oddziałów nazistowskich w rejonie Bieniowa, Nowogrodu Bobrzańskiego i Żagania wojska radzieckie 21 lutego 1945 r. osiągnęły Nysę Łużycką. Całkowite opanowanie prawego brzegu rzeki nastąpiło 1 marca⁹⁷. Trwający trzy miesiące okres walki o powiat żarski został zakończony w kwietniu 1945 r. Między 5-10 kwietnia oddziały drugiej armii Wojska Polskiego przejęły od wojsk radzieckich pozycje nad Nysą Łużycką. 10. dywizja zajęła Przewóz i Sanice, a 7. dywizja zastąpiła żołnierzy na obszarze Sanice-Sobolice-Prędocice⁹⁸. 16 kwietnia 1945 r. jednostki polskie przystąpiły do walki o sforsowanie Nysy Łużyckiej. W konsekwencji tych działań opisywany okręg został zdobyty i można było przystąpić do tworzenia polskiej administracji⁹⁹.

Z momentem przejścia frontu, zdobyciu miast i wsi powiatu zaczęły powstawać radzieckie komendantury wojskowe, które dbały o zaspokojenie potrzeb walczących wojsk. Pierwszą w Żarach powołano 26 lutego 1945 r. Głównym zadaniem tworzących się komendantur była stopniowa organizacja życia cywilnego i gospodarczego oraz jego normalizacja, poprzez zaangażowanie ludności w odbudowę państwa i jego zarządzanie¹⁰⁰.

Oficjalne przejęcie Ziem Zachodnich nastąpiło po Konferencji Poczdamskiej, ale przygotowania do tego proceduru rozpoczęły się już w lipcu 1944 r. Ziemie Odzyskane zostały podzielone 14 marca 1945 r. przez Radę Ministrów na następujące okręgi administracyjne: w Śląsku Opolskim, Śląsku Dolnym, Pomorzu Zachodnim i Prusach Wschodnich¹⁰¹. Również 14 marca 1945 r. utworzono powiat żarski, do którego należy większość wspólnot parafialnych opisywanego regionu¹⁰², został on administracyjnie przydzielony do Okręgu Pomorza Zachodniego. 7 lipca

---

⁹⁷ K. Sobczak, *Wyzwolenie północnych i zachodnich i zachodnich ziem polskich w roku 1945*, Poznań 1985, s. 41.

⁹⁸ T. Jaworski, *Żary w dziejach pogranicza śląsko-łużyckiego*, Żary 1993, s. 175.

⁹⁹ A. Magierska, *Ziemie zachodnie i północne w 1945 roku*, Warszawa 1978, s. 23.

¹⁰⁰ H. Dominiczak, *Proces zasiedlania województwa zielonogórskiego w latach 1945-1950*, Zielona Góra 1975, s. 13.

¹⁰¹ Tamże, s. 22.

¹⁰² Parafia w Gozdnicy przynależała administracyjnie do powiatu żagańskiego.

1945 r. w ramach nowego podziału administracyjnego w Polsce niniejszy okręg przydzielono do Dolnego Śląska i do 28 czerwca 1950 r. podlegał Wrocławowi¹⁰³.

W latach II Wojny Światowej istniały w Gozdnicy hitlerowskie obozy jenieckie dla Francuzów, Anglików, Polaków i Ukraińców. W trakcie ewakuacji w 1945 r. Niemcy zamordowali kilkudziesięciu jeńców, których pogrzebano w zbiorowej mogile w Lipnej. W latach 1941-1945 funkcjonował tu również obóz pracy dla Żydów, liczący 400-500 os. Po zakończeniu wojny oddziały radzieckie wkroczyły do Gozdnicy 21 lutego 1945 r. W 1955 r. Gozdnicza otrzymała prawa osiedla, a w 1967 r. ponownie nadano jej prawa miejskie¹⁰⁴.

W 1945 r. powołano Gromadzką Radę Narodową w Zagłobach¹⁰⁵, w skład której weszły miejscowości: Bienice, Buczyna, Chwaliszowice, Czaple, Gniewoszyce, Krasówka, Marców, Młotów, Łuknice¹⁰⁶, Łuków, Okalenice, Przewoźniki, Stary Dwór, Włostowice, Wierzbiczin, Żaków Mały, Żarki Małe oraz Żarki Wielkie¹⁰⁷.

W 1947 r. powołano Gminną Radę Narodową w Dubielicach¹⁰⁸, która miała nadzorować prawidłowe funkcjonowanie władz administracyjnych w 20 wsiach, w skład której wchodziły tereny obecnych dwóch gmin (Trzebiel i Tuplice)¹⁰⁹. Również w 1947 r. powołano Gminną Radę Narodową w Przewozie. W dn. 25 stycznia 1947 r. przewodniczącym Rady został Leon Słocki, natomiast wójta obrano 18 lipca 1947 r. i został nim Antoni Łoś. W ten sposób Przewóz oficjalnie stał się gminą. Prawa miejskie stracił 12 listopada 1946 r.¹¹⁰, natomiast pierwszym i ostatnim polskim burmistrzem miasta Przewóz był Jan Capek¹¹¹.

---

¹⁰³ Do chwili powstania woj. zielonogórskiego, por. L. Malinowski, *Powiat żarski 1816-2006*, Żary 2006, s. 28.

¹⁰⁴ *Historia Gozdnicy oczami jej byłych i obecnych mieszkańców*, Gozdnicza 2000, s. 13 – 14.

¹⁰⁵ Obecnie Niwica.

¹⁰⁶ Obecnie Łęknica.

¹⁰⁷ L. Malinowski, *Gmina Trzebiel – czas, ludzie, wydarzenia*, Trzebiel 2006, s. 41.

¹⁰⁸ Obecnie Tuplice. Nazwę zmieniono w 1948 r.

¹⁰⁹ Pierwszy transport repatriantów przybył z miejscowości Czerniowce w dniu 02.09.1945 r. Bliskość granicy z Niemcami, duże zniszczenia wojenne, zaminowane obszary przygraniczne oraz duży obszar leśny odstraszał do osiedlania się w tym regionie. Do końca 1945 r. wszystkie wsie na terenie gminy były częściowo zasiedlone, jednak znaczna część gospodarstw oczekiwała na nowych gospodarzy, którzy przybyli w pierwszej połowie 1946 r. Bardzo ciężko ustalić szacowaną liczbę mieszkańców na względ braku danych. Z informacji, które zachowały się, dowiadujemy się, że pod koniec 1945 r. przystąpiono do uruchomienia huty szkła w Tuplicach, w której zatrudniono 104 os. W 1946 r. uruchomiono tartak, który zatrudniał ok. 100 os. W 1945 r. zostali skierowani pracownicy PKP na celu uruchomienia kolei na trasie Żary-Tuplice-Zasieki. W 1947 r. na kolei pracowało ok. 200 os., również w 1947 r. powołano urząd celny. Na podstawie dostępnych danych, szacuje się, że w 1948 r. tereny Tuplic zamieszkiwało ok. 2 000 os., por. M. Węgier, *Rozwój społeczno-gospodarczy gminy Tuplice w latach 1945-1980*, Zielona Góra 1981, s. 8-12, 24.

¹¹⁰ Od 9 października 1946 r. sołtysiem gromady Przewóz został Stefan Skalacki.

¹¹¹ Nominację otrzymał 1 czerwca 1945 r., zarządzał do 8 października 1946 r., por.: L. Malinowski, *Przewóz i okolice wczoraj i dziś*, Przewóz 2009, s. 18.

W 1950 r. w wyniku zmian administracyjnych powstało woj. zielonogórskie, w którego skład wszedł opisywany okręg, przynależny do powiatu żarskiego. W 1954 r. powołano Gromadzką Radę Narodową w Tuplicach, w której skład weszły: Tuplice, Grężawa, Łazy, Cielmów, Chełmice i Jagłowice oraz Gminną Radę Narodową w Trzebielu, w skład której weszły: Bukowina, Chudzowice, Dębinka, Kamienica, Kałki, Królów, Olszyna, Siedlec i Strzeszowice. Nowe Czaple stały się samodzielną gromadą rolniczą w 1954 r., którą zlikwidowano w 1971 r. i wcielono do gminy w Niwicy, którą również zlikwidowano w 1975 r. i w większości wcielono do gminy Trzebiel¹¹².

1 stycznia 1969 r. decyzją Rady Narodowej w Zielonej Górze, Łęknica uzyskała prawa miejskie¹¹³.

b) problemy demograficzne

Pierwsi mieszkańcy opisywanego rejonu kościelnego to miejscowe rodziny autochtoniczne, Polacy powracający z przymusowych robót z Niemiec oraz osadnicy z województw kieleckiego, poznańskiego i warszawskiego. W wyniku akcji przesiedleńczej między 1945-1947 r. na tereny obecnej gminy Tuplice i Trzebiel przybyli repatrianci z Czerniowiec (obecnie Rumunia) oraz z województw: lwowskiego, tarnopolskiego i centralnej Polski. Przybyła ludność była wyznania katolickiego, dlatego kościół stał się dla nich pomostem zjednywania nowoprzybyłych.

15 lutego 1945 r. wojska radzieckie zajęły Łuknicę¹¹⁴. Nastąpił stopniowy proces zasiedlania wsi i pobliskich miejscowości, byli to przeważnie robotnicy przymusowi oraz repatrianci z Belgii, Niemiec i Francji. Wiele rodzin przybyło z terenów Polski centralnej i ziem włączonych do b. ZSSR¹¹⁵. Poważną przeszkodą w procesie zasiedlania regionu były zniszczone i zrabowane domostwa, co obniżało chłonność osadniczą. Największe miasto regionu – Żary – były zniszczone w około 40 %. Domy leżały w gruzach, zakłady zdewastowane, w lokalnym szpitalu żarskim leżało ok. 10 tys. chorych. Na ulicach leżały trupy ludzi i zwierząt¹¹⁶. Nowoprzybyli zaczęli tworzyć podstawy życia społecznego i administracyjnego.

---

¹¹² L. Malinowski, *Gmina Trzebiel...*, s. 108-109.

¹¹³ Z. Kasprzak, *Szlakiem atrakcyjnego krajobrazu 15. południka*, Krosno Odrzańskie 2014, s. 72.

¹¹⁴ Obecnie Łęknica.

¹¹⁵ W. Gruber, *Kartki pełne wspomnień, Szkoła Podstawowa w Łęknicy 1946-1996*, Żary 1996, s. 14.

¹¹⁶ T. Jaworski, *Żary, W dziejach pogranicza śląsko-lużyckiego*, Żary 1993, s. 179.

O skali zniszczeń regionu świadczą wspomnienia pierwszego nauczyciela i kierownika szkoły w Dębince: *kraj był tak zniszczony, a ludzie wystraszeni, obdarci i głodni, pragnący stagnacji i ladu. ... 21 grudnia 1945 r. transport zatrzymał się w Tuplicach i zaraz repatrianci rzucili się na poszukiwanie własnego dachu nad głową, ..., całe miasta i wsie były puste, wyglądały jak po zniszczeniach huraganowych. Brak było elektryczności, nawet lamp naftowych, ludzie po uprzątnięciu wszelkich brudów, zaczęli żyć tak, jak na pustkowiu, dzieląc się ostatek zapasów żywności*¹¹⁷.

Po zakończeniu działań wojennych przez Nysę Łużycką wracali Niemcy do swoich domów, które opuścili w obawie przed nacierającymi Rosjanami. Wiele osób, w tym starsi oraz kobiety z dziećmi, pozostało jednak w swoich domostwach. Część z nich w późniejszym okresie została zatrudniona przez polską administrację. Problemy z przyjmowaniem osadników narastały. Strefa nadgraniczna, jako główny punkt obrony państwa, była szczególnym miejscem troski o bezpieczeństwo nowo utworzonego kraju. Pierwsze posterunki Milicji Obywatelskiej powstawały już przed przybyciem pierwszych transportów z przesiedleńcami. Miejscowości przygraniczne były grabione przez wojska radzieckie, które wszystko co niemieckie traktowały w sposób jednoznaczny¹¹⁸.

Jedną z pierwszych zaludnionych miejscowości w południowej części opisywanego okręgu była wieś Lipa¹¹⁹, koło Przewozu, do której wysłano ok. 500 os., co jednak nie w pełni zaludniło ponemieckie zagrody. Wg danych z listopada 1946 r. miejscowości z południowej strefy okręgu miały już wybranych sołtysów i przydzielonych repatriantów. W gromadzie Lipa mieszkało 476 mieszkańców, w Młynowie 125 m., w Piotrowie Wielkiej 179 m., w Dąbrówce 57 m., w Starym Dąbie 162 m., w Ciechanowie 16 m., w Przewozie 146 m. a w Sarnowie 106 m.¹²⁰

W 1949 r. na teren gminy Przewóz przybyli Grecy w ramach pomocy Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej udzielonej greckim uchodźcom politycznym¹²¹.

Do 1960 r. przyrost ludności w okręgu, jak i w całym powiecie żarskim, był szybki. Wynikał z akcji zasiedlania i zagospodarowania regionu, repatriacji, aktywizacji gospodarczej, jak i wysokiego przyrostu naturalnego. Przemysłowo-rolny charakter rejonu

---

¹¹⁷ Dz. cyt. J. Popko, *Wspomnienia z przebytej drogi*, Dębinka 2007, s. 15-16.

¹¹⁸ L. Malinowski, *Przewóz i okolice wczoraj i dziś*, Przewóz 2009, s. 17.

¹¹⁹ Obecnie Lipna.

¹²⁰ Dane dot. ilości mieszkańców poszczególnych gromad zawierają mniejszość niemiecką, która pozostała w tym czasie na terenie opisanego okręgu kościelnego; por.: L. Malinowski, *Przewóz...*, s. 19-20.

¹²¹ L. Malinowski, *Przewóz...*, s. 130.

charakteryzował się wysokim zatrudnieniem, rozwijał się też przemysł lekki – głównie włókiennictwo, które w znacznym stopniu dawało zatrudnienie kobietom¹²².

Tabela nr 6 Liczba mieszkańców gmin na terenie okręgu

Gmina	1947	2015
Gozdnica	-	3204 ¹²³
Iłowa ¹²⁴	b.d. ¹²⁵	6990 ¹²⁶
Lipinki Łużyckie ¹²⁷	b.d. ¹²⁸	3307 ¹²⁹
Łęknica ¹³⁰	-	2531 ¹³¹
Niwica ¹³²	b.d. ¹³³	-
Przewóz	b.d. ¹³⁴	3224 ¹³⁵
Trzebiel ¹³⁶	-	5724 ¹³⁷
Tuplice	ok. 4403 ¹³⁸	3159 ¹³⁹

Poniżej tabela przedstawia liczbę mieszkańców poszczególnych parafii w/w rejonu przed wybuchem II wojny światowej w 1939 r., następnie w 1947 r., kiedy kończył się proces przesiedleńczy oraz w 2005 r.

¹²² P. Pohrybnyk, *20 – letni dorobek powiatu żarskiego*, w: *Żary wczoraj i dziś*, Zielona Góra 1997, s. 92.

¹²³ GUS, *Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2016 r.*, Warszawa 2016, s. 83.

¹²⁴ Gozdnica należała do 1967 r. pod gminę Iłowa. Od 1967 r. Gozdnica stanowi samodzielną gminę miejską.

¹²⁵ Brak informacji o liczbie mieszkańców.

¹²⁶ GUS, s. 83.

¹²⁷ Parafia w Grotowie podlega pod gminę Lipinki Łużyckie.

¹²⁸ Brak informacji o liczbie mieszkańców.

¹²⁹ GUS, *Powierzchnia i ludność...*, s. 84.

¹³⁰ Do 1954 r. należała do gminy Niwica, od 1955 r. była siedzibą gromady Łęknica. 01 stycznia 1969 r. decyzją Rady Narodowej w Zielonej Górze, Łęknica uzyskała prawa miejskie, w: Z. Kasprzak, *Szlakiem atrakcyjnego krajobrazu 15. południka*, Krosno Odrzańskie 2014, s. 72.

¹³¹ GUS, s. 84.

¹³² Gminę w Niwicy zlikwidowano w 1975 r. i w większości wcielono do gminy Trzebiel, por.: L. Malinowski, *Gmina Trzebiel...*, s. 108-109.

¹³³ W skład GRN w Zagłobach wchodziły: Bienice, Buczyna, Chwaliszowice, Czaple, Gniewoszyce, Krasówka, Marców, Młotów, Łuknice, Łuków, Okalenice, Przewoźniki, Stary Dwór, Włostowice, Wierzbiczin, Żaków Mały, Żarki Małe, Żarki Wielkie. Niestety brak informacji o liczbie mieszkańców, por.: L. Malinowski, *Gmina Trzebiel...*, Trzebiel 2006, s. 41.

¹³⁴ Brak informacji o liczbie mieszkańców.

¹³⁵ GUS, s. 84.

¹³⁶ Część terenów obecnej gminy Trzebiel należała do GRN w Tuplicach. W 1954 r. Trzebiel stał się siedzibą GRN, która została wydzielona z GRN w Tuplicach i Niwicy.

¹³⁷ GUS, s. 84.

¹³⁸ W tym 1061 mężczyzn, 1637 kobiet i dzieci do 14 lat – 1705, por.: M. Węgier, *Rozwój społeczno-gospodarczy gminy Tuplice w latach 1945-1980*, Zielona Góra 1981, s. 8

¹³⁹ GUS.

Tabela nr 7 Liczba mieszkańców miejscowości stanowiących parafie rejonu

Miejscowość	1939 r.	1947 r.	2005 r.
Gozdnica	2939 ¹⁴⁰	239 ¹⁴¹	3501 ¹⁴²
Grotów	b.d.	b.d.	325 ¹⁴³
Łęknica	1857 ¹⁴⁴	b.d. ¹⁴⁵	2531 ¹⁴⁶
Niwica	878 ¹⁴⁷	257 ¹⁴⁸	403 ¹⁴⁹
Przewóz	ok. 1200 ¹⁵⁰	146 ¹⁵¹	835 ¹⁵²
Trzebiel	2354 ¹⁵³	b.d. ¹⁵⁴	1011 ¹⁵⁵
Tuplice	1409 ¹⁵⁶	ok. 2000 ¹⁵⁷	1567 ¹⁵⁸
Żarki Wielkie	1171 ¹⁵⁹	ok. 700 ¹⁶⁰	545 ¹⁶¹

c) charakterystyka regionu: gospodarka, oświata i kultura

Wraz z napływem polskiej ludności i tworzeniem się polskich struktur państwowych, nowoprzybyli wykorzystując to, co pozostawiła po sobie ludność niemiecka, zasiedlali opustoszałe domy, zakłady pracy czy gospodarstwa. Już w 1945 r. w Przewozie

¹⁴⁰ G. Steller, *Bauerdorf u. Heidestädtchen, zwei Untersuchungen über Ebersdorf u. Freiwaldau im Gebiet Sagan-Sprottau*, Dortmund 1970, s. 126.

¹⁴¹ M. Marciniak, *Losy ludzkie stworzyły tę historię*, Gozdnica 2005, s. 40.

¹⁴² Dane z 30 czerwca 2004 r., w: <http://www.polskawliczbach.pl/Gozdnica> (dostęp: 11.03.2019).

¹⁴³ UGLŁ, *Wykaz ilościowy mieszkańców rok 2015*.

¹⁴⁴ Größe Muskau liczył 4247 mieszkańców, natomiast wschodnia część miasta, stanowiąca obecnie Łęknice liczyła 1857 mieszkańców, por. H. G. Arnim-Muskau, W. A. Boelcke, *Muskau, Standesherrschaft zwischen Spree und Neiße*, Frankfurt am Main 1978, s. 602.

¹⁴⁵ Pierwsze dane dot. liczby mieszkańców pochodzą z 1956 r., kiedy Łęknica stała się osiedlem. Liczyła wtedy ok. 1400 mieszkańców, por. W. Gruber, *Kartki pełne wspomnień, Szkoła Podstawowa w Łęknicy 1946-1996*, Żary 1996, s. 9.

¹⁴⁶ UMŁ, USC, *Ewidencja ludności – rok 2005*.

¹⁴⁷ L. Malinowski, *Gmina Trzebiel – czas, ludzie, wydarzenia*, Trzebiel 2006, s. 110.

¹⁴⁸ Tamże, s. 40.

¹⁴⁹ Tamże, s. 110.

¹⁵⁰ L. Malinowski, *Przewóz i okolice wczoraj i dziś*, Przewóz 2009, s. 130.

¹⁵¹ Tamże, s. 19.

¹⁵² APP, *Teczka dokumentów, Sprawozdanie duszpasterskie 2005*, b.sg.

¹⁵³ *Statistik des Deutschen Reichs*, Band 450: *Amtliches Gemeindeverzeichnis für das Deutsche Reich*, Berlin 1939, Teil I: *Altreich und Österreich*.

¹⁵⁴ Trzebiel zamieszkiwało w tym czasie kilkanaście rodzin. Brak danych dot. liczby mieszkańców w 1947 r.

¹⁵⁵ L. Malinowski, *Gmina Trzebiel...*, s. 110.

¹⁵⁶ *Statistik des Deutschen Reichs*, Band 450...

¹⁵⁷ M. Węgier, *Rozwój społeczno-gospodarczy gminy Tuplice w latach 1945-1980*, Zielona Góra 1981, s. 8.

¹⁵⁸ UGT, USC, *Ewidencja Ludności - rok 2005*.

¹⁵⁹ *Statistik des Deutschen...*

¹⁶⁰ M. Dendewicz, H. Danielska, M. Gacka, *Powojenna historia Żarek Wielkich we wspomnieniach mieszkańców*, Żagań 2017, s. 14.

¹⁶¹ L. Malinowski, *Gmina Trzebiel...*, s. 110.

uruchomiono pocztę, piekarnię, tartak, stolarnię, młyn, kuźnię oraz sklep. W 1946 r. w Bukownicy rozpoczęła pracę elektrownia Natrrag oraz fabryka papieru¹⁶². 24 lutego 1956 r. założono Rolnicze Zrzeszenie Spółdzielcze „Przyjaźń”. Największe jednak nadzieje pokładano w otwarciu przejścia granicznego między Przewozem a Podrosche. Po sukcesie targowiska w Łęknicy i szybkim wzbogaceniu lokalnej ludności poprzez handel z Niemcami władze i mieszkańcy Przewozu liczyli na podobną sytuację. Po uroczystym otwarciu przejścia, które miało miejsce 3 czerwca 1995 r., okazało się, że ludność niemiecka nie wykazała większego zainteresowania tworzącym się targowiskiem i siecią handlową po polskiej stronie, w wyniku czego zaczęły one stopniowo upadać. Wraz z utworzeniem przejścia granicznego ruszyła oczyszczalnia ścieków, poprawił się również stan infrastruktury na terenie gminy oraz system telekomunikacyjny¹⁶³.

W sierpniu 1945 r. do Tuplic zostali skierowani pracownicy PKP w celu wykonania połączenia kolejowego na trasie Żary-Tuplice-Zasieki. Pod koniec 1945 r. uruchomiono hutę szkła w Tuplicach, która podlegała bezpośrednio pod dyrekcję huty szkła w Kunicach. Zatrudniała 104 os. i był to pierwszy zakład produkcyjny na terenie gminy Tuplice. W 1946 r. uruchomiono państwowy tartak w Lesowie, który zatrudniał ok. 100 os. oraz powołano gminną spółdzielnię Samopomoc Chłopska, której siedziba gł. mieściła się w Trzebielu¹⁶⁴. W 1953 r. na terenie gminy działały trzy spółdzielnie produkcyjne, w: Cielmowie, Jasionowie i Siedlcu, które przyczyniły się do likwidacji odlogów i ugorów na terenie gminy Tuplice¹⁶⁵.

Wraz z rozwojem współpracy przygranicznej z NRD, zwiększył się również ruch tranzytowy między Polską a NRD. W Tuplicach, jako miejscowości przygranicznej, powstała czterokierunkowa stacja węzłowa, na której pracowało ok. 200 pracowników¹⁶⁶.

19 lipca 1948 r. rozpoczęła swą działalność Huta Szkła *Łuknica* w obecnej Łęknicy, która funkcjonowała do końca lat 90 – tych. W 1953 r. uruchomiono kopalnię węgla *Babina*¹⁶⁷ oraz zakład wytwarzający dachówki, w 1954 r. szamotownię, w 1957 r. zrealizowano budowę rurociągu doprowadzającego wodę z Bad Muskau do Łęknicy,

---

¹⁶² L. Malinowski, *Przewóz i okolice wczoraj i dziś*, Przewóz 2009, s. 18, 20.

¹⁶³ Tamże, s. 41.

¹⁶⁴ M. Węgier, *Rozwój społeczno-gospodarczy...*, s. 10-11.

¹⁶⁵ Tamże, s. 43-44.

¹⁶⁶ M. Okrasa, *Szkoła Podstawowa i. Tadeusza Kościuszki w Tuplicach*, Warszawa 1997, s. 13.

¹⁶⁷ W 1973 r. zlikwidowano ostatnią kopalnię *Przyjaźń Narodów* w Łęknicy.

a w 1969 r. zakłady ceramiki budowlanej, 1 stycznia 1974 r. powstał oddział nowosolskich zakładów *Dozamet*¹⁶⁸.

Po zakończeniu działań wojennych przystąpiono do odbudowy przemysłu w Gozdnicy¹⁶⁹. W końcu lata 1945 r. uruchomiono miejscowe zakłady. W 1952 r. powstał Zakład Wyrobów Kamionkowych. Przedsiębiorstwo zajmowało się produkcją kamionki kanalizacyjnej. 1 stycznia 1954 r. do zakładów przyłączono zakład *Duży Hoffman*, wyodrębniony ze struktur Bolesławieckich Zakładów Materiałów Ogniotrwałych w Bolesławcu. 18 września 1956 r. do Zakładu Wyrobów Kamionkowych *Gozdnica* przyłączono Żagańskie Kopalnie Surowców Mineralnych w Żaganiu, w wyniku czego jego stan majątkowy powiększył się o dwie kopalnie glinki kamionkowej i ceramicznej w Gozdnicy oraz trzy kopalnie w Łuknicy¹⁷⁰. W Żarkach Wielkich w 1973 r. uruchomiono przedsiębiorstwo¹⁷¹, która po likwidacji żarskich zakładów bawełnianych w 1989 r. przez krótki czas wytwarzała wyroby z PCV¹⁷². W 1958 r. uruchomiono w Trzebielu hutę szkła, która produkowała butelki i słoiki, zlikwidowano ją w 1993 r. z powodu braku koniunktury na niniejsze wyroby¹⁷³.

W latach 50 – tych w rejonie powstały pierwsze Rolnicze Spółdzielnie Produkcyjne i Państwowe Gospodarstwa Rolne. Wraz z upływem czasu, jak i zmian administracyjnych, PGR-y łączyły się w Państwowe Wielkoobiektowe Gospodarstwa Rolne, potem część z nich wchłonął Łużycki Kombinat Rolny¹⁷⁴.

Opisywany rejon jest terenem przygranicznym, co wiąże się z kwestią współpracy transgranicznej. Otwarcie przejść granicznych w Łęknicy i w Olszynie, między PRL-em a NRD, wpłynęło na wzrost atrakcyjności miejscowości granicznych, ożywił się handel, kultura i turystyka. Duży ruch bezwizowy wymusił przyspieszenie regulacji zasad współpracy na wielu płaszczyznach. W 1973 r. powołano dwustronną komisję na szczęblu

¹⁶⁸ Z. Kasprzak, *Szlakiem atrakcyjnego krajobrazu 15. południka*, Krosno Odrzańskie 2014, s. 72-73.

¹⁶⁹ Znaczący rozwój gospodarczy przyniosło Gozdnicy dopiero XIX stulecie. W latach 1825-1840 liczba warsztatów garncarskich wzrosła z 3 do 8. Miejscowe garncarnie zatrudniały 300 pracowników. W drugiej połowie XIX w. olbrzymiego znaczenia nabrały miejscowe zakłady produkujące dachówki. Powstały one dzięki rodzinie Sturm pochodzącej z Kościelnej Wsi. W krótkim czasie powstały dwie fabryki ceramiczne. Johan Sturm doprowadził do największego rozkwitu zakładów, a rozwój przemysłu przyczynił się do wzrostu liczby ludności. U schyłku XIX w. powstała w Gozdnicy kolej. Otwarcie kolei nastąpiło w 1897 r. Służyła ona mieszkańcom do transportu cegieł, rur kamionkowych, dachówek naczyń glinianych oraz porcelany a w mniejszej skali do przewozów pasażerskich. Do wybuchu II Wojny Światowej istniała w Gozdnicy fabryka porcelany. Została założona w 1841 r. przez Johana Gottfierda Herknera, por.: *Historia Gozdnicy oczami jej byłych i obecnych mieszkańców*, Gozdnica 2000, s. 13 – 14.

¹⁷⁰ Obecnie Łęknica.

¹⁷¹ Filia Żarskich Zakładów Przemysłu Budowlanego.

¹⁷² L. Malinowski, *Powiat żarski 1816-2006*, Żary 2006, s. 66-67.

¹⁷³ L. Malinowski, *700 lat Trzebiela*, Trzebiele 2002, s. 39.

¹⁷⁴ Na terenie powiatu żarskiego było 13 PGR-ów, których produkcja rolna i zwierzęca dawała wymierne wyniki w skale województwa, por. L. Malinowski, *Powiat żarski...*, s. 69.

rządów, która zajęła się regionem przygranicznym. Kryzys polityczny 1980 r. zbiegł się ze spowolnieniem tej współpracy, a 30 października 1980 r. zamknięto ostatecznie granicę dla ruchu bezdewizowego w stosunku dla turystów indywidualnych. Od tego czasu nastąpił regres w stosunkach przygranicznych, na co miały wpływ uwarunkowania polityczne, które przesądziły o zmianie form i metod realizacji współpracy oraz partnerskich kontaktów polskich województw i landów w NRD¹⁷⁵.

Upadek komunizmu w Europie Środkowej bardzo wpłynął na rozwój ekonomiczny gmin opisywanego terenu¹⁷⁶. Najbardziej skorzystała Łęknica, która zasłynęła największym bazarem w tej części Polski, co powodowało, że przez kilka lat była najbogatszą gminą w regionie. Oprócz handlu rozwinęła się również sieć turystyczna Parku Mużakowskiego, baza hotelarska, restauracyjna i komunikacyjna.

Czas wojny i okupacji ograniczył dostęp młodym Polakom do edukacji. Okres powojenny odegrał wielką rolę w procesach integracji społeczeństwa na Ziemiach Odzyskanych. Uroczyste otwarcie roku szkolnego 1945/46 odbyło się w pierwszej połowie września 1945 r. w Tuplicach. Naukę w Szkole Podstawowej rozpoczęło 73 uczniów pochodzących z Tuplic, Łęknicy, Nowych Czapli, Zasiiek, Trzebiela i Dębinki¹⁷⁷.

W 1946 r. powstały nowe szkoły podstawowe w Trzebielu, Jędrzychowicach, Strzeszowicach i Chełmicy¹⁷⁸. Oddziały przedszkolne powstały w Tuplicach i Trzebielu¹⁷⁹. Część uczniów uczęszczała do szkół położonych na terenie innych gmin: w Niwicy i Lipinkach Łużyckich.

Według źródeł historycznych pierwsze lata funkcjonowania szkół w regionie były bardzo trudne. Brakowało wykwalifikowanych kadr nauczycielskich, niezbędnego sprzętu oraz pomocy naukowych¹⁸⁰.

Na terenie gminy Tuplice otwarto również ośmioklasową Szkołę Podstawową w Drzeniowie oraz Szkołę Podstawową w Czernej. W 1947 r. oddano do użytku nowo wybudowaną Zbiorczą Szkołę Gminną im. Franciszka Józwiaka¹⁸¹.

1 września 1946 r. w Trzebielu uroczystie otwarto placówkę szkoły podstawowej, w której w roku szkolnym 1946/1947 edukację rozpoczęło 104 uczniów. Pierwszym kierownikiem Publicznej Szkoły Powszechnej została Olga Włosińska¹⁸².

---

¹⁷⁵ L. Koćwin, *Polityczne determinanty polsko-wschodniemieckich stosunków przygranicznych 1949-1990*, Wrocław 1993, s. 108.

¹⁷⁶ Szczególnie miasta-gminy Łęknicy i gminy Trzebiel.

¹⁷⁷ F. Krawczyński, *Wspomnienia z okazji 25-lecia szkoły w Tuplicach*, [w:] *Kronika Szkolna*, SP Tuplice.

¹⁷⁸ W szkole pracował jeden nauczyciel.

¹⁷⁹ M. Węgier, *Rozwój społeczno-gospodarczy gminy Tuplice w latach 1945-1980*, s. 28.

¹⁸⁰ M. Okrasa, *Szkoła Podstawowa im. Tadeusza Kościuszki w Tuplicach*, Warszawa 1997, s. 23.

¹⁸¹ Tamże, s. 46.

W 1946 r. rozpoczęła funkcjonowanie Szkoła Podstawowa w Nowych Czaplach. Rok szkolny 1946/1947 rozpoczęło 102 uczniów. Pierwszym kierownikiem szkoły został Stanisław Dziubak. W latach 60-tych oddano nowy budynek szkolny, a w 1974 r. powstała tu Zbiorcza Szkoła Gminna¹⁸³.

Również w 1946 r. otwarto szkołę Podstawową w Łęknicy, w której 1 września rozpoczęło naukę 56 uczniów. Pierwszym dyrektorem placówki został Leon Łuszek. W 1948 r. przeniesiono placówkę do budynku zajmowanego przez WOP, natomiast w 1972 r. przejęto placówkę sąsiedniego budynku przy ul. Wojska Polskiego i w 1982 r. przystąpiono do rozbudowy szkoły, którą zakończono w 1985 r. Między 1996 a 1998 r. wybudowano nową część szkoły na miejscu starego budynku. W 1999 r. utworzono Gimnazjum w Łęknicy i stworzono Zespół Szkół¹⁸⁴.

W 1947 r. na kierownika szkoły w Przewozie wybrano Włodzimierzę Zakrzewską¹⁸⁵. Pierwsze miesiące funkcjonowania szkoły były bardzo ciężkie, brakowało praktycznie wszystkiego. W 1975 r. powołano Zbiorczą Szkołę Gminną z 18 nauczycielami i punktami filialnymi w: Sanicach, Lipie i Straszowie. W kwietniu 1976 r. szkoła przyjęła imię kpt. Stanisława Betleja, a w 1977 r. miało miejsce uroczyste otwarcie nowego budynku, którego budowę rozpoczęto w 1974 r. Szkoła otrzymała sztandar i tablicę pamiątkową z wizerunkiem patrona. W chwili obecnej w jednym budynku istnieją Zespół Szkół: publiczne gimnazjum z dyrektorem Mirosławem Pieńkowskim oraz szkoła podstawowa z dyrektorem Danutą Marzec. W 2006 r. odnowiono budynki szkolne i wybudowano nowoczesną halę sportową¹⁸⁶.

W Żarkach Wielkich pierwszym kierownikiem szkoły został Hieronim Gontarz. W roku szkolnym 1949/1950 do szkoły uczęszczało ok. 100 uczniów.

W Gozdnicy szkoła rozpoczęła swą pracę w 1945 r., ale źródła podają pierwszych absolwentów w liczbie 16 os., z roku szkolnego 1949/1950¹⁸⁷.

Na terenie opisywanego rejonu otwarto tylko jedną szkołę ponadpodstawową w 1961 r. W budynku Szkoły Podstawowej w Trzebielu otwarto Szkołę Przysposobienia Rolniczego, która pracowała w systemie wieczorowym. W 1970 r. na bazie

---

¹⁸² L. Malinowski, *Gmina Trzebiel – czas, ludzie, wydarzenia*, Trzebiel 2006, s. 46.

¹⁸³ Tamże, s. 50.

¹⁸⁴ W. Gruber, *Kartki pełne wspomnień, Szkoła Podstawowa w Łęknicy 1946-1996*, Żary 1996, s. 14, 36-37; ASzŁ, *Kronika Szkolna*.

¹⁸⁵ Szkoła funkcjonowała już od 1945 r.

¹⁸⁶ L. Malinowski, *Przewóz...*, s. 80-83.

¹⁸⁷ A. Tarnowska, *Działalność administracji samorządowej w Gozdnicy w latach 1945-1989*, Sulechów 2003, s. 7.

dotychczasowej placówki otwarto Zasadniczą Szkołę Zawodową. Jej pierwszym dyrektorem został Józef Sułkowski. Szkołę ukończyło ok. 120 absolwentów¹⁸⁸.

Tabela nr 8 Wykaz absolwentów w poszczególnych miejscowościach

Miejscowość	Rok szkolny	Liczba uczniów
Gozdnica	1949/50	16 ¹⁸⁹
Łęknica	1946/47	56 ¹⁹⁰
Niwica	1945/46	9 ¹⁹¹
Nowe Czaple	1946/47	102 ¹⁹²
Przewóz ¹⁹³	1945/46	10 ¹⁹⁴
Trzebiel	1946/47	104 ¹⁹⁵
Tuplice	1945/46	73 ¹⁹⁶
	1946/47	137 ¹⁹⁷
Żarki Wielkie	1949/50	97 ¹⁹⁸

W pierwszych latach powojennych nad rozwojem kultury czuwały zakłady pracy, rady narodowe oraz organizacje społeczne i młodzieżowe. Pierwsze świetlice gminne i wiejskie powstały w 1946 r. w Niwicy, w 1947 r. w Łęknicy, Trzebielu, Tuplicach¹⁹⁹, Przewozie i Chwaliszowicach, natomiast w 1948 r. w Przewoźnikach, Piotrowie i w Sanicach²⁰⁰. W programie działalności świetlicowej dominowały zabawy taneczne, prelekcje, akademie okolicznościowe i przedstawienia teatralne. Już na jesieni 1946 r. wystawiono w Niwicy sztukę *Panna rekrutem*²⁰¹.

¹⁸⁸ L. Malinowski, *Przewóz...*, s. 54.

¹⁸⁹ A. Tarnowska, *Działalność administracji...*, s. 7.

¹⁹⁰ W. Gruber, *Kartki pełne wspomnień, Szkoła Podstawowa w Łęknicy 1946-1996*, Żary 1996, s. 26.

¹⁹¹ ASN, *Arkusze ocen*, rok 1945/46.

¹⁹² Tamże.

¹⁹³ Na terenie parafii znajdowały się również inne szkoły: w Dobrochowie w roku szkolnym 1948/49 – 1 os., w Dąbrowej Łużyckiej w roku szkolnym 1954/46 – 5 os., w Lipnej w roku szkolnym 1945/46 – 2 os., w Mielnie w roku szkolnym 1950/51 – 1 os., w Piotrowie w roku szkolnym 1945/46 – 12 os. i w Straszowie – w roku szkolnym 1945/46 edukację zakończyło 12 os.; por.: ASzP, *Kronika szkolna 1945-2018*, s. 3-10.

¹⁹⁴ ASzP, *Kronika szkolna 1945-2018*, s. 3-4.

¹⁹⁵ Tamże, s. 46.

¹⁹⁶ ZST, *Kronika Szkolna*.

¹⁹⁷ Tamże.

¹⁹⁸ Tamże, s. 36.

¹⁹⁹ W 1966 r. biblioteka na terenie gminy Tuplice posiadała pięć punktów bibliotecznych.

²⁰⁰ J. Kamiński, *Rozwój kultury w powiecie żarskim w latach 1945-1975*, [w:] H. Szczegóła, *Ziemia żarska w Polsce Ludowej*, Zielona Góra 1979, s. 93.

²⁰¹ T. Jaworski, *Żary w dziejach pogranicza śląsko-łużyckiego*, Żary 1993, s. 222.

W 1947 r. powstała biblioteka powiatowa w Żarach, jej księgozbiór liczył zaledwie 120 książek. W 1949 r. rozpoczęły swą działalność gromadzkie biblioteki w Przewozie i Niwicy. W 1951 r. powstał Powiatowy Dom Kultury w Żarach, który w 1953 r. objął swym zasięgiem świetlice wiejskie. Wraz z powstaniem PDK rozpoczęła funkcjonowanie biblioteka wraz z czytelnią. Między 1960-1962 PDK współorganizował powstawanie kół miłośników kultury w świetlicach wiejskich. W Trzebielu w 1960 r. powstało Towarzystwo Krzewienia Kultury, w 1963 r. podobne koło zawiązało się w Łęknicy i Przewozie²⁰².

W 1957 r. oddano do użytku wyremontowany Dom Ludowy w Tuplicach, który stał się ośrodkiem życia kulturowego w gminie²⁰³. Między 1948-50 r. otwarto kina w Łęknicy, Lipinkach Łużyckich i Kunicach, a w 1955 r. w Przewozie. W 1950 r. adaptowano w Tuplicach budynek na stałe kino wiejskie, ze 150 miejscami siedzącymi²⁰⁴.

2.2. Struktury kościelne

2.2.1 Diecezja wrocławska

Diecezja wrocławska została erygowana w 1000 r. – obok biskupstw w Krakowie i Kołobrzegu – w ramach metropolii kościelnej w Gnieźnie, w którym to wyświęcono pierwszego biskupa wrocławskiego – Jana²⁰⁵.

Nie znamy granic ówczesnego biskupstwa, ponieważ nie zachowały się dokumenty erekcyjne, jednak na podstawie kolejnych dokumentów papieskich²⁰⁶ wiemy, że biskupstwo graniczyło z diecezjami: krakowską, poznańską, lubuską, miśnieńską, praską oraz ołuniecką. Terytorialnie diecezja pokrywała się mniej więcej obszar Śląska pruskiego, Janowej Góry i Cieszyna²⁰⁷.

Działalność duszpasterska i ewangelizacyjna rozwijała się za poparciem Bolesława Chrobrego. Po jego śmierci ówczesna organizacja kościelna uległa zniszczeniu w wyniku reakcji pogańskiej w latach 1034-1038²⁰⁸.

W 1050 r. Kazimierz Odnowiciel przywrócił strukturę kościelną i pierwszym biskupem po reakcji pogańskiej został Hieronim²⁰⁹. Dzięki zachowanym katalogom biskupów

---

²⁰² Tamże, s. 223.

²⁰³ M. Okrasa, *Szkoła Podstawowa im. Tadeusza Kościuszki w Tuplicach*, Warszawa 1997, s. 17.

²⁰⁴ Tamże, s. 16.

²⁰⁵ J. Pater (red.), *Kościół i kaplice Archidiecezji Wrocławskiej*, Wrocław 2002, s. 9-10.

²⁰⁶ Bulle: Hadriana V z 1154 r. oraz Innocentego IV z 1245 r.

²⁰⁷ W. Sztelnicki, *Odbudowa kościołów w archidiecezji wrocławskiej 1942-1972*, Rzym 1975, s. 18.

²⁰⁸ T. Silnicki, *Dzieje i ustrój Kościoła Katolickiego na Śląsku do końca XIV w.*, Warszawa 1953, s. 11.

wrocławskich, znamy następców bpa Hieronima. Byli to: Jan I (1063-1072), Piotr I (1073-1111), Żyrosław I (1112-1120), Heymo (1120-1126), Robert I (1127-1142), Robert II (1142-1146), i Jan II (1146-1149).

W okresie rozbitcia dzielnicowego posługę pasterską sprawował bp Walter (1149-1169), który był oddanym człowiekiem księcia Bolesława IV Kędzierzawego²¹⁰. Jego następcami byli: Żyrosław II (1170-1198), Jarosław (1198-1201), Cyprian (1201-1207), Wawrzyniec (1207-1232), Tomasz I (1232-1268), Wawrzyniec (1268-1270), Tomasz II (1270-1292) i Jan II Romka (1292-1301).

Wiek XIV uchodzi za jesień średniowiecza. W tym okresie Wrocław, obok Krakowa, staje się najwybitniejszym miastem handlowym oraz rozpoczął się okres przewagi niemieckiej i czeskiej na Śląsku. Czternasty wiek jest czasem wzrostu prestiżu biskupów wrocławskich w znaczeniu politycznym i gospodarczym, zostali również prawnie zrównani z książętami śląskimi. W historii ten okres nazywany jest mianem złotego czasu biskupstwa²¹¹, którego charakterystycznym obrazem są długie pontyfikaty i wakanse: Henryk z Wierzbna (1302-1319), wakans (1319-1326), Nankier (1326-1341), Przeclaw z Pogorzeli (1342-1376), wakans (1376-1382) i Waclaw (1382-1417)²¹².

Za czasów rządów bpa Waclawa odbyły się trzy synody, poprzez które pasterz diecezji pragnął nawiązać kontakt z duchownymi i pogłębić duszpasterstwo. Również ten pontyfikat był czasem waliki z husytyzmem i wiklefizmem. Po bpie Waclawie nastąpił czas chaosu i pogorszyło się położenie polityczno-religijne. Następował powolny upadek, aż do czasu wpływu reformy Lutra na Śląsk.

Od 1000 r. do 1821 r. diecezja wrocławska była sufraganią metropolii gnieźnieńskiej. Zmieniła to bulla papieska *De salute animorum* z 16 lipca 1821 r., która skorygowała granice diecezji i poddała ją bezpośrednio Stolicy Apostolskiej²¹³. Mimo dokonanych zmian, w piśmie skierowanym do Rzymu przez kard. Jerzego Koppa, które było sprawozdaniem z lat 1904-1912, diecezja obejmowała prawie jedną trzecią państwa pruskiego²¹⁴.

Po zakończeniu II wojny światowej Polska przejęła część diecezji wrocławskiej, wraz ze świątyniami obsadzonymi przez nielicznych pozostałych duchownych niemieckich. Zaistniała sytuacja wymagała uregulowania prawnego.

---

²⁰⁹ Lata panowania 1052-1062.

²¹⁰ W. Urban, *Zarys dziejów diecezji wrocławskiej*, Wrocław 1962, s. 172.

²¹¹ A. Rogalski, *Kościół katolicki na Śląsku. Studia na dziejami diecezji wrocławskiej*, Warszawa 1955, s. 7.

²¹² W. Urban, *Zarys dziejów...*, s. 178-181.

²¹³ W. Sztelnicki, *Odbudowa kościołów...*, s. 19.

²¹⁴ W. Urban, s. 15.

O kształcie terytorialnym Polski zdecydowała konferencja Wielkiej Trójki, która odbyła się w Poczdamie. Jej uchwały ogłoszono 2 sierpnia 1945 r. Zmieniły się dotychczasowe granice państwa polskiego, ponieważ zachodnią granicę Polski przesunięto na linię Odry i Nysy Łużyckiej²¹⁵. Cały Śląsk wszedł w granicę państwa. Skutkiem powyższej umowy, nastąpiło przesiedlenie ludności niemieckiej z nowych granic państwa polskiego, a jej miejsce zajęli Polacy przybyli ze wschodnich ziem przedwojennej Rzeczypospolitej, reemigranci m.in.: z Francji, b. Jugosławii, Rumunii czy Niemiec.

Po powrocie do ojczyzny prymasa, kard. Augusta Hlonda²¹⁶ należało ustabilizować sytuację kościelną terenów należących dawniej do niemieckich diecezji. 8 lipca 1945 r. prymas otrzymał od Stolicy Apostolskiej specjalne pełnomocnictwo dotyczące mianowania administratorów apostolskich na opisywanych terenach i pewnych okolicznościach do dysponowania beneficjami kościelnymi. Niestety, nigdzie nie wspomniano o tworzeniu jednostek administracyjnych. Specjalne upoważnienie skierowane do prymasa Hlonda dotyczyło możliwości podejmowania działań na terytorium Polski, nie dotyczyło jednak diecezji wrocławskiej, która leżała częściowo na terenie Niemiec. W kwestii diecezji niemieckich znajdujących się w granicach nowo utworzonej Polski powyższa instrukcja używa określenia: *per tutto il territorio polacco*, co jednak nie rozwiązuje problemu administracji kościelnej na ziemiach odzyskanych²¹⁷.

Kard. Hlond na terenie archidiecezji wrocławskiej przyłączonej do Polski ustanowił trzy kościelne jednostki administracyjne: we Wrocławiu, Opolu i Gorzowie Wlkp., na czele których powołał administratorów apostolskich z prawami biskupów rezydencjalnych²¹⁸.

Po śmierci kard. Adolfa Bertrama²¹⁹ w lipcu 1945 r. kapituła katedralna we Wrocławiu powołała ks. Ferdynanda Piontka na wikariusza kapitulnego. Po spotkaniu prymasa

---

²¹⁵ P. Eberhardt, *Polska granica wschodnia 1939-1945*, Warszawa 2003, s. 13-14.

²¹⁶ August Hlond - urodził się w Brzęczkowicach k. Mysłowic 5 lipca 1881 r. Po ukończeniu gimnazjum wstąpił do zgromadzenia księży salezjanów. Święcenia kapłańskie otrzymał w Krakowie 23 września 1905 r. Jako kapłan pracował w: Krakowie, Przemyślu i Wiedniu, gdzie również pełnił urząd pierwszego inspektora (1919-1922) nowo powstałej prowincji salezjańskiej. 07 listopada 1922 r. został mianowany administratorem apostolskim w Katowicach, a w 1925 r. pierwszym biskupem katowickim. Po 6 miesiącach papież Pius XI mianował go arcybiskupem gnieźnieńskim i poznańskim (1926-1946) i w rok później wyniósł do godności kardynalskiej; po drugiej wojnie światowej kard. Hlond został arcybiskupem gnieźnieńskim i warszawskim (1946-1948). Przez 22 lata sługa Boży był Prymasem Polski. Zmarł w Warszawie 22 października 1948 r., por.: A. Słomka, *August kardynał Hlond, Na straży sumienia Narodu. Wybór pism i przemówień*, Warszawa 1999, s. 9-15.

²¹⁷ P. Raina, *Kościół w PRL. Kościół katolicki, a państwo w świetle dokumentów 1945-1989*, t. 1, Poznań 1994, s. 16-17.

²¹⁸ J. Pater, *Z dziejów archidiecezji wrocławskiej*, Wrocław 1987, s. 7.

²¹⁹ Adolf Bertram - ur. 14 marca 1859 w Hildesheim, zm. 06 lipca 1945 w Javorníku. Studiował w seminarium w Hildesheim, na niemieckich uniwersytetach w Würzburgu, Monachium i na Papieskim

z ks. Piontkiem, nowy wikariusz kapitulny zrezygnował ze stanowiska i władzę na Dolnym Śląsku przejął ks. dr Karol Milik²²⁰. Warunki, w jakich nowy administrator objął pracę były bardzo ciężkie. Administracja obejmowała 24.504 km, obejmowała obszar całego woj. dolnośląskiego, część późniejszego woj. zielonogórskiego (powiaty: Głogów, Kozuchów, Szprotawa, Żary, Żagań) oraz część woj. opolskiego (powiaty: Brzeg i Namysłów)²²¹.

W 1946 r. Administracja Apostolska Dolnego Śląska liczyła 42 dekanaty, 525 placówek duszpasterskich, 310 polskich księży i ok. 1 mln katolików. W 1947 r. pracowało już 541 księży, wzrosła też liczba parafii do 546, z tego 136 było nieobsadzonych, a liczba wiernych wynosiła ok. 1,6 mln²²².

W 1951 r. całą administrację podzielono na 7 archiprezbiteratów, działało Seminarium Duchowne we Wrocławiu oraz Niższe Seminaria Duchowne we Wrocławiu i Żaganiu. W tym roku władze państwowe postanowiły odwołać administratorów apostolskich ze wszystkich administratur na Ziemiach Odzyskanych. Po odwołaniu ks. Milika ze stanowiska, władzę we Wrocławiu przejął ks. Kazimierz Lagosz²²³, który stał się narzędziem w rękach komunistów. Był nieustannie inwigilowany i wystawiany na różne próby. Jego działalność nie zapisała się we wrocławskim kościele pozytywnie²²⁴.

Po odsunięciu od władzy ks. Lagosza, kolejnym rządcą diecezji został ks. bp Bolesław Kominek, były administrator w Opolu²²⁵. Bp Kominek czynił wszystko, aby doprowadzić do prawnego ustabilizowania struktur kościoła wrocławskiego. Był autorem orędzia biskupów polskich do biskupów niemieckich z 1965 r., które zostało poddane olbrzymiej

---

Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie. Świecenia kapłańskie przyjął 31 lipca 1881 w Hildesheim. W 1905 r. został wikariuszem generalnym, rok później wikariuszem kapitulnym. Kapituła wybrała go na biskupa Hildesheim 26 kwietnia 1906 r. Sakrę biskupią przyjął 15 sierpnia 1906 r. we Wrocławiu. Po śmierci kardynała Koppa został przeniesiony na stolicę biskupią wrocławską 8 września 1914 r. Rządy w nowej diecezji objął 28 października 1914 r. Benedykt XV mianował go 4 grudnia 1916 r. kardynałem, zachowując jego nazwisko in pectore. Nominacja została ogłoszona 5 grudnia 1919. 13 sierpnia 1930 r. rządzona przez Bertrama diecezja została podniesiona do rangi arcybiskupstwa, a on sam do godności pierwszego arcybiskupa metropolity wrocławskiego. Po śmierci kardynała Felixa von Hartmanna, Bertram będąc najstarszym biskupem w episkopacie, został przewodniczącym niemieckiej konferencji biskupów, mającej swoją siedzibę w Fuldzie i funkcję tę sprawował przez 25 lat, aż do swojej śmierci; w: M. Pater, *Bertram Adolf*, [w:] *Słownik Biograficzny Katolickiego Duchowieństwa Śląskiego XIX i XX wieku*, pod red. M. Patera, Katowice 1996 r., s. 25.

²²⁰ J. Mandziuk, *Słownik księży pisarzy archidiecezji wrocławskiej 1945-1992*, Warszawa 1997, s. 227.

²²¹ W. Urban, *Archidiecezja wrocławska w latach 1945-1965*, *Nasza Przeszłość* 22/1965, Wrocław 1965, s. 17-18.

²²² Tamże, s. 22-23.

²²³ Tamże, s. 24.

²²⁴ Tamże, s. 38.

²²⁵ J. Mandziuk, *Słownik księży pisarzy archidiecezji wrocławskiej...*, s. 146.

krytyce ze strony państwowej, jak i kościelnej, ale niewątpliwie przyczyniło się do gojenia ran powojennych²²⁶.

W sierpniu 1965 r. abp Kominek został oficjalnym gospodarzem uroczystości 20-lecia polskiej organizacji kościelnej na ziemiach zachodnich. Do Wrocławia zjechał się cały episkopat z ks. prymasem na czele. Wyrażone wówczas sformułowania znalazły się w głównym memorandum Kościoła Ewangelickiego w Niemczech, postulującego uznanie granic na linii Odra – Nysa Łużycka. 7 grudnia 1970 r. podpisano układ między Polską a RFN. Ratyfikacja tego międzynarodowego układu uznającego granice wpłynęła na ustabilizowanie organizacji kościelnej w tym regionie²²⁷.

17 maja 1972 r. Bundestag zatwierdził układ normalizacji stosunków z Polską. Bezpośrednio po tym, 31 maja 1972 r. prymas Wyszyński wystosował list do papieża Pawła VI, w którym prosił m.in. o nową cyrkumskrypcję archidiecezji wrocławskiej, erekcję czterech diecezji na ziemiach odzyskanych i w Opolu²²⁸. Konsekwencją podjętych kroków była bulla papieska z dnia 26 czerwca 1972 r. *Episcoporum Poloniae coetus*, w której papież zatwierdził powołane po wojnie diecezje i powołał dla nich ordynariuszy. Oprócz powołania diecezji w Opolu, Gorzowie Wlkp. i Olsztynie, utworzono dwie nowe diecezje na Pomorzu Zachodnim, w Szczecinie i Koszalinie²²⁹. Parafie opisywanego rejonu kościelnego, wraz z pozostałymi parafiami dekanatów: żarskiego, żagańskiego, szprotawskiego, kożuchowskiego, nowosolskiego i dwóch dekanatów głogowskich znalazły się w diecezji gorzowskiej, która zaczęła należeć do metropolii wrocławskiej, a jej biskup podlegał bezpośrednio metropolicie wrocławskiemu. Od tego momentu dzieje ośmiu parafii łęknickiego rejonu kościelnego będą związane z diecezją gorzowską.

Po przyłączeniu rejonu do Ordynariatu Gorzowskiego w 1972 r. diecezja gorzowska liczyła²³⁰:

- powierzchni – 15.572 km kw.,
- mieszkańców – 1.032.000,
- kapłanów diecezjalnych – 276,
- kapłanów z innych diecezji – 22,
- kapłanów zakonnych – 147,
- dekanatów – 20,

²²⁶ J. Krucina, *Kardynał Bolesław Kominek. W służbie ziem zachodnich*, Wrocław 1997, s. 112.

²²⁷ Tamże, s. 113.

²²⁸ P. Raina, *Arcybiskup Dąbrowski – rozmowy watykańskie*, Warszawa 2001, s. 18.

²²⁹ Z. Zieliński, *Kościół w Polsce 1944-2002*, Radom 2003, s. 199-200.

²³⁰ *SDG 1976*, s. 26.

- parafii – 202,
- kościołów parafialnych – 198,
- kościołów i kaplic po parafialnych – 10,
- kościołów i kaplic pomocniczych – 43,
- kościołów i kaplic filialnych – 417.

28 listopada 1972 r. nowo mianowany biskup gorzowski Wilhelm Pluta²³¹ podczas pobytu w Rzymie, uzyskał bullę konstytucyjną *Cathedralia collegia*, która ustanowiła kapitułę katedralną w Gorzowie Wlkp.²³². Nowo utworzona diecezja posiadała wszystkie instytucje normalnie funkcjonującej jednostki kościelnej. 16 listopada 1973 r. papież mianował biskupa pomocniczego dla diecezji – ks. dra Pawła Sochę CM. Bp Pluta dokonał m.in.: nowego podziału administracyjnego dekanatów południowej części diecezji, zorganizował studia teologiczne w Gorzowie Wlkp. czy rozpoczął gruntowny remont seminarium w Paradyżu.

Po śmierci bpa Wilhelma Pluty, 22 stycznia 1986 r., papież mianował 4 października 1986 r. ks. dra Józefa Michalika nowym biskupem gorzowskim²³³.

---

²³¹ Wilhelm Pluta - ur. się 9 stycznia 1910 w Kochłowicach na Górnym Śląsku w rodzinie Piotra - sztygara kopalni Wirek i matki Agnieszki z d. Szewczyk. Po ukończeniu gimnazjum w Katowicach w 1929 r. wstąpił do Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w Krakowie i jako alumn tegoż seminarium studiował na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Święceni kapłańskie przyjął 24 czerwca 1934 r. Po święceniach kapłańskich otrzymał nominację na katechetę szkół średnich w Bielsku. Kuratorium śląskie 4 września 1934 zatrudniło go w charakterze kontraktowego nauczyciela w państwowym gimnazjum polskim oraz w szkole powszechnej w Bielsku, a 4 maja 1938 otrzymał nominację na stałego nauczyciela państwowych szkół średnich ogólnokształcących Bielska. W 1935 roku uzyskał na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego stopień magistra teologii, a w 1947 roku doktorat. 8 września 1939 r. został mianowany wikariuszem kooperatorem parafii Świętej Trójcy w Kochłowicach. Następnie 9 września 1940 na mocy dekretu został skierowany do pracy duszpasterskiej w parafii św. Antoniego w Chorzowie. Od 7 lipca 1942 r. pracował na stanowisku administratora w parafii Leszczyny. Po trzyletniej pracy duszpasterskiej został skierowany do parafii w Nowej Wsi-Wirku. 19 października 1946 r. został przeniesiony do parafii w Koszęcinie jako jej administrator, następnie 6 października 1948 r. został skierowany do parafii Świętego Mikołaja w Lublińcu (1948-1951). 10 września 1951 otrzymał nominację na administratora parafii św. Józefa w Załężu (1951-1956) oraz rektora Studium Pastoralnego dla księży neoprezbiterów. 1 stycznia 1956 otrzymał nominację na proboszcza parafii Katowice-Załęże. 30 grudnia 1957 został skierowany przez bpa na studia w Instytucie Duszpasterskim w szwajcarskim Fryburgu. Starania o paszport nie przyniosły rezultatu. 4 lipca 1958 r. otrzymał nominację biskupią do ordynariatu w Gorzowie Wielkopolskim. Najpierw był rządcą ordynariatu gorzowskiego, a od 28 czerwca 1972 r. pełnoprawnym bpem diecezjalnym nowo erygowanej diecezji gorzowskiej. 22 stycznia 1986 zginął w wypadku samochodowym. W 2002 roku rozpoczął się proces beatyfikacyjny bpa Wilhelma Pluty; por.: A. Brenk, *Biskup Wilhelm Pluta kandydatem na ołtarze*, Warszawa 2001, s. 69-76; zob. też: J. Swastek, *Z życia i działalności arcybiskupiej służby Bożego – Biskupa Doktora Wilhelma Pluty*, Warszawa 2002, s. 76-84.

²³² SDZG 1995, s. 38.

²³³ Tamże, s. 39; Józef Michalik - urodził się 20 kwietnia 1941 w Zambrowie. W 1958 ukończył tamtejsze liceum ogólnokształcące. W latach 1958–1964 studiował w Wyższym Seminarium Duchownym w Łomży. Święceń prezbiteratu udzielił mu 23 maja 1964 biskup diecezjalny łomżyński Czesław Falkowski. W latach 1965–1969 odbył studia w zakresie teologii dogmatycznej na Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie. Studia kontynuował w latach 1969–1972 na Papieskim Uniwersytecie Świętego Tomasza z Akwinu w Rzymie. W 1972 uzyskał doktorat. W latach 1964–1965 był duszpasterzem w parafii w Jelonkach koło Ostrowi Mazowieckiej. W trakcie studiów w Warszawie świadczył pomoc duszpasterską w parafii

Po ingresie do katedry i kanonicznym objęciu władzy w dniu 30 listopada 1986 r. nowy biskup odnowił gmach budynku Kurii w Gorzowie Wlkp., rezydencję biskupią oraz Seminarium Duchowne w Paradyżu. Zapoczątkował budowę Domu Księży Emerytów w Zielonej Górze, inicjował powstawanie nowych domów rekolekcyjnych, zainicjował koronację obrazu Matki Bożej Rokitniańskiej czy nawiedzenie obrazu Matki Bożej częstochowskiej. Założył grupę Przyjaciół Paradyża, zainicjował Diecezjalne Dni Młodych, utworzył Instytut Formacji świeckich w Gorzowie Wlkp. – filię PWT we Wrocławiu.

Bullą papieską *Totus Tuus Poloniae* z 25 marca 1992 r. Jan Paweł II zreorganizował diecezję gorzowską, zmieniając jej nazwę na zielonogórsko-gorzowska, przenosząc siedzibę Kurii i biskupa z Gorzowa do Zielonej Góry.

17 kwietnia 1993 r. papież mianował ks. bpa Michalika metropolitą przemyskim, a diecezja otrzymała nowego pasterza – ks. bpa Adama Dyczkowskiego²³⁴, pełniącego funkcję biskupa pomocniczego w Legnicy²³⁵.

Opatrzności Bożej. W 1973 po studiach w Rzymie powrócił do diecezji łomżyńskiej, gdzie został wicekanclerzem kurii biskupiej. Był także referentem ds. środków przekazu i redaktorem miesięcznika diecezjalnego „Rozporządzenia Urzędowe Łomżyńskiej Kurii Diecezjalnej”. Jednocześnie prowadził wykłady z teologii dogmatycznej i homiletyki w Wyższym Seminarium Duchownym w Łomży. Od 1978 pracował w Rzymie w Papieskiej Radzie ds. Świeckich.. Pracował również w Komitecie ds. Rodziny, w trakcie przygotowań synodu o rodzinie. Ponadto od czerwca 1978 pełnił funkcję rektora Papieskiego Kolegium Polskiego. 01 października 1986 papież Jan Paweł II prekonizował go biskupem diecezjalnym diecezji gorzowskiej. Święcenia biskupie otrzymał 16 października 1986 w Bazylisce św. Piotra w Rzymie. Diecezję gorzowską objął kanonicznie 20 października 1986, a ingres do katedry w Gorzowie Wielkopolskim odbył 30 listopada 1986. 25 marca 1992 w wyniku reorganizacji struktur diecezjalnych w Polsce został pierwszym biskupem diecezjalnym zielonogórsko-gorzowskim. W diecezji gorzowskiej zapoczątkował Diecezjalne Dni Młodych. Utworzył Instytut Formacji Świeckich w Gorzowie Wielkopolskim oraz stowarzyszenie „Przyjaciół Paradyża”. Przygotował koronację obrazu Matki Bożej Rokitniańskiej w 1989. Utworzył także diecezjalne Radio Gorzów. 17 kwietnia 1993 Jan Paweł II mianował go arcybiskupem metropolitą przemyskim. Ingres do archikatedry przemyskiej odbył 2 maja 1993. Jako arcybiskup przemyski zainicjował Archidiecezjalne Dni Młodzieży. Założył również Radio Przemyśl. 30 kwietnia 2016 papież Franciszek przyjął jego rezygnację z obowiązków arcybiskupa metropolity przemyskiego. W ramach Konferencji Episkopatu Polski był w latach 1987–2004 przewodniczącym Komisji ds. Duszpasterstwa Akademickiego. Pełnił również funkcje przewodniczącego Komisji ds. Akcji Katolickiej, Komisji ds. Konstytucji Rzeczypospolitej i Rady ds. Polonii i Polaków za Granicą. Był także wiceprzewodniczącym Komisji ds. Duszpasterstwa Ogólnego oraz Komisji ds. Duszpasterstwa Świeckich. W 1999 został wiceprzewodniczącym Konferencji Episkopatu Polski. W latach 2004–2014 przez dwie kadencje pełnił funkcję przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski. W latach 1994–2004 był przewodniczącym Komisji ds. Laikatu w Radzie Konferencji Episkopatów Europy. Jako przewodniczący Konferencji Episkopatu Polski został członkiem Rady Konferencji Episkopatów Europy, a w latach 2011–2014 pełnił funkcję wiceprzewodniczącego Rady. W 1989 został konsultorem Papieskiej Rady ds. Świeckich. W latach 1990–2008 był członkiem Kongregacji ds. Biskupów; por.: K. Prokop, *Biskupi Kościoła katolickiego w III Rzeczypospolitej*, Kraków 1998, s. 176., P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965–1999*, Warszawa 2000, kol. 289–290.

²³⁴ Adam Dyczkowski - ur. się 17 listopada 1932 r. w Kętach, w diecezji krakowskiej w rodzinie inteligenckiej. Po ukończeniu Metropolitalnego Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławiu, otrzymał święcenia kapłańskie z rąk ks. bpa Bolesława Kominka w dniu 23 czerwca 1957 r. W latach 1957-63 studiował filozofię przyrody na katolickim Uniwersytecie Lubelskim, następnie w latach 1963-71 jest wikariuszem w parafii katedralnej i wykładowcą filozofii w Seminarium Wrocławskim, duszpasterz

Ingres do katedry odbył się 5 września 1993 r. Bp Dyczkowski przez czas kierowania diecezją zorganizował m.in.: Diecezjalny Kongres Rodziny, zainicjował działalność Akcji Katolickiej, Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży, powoływał Uniwersytety Ludowe, nowe ośrodki duszpasterstwa akademickiego, duszpasterstwo harcerzy i wiele innych²³⁶.

W 1995 r. diecezja zielonogórsko – gorzowska liczyła 249 parafii, w których pracowało 607 kapłanów²³⁷.

W 2008 r. Ojciec Święty mianował bpa pomocniczego w Legnicy dra Stefana Regmunta²³⁸ nowym biskupem diecezjalnym, który swoją posługę pasterską sprawował

---

akademicki w latach 1965-78. Nominację na biskupa pomocniczego otrzymał 21 września 1978 r., a konsekrowany został 26 listopada 1978 r. przez abpa Henryka Gulbinowicza. Mianowany biskupem pomocniczym w Legnicy 25 marca 1992 r. W dniu 17 lipca 1993 r. papież Jan Paweł II mianował go biskupem diecezjalnym Diecezji Zielonogórsko-Gorzowskiej. Z dniem 19 lipca 1993 r. przejął kierowanie diecezją. Ingres do katedry gorzowskiej odbył się 5 września 1993 r., a ingres do konkatedry w Zielonej Górze odbył się 12 września tegoż roku. Po osiągnięciu 75. roku życia złożył na ręce Papieża rezygnację z zajmowanego urzędu. Benedykt XVI przyjął rezygnację. Jednocześnie poprosił o sprawowanie obowiązków do czasu objęcia diecezji przez nowego Biskupa Diecezjalnego, por. K. Prokop, *Biskupi Kościoła katolickiego w III Rzeczpospolitej*, Kraków 1998, s. 35–36; G. Polak, *Kto jest kim w Kościele*, Warszawa 1999, s. 77–78.

²³⁵ SDZG 1995, s. 40.

²³⁶ *Księga Pamiątkowa 50-lecia organizacji Kościoła katolickiego na Ziemi Lubuskiej, Pomorzu Zachodnim i Północnym*, Zielona Góra 1998, s. 127-128.

²³⁷ SDZG 1995, s. 946.

²³⁸ Stefan Regmunt – ur. się 20 czerwca 1951 r. w Krasnymstawie. Do szkoły podstawowej uczęszczał w Lublinie, a po jej ukończeniu w 1965 r. wyjechał z rodzicami na Dolny Śląsk i zamieszkał w Jedlinie Zdroju. Naukę kontynuował w Wałbrzychu w Liceum Ogólnokształcącym nr 2 i Państwowej Szkole Muzycznej I i II stopnia. W 1969 r. rozpoczął studia w Metropolitalnym Wyższym Seminarium Duchownym we Wrocławiu. Studia przerwał, ponieważ dostał wezwanie do odbycia zasadniczej służby wojskowej w jednostce w Bartoszycach. Po powrocie z wojska kontynuował we wrocławskim Seminarium Duchownym przygotowanie do kapłaństwa. W roku 1976 ukończył studia na Papieskim Wydziale Teologicznym we Wrocławiu, uzyskując tytuł magistra teologii z zakresu liturgiki. Świecenia kapłańskie przyjął 29 maja 1976 r. w Archikatedrze Wrocławskiej z rąk kard. Henryka Gulbinowicza. Posługę duszpasterską rozpoczął jako wikariusz parafii pw. św. Jerzego i rektor kościoła pw. Maryi Matki Kościoła w Dzierżonowie. Rekomendowany w 1981 roku na studia specjalistyczne z zakresu psychologii w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, które ukończył obroną pracy doktorskiej. W latach 1986-1992 pełnił funkcje prefekta i wicerektora Metropolitalnego Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławiu. W tym okresie sprawował również funkcję diecezjalnego dyrektora Papieskich Dziel Misyjnych oraz delegata Biskupa Diecezjalnego ds. Misji. Po ustanowieniu Diecezji Legnickiej w 1992 r. został inkardynowany do tejże diecezji i mianowany proboszczem parafii pw. Matki Boskiej Częstochowskiej w Legnicy. Po erygowaniu 25 marca 1993 roku Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Legnickiej, Biskup Legnicki Tadeusz Rybak powołał Go na stanowisko rektora. Ks. Stefan Regmunt prowadził jednocześnie zajęcia dydaktyczne ze studentami, wykładając psychologię w Wyższym Seminarium Duchownym Diecezji Legnickiej i Papieskim Wydziale Teologicznym we Wrocławiu oraz Diecezjalnym Kolegium Teologicznym w Legnicy. W latach 1992-1994 pełnił funkcję dyrektora Studium Katechetycznego w Legnicy. W 1992 r. został włączony do Kolegium Konsultorów Diecezji Legnickiej, Rady Kapłańskiej oraz Kapituły Katedralnej. 17 listopada 1993 roku otrzymał tytuł honorowego kapelana Ojca Świętego. 3 grudnia 1994 r. Jan Paweł II powołał ks. Regmunta do posługi biskupiej, przydzielając mu stolicę Castel Mediano i ustanawiając Go Biskupem Pomocniczym Diecezji Legnickiej. Świecenia biskupie przyjął z rąk Ojca Świętego 6 stycznia 1995 roku w Watykanie. 21 stycznia tego roku w Katedrze Legnickiej odbyła się uroczysta inauguracja posługi biskupiej w Diecezji Legnickiej. Pasterskiej trosce ks. bpa Stefana Regmunta powierzono dzieło ewangelizacji, nauczania katolickiego oraz odpowiedzialność za duszpasterstwo młodzieży, tworzenie struktur Akcji Katolickiej w Diecezji Legnickiej, duszpasterstwo powołań oraz duszpasterstwo osób

do 2015 r., kiedy to papież mianował 23 listopada 2015 r. bpa Tadeusza Lityńskiego²³⁹ nowym biskupem diecezjalnym. W 2015 r. diecezja liczyła 268 parafii, w tym 21 zakonnych oraz 572 inkardynowanych prezbiterów²⁴⁰.

2.2.2 Rozwój sieci parafialnej

Po II wojnie światowej na opisywanym terenie pozostał tylko jeden ksiądz katolicki²⁴¹, który posługiwał w Tuplicach przez około pół roku. Po wyjeździe księdza do Niemiec kościół był obsługiwany przez o. Klee, który przyjeżdżał z Lipinek.

Parafia tuplicka została erygowana 17 listopada 1935 r.²⁴². Mimo działań wojennych, świątynia była duszpastersko obsługiwana przez księży niemieckich. W Gozdnicy parafię

---

niepełnosprawnych. W latach 1996-2005 był Delegatem Episkopatu Polski ds. powołań oraz członkiem Komisji Charytatywnej Episkopatu Polski i Przewodniczącym Sekcji Osób Niepełnosprawnych w tejże Komisji. W 2007 r. powierzono mu funkcję Przewodniczącego Zespołu ds. Służby Zdrowia działającego w strukturze Konferencji Episkopatu Polskiego. Ojciec Święty Benedykt XVI 29 grudnia 2007 r. mianował bpa dra Stefana Regmunta biskupem zielonogórsko-gorzowskim. 28 kwietnia 2015 r. złożył na ręce papieża Franciszka prośbę o zwolnienie z urzędu Biskupa Diecezjalnego. Powodem prośby był stan zdrowia, domagający się podjęcia natychmiastowego leczenia. 5 maja 2015 r. otrzymał odpowiedź, w której papież przychylił się do prośby i ze względów zdrowotnych przyjął rezygnację; por. K.R. Prokop, *Biskupi Kościoła katolickiego w III Rzeczypospolitej*, Kraków 1998, s. 119–120.

²³⁹ Tadeusz Lityński – ur. się 14 czerwca 1962 r. w Koźuchowie. Jego rodzinną parafią jest parafia pw. św. Wawrzyńca w Ługach. Ukończył Technikum Elektroniczne w Zielonej Górze, a następnie w 1982 r. wstąpił do Gorzowskiego Wyższego Seminarium Duchownego w Gościkowie-Paradyżu. Świecenia kapłańskie przyjął w 1988 r. Promotorem jego pracy magisterskiej z teologii biblijnej na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim pt. „Prawda w tradycji Janowej” był o. prof. Hugolin Langkammer w 1991 r. 18 maja 1999 r. na Akademii Teologii Katolickiej obronił pracę magisterską i licencjacką z prawa kanonicznego, napisaną pod kierunkiem ks. prof. Wojciecha Góralskiego pt.: „Troska ks. Edmunda Nowickiego jako rządcy Kościoła Gorzowskiego o dyscyplinę duchowieństwa w latach 1945-1951”. Pracował jako wikariusz w parafii pw. św. Bartłomieja w Ołoboku (1988-1990) i parafii pw. NMP Królowej Polski w Głogowie (1990-1993). Przez siedem lat pełnił funkcję notariusza Sądu Kościelnego w Gorzowie Wlkp. (1993-2000). W 2000 r. został mianowany proboszczem parafii pw. Najświętszej Trójcy w Ochli, a sześć lat później – proboszczem parafii pw. Chrystusa Króla w Gorzowie Wlkp. Od 2009 r. był kanonikiem honorowym kapituły katedralnej w Gorzowie Wlkp., od 2011 r. wikariuszem biskupim, członkiem Rady Kapłańskiej i Rady Konsultorów. W styczniu 2012 r. ks. Lityński został odznaczony godnością kapelana Jego Świątobliwości Benedykta XVI. 28 kwietnia 2012 r. papież Benedykt XVI mianował ks. Tadeusza Lityńskiego biskupem pomocniczym diecezji zielonogórsko-gorzowskiej, przydzielając mu stolicę tytularną Cemeriniano. Konsekracja biskupia miała miejsce 16 czerwca 2012 r. Sakry biskupiej udzielił nuncjusz apostolski w Polsce abp Celestino Migliore, a współkonsekratorami byli metropolita szczecińsko-kamieński abp Andrzej Dzięga i ordynariusz diecezji zielonogórsko-gorzowskiej bp Stefan Regmunt. 23 listopada 2015 r. Ojciec Święty Franciszek mianował bpa Tadeusza Lityńskiego biskupem diecezjalnym. Jego ingres do katedry Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Gorzowie Wielkopolskim miał miejsce 5 stycznia 2016 r., por. <https://diecezjazg.pl/bp-tadeusz-litynski-biskup-zielonogorsko-gorzowski/> (dostęp: 20.03.2020).

²⁴⁰ W 2015 r. nie zostało wydane oficjalne pismo statystyczne – *Informator Diecezji zielonogórsko-gorzowskiej* – pojawiły się jedynie internetowe aktualizacje niniejszego pisma. Na podstawie oficjalnego pisma – IDZG z 2014 r., s. 36 - (stan z dn. 22 grudnia 2014 r.) diecezja liczyła 14 814, 47 km², 1 106 652 mieszkańców (w tym katolików: 928 524), 268 parafii (w tym 21 zakonnych), 572 prezbiterów inkardynowanych; natomiast IDZG z 2016 r., s. 34 (stan z dn. 18 września 2016 r.) podaje: 1 116 354 mieszkańców (w tym katolików: 981 448), 269 parafii i 559 inkardynowanych prezbiterów.

²⁴¹ Nie zachowały się w materiałach źródłowych informacje nt. imienia i nazwiska niemieckiego duchownego.

erygowano 1 kwietnia 1946 r.²⁴³. Ks. Aleksander Zonn – pierwszy duszpasterz wspólnoty, posługiwał również w Przewozie.

Wraz z napływem duchowieństwa na Ziemię Odzyskane powołano kolejną placówkę duszpasterską w Niwicy. Erygowano ją w 1948 r., a pierwszym jej proboszczem został mianowany ks. Jan Klaczak²⁴⁴.

W 1953 r. mianowano samodzielnego duszpasterza kościoła w Przewozie – ks. Leona Senską CM, co spowodowało, że parafia w Przewozie przestała funkcjonować jako filia Gozdnicy i stała się niezależną placówką²⁴⁵.

Parafia w Żarkach Wielkich została erygowana 1 grudnia 1957 r.²⁴⁶. Oficjalna nazwa parafii brzmiała jednak inaczej, mianowicie parafia w Żarkach Wielkich z siedzibą w Łęknicy, która powstała z podziału parafii w Tuplicach. Po wojnie odnowiono świątynię, którą 20 listopada 1960 r. uroczyste poświęcił bp Wincenty Urban z Wrocławia²⁴⁷.

Kolejnym etapem rozwoju sieci parafialnej w rejonie było erygowanie parafii w Grotowie, która nastąpiła 15 lipca 1958 r. Jej pierwszym duszpasterzem został mianowany ks. Tadeusz Kleszcz²⁴⁸.

W Trzebielu parafię erygowano 19 marca 1976 r., wcześniej kaplica trzebielska funkcjonowała jako filia Tuplic. Ks. Mieczysław Dereń, dotychczasowy wikariusz w Żarkach Wielkich, został ustanowiony proboszczem w Trzebielu i rozpoczął prace budowlane nad nową świątynią w Trzebielu. Rozpoczął też proces tworzenia samodzielnego duszpasterstwa i posługę sakramentalną nowej wspólnoty²⁴⁹.

Zachowana kronika parafialna z Łęknicy prowadzona od 1961 r. pozwala na szersze opisanie historii kształtowania się ośrodka duszpasterskiego, którego siedziba mieściła się w Łęknicy²⁵⁰. Na wielu zdjęciach widać kaplicę w Łęknicy, jako centrum życia religijnego nowej wspólnoty wiernych. Kościół w Żarkach Wielkich był traktowany do 1981 r., kiedy to erygowano parafię w Łęknicy, jako filia parafii, o czym świadczy fakt zamieszkiwania w kaplicy w Łęknicy proboszcza wraz z wikariuszem. Niestety, nie dało się ustalić daty

---

²⁴² SDZG 1995, s. 406.

²⁴³ Tamże, s. 390.

²⁴⁴ Tamże, s. 398.

²⁴⁵ Tamże, s. 401-402.

²⁴⁶ Tamże, s. 409.

²⁴⁷ Wtajemniczeni twierdzą, że swoją parafię zawdzięczają bp. Wincentemu Urbanowi, krajanowi pochodzącemu z lwowskich Żarkowian, por.: APŁ, *Kronika parafialna 1961-2015*, s. 5.

²⁴⁸ SDZG, s. 393-394.

²⁴⁹ Tamże, s. 403-404.

²⁵⁰ APŁ, *Kronika...*, s. 3.

przekazania dworku na kaplicę katolicką po II wojnie światowej. W wyniku rozmów przeprowadzonych z obecnym proboszczem parafii i wiernymi zamieszkującymi Łęknice od końca lat 40-tych ustalono, że dworek przekazano pod koniec lat 50-tych. Początkowo parter budynku wykorzystywano jako kaplicę, natomiast na piętrze – przez około rok – zamieszkiwała rodzina. 7 maja 1961 r. dekretem Kurii Wrocławskiej nadano kaplicy wezwanie Znalezienia Krzyża św.²⁵¹.

Równocześnie zadbano o życie religijne mieszkańców Nowych Czaplí, poprzez uporządkowanie ewangelickiej kaplicy cmentarnej i dostosowanie jej do kultu katolickiego. 18 grudnia 1960 r. nastąpiło poświęcenie ołtarza w kaplicy, którego dokonał ks. dziekan Zygmunt Głowacki z Żar²⁵². W maju 1961 r. rozpoczęto budowę zakrystii przy kaplicy, którą zakończono w lipcu. We wrześniu 1961 r. ks. Józef Lisowski poświęcił kaplicę i nowo wybudowaną zakrystię w Nowych Czaplach²⁵³.

W 1962 r. zmieniono wezwanie kaplicy w Łęknicy – na pw. św. Barbary. Było to podyktowane ówczesnym rozwiniętym przemysłem wydobywania węgla na tych terenach. Św. Barbara jest patronką m.in. górników, więc duszpasterze postanowili zmienić wezwanie, aby dowartościować lokalne środowisko. 3 grudnia 1962 r. odbył się pierwszy odpust ku czci świętej Barbary, patronki kaplicy²⁵⁴. W grudniu 1962 r. odnowiono kaplicę, natomiast w 1963 r. ufundowano nowy ołtarz²⁵⁵. Od 1964 r. do 1971 r. zaniedbano prowadzenie kroniki. Sytuacja ta uległa zmianie, gdy 16 czerwca 1971 r. ks. Józefa Kruka ustanowiono wikariuszem parafii²⁵⁶. Wówczas parafianie zakupili dom mieszkalny w Żarkach Wielkich od państwa Leśniewiczów (pierwotnymi właścicielami była rodzina Olchowików) z przeznaczeniem na plebanię, w której zamieszkał samodzielny wikariusz – ks. Kruk²⁵⁷. Dekretem władz kościelnych w 1974 r. ks. Kruk został proboszczem parafii²⁵⁸. W 1975 r. nowy proboszcz zajął się pracami porządkowymi oraz wykonano ogrodzenie wokół kaplicy w Łęknicy²⁵⁹. 23 maja 1977 r. rozpoczęto remont i malowanie kaplicy, który zakończono 19 czerwca²⁶⁰. Również w 1977 r. od 3-10 października

---

²⁵¹ Tamże, s. 9.

²⁵² Tamże, s. 5.

²⁵³ Tamże, s. 12.

²⁵⁴ Tamże, s. 15.

²⁵⁵ Tamże, s. 24. Niestety kronika parafialna nie podaje dokładnej daty ufundowania i umiejscowienia ołtarza w kaplicy.

²⁵⁶ Tamże, s. 56.

²⁵⁷ APŻW, *Teczka dokumentów, bp Tadeusz Lityński, Dekret powizytacyjny parafii pw. Matki Bożej Różańcowej w Żarkach Wielkich*, s. 1-2.

²⁵⁸ Tamże, s. 64.

²⁵⁹ Tamże, s. 68, ogrodzenie wykonano między 01-20. maja 1975 r.

²⁶⁰ Tamże, s. 78.

przeprowadzono remont i malowanie plebanii²⁶¹. Od 20 maja do 8 czerwca 1979 r. pomalowano kaplicę na zewnątrz, natomiast 25 czerwca rozpoczęto budowę salki katechetycznej, którą zakończono 28 lipca 1979 r.²⁶². 29 czerwca 1981 r. Łęknica stała się samodzielną parafią, która powstała z podziału parafii w Żarkach Wielkich. Pierwszym proboszczem parafii został ks. Józef Kruk, dotychczasowy proboszcz w Żarkach Wielkich²⁶³. 21 września 1982 r. ks. Józef Kruk otrzymał zezwolenie na budowę kaplicy w Nowych Czaplach. Natomiast w latach 1985-1988 zbudowano obecny kościół parafialny w Łęknicy²⁶⁴.

2.2.3 Architektura i historia kościołów oraz kaplic

Bogumiłów

Pierwszą publikacją opisującą kościół w Bogumiłowie był trzeci tom katalogu Hansa Lutscha, generalnego konserwatora prowincji śląskiej z 1891 r. Według podanych informacji, świątynia w Bogumiłowie była filią parafii w Grotowie i mimo że była własnością katolicką, była również używana przez przedstawicieli innego wyznania. Patronem i opiekunem kościoła był książę żagański. Według Lutscha świątynia była pod wezwaniem Trzech Króli i wzmiankowano o niej w 1346 r. w *Jurisdictions Martikel* biskupstwa miśnieńskiego, gdzie przedstawia się ją jako kościół parafialny²⁶⁵.

Jako czas budowy obecnej świątyni podawano przez wiele lat datę 1599 r., która widniała po południowej stronie nawy przy zakrystii²⁶⁶. Na podstawie badań nawarstwień malarskich i tynkarskich wnętrza oraz porównawczą analizą stylistyczną architektury połączoną z kwerendą archiwalną, które przeprowadzono w 2014 r., ustalono że czas powstania kościoła sięga II. poł. XIII w. lub I poł. XIV w.²⁶⁷.

Między 1687 a 1688 r. miała miejsce wizytacja na polecenie biskupa wrocławskiego Franza Ludwiga von Pfalz-Neuburga, której dokonał archidiakon Ignaz

---

²⁶¹ Tamże, s. 80.

²⁶² Tamże.

²⁶³ SDZG 1995, s. 396.

²⁶⁴ Tamże; APŁ, *Kronika parafialna*, s. 16-18.

²⁶⁵ H. Lutsch, *Die Kunstdenkmäler des Reg. – Bezirks Legnitz, Verzeichnis der Kunstdenkmäler der Provinz Schlesien*, t. 3, Breslau 1891, s. 149-150.

²⁶⁶ K. Błaszczuk, *Dokumentacja sondażowych badań stratygraficznych wnętrza kościoła filialnego pw. Niepokalanego Poczęcia NMP w Bogumiłowie*, Szprotawa 2014, s. 4.

²⁶⁷ Tamże, s. 118; por. S. Kowalski, *Zabytki Środkowego Nadodrza*, Zielona Góra 1976, s. 32. Zob. też. Aneks nr 16 – stan obecny.

Hüber. Opisując kościół autor relacji wspominał o trzech kryptach rodowych luterańskich rodów. W świątyni było pięć okratowanych okien szkolnych gomólkami, dwa wejścia, natomiast mensa ołtarza głównego była murowana, zaś nastawa w typie gotyckiego retabulum szafiastego przedstawiała epifanię. Przed ołtarzem znajdowała się drewniana chrzcielnica, po części złocona, zdobiona szlacheckimi herbami, natomiast drewniana ambona opatrzona była w baldachim i bramkę, która zdobiły przedstawienia Ewangelistów i Mojżesza. Cmentarz, który znajdował się przy świątyni, ogrodzony był kamiennym murem opatrzonym w trzy wejścia²⁶⁸.

Kolejną – z nielicznych – publikacji nt. świątyni w Bogumiłowie jest cykl przewodników po śląskich kościołach wydany w 1939 r. Ich autor wspomina, że pierwsza wzmianka o kościele pochodzi z 1346 r., przytacza także rok 1539, kiedy to protestanci przejęli świątynię, natomiast po wydaniu dekretu redukcyjnego w 1668 r. kościół ponownie znalazł się w rękach katolików i zarządzany był przez proboszcza z Grotowa. W 1830 r. protestanci uzyskali prawo do współużytkowania kościoła. Ze szczegółowego opisu kościoła dowiadujemy się, że południowe drzwi miały posiadać dekorację snycerską, ambona spoczywała na kamiennej kolumnie i dekorowana była barokowymi girlandami, pierwotnie polichromowanymi, następnie pobielonymi, ławki były barwnie ornamentowane w stylu renesansu, również na ścianach i emporach zachowane były pozostałości renesansowych malowideł. Ołtarz główny wykonany był w stylu neogotyku, którego trójosiową architektoniczną nastawę dopełniały rzeźbione przedstawienia ukrzyżowanego Chrystusa, Matki Bożej i św. Jana Ewangelisty²⁶⁹.

Po II wojnie światowej, pod koniec lat 60-tych, kościół przeszedł remont. Poważne problemy konstrukcyjne spowodowane nieszczelnością pokrycia dachu nad prezbiterium i okresowym zamakaniem więźby dachowej doprowadziły do spękań sklepienia i ścian. W ramach prac remontowych wprowadzono stalowe ściągi spinające ściany prezbiterium i mury nawy oraz wykonano wieńce. Zmieniono pokrycie dachu świątyni i położono nową posadzkę. Wnętrze pomalowano, a elewacje zostały powtórnie otynkowane²⁷⁰.

Kościół jest budowlą orientowaną, wymurowaną z kamienia polnego i rudy darniowej żelaza, o sklepieniach i dobudówkach wyprowadzonych w cegle. Główną dominantą założenia stanowi jednoprzestrzenny korpus nawowy, otwarty od wschodu na niższe i węższe prezbiterium. Po stronie południowej znajdują się dwie przybudówki,

---

²⁶⁸ J. Jungnitz, *Visitationsberichte der Diözese Breslau. Archidiakoniat Glogau*, t. 1, Breslau 1907, s. 692.

²⁶⁹ H. Hoffman, *Die katholischen Kirche des Altkreis Sagen*, [w:] *Führer zu schlesischen Kirchen*, Breslau 1939, s. 49-50.

²⁷⁰ K. Błaszczyk, *Dokumentacja sondażowych badań...*, s. 7.

główny korpus nawy oraz kruchta i zakrystia są przykryte wysokimi dachami dwuspadowymi. Wszystkie dachy kryto dachówką ceramiczną karpiówką układaną w tzw. łuskę²⁷¹.

Chelmica

W miejscowości Chelmica znajdował się budynek po byłej remizie strażackiej, której właścicielem był Urząd Gminy w Tuplicach. W 1998 r. mieszkańcy postanowili zaadoptować i wyremontować remizę z przeznaczeniem jej na kaplicę²⁷². Głównym inicjatorem całego przedsięwzięcia był Zespół Charytatywny pod przewodnictwem p. Marii Krupiarz, która zorganizowała wśród mieszkańców Chelmicy zbiórkę pieniężną na remont obiektu. W 1998 r. uchwałą nr III/21/1998 Rada Gminy w Tuplicach postanowiła przekazać nieruchomość na rzecz parafii w Tuplicach. Do 2001 r. trwała zbiórka funduszy. Najbardziej zaangażowaną osobą pod względem finansowym był p. Franciszek Psutka, który jako właściciel tartaku przekazał drewniane panele na budowę kaplicy. Prace przy budowie kaplicy wykonywali: Stanisław Ślipko, Stanisław Stohnij i Józef Ślipko. Podczas prac remontowych wybrano starą podłogę z cegieł i wylano beton. Budynek został otynkowany. Żwir i piasek do prac budowlanych woził Józef Ślipko z pomocą mieszkańców. Zlikwidowano wieżyczkę, dachówkę zamieniono na płytę ondulinę. Wykuto 6 okien, wykonano podstawę dachu wewnątrz budynku oraz malowanie. Tadeusz Pietrasik podłączył prąd do budynku, natomiast płytki na podłogę otrzymano od Urzędu Gminy w Tuplicach²⁷³. Kaplica została pobłogosławiona przez biskupa diecezjalnego dra Adama Dyczkowskiego 17 października 2003 r.²⁷⁴. W 2005 r. wykonano ławki i klęcznik, w 2006 r. drogę krzyżową, w 2013 r. pomalowano kaplicę i ułożono wokół niej płytki, natomiast w 2015 r. ocieplono budynek²⁷⁵.

---

²⁷¹ Tamże, s. 15.

²⁷² Zob. Aneks nr 17 – stan obecny.

²⁷³ Informacje uzyskane ze wspomnień mieszkańców Chelmicy.

²⁷⁴ APT, *Teczka dokumentów*, bp Adam Dyczkowski, *Dekret pobłogosławienia kaplicy filialnej pw. Wniebowzięcia NMP w Chelmicy*, Zielona Góra 2003, s. 1.

²⁷⁵ Informacje uzyskane od proboszcza parafii – ks. Jerzego Locha. Zob. też: Aneks nr 22.

Dębinka

Świątynia została wzniesiona w końcu XIII w., prawdopodobnie z inicjatywy Ulricha von Pack²⁷⁶. Jest to budowla jednonawowa, z prostokątnym prezbiterium od strony wschodniej. Wzniesiona z kamienia polnego i rudy darniowej. Na styku prezbiterium i nawy znajduje się dobrze zachowany ostry łuk tęczy. Wnętrze nakryto drewnianymi stropami. Ściany szczytowe wysokie i strzeliste. W II poł. XV w. wewnętrzne ściany kościoła zostały ozdobione polichromiami o tematyce biblijnej²⁷⁷. W latach 1982-83 poddano konserwacji fragmenty polichromii zdobiących wschodnią ścianę nawy: łuk tęczy i scenę zwiastowania z datą 1491 r. Na północnej ścianie prezbiterium odkryto kompleks scen biblijnych, przedstawiających m.in.: biczowanie Chrystusa, pokłon Trzech Króli i tronujący Chrystus Zmartwychwstały.

W XVI w. społeczność parafii przeszła na luteranizm i polichromie zostały zamalowane. W XVII w. dokonano gruntownej przebudowy kościoła. Wszystkie okna gotyckie powiększono i nakryto łukami odcinkowymi. Wzniesiono empory w nawie i prezbiterium²⁷⁸. W końcu XVII w. w prezbiterium wykonano kasetonową dekorację stropu, podzieloną na 36 pól z motywami roślinnymi. W XIX w. wybito dodatkowe okna w północnej ścianie nawy i prezbiterium. W latach 30-tych XX w. dobudowano przybudówkę przy południowej ścianie prezbiterium, która pełni dziś rolę zakrystii.

Z dawnego wyposażenia świątyni zachował się ołtarz z 1660 r. oraz organy piszczalkowe. Kościół otoczony jest kamiennym murem, w zachodniej jego części w 1618 r. wybudowano dzwonnice z półkolistą bramą w przyziemiu, przebudowaną w 1794 r.²⁷⁹.

Gozdnica

Kamień węgielny pod budowę świątyni wmurowano 22 września 1929 r. Pod koniec roku gotowy był już stan surowy²⁸⁰. Główna nawa o wymiarach 21 m długości, 14.6 m szerokości i 9.5 m wysokości od zachodu łączy się z prezbiterium o wymiarach 8 m długości i 6 m szerokości. Przy budynku wybudowano również zakrystię. Po wschodniej stronie kościoła wznosi się masywna wieża o wysokości 27.9 m, jej

---

²⁷⁶ Zob. Aneks nr 23.

²⁷⁷ S. Kowalski, *Zabytki Środkowego Nadodrza*, Zielona Góra 1976, s. 61.

²⁷⁸ Z. Kasprzak, *Szlakiem atrakcyjnego krajobrazu 15. południka*, Krosno Odrzańskie 2014, s. 93.

²⁷⁹ Tamże, s. 94.

²⁸⁰ A. Kotapka, *85 lat kościoła w Gozdnicy*, Gozdnica 2015, s. 9. Stan obecny świątyni – Aneks nr 2 i 3.

podstawa oparta jest na planie kwadratu o powierzchni 50 m² i sięga do wysokości 21.4 m, gdzie znajduje się taras widokowy. Zwieńczenie wieży stanowi krzyż o wysokości 3 m. W dolnej części wieży znajduje się główne wejście do kościoła i dwa wejścia na piętro z chórem. Organy pochodzą z pracowni organmistrzowskiej Heinze z Żar. Na wysokości 15 m znajduje się dzwonnica. Witraże dostarczyła pracownia witrażu Gerstner und Weise ze Zgorzelca, zaś mistrzowie stolarscy Gebauer, Girke i Dietrich z Gozdnicy przygotowali w nawie głównej oraz na chórze 466 miejsc siedzących, natomiast sufit i ściany zostały pomalowane przez panów Jesche, Hoffmanna i Krampfa, uchodzących za mistrzów malarskich²⁸¹.

Opuszczony kościół protestancki po wojnie uległ dewastacji i profanacji przez żołnierzy radzieckich, którzy urządzili w nim stodołę i trzymali okoliczne bydło. Polscy katolicy repatrianci, głównie kobiety, z poświęceniem przywrócili świątyni sakralny charakter²⁸².

Za czasów proboszcza ks. Zygmunta Czekańskiego CM w maju 1971 r. założono drenaż wokół kościoła i wylano betonową ławę fundamentową pod kościołem w celu ochrony świątyni przed dalszym nierównomiernym osiadaniem i pękaniem ścian²⁸³. Od lipca do sierpnia 1979 r. odbyło się malowanie kościoła oraz zamontowanie w prezbiterium i przy ołtarzach bocznych ozdobnej metaloplastyki²⁸⁴. Na początku lat osiemdziesiątych ustawiono w kościele nowe konfesjonały. W listopadzie 1981 r. uruchomiono elektryczny napęd dzwonów kościelnych. W październiku 1981 r. architekt Krzysztof Dracz z Wrocławia opracował projekt zespołu obiektów parafialnych w Gozdnicy, jako dobudowę do istniejącego kościoła²⁸⁵. Za czasów proboszcza ks. Pawła Śliwińskiego CM, w lipcu 1991 r., dokonano naprawy murów wieży kościoła oraz założono nowy metalowy hełm. W marcu 1992 r. wykonano malowanie kościoła. 5 listopada 1992 r. nastąpiła zmiana dekoracji w kościele: obrazy boczne w nowych ramach, korony nad obrazami i wielkie ramy przy tabernakulum²⁸⁶. Za czasów proboszcza ks. Eugeniusza Walentynowicza CM 21 czerwca 1997 r. odsłonięto w przedsionku kościoła tablicę upamiętniającą deportację Polaków na Sybir w latach 1940-1946 ufundowaną przez Związek Sybiraków z Gozdnicy. Od września do października

---

²⁸¹ M. Marciniak, *Krótką historia obiektów sakralnych w Gozdnicy*, maszynopis b.r.w., s. 16-17; J. Rademacher, *Dzieje kaznodziejów z kościołów w okolicach Żagania*, Wrocław 1934, s. 34-41.

²⁸² M. Marciniak, *Krótką...* s. 17.

²⁸³ APPZKM, *Kronika parafii 1945-1986*, b.sg., s. 8.

²⁸⁴ Tamże, s. 39-40.

²⁸⁵ Tamże, s. 51-52.

²⁸⁶ M. Marciniak, *Krótką...* s. 18.

1998 r. przeprowadzono gruntowne prace remontowo-budowlane min.: wyłożono nową posadzkę chodnika wokół kościoła, wybudowano nowe ogrodzenie z klinkieru oraz wykonano nowe przesła i bramy z metaloplastyki, przeprowadzono renowację witraży wraz z rekonstrukcją ubytków²⁸⁷. Od 2006 r. rozpoczęto generalny remont wnętrza świątyni nadając mu ciepłą barwę, tworząc system wentylacji oraz nową sztukaterię, min.: lizeny przy ołtarzach bocznych wypełnione festonami i zwieńczone gzymsem, abakusy na ścianach bocznych z festonami i konsolami, akantowe rozety na sklepieniu, meandry na balkonie chóru. Zamontowano również nowy kryształowy żyrandol w nawie głównej.

Ks. Antoni Kotapka – obecny proboszcz – kontynuuje prace remontowo-budowlane w kościele. W 2013r. odnowiono prezbiterium stosując lokalną ceramikę budowlaną do budowy nowej ambony, filarów głównego ołtarza, ołtarzy bocznych i postumentów pod figury świętych. Ponadto do prezbiterium wstawiono nowe tabernakulum, nową figurę św. Wincentego, odrestaurowaną figurę św. Wawrzyńca, krzyż procesyjny, sedilia, ławki i klęczniki, cyfrową tablicę do wyświetlania teksów pieśni, ponadto odrestaurowano stacje drogi krzyżowej oraz kinkiety. W kwietniu 2014r. przeprowadzono remont generalny zakrystii. W 2015 r. zamontowano nowe drzwi wejściowe do kościoła, będące wierną rekonstrukcją starych drzwi²⁸⁸.

Grotów

Zachowało się niewiele dokumentów nt. średniowiecznej historii kościoła w Grotowie. Pierwsze wzmianki miejscowości Grafenheim (obecnie Grotów) sięgają 1283 r., w 1346 r. Grotów znalazł się w rejestrze biskupstwa Maison pod nazwą Greiffenhayn²⁸⁹.

B. Kumor wspomina o kościele w Grotowie w XIII w.²⁹⁰. Świątynia została zniszczona w kwietniu 1945 r., z powodu działań wojennych. W latach 60-tych świątynię rozebrano²⁹¹.

---

²⁸⁷ Tamże, s. 19; zob. też: *Historia Gozdnicy oczami jej byłych i obecnych mieszkańców*, Gozdnica 2000, s. 13 – 15.

²⁸⁸ Tamże, s. 20.

²⁸⁹ G. Witzmann, *700 Jahre Grafenheim – unser Heimatdorf in der Lausitz*, Legau 2003, s. 9-10.

²⁹⁰ B. Kumor, *Granice diecezji i metropolii polskich 966-1939. Diecezja wrocławska*, Lublin 1969, s. 307.

²⁹¹ W. Szetelnicki, *Odbudowa kościołów w archidiecezji wrocławskiej w latach 1945-1972*, Rzym 1975, s. 176.

Obecny kościół parafialny to dawna świątynia ewangelicka, która została zaadaptowana do kultu katolickiego. Została wybudowana w latach 1829-1830²⁹².

Lipna

Kamień węgielny pod budowę kościoła położono w 1807 r., natomiast 2 lutego 1808 r. jednonawowa świątynia w stylu klasycystycznym została oddana wiernym. Pierwszym duszpasterzem tej wspólnoty, początkowo ewangelickiej, był pastor Menzmann. W 1830 r. do parafii dołączono wieś Dobers. W 100. rocznicę powstania kościoła został on odnowiony i dodatkowo wyposażony²⁹³.

Łęknica

Kościół parafialny w Łęknicy budowano z inicjatywy ks. Józefa Kruka w latach 1985-1988²⁹⁴. Uroczysta konsekracja odbyła się 17 września 1989 r. Świątynia jest budowlą nowoczesną, składająca się z wydłużonej nawy i prezbiterium oraz chóru²⁹⁵. Budynek budowano dzięki życzliwości i olbrzymiego wsparcia mieszkańców, którzy nie szczędzili czasu i sił, aby świątynia parafialna mogła powstać zaledwie w trzy lata. Wykorzystane materiały nie były najwyższej jakości, spowodowane było to ich brakiem na rynku w czasie PRL-u, dlatego obecny proboszcz – ks. Józef Popiel regularnie dokonuje remontów świątyni, aby jej stan techniczny był jak najlepszy²⁹⁶.

Niwica

Kościół parafialny w Niwicy jest najstarszą świątynią w opisywanym okręgu. Powstał ok. 1280 r., za czasów panowania Przemyska – księcia żagańskiego²⁹⁷. Został wzniesiony z kamienia polnego na planie prostokąta, z węższym, również prostokątnym

---

²⁹² G. Witzmann, s. 31. Zob. też: Aneks nr 1.

²⁹³ L. Malinowski, *Przewóz i okolice wczoraj i dziś*, Przewóz 2009, s. 68; S. Kowalski, *Zabytki Środkowego Nadodrza*, Zielona Góra 1976, s. 139. Zob. też: Aneks nr 18 – stan obecny świątyni.

²⁹⁴ APL, *Kronika parafialna*, s. 16-18.

²⁹⁵ SDZG 1985, s. 396-397.

²⁹⁶ Własne obserwacje. Zob. też Aneks nr 3 – stan obecny świątyni i wnętrze kościoła – Aneks nr 4, 5.

²⁹⁷ Lata panowania: 1278-1284.

prezbiterium. Ołtarz pochodzi z okresu renesansu, z końca XVI w. i przedstawia Trójcę Świętą oraz płyty epitafialne przedstawicieli rodu von Briesen i von Schönaich²⁹⁸.

Między XVII-XVIII w. przebudowano świątynię, w przyziemiu nawy wybito dodatkowe okna, zamurowano dawne wejście w południowej części nawy. Wewnątrz zaś wzniesiono drewniane empory. Kolejna przebudowa miała miejsce na początku XX w. Do południowej ściany prezbiterium dobudowano dzwonicę, węższą i ośmioboczną kondygnację nakrytą hełmem z latarnią. Przed wejściem od strony zachodniej dobudowano niewielki przedsionek oraz zakrystię od północnej strony prezbiterium.

Świątynia jest otoczona kamiennym murem o średniowiecznej metryce. Na jego linii, w miejscu wcześniejszej bramy, w XIX w. wzniesiono nową, z charakterystycznym łukiem w stylu neogotyckim. Brama, w przeciwieństwie do muru, została wzniesiona z cegły²⁹⁹.

Nowa Rola

Kościół, który powstał ok. 1280 r., był pierwotnie budowlą drewnianą, składającą się z nawy i prostokątnego prezbiterium. Budynek składa się z wydłużonej nawy i absydy przylegającej do niej od strony wschodniej. Elewacja świątyni jest rozczłonkowana gzymsami oraz rytmem gęsto rozmieszczonych, zamkniętych półkoliście okien. Na linii ogrodzenia otaczającego cmentarz, przed głównym wejściem do świątyni, wzniesiono masywną dzwonicę z podwójną bramą w przyziemiu. W XVI w. do prezbiterium dobudowano murowaną zakrystię³⁰⁰. W czasie wojny trzydziestoletniej Szwedzi doprowadzili kościół do całkowitej ruiny. Gruntowny remont przeprowadzono dopiero w I poł. XVIII w. W 1708 r. wstawiono nowe okna, natomiast w 1728 r. odnowiono stropy i dobudowano przedsionek³⁰¹.

W 1863 r. zdecydowano się na rozbiórkę świątyni, aby na tym samym miejscu postawić nową klasycystyczną świątynię. W 1867 r. wybuchł pożar, wyniku którego spłonęła stara dzwonnica oraz zniszczeniu uległo wnętrze świątyni, m.in.: późnogotycki ołtarz z 1515 r.

---

²⁹⁸ S. Kowalski, *Zabytki Środkowego Nadodrza*, Zielona Góra 1976, s. 167.

²⁹⁹ Z. Kasprzak, *Szlakiem atrakcyjnego...*, s. 88. Zob. też Aneks nr 6, 7 – stan obecny świątyni.

³⁰⁰ Z. Kasprzak, *Szlakiem...*, s. 109

³⁰¹ H. Kubach, J. Seeger, *Die Kunstdenkmäler des Kreises Sorau und der Stadt Forst*, Berlin 1939, s. 106.

Kościół odnowiono, wznosząc równocześnie nową murowaną wieżę³⁰². W takiej formie świątynia przetrwała do dziś. Do 1945 r. była siedzibą parafii ewangelickiej, która obejmowała – oprócz Nowej Roli – następujące miejscowości: Bronice, Chlebice, Czerna, Drzeniów, Grabów, Grężawa i Świbinki³⁰³.

Nowe Czaple

21 września ks. Józef Kruk otrzymał pozwolenie na budowę kaplicy w Nowych Czaplach. 24 września 1982 r. inż. Edmund Małecki wytyczył teren pod zabudowę nowej świątyni, natomiast prace budowlane nadzorował inż. Bolesław Juźwin. 27 września 1982 r. ruszyły wykopy ziemne, między 30 września a 13 października wylano fundamenty kaplicy, natomiast 16 października ruszyły prace murarskie, które zakończono 22 maja 1983 r. 21 maja zaczęto wykonywanie pokrycia dachowego, a od 4 kwietnia 1984 r. rozpoczęto prace zbrojeniowe i montaż instalacji elektrycznej.

Poświęcenie kaplicy nastąpiło 26 października 1986 r. podczas wizytacji kanonicznej prowadzonej przez ks. bpa Pawła Sochę³⁰⁴.

Przewóz

Pierwsze wzmianki o kościele w Przewozie sięgają 1289 r., kiedy to książę Przemko ufundował świątynię, drugą wzmianką jest bulla papieża Klemensa V z 1311 r., potwierdzająca, że kościół w Przewozie nosił wezwanie św. Idziego i Mikołaja³⁰⁵.

Obecna świątynia parafialna jest odremontowanym kościołem, który w 1631 r. uległ spaleniowi w wyniku wojny trzydziestoletniej. Po odbudowie w 1749 r., zachował się opis świątyni A. Heinricha, który przytacza: *kościół jest murowany, strop drewniany, posadzka ceglana, dach drewniany, kryty gontem..., ołtarz główny św. Idziego. Cymborium srebrne, pozłacane. Chrzcielnica. Zakrystia murowana i sklepiąna, z oknami, posadzka kamienna, dach drewniany. Wieża murowana z trzema dzwonami*³⁰⁶.

---

³⁰² Tamże, s. 107.

³⁰³ Zob. też. Aneks nr 24 – stan obecny świątyni.

³⁰⁴ APŁ, *Kronika Parafialna*, t. 1, s. 81-82. Zob. też. Aneks nr 19 – stan obecny świątyni.

³⁰⁵ S. J. Erhardt, *Abhandlung vom verderbter Religions – Zustand in Schlesien von der Evangelischen Kirchen-Reformation*, Brelsau 1778, s. 84; zob. też: H. Weczerka, *Handbuch historischen Stätten: Schlesien*, Stuttgart 1977, s. 417; S. Kowalski, *Zabytki Środkowego Nadodrza*, Zielona Góra 1976, s. 190.

³⁰⁶ Dz. cyt. tłumaczone na j. polski: A. Heinrich, *Geschichtliche Nachrichten über Priebus*, Sagan 1898, s. 111.

Świątynia jest budowlą trzynawową, związaną trzema jarzmami, posiadającą chór zamknięty na bazie ośmiokąta na jednym jarzmie. Wieża, od strony północnej kościoła jest zbudowana na planie kwadratu, zwieńczona ośmiokątnym ażurowym hełmem. Budynek jest z surowej cegły, obecnie pokryty tynkiem. W II poł. XVIII w. prowadzono prace przy hełmie na wieży, na co wskazuje data 1759, która widnieje na chorągiewce dachu³⁰⁷.

W 1960 r. dokonano ostatniego remontu kościoła przed wybuchem II wojny światowej. Jego zakres pozostaje nieznany, wiadomo jedynie, że prace miały dotyczyć kwestii budowlanej – Baureparaturen – jak podają źródła³⁰⁸.

Obecnie w pięknie rzeźbionym barokowym antepedium³⁰⁹ znajduje się skromny ołtarz główny z obrazem Najświętszej Maryi Panny, otoczony posągami: św. Józef z dzieciątkiem Jezus i św. Anna. Ponad obrazem głównym znajduje się Trójca Święta. Witraże świątyni pochodzą z 1906 r. i przedstawiają Serce Jezusa i Maryi. Drewniana chrzcielnica pochodzi z okresu baroku. W kościele znajdują się dwa ołtarze boczne: św. Marii i św. Jana Nepomucena. Misjonarski krzyż, który obecnie zaginął, przypominał o pierwszej mszy misyjnej odprawionej dla wiernych w 1856 r.³¹⁰.

Sobolice

Neogotycki kościół filialny pochodzi z II poł. XIX w. Jest to budynek jednonawowy, orientowany, z prezbiterium zakończonym absydą od wschodu. Bryła kościoła zwieńczona w narożach nawy graniastosłupowymi sterczynami z piaskowca na rzucie kwadratu. Korony ścian szczytowych przekryte są płytami piaskowcowymi. Budynek murowany z cegły. Schody główne i boczne są wykonane z piaskowca³¹¹.

---

³⁰⁷ Tamże, s. 119.

³⁰⁸ APZG, *Majątek Otyń, Kirchen Sachen*, sygn. 192. Zob. też Aneks nr 8, 9 – stan obecny świątyni.

³⁰⁹ Antependium - bogato zdobione zakrycie lub zasłona mensy ołtarza chrześcijańskiego. We wczesnym średniowieczu często obiegało mensę ze wszystkich stron, od XI w. zakrywa jedynie jej przednią część. Może być wykonane ze złota i srebra, haftowanych tkanin, drewna lub wytłaczanej skóry. Na antependium były zazwyczaj wyobrażane sceny o treści ewangelicznej. Nazwa pochodzi z łacińskiego ante pedes - przed stopami; por.: W. Szolginia, *Architektura*, Warszawa 1992, s. 11.

³¹⁰ L. Malinowski, *Przewóz...*, s. 64-65.

³¹¹ APPz, *Kronika parafii*, t. 1., b.n.s.; zob. też.: Aneks nr 20.

Straszów

Pierwsza wzmianka o kościele w Straszowie pochodzi z 1346 r. Budowla jednonawowa, murowana z polnego kamienia z zakrystią od północy i czworoboczną wieżą od zachodu. Całość otoczona jest kamiennym murem, w którym wybudowano ok. XV w. bramę o przejeździe ostrołukowym³¹². Podczas reformacji świątynia przeszła w ręce ewangelików. Od 1668 r. wspólnota podlegała administracyjnie pod proboszcza katolickiego z Przewozu. Wojna 30-letnia zniszczyła dach kościoła, ambonę i ławki. W 1815 r. uderzenie pioruna niszczy świątynię do końca. Obecnie zachowały się tylko ruiny budynku. Niestety nie zachowały się źródła opisujące tę świątynię.

Ok. 1500 r. wybudowano drugi – nieistniejący dziś – kościół na wzgórzu. Zbudowano go z głazów narzutowych i rudy darniowej. Otwory obramowano ceglami. Mury świątyni miały ok. 2 m. Dach był bardzo stromy. Z wieży nie było przejścia do kościoła. Od strony południowej znajdowały się ostrołukowe drzwi wejściowe. Nawę kościoła zdobił ołtarz św. Marii³¹³.

Strzeszowice

Pierwszą świątynię w tym miejscu wzniesiono w XIV w., była to drewniana budowla na planie prostokąta, z sześciobocznie zamkniętym prezbiterium o ryglowej konstrukcji ścian, do której przylegała drewniana dzwonnica. W 1823 r. na miejscu starej, rozebranej świątyni, wybudowano nowy klasycystyczny kościół, który został ufundowany przez właścicielkę wsi Johanny Eleonory Petach. Budowla została założona na planie prostokąta i nakryto ją dachem trójspadowym. Wnętrze nakryto płaskim stropem. Empory wykonane z drewna rozciągają się wzdłuż ścian: południowej, zachodniej i północnej. Przy ścianie wschodniej umiejscowiono ołtarz³¹⁴.

---

³¹² S. Kowalski, *Zabytki Środkowego Nadodrza*, Zielona Góra 1976, s. 220.

³¹³ L. Malinowski, *Przewóz...*, s. 75. Zob. też Aneks nr 21 – budynek, który służy za kaplicę.

³¹⁴ Z. Kasprzak, *Szlakiem atrakcyjnego krajobrazu 15. południka*, Krosno Odrzańskie 2014, s. 92; S. Kowalski, *Zabytki Środkowego Nadodrza*, s. 224. Zob. też: Aneks nr 17 – stan obecny.

Trzebiel

Przez wiele lat, do momentu wybudowania obecnego kościoła parafialnego, rolę miejscowej świątyni odgrywała kaplica cmentarna, która została wybudowana w stylu klasycystycznym w pierwszej połowie XIX w., na miejscu wcześniejszej, drewnianej.

Kaplicę wzniesiono z cegły na planie prostokąta. Wejście od strony ulicy i wyjście na cmentarz poprzedzono niewielkimi przedsionkami i usytuowano na linii wschód-zachód. Nad wejściem od strony zachodniej znajduje się zdwojona rozeta umieszczona w prostokątnej wnęce z zaokrąglonymi narożnikami. Na elewacji wschodniej rozmieszczono pięć okien. Nad dwoma mniejszymi i niższymi, rozłokowanymi na obrzeżach elewacji, usytuowano rozety osadzone w kwadratowych wnękach, pozostałe większe umieszczono w dużej prostokątnej wnęce. Na elewacji północnej znajduje się jedno mniejsze okno z umieszczoną nad nim rozetą w kwadratowej wnęce oraz dwa większe okna w prostokątnej wnęce. Na wschodnim krańcu elewacji północnej zlokalizowano drzwi do zakrystii, obecnie zamurowane. Całość nakryta jest dachem dwuspadowym krytym dachówką karpiońską. Wnętrze nakryte jest stropem drewnianym, wspartym na drewnianych filarach. Z wyposażenia wnętrza warto wymienić barokowy ołtarz z 1722 r., który został przeniesiony ze zniszczonego kościoła ewangelickiego w Tuplicach. Do budowli przylega cmentarz otoczony kamiennym murem. Na jego linii zachowały się liczne nagrobki, min. klasycystyczne i neogotyckie³¹⁵.

Po uzyskaniu zgody na budowę obecnej świątyni, rozpoczęły się prace na terenie zakupionym od państwa³¹⁶. Kierownikiem budowy został mgr inż. Ryszard Mickiewicz z Żar. Lokalna społeczność wykazała się wielkim trudem i zainteresowaniem przy budowie kościoła. Poświęcenia kamienia węgielnego dokonał bp Wilhelm Pluta 27 czerwca 1982 r., natomiast konsekracja świątyni miała miejsce pod koniec września 1983 r.³¹⁷.

Obecny kościół parafialny jest budowlą współczesną, na planie prostokąta. Plebania wraz z salkami katechetycznymi przylega do świątyni³¹⁸.

---

³¹⁵ Z. Kasprzak, s. 96.

³¹⁶ Kościół parafialny wybudowano na miejscu poprzedniej świątyni, która została rozebrana w latach 60-tych ubiegłego stulecia.

³¹⁷ APTrz, *Kronika parafialna*, t. 1. s. 25-26.

³¹⁸ Zob. Aneks nr 10, 11 – stan obecny świątyni.

Tuplice

Pierwsza świątynia została wzniesiona w XIV w. Kamienny kościół z barokową wieżą znajdował się obok starej szkoły, między ulicą Kopernika a Świerczewskiego³¹⁹. Otaczał go cmentarz z kamiennym murem. W wyniku reformacji budynek przeszedł we władanie ewangelików. Świątynia została rozebrana w latach 60-tych, pozostał po niej tylko plac i stare drzewa, które otaczały niegdyś budowlę.

Między 1934-1935 r. wybudowano nową świątynię, która służyła nielicznym miejscowym katolikom. Kościół został poświęcony przez bpa Walentego³²⁰ 17 listopada 1935 r. Świątynia jest w stylu neogotyckim, na planie wydłużonego prostokąta, z węższym, wyodrębnionym prezbiterium i zakrystią od strony północnej. Budynek jest nakryty stromym dwuspadowym dachem, z umieszczoną na środku drewnianą dzwonnica z blaszanym hełmem. Od strony południowej dobudowano plebanię.

Z zewnętrznej strony świątynia nie prezentuje się zbyt okazale, natomiast jej wnętrze zostało nakryte drewnianą kolebą, co przypomina łódź odwróconą do góry klinem. Prezbiterium zostało oddzielone ostrym łukiem tęczowym. Nad ołtarzem znajduje się drewniana rzeźba przedstawiająca Chrystusa Króla, stojącego na kuli ziemskiej³²¹.

Żarki Wielkie

Świątynię zbudowano w latach 1693-1695 w stylu barokowym. Od strony zachodniej do kościoła przylegała wieża, wewnątrz od zachodu znajdował się dwukondygnacyjny chór. Nad zakrystią znajdowały się zabytkowe organy wykonane w 1791 r. przez Kunisha z Żar³²². Najcenniejszy w kościele był rzeźbiony ołtarz, wykonany w I poł. XVI w., którego środkowy relief przedstawiał scenę zwiastowania NMP.

---

³¹⁹ Obecnie ul. Parkowa.

³²⁰ Wojciech Walenty - urodził się 2 lutego 1868 r. w Grzawie. 11 czerwca 1894 r. otrzymał święcenia kapłańskie. Następnie posługiwał w Konach, Katowicach i Kluczborku. W 1898 r. otrzymał probostwo w Lewinie Brzeskim, a cztery lata później, 9 kwietnia 1902 r., we Fyrlądzie. W 1916 r. został mianowany kanonikiem kapituły wrocławskiej, radcą tajnej kancelarii, członkiem Rady Generalnej Wikariatu. 8 marca 1920 r. został mianowany biskupem tytularnym Danaba i sufraganem wrocławskim. Sakrę biskupią przyjął 1 maja 1920 r. Do jego głównych obowiązków należało prowadzenie działalności duszpasterskiej wśród ludności polskojęzycznej. Zmarł 29 maja 1940 r.; por. W. Musialik, *Wojciech Walenty* (hasło), [w:] *Słownik Biograficzny Ziemi Pszczyńskiej*, A. Lysko, Pszczyna 1995, s. 318.

³²¹ Z. Kasprzak, *Szlakiem atrakcyjnego krajobrazu...*, s. 107. Zob. też Aneks nr 12 – stan obecny kościoła i wnętrze – aneks nr 13.

³²² S. Kowalski, *Zabytki Środkowego Nadodrza*, s. 288.

Czas działań wojennych przetrwała chrzcielnica z XVII w., która później w niewyjaśnionych okolicznościach zaginęła. Obecnie jedynym zachowanym barokowym elementem jest ambona. Na rogach jej kosza występuje motyw akantowy, a w oszalowaniu ośmioboczne rozety liściowe. Na daszku ambony znajdują się kartusze z rzeźbionymi liśćmi akantu³²³.

Pierwsi polscy osadnicy – powojenni mieszkańcy zastali świątynię w 1945 r. w bardzo dobrym stanie. Brakowało jedynie szyb w oknach, a w ołtarzu głównym znajdował się przestrzelony obraz przedstawiający Jezusa w ogrójcu. Do pierwszych prac, które zostały wykonane należało usunięcie przestrzelonego obrazu oraz umieszczenie na jego miejscu obrazu Miłosiernego Serca Pana Jezusa, który został namalowany przez Mikołaja Markiewicza z Cielmowa, który w późniejszym okresie wykonał również stacje drogi krzyżowej w kościele i obrazy olejne na chorągwiach. W latach 50 – tych usunięto chór ze ścian bocznych, a na czas remontu zdjęto zabytkowy ołtarz, którego nie umieszczono z powrotem na swoim miejscu. Według wspomnień mieszkańców ks. Józef Kruk przeniósł ołtarz do Łęknicy, a w Żarkach Wielkich wisi od tego czasu kopia obrazu z Kozłowa. W latach 60 – tych zakupiono nowe ławki, nowe organy, wykonano stoliki i ławki do salki katechetycznej oraz zamontowano nowe balaski, wykonane przez Władysława Juszczyżyna.

W 1976 r. z inicjatywy ks. Stanisława Wojnara przeprowadzono kolejny remont, podczas którego zdjęto balaski, a następnie wyłożono posadzkę płytami lastrykowymi. Malowidła ściennie w kościele wykonał Wojciech Półtorak ze Złotowa. Niestety, wszystkie prace były wykonywane bez nadzoru konserwatorskiego, dlatego wiele barokowych detali zostało bezpowrotnie zniszczonych³²⁴.

W 1987 r. z inicjatywy ks. Jerzego Oszkiela wybudowano ołtarz główny z płytek marmurowych, natomiast w 1997 r. podjęto prace remontowe w kościele, podczas których odnowiono wnętrze kościoła, odmalowano barokową ambonę oraz dokonano renowacji stacji drogi krzyżowej³²⁵. W 2008 r. bp Stefan Regmunt mianował proboszczem parafii ks. Mirosława Bachmana, który przez cztery lata swego pobytu w parafii zajął się odremontowaniem parteru plebanii, odnowił ściany świątyni oraz przebudował ołtarz. Po jego śmierci posługę duszpasterską sprawuje ks. Zdzisław Skorek, który dokończył

---

³²³ M. Dendewicz, H. Danielska, M. Gacka, *Powojenna historia Żarek Wielkich we wspomnieniach mieszkańców*, Żagań 2017, s. 22.

³²⁴ Tamże, s. 23-24.

³²⁵ Tamże, s. 30.

remont plebanii, odnowił salkę katechetyczną oraz pozyskał środki na remont dachu świątyni³²⁶.

2.2.4 Powstanie dekanatu

Przedmiotem badań są parafie, które wchodziły w skład utworzonego w 1989 r. dekanatu Łęknica. W niniejszym paragrafie zostanie przedstawiona przynależność miejscowości parafialnych do struktur administracji kościelnej i państwowej, okręgi parafialne oraz liczba wiernych rejonu, następnie dekanatu i poszczególnych parafii.

4 marca 1989 r. wszedł w życie dekret Biskupa Gorzowskiego dra Józefa Michalika ustanawiający nowy dekanat. W dekreście Biskupa czytamy: *Mając na uwadze korzyści pracy duszpasterskiej, możliwość ulepszenia i rozwoju działalności duszpastersko-katechetycznej, a tym samym lepsze osiągnięcie dobra duchowego przez wiernych w istniejących obecnie dekanatach: lubskim, żagańskim i żarskim, poprzez zmniejszenie w niektórych z nich stanu liczebnego, a także rozległości terenowej, przybliżenia szeregu parafii do centrum dekanatu, a tym samym ułatwienia kontaktów z Księdzem Dziekanem i parafii między sobą, po wysłuchaniu opinii osób kompetentnych – niniejszym dekretem reorganizujemy dotychczasowy układ tych trzech dekanatów oraz erygujemy nowy dekanat z siedzibą w Łęknicy.*

Równocześnie wyłączamy z dekanatu Lubsko parafię Tuplice, włączając ją do nowo erygowanego dekanatu Łęknica, a dołączamy do dekanatu parafie: Drągowinę i Nowogród Bobrzański wyłączając je z dekanatu Żagań.

Po myśli niniejszego dekretu ustanawiamy nowy skład ilościowy powyższych czterech dekanatów: lubskiego, łęknickiego, żagańskiego i żarskiego, wedle poniżej podanego wykazu.

Do dekanatu Lubsko należeć będą parafie:

- Lubsko – siedziba dekanatu,*
- Brody Żarskie,*
- Drągowina,*
- Górzyn,*
- Jasień Żarski,*
- Nowogród Bobrzański,*

---

³²⁶ Tamże, s. 33-34. Zob. też Aneks nr 14, 15 – stan obecny kościoła.

- *Starosiedle,*
- *Strzegów,*
- *Wicina.*

Do dekanatu Łęknica należeć będą parafie:

- *Łęknica – siedziba dekanatu,*
- *Gozdnica,*
- *Grotów,*
- *Niwica,*
- *Przewóz,*
- *Trzebiel,*
- *Tuplice,*
- *Żarki Wielkie.*

Do dekanatu Żagań przynależne parafie:

- *Żagań – parafia pw. WNMP – siedziba dekanatu,*
- *Bożnów,*
- *Brzeźnica,*
- *Dzietrychowice,*
- *Łłowa,*
- *Jabłonków,*
- *Witoszyn,*
- *Żagań – parafia Nawiedzenia NMP*
- *Żagań – Moczyń – parafia św. Józefa.*

Do dekanatu Żary przynależne parafie:

- *Żary – parafia WNMP – siedziba dekanatu,*
- *Bieniów,*
- *Drożków,*
- *Lipinki Łużyckie,*
- *Mirostowice Dolne,*
- *Sieniawa Żarska,*
- *Złotnik,*
- *Żary – parafia NSPJ,*
- *Żary – Kunice – parafia MB Szkaplerznej.*

*Kapelania wojskowa w sprawach duszpasterskich związana z dekanatem Żary*³²⁷.

Na podstawie niniejszego pisma możemy określić przynależność terytorialną parafii rejonu łęknickiego do struktury dekanalnej przed zmianą w 1989 r., ukazuje to poniższa tabela.

Tabela nr 9 Przynależność parafii rejonu do 1989 r.³²⁸

Parafia	Dekanat
Gozdnica	Dekanat żagański
Grotów	Dekanat żarski
Łęknica	Dekanat żarski
Niwica	Dekanat żarski
Przewóz	Dekanat żagański
Trzebiel	Dekanat żarski
Tuplice	Dekanat lubski
Żarki Wielkie	Dekanat żarski

2.2.6 Parafie dekanatu

a) okręgi parafialne

Okres powojenny charakteryzował się dużymi zmianami w organizacji kościelnej. Niniejsze tereny swoje apogeum procesu przesiedleńczego przeżywały między 1945 a 1947 r.³²⁹. Aby zapewnić życie sakramentalne i troskę duchową przybyłej z różnych stron Polski i od 1945 r. Związku Radzieckiego ludności, zaczęto kierować na Ziemię Odzyskane kapłanów, aby zatroszczyli się o proces erygowania parafii, który przedstawiono w poniższym zestawieniu.

³²⁷ Dz. cyt., APŁ, *Dekret ustanawiający dekanat Łęknica*, b. sg.

³²⁸ Tamże, zob. też: GWK 1989, s. 146-147.

³²⁹ M. Węgier, *Rozwój społeczno-gospodarczy gminy Tuplice w latach 1945-1980*, s. 8.

Tabela nr 10 Wykaz dat erygowania parafii

Lp.	Parafia – pod wezwaniem	Data erygowania parafii
1	Gozdnica – św. Wawrzyńca	01.04.1946 r. ³³⁰
2	Grotów – Narodzenia NMP	15.07.1958 r. ³³¹
3	Łęknica – św. Barbary	29.06.1981 r. ³³²
4	Niwica – Trójcy Świętej	1948 r. ³³³
5	Przewóz – Niepokalanego Poczęcia NMP	1723 r. ³³⁴
6	Trzebiel – Matki Bożej Królowej Polski	19.03.1976 r. ³³⁵
7	Tuplice - Chrystusa Króla	17.11.1935 r. ³³⁶
8	Żarki Wielkie – Matki Bożej Różańcowej	01.12.1957 r. ³³⁷

Po II wojnie światowej w Gozdnicy osiedlili się Polacy przybyli z Kresów Wschodnich. 28 sierpnia 1945 r. kapelan Wojska Polskiego odprawił pierwszą mszę w języku polskim dla przesiedleńców. Do czasu przybycia pierwszego polskiego proboszcza msze i posługę sakramentalną sprawował niemiecki ksiądz Bernhard Hein z Howy³³⁸.

Pierwszym przybyłym polskim kapłanem w opisywanym okręgu kościelnym był ks. Aleksander Zona CM, który już w 1946 r. rozpoczął pracę duszpasterską obsługując kościoły w Gozdnicy i w Przewozie.

W Tuplicach parafia została erygowana w 1935 r. dla małej wspólnoty niemieckich katolików. Po wojnie jeszcze przez pół roku była obsługiwana przez niemieckiego kapłana, natomiast przez cały 1946 r., aż do powołania administratora wspólnoty wiernych w Tuplicach kościół był obsługiwany przez ks. Kazimierza Klee z Lipinek Łużyckich³³⁹.

³³⁰ SDZG 1995, s. 390.

³³¹ Tamże, s. 393.

³³² Tamże, s. 396.

³³³ Tamże, s. 398.

³³⁴ Tamże, s. 401.

³³⁵ Tamże, s. 403.

³³⁶ Tamże, s. 406.

³³⁷ Tamże, s. 409.

³³⁸ A. Kotapka (red.), *85 lat kościoła w Gozdnicy*, Gozdnica 2015, s. 10.

³³⁹ Ks. Kazimierz Klee – urodził się 26 października 1907 r. w Rzeszowie. W 1923 r. wstąpił do zakonu bernardynów. W 1931 r. otrzymał święcenia kapłańskie w Pescii, następnie w 1932 r. ukończył studia teologiczne w Pescii we Włoszech. W latach 1932-1933 był wikariuszem parafii pw. św. Andrzeja w Lwowie, od 1934-1935 r. pracował jako wikariusz w Skąpem, w latach 1936-1937 wikariusz w Radomiu, od 1938-1939 wikariusz w Leżajsku. W 1939 r. został ustanowiony administratorem parafii w Krystynopolu, natomiast w 1942 r. został administratorem parafii w Zbarażu. Od 07 lutego 1944 r. pracował w parafii w Kretowcach. Wraz z parafianami został przewieziony transportem na Ziemię Odzyskane. Do Lipinek Łużyckich dotarł 29 grudnia 1945 r. 8 sierpnia 1955 r. został ekskardynowany

W 1947 r. o. Paweł Elsner z zakonu franciszkanów otrzymał dekret na administratora tejże parafii, która terytorialnie i liczebnie była największą w opisywanym rejonie kościelnym. Do parafii w 1947 r. należały następujące miejscowości: Bukowina, Cielmów, Chełmica, Czerna, Dębinka, Drzeniów, Grabów, Grężawa, Jagłowice, Jurzyn, Kałki, Kamienica Łużycka, Królów, Łazy, Matuszowie, Chudzowice, Niemaszchleba, Nowa Rola, Olszyna, Rytwiny, Siedlec, Świbinki, Trzebiel. Poza własną parafią i filiami ks. Elsner odprawiał msze św. i obsługiwał do 1948 r. kościół w Zagłobach³⁴⁰, a do 1957 r. również w Żarkach Wielkich i miejscowościach przynależnych do tego kościoła: Czaplach, Łęknicy oraz na północ od Tuplic – w Zasiokach, które obecnie należą do parafii Brody.

W 1948 r. erygowano parafię w Niwicy, która początkowo nie była obsadzona, ale obsługiwana po ks. Elsnerze przez duszpasterstwo z Lipinek Łużyckich, natomiast ks. Jan Klaczak decyzją władz kościelnych otrzymał dekret na wikariusza substytutę tejże wspólnoty wiernych³⁴¹.

Parafię w Grotowie powołano w 1958 r. Jej pierwszym administratorem został ks. Tadeusz Kleszcz³⁴². Wcześniej opiekę duchową nad wiernymi kościoła w Grotowie sprawował ks. Kazimierz Klee z Lipinek Łużyckich³⁴³.

Przynależność poszczególnych miejscowości i odległości dzielące je od kościołów parafialnych przedstawia poniższa tabela. Opracowano ją na podstawie Schematyzmu Administracji Apostolskiej we Wrocławiu z 1952 r. – oficjalnego źródła, ponieważ nie zachowały się dekrety ustanawiające nowe parafie w łęknickim rejonu kościelnym z lat 40-tych i 50-tych, a jedynym innym źródłem jest Kronika parafii w Tuplicach.

---

do kleru diecezjalnego kościoła wrocławskiego. W 1964 r. został ustanowiony administratorem parafii w Siedlnicy. Zmarł w 1978 r., por.: *Wrocławskie Wiadomości Kościelne* 3/1978, Wrocław 1978, s. 45; ABK, *Teczka osobowa o. Kazimierz Klee 1919-1959*, b.sg.

³⁴⁰ Obecna nazwa Niwica; nazwa zmieniona 16 stycznia 1948 r., por: L. Malinowski, *Gmina Trzebiel – czas, ludzie, wydarzenia*, Trzebiel 2006, s. 39.

³⁴¹ AAW, *Teczka osobowa – ks. Jan Klaczak 1912- 1997*, b. sg.

³⁴² SDZG 1995, s. 394.

³⁴³ *Wrocławskie Wiadomości Kościelne* 3/1978, Wrocław 1978, s. 45.

Tabela nr 11 Okręgi parafialne rejonu w 1952 r.

Parafia	Miejscowości należące do parafii (odległość od kościoła parafialnego)
Gozdnica ³⁴⁴	Gozdnica, Jamno (7 km), Polana (6 km)
Grotów ³⁴⁵	Grotów, Bogumiłów (6 km), Boruszyn (5 km), Cisowa (3 km), Janków (5 km), Jędrzychowie (7 km), Rościce (5 km)
Niwica ³⁴⁶	Bronowice (9,5 km), Buczyny (5 km), Chwaliszowice (3 km), Czaple (5 km), Dąbrowa Łużycka (7 km), Dobrochów (9,5 km), Gniewoszyce (2,5 km), Jasionów (2,5 km), Jędrzychowiczki (6 km), Krasówka (7 km), Łęknice (12 km), Łuków (4 km), Łuków Mały (4 km), Marców (3 km), Mielno (10 km), Mieszków (4 km), Nowe Czaple (8 km), Piotrów (8,5 km), Przewoźniki (8 km), Siemiradz (6,5 km), Stare Czaple (8,5 km), Wierzbęcin (6 km), Włochów (8,5 km), Włostowie (2 km), Żarki Małe (5 km), Żarki Wielkie (6,5 km)
Przewóz ³⁴⁷	Przewóz, Lipa (7 km), Sanice (8 km), Sobolice (10 km)
Tuplice ³⁴⁸	Bukowina (8 km), Cielmów (1,5 km), Chełmica (2,5 km), Czerna (5 km), Dębinka (7 km), Drzeniów (11 km), Grabów (9 km), Gręzawa (5 km), Jagłowice (3,5 km), Kałki (3,5 km), Kamienica Łużycka (7,5 km), Królów (7 km), Łazy Żarskie (2,5 km), Matuszowie (8 km), Chudzowice (5 km), Niemaszchleba (5 km), Nowa Rola (8 km), Olszyna (5,5 km), Rytwiny (5 km), Siedlec (8 km), Trzebiel (5 km)

Parafię w Żarkach Wielkich erygowano 1 grudnia 1957 r. Powstała w wyniku podziału parafii w Niwicy, od której odłączono: Bronowice, Buczyny, Łęknice, Nowe Czaple, Przewoźniki, Stare Czaple, Żarki Małe i Żarki Wielkie. Poniższe zestawienie, powstałe na podstawie Schematyzmu z 1964 r., ukazuje nowy podział okręgów parafialnych.

³⁴⁴ SAW 1952, s. 109.

³⁴⁵ Parafia nie obsadzona, obsługiwana z Lipinek Łużyckich, por. SAW 1952, s. 110.

³⁴⁶ SAW 1952, s. 114.

³⁴⁷ SAW 1952, s. 110.

³⁴⁸ SAW 1952, s. 112.

Tabela nr 12 Okręgi parafialne w 1964 r.

Parafia	Miejscowości należące do parafii (odległość od kościoła parafialnego)
Gozdnica ³⁴⁹	Gozdnica, Dębówek (2 km), Jamno (6 km), Lipna(6 km), Mała Lipna (8 km) Polana (6 km)
Grotów ³⁵⁰	Grotów, Bogumiłów (11 km), Chudzowice (12 km), Janków (6 km), Jędrzychowie (5 km), Raszynów (11 km), Rościce (7 km), Strzeszowice (12 km)
Niwica ³⁵¹	Niwica, Bogaczew (5 km), Chwaliszewice (3 km), Czaple (5 km), Dąbrowa Łużycka (7 km), Gniewoszyce (2 km), Jasinów (2 km), Jędrzychowiczki (6 km), Krasówka (9 km), Łuków-Żaków (3 km), Marców (3 km), Mielno (23 km), Mieszków (4 km), Nowa Wieś (6 km), Piotrów (20 km), Siemieradz (6 km) , Wierzbiczin (7 km), Włostowie (2 km)
Przewóz ³⁵²	Przewóz, Bucze (3 km), Dobrochów (5 km), Dobrzyń (7 km), Potok (4 km), Sanice (10 km), Sobolice (10 km), Straszów (5 km), Włochów (7 km)
Tuplice ³⁵³	Bukowina (8 km), Chełmica (2,5 km), Chlebice (5 km), Cielmów (1,5 km), Czerna (5 km), Dębinka (7 km), Drzeniów (11 km), Grabów (9 km), Grężawa (5 km), Jagłowice (3,5 km), Kałki (3,5 km), Kamienica (7,5 km), Królów (7 km), Łazy (2,5 km), Matuszowie (8 km), Nowa Rola (8 km), Olszyna (5,5 km), Rytwiny (5 km), Siedlec (8 km), Trzebiel (5 km)
Żarki Wielkie ³⁵⁴	Żarki Wielkie, Bronowice (3 km), Buczyny (10 km), Łęknica (8 km), Nowe Czaple (5 km), Przewoźniki (7 km), Stare Czaple (6 km), Żarki Małe (8 km)

Rok przed utworzeniem diecezji gorzowskiej, na terenie której znajduje się obecnie opisywany rejon kościelny, według Schematyzmu Archidiecezji Wrocławskiej z 1971 r. nie doszło do żadnych zmian terytorialnych istniejących ówczesnie parafii.

Tabela nr 13 Okręgi parafialne w 1971 r.

³⁴⁹ SAW 1964, s. 383.

³⁵⁰ Tamże, s. 389.

³⁵¹ Tamże, s. 392.

³⁵² Tamże, s. 385.

³⁵³ Tamże, s. 393.

³⁵⁴ Tamże, s. 394.

Parafia	Miejscowości należące do parafii
Gozdnicza ³⁵⁵	Bez zmian
Grotów ³⁵⁶	Bez zmian
Niwica ³⁵⁷	Bez zmian
Przewóz ³⁵⁸	Bez zmian
Tuplice ³⁵⁹	Bez zmian
Żarki Wielkie ³⁶⁰	Bez zmian

Kolejna tabela ukazuje okręgi parafialne z 1989 r., kiedy to wszedł w życie dekret Biskupa Gorzowskiego ustanawiający nowy dekanat. W międzyczasie powstały dwie parafie: w Trzebielu i w Łęknicy. Parafię w Trzebielu erygowano 19 marca 1976 r.³⁶¹. Powstała w wyniku podziału parafii w Tuplicach. Na podstawie dostępnych źródeł od parafii w Tuplicach odłączono: Bukówkę, Jagłowice, Kałki Dolne, Kałki Górne, Kamienicę, Królów, Olszynę, Siedlec i Trzebiel.

29 czerwca 1981 r. erygowano parafię w Łęknicy, która powstała z podziału parafii w Żarkach Wielkich, od której odłączono: Bronowice, Łęknicę, Nowe Czaple i Przewoźniki.

Tabela nr 14 Okręgi parafialne dekanatu w 1989 r.³⁶²

Parafia	Miejscowości należące do parafii (odległość od kościoła parafialnego)
Gozdnicza	Gozdnicza, Jamno (6 km), Lipa Łużycka (6 km), Polana (4 km)
Grotów	Grotów, Bogumiłów (11 km), Chudzowice (12 km), Jędrzychowie (5 km), Jędrzychowiczki (8 km), Janików (12 km), Strzeszowice (12 km), Rościce (7 km), Rusocice (15 km)
Łęknica	Łęknica, Bronowice (2 km), Nowe Czaple (3 km), Przewoźniki (7 km)
Niwica	Niwica, Bogaczów (5 km), Chwaliszowice (3 km), Czaple (5 km), Dąbrowa Łużycka (12 km), Gniewoszyce (2 km), Jasinów (2 km), Krasówka (9 km), Łuków-Żaków (3 km), Marcinów (3 km), Mielno (23

³⁵⁵ SAW 1971, s. 453.

³⁵⁶ Tamże, s. 459.

³⁵⁷ Tamże, s. 462.

³⁵⁸ Tamże, s. 455.

³⁵⁹ Tamże, s. 463.

³⁶⁰ Tamże, s. 464.

³⁶¹ Aneks nr

³⁶² APGz, APG, APL, APN, APP, APTTrz, APT, APŻ, *Kroniki parafii, Rejestr ulic, Sprawozdania duszpasterskie*; zob. też: GWK 1989, s. 146-147.

	km), Mieszków (4 km), Piotrów (20 km), Wierzbęcin (7 km), Włostowie (2 km)
Przewóz	Przewóz, Bucze (3 km), Dobrochów (5 km), Dobrzyń (7 km), Sanice (10 km), Sobolice (13 km), Straszów (5 km), Włochów (7 km)
Trzebiel	Trzebiel, Bukówka (3 km), Jagłowice (3 km), Kałki Dolne (5 km), Kałki Górne (1 km), Kamienica (2 km), Królów (2 km), Olszyna (5 km), Siedlec (4 km)
Tuplice	Tuplice, Chełmica (2 km), Chlebice (7 km), Cielców (2 km), Czerna (5 km), Dębinka (7 km), Drzeniów (11 km), Grabów (9 km), Gręzawa (5 km), Jurzyn (14 km), Łazy Żarskie (2,5 km), Matuszewice (10 km), Nowa Rola (8 km), Rytwiny (5 km), Świbinki (10 km)
Żarki Wielkie	Żarki Wielkie, Buczyna, Stare Czaple, Żarki Małe

b) Przynależność administracyjna miejscowości parafialnych

Po II wojnie światowej w 1950 r. w wyniku zmian administracyjnych w Polsce powstało woj. zielonogórskie, a parafie przynależne do powiatu żarskiego i żagańskiego weszły w jego skład³⁶³. Parafie opisywanego okręgu przynależały wcześniej do struktur administracji woj. wrocławskiego.

³⁶³ Na podstawie ustawy z 28 czerwca 1950 r. utworzono województwo zielonogórskie, obejmujące 17 powiatów, w tym powiat żarski. Wg wykazu Wojewódzkiej Rady Narodowej w Zielonej Górze 8 czerwca 1951 r. w skład powiatu żarskiego wchodziły 2 miasta: Żary i Jasień, 8 gmin: Brody, Jaryszów, Kadłubia, Niwica, Olbrachtów, Przewóz, Tuplice i Zabłocie (nazwy współczesne) oraz 149 gromad. Kolejny etap rozdrobnienia kraju został wprowadzony ustawą z 25 września 1954 r. o reformie podziału administracyjnego wsi i powołaniu gromadzkich rad narodowych. W miejsce dotychczasowych gmin i gromad wprowadzono nowe gromady. W wyniku tych zmian w powiecie żarskim funkcjonowało 25 gromad: Sanice, Piotrów, Przewóz, Łęknica, Nowe Czaple, Niwica, Tuplice, Trzebiel, Brody, Stara Woda, Zabłocie, Krzystkowice, Wicina, Golin, Drzeniów, Dębinka, Grotów, Lubomyśl, Lubanice, Bieniów, Kunice Żarskie, Mirostowice Dolne, Olbrachtów, Lipinki Łużyckie, Sieniawa Żarska. Stan ten uległ zmianie jesienią 1954 roku, kiedy to utworzono powiat lubski. W skład nowo utworzonego powiatu weszło 8 gromad, a mianowicie: Golin, Drzeniów, Zabłocie, Stara Woda, Krzystkowice, Wicina, Tuplice, Brody i miasto Jasień; por.: L. Malinowski, *Powiat żarski 1816-2006*, Żary 2006, s. 28; zob. też: H. Dominiczak, *Proces zasiedlania województwa zielonogórskiego w latach 1945-1950*, Zielona Góra 1975, s. 13.

Tabela nr 15 Przynależność administracyjna miejscowości parafialnych w 1950 r.³⁶⁴

Parafia	Gmina	Powiat	Województwo
Gozdnica	Iłowa	żagański	wrocławskie
Grotów	Lipinki Łużyckie	żarski	wrocławskie
Łęknica	Niwica ³⁶⁵	żarski	wrocławskie
Niwica	Niwica ³⁶⁶	żarski	wrocławskie
Przewóz	Przewóz ³⁶⁷	żagański	wrocławskie
Trzebiel	Tuplice ³⁶⁸	żarski	wrocławskie
Tuplice	Tuplice	żarski	wrocławskie
Żarki Wielkie	Niwica	żarski	wrocławskie

Podział ten istniał, aż do powstania woj. lubuskiego w 1999 r. Poniższa tabela ukazuje stan podziału administracyjnego z 1999 r., kiedy doszło do reformy zmieniającej podział administracyjny w Polsce.

Tabela nr 16 Przynależność administracyjna miejscowości parafialnych w 1999 r.³⁶⁹

Parafia	Gmina	Powiat	Województwo
Gozdnica	Gozdnica	żagański	lubuskie
Grotów	Lipinki Łużyckie	żarski	lubuskie
Łęknica	Łęknica	żarski	lubuskie
Niwica	Trzebiel	żarski	lubuskie
Przewóz	Przewóz	żarski	lubuskie
Trzebiel	Trzebiel	żarski	lubuskie
Tuplice	Tuplice	żarski	lubuskie
Żarki Wielkie	Trzebiel	żarski	lubuskie

³⁶⁴ H. Dominiczak, *Proces zasiedlania województwa zielonogórskiego w latach 1945-1950*, Zielona Góra 1975, s. 13.

³⁶⁵ L. Malinowski, *Gmina Trzebiel – czas, ludzie, wydarzenia*, Trzebiel 2006, s. 41.

³⁶⁶ Obecnie nie istnieje. W jej skład po II wojnie światowej wchodziły: Bienice, Buczyna, Chwaliszowice, Czaple, Gniewoszyce, Karsówka, Marców, Młotów, Ługnice (obecnie: Łęknica), Łuków, Okalenice, Przewoźniki, Stary Dwór, Włostowice, Wierzbęcin, Żaków Mały, Żarki Małe, Żarki Wielkie; por.: L. Malinowski, *Gmina Trzebiel – czas, ludzie, wydarzenia*, Trzebiel 2006, s. 41.

³⁶⁷ L. Malinowski, *Przewóz i okolice wczoraj i dziś*, Przewóz 2009, s. 23.

³⁶⁸ Gmina Trzebiel powstała w 1954 r. Pierwsza sesja Gminnej Rady Narodowej odbyła się 23 grudnia 1954 r. Od 1945 do 1954 r. Trzebiel należał do Gminy Tuplice; por.: L. Malinowski, *700 lat Trzebiela*, Trzebiel 2002, s. 103.

³⁶⁹ Dz.U. 1998 r. nr 96, poz. 603; Dz.U. 1998 nr 103, poz. 652.

c) Liczba wiernych parafii i dekanatu

Powojenny łęknicki obszar kościelny charakteryzował się zniszczeniami wojennymi, dużym obszarem leśnym, słabą komunikacją i strefą graniczną z Niemcami, co odstraszało do osiedlania się w tym regionie. Do końca 1945 r. wszystkie wsie na opisywanym terenie były częściowo zasiedlone, jednak znaczna część gospodarstw oczekiwała na nowych gospodarzy, którzy przybyli w pierwszej połowie 1946 r.

Wraz z tworzeniem się struktur państwowych, władza kościelna rozpoczęła proces erygowania parafii w regionie. Mimo problemów kadrowych związanych z brakiem księży w okręgu, szczególnie w latach 1945-47, jak wiemy z dostępnych źródeł, poniższe zestawienie ukazuje liczbę wiernych nowo powstałych wspólnot duszpasterskich.

Tabela nr 17 Liczba wiernych rejonu łęknickiego w 1952 r.

Parafia	Liczba wiernych
Gozdnicza	2 100 ³⁷⁰
Grotów ³⁷¹	861 ³⁷²
Niwica	5 465 ³⁷³
Przewóz	2 500 ³⁷⁴
Tuplice	3 600 ³⁷⁵

Wraz z upływem czasu erygowano nową parafię w Żarkach Wielkich, która powstała w wyniku podziału parafii w Niwicy i Tuplicach. Jej powstanie było bardzo oczekiwane, gdyż wierni z południowej części regionu korzystali z posług religijnych w Niwicy, bądź Tuplic, co przy stanie ówczesnej komunikacji było wielkim utrudnieniem.

Poniższe zestawienie ukazuje liczbę wiernych rejonu z 1959 r., z uwzględnieniem nowej parafii w Żarkach Wielkich.

---

³⁷⁰ SAW 1952, s.

³⁷¹ Parafia nie obsadzona, obsługiwana z Lipinek Łużyckich, zob. SAW 1952, s. 109-110.

³⁷² SAW 1952, s. 110.

³⁷³ Tamże, s. 114.

³⁷⁴ Tamże, s. 115.

³⁷⁵ SAW 1952, s. 112.

Tabela nr 18 Liczba wiernych w 1959 r.

Parafia	Liczba wiernych
Gozdnicza	3 247 ³⁷⁶
Grotów	1 577 ³⁷⁷
Niwica	1 170 ³⁷⁸
Przewóz	1 625 ³⁷⁹
Tuplice	4 000 ³⁸⁰
Żarki Wielkie	2 157 ³⁸¹

Kolejne zestawienie z 1971 r. przedstawia ilość osób przynależnych do poszczególnych wspólnot parafialnych w rejonie.

Tabela nr 19 Liczba wiernych w 1971 r.

Parafia	Liczba wiernych
Gozdnicza	4 382 ³⁸²
Grotów	1 384 ³⁸³
Niwica	1 312 ³⁸⁴
Przewóz	2 175 ³⁸⁵
Tuplice	4 400 ³⁸⁶
Żarki Wielkie	2 502 ³⁸⁷

W poniższym zestawieniu, które przedstawia stan wiernych parafii w 1989 r., uwzględniono powstałe parafie w Łęknicy i Trzebielu.

---

³⁷⁶ SAW 1959, s. 422.

³⁷⁷ Tamże, s. 431.

³⁷⁸ Tamże, s. 433.

³⁷⁹ Tamże, s. 425.

³⁸⁰ Tamże, s. 434.

³⁸¹ Tamże, s. 435.

³⁸² SAW 1971, s. 452.

³⁸³ Tamże, s. 459.

³⁸⁴ Tamże, s. 462.

³⁸⁵ Tamże, s. 455.

³⁸⁶ Tamże, s. 463.

³⁸⁷ Tamże, s. 464.

Tabela nr 20 Liczba wiernych w 1989 r.

Parafia	Liczba wiernych
Gozdnica	4438 ³⁸⁸
Grotów	1172 ³⁸⁹
Łęknica	3029 ³⁹⁰
Niwica	ok. 2300 ³⁹¹
Przewóz	1978 ³⁹²
Trzebiel	1800 ³⁹³
Tuplice	3950 ³⁹⁴
Żarki Wielkie	870 ³⁹⁵

W 1995 r. wydano Schematyzm diecezji zielonogórsko-gorzowskiej, który – jako oficjalne pismo diecezji – przedstawia stan liczebny parafii opisywanego regionu.

Tabela nr 21 Liczba wiernych w 1995 r.

Parafia	Liczba wiernych
Gozdnica	4 238 ³⁹⁶
Grotów	1 172 ³⁹⁷
Łęknica	3 115 ³⁹⁸
Niwica	2 499 ³⁹⁹
Przewóz	1 556 ⁴⁰⁰

³⁸⁸ ADZG, *Teczka parafii Gozdnica*, sg. 502, *Sprawozdanie duszpasterskie 1989*. Wg *Schematyzmu Diecezji Gorzowskiej* (dalej: SDG) z 1988 r. parafia liczyła 5000 wiernych, por. SDG 1988, s. 236.

³⁸⁹ ADZG, *Teczka parafii Grotów*, sg. 509, *Sprawozdanie duszpasterskie 1989*. SDG podaje, że w 1988 r. parafia liczyła 1200 mieszkańców, por. SDG 1988, s. 244.

³⁹⁰ ADZG, *Teczka parafii Łęknica*, sg. 556, *Sprawozdanie duszpasterskie 1989*. W 1988 r. parafia wg SDG liczyła 3000 wiernych, por. SDG 1988, s. 246.

³⁹¹ ADZG, *Teczka parafii Niwica*, sg. 569. W 1988 r. parafia wg SDG liczyła 2300 mieszkańców, por. SDG 1988, s. 247.

³⁹² ADZG, *Teczka parafii Przewóz*, sg. 581, *Sprawozdanie duszpasterskie 1989*. *Sprawozdanie duszpasterskie 1989*. Wg SDG w 1988 r. parafia liczyła 2100 wiernych, por. SDG 1988, s. 239.

³⁹³ APTrz, *Teczka dokumentów, Sprawozdanie duszpasterskie 1989*. Wg SDG w 1988 r. parafia liczyła 1930 wiernych, por. SDG 1988, s. 248.

³⁹⁴ APT, *Teczka dokumentów, Sprawozdanie duszpasterskie 1989*. W 1988 r. parafia liczyła 3950 os., por. SDG 1988, s. 143.

³⁹⁵ APŻ, *Teczka dokumentów, Sprawozdanie duszpasterskie 1989*. W 1988 r. parafia liczyła 905 mieszkańców, por. SDG 1988, s. 249.

³⁹⁶ SDZG 1995, s. 390.

³⁹⁷ SDZG, s. 393.

³⁹⁸ Tamże, s. 396.

³⁹⁹ Tamże, s. 398.

Trzebiel	1 905 ⁴⁰¹
Tuplice	3 850 ⁴⁰²
Żarki Wielkie	841 ⁴⁰³

Najnowsze zestawienie z 2015 r. ukazuje poniższa tabela. W porównaniu do powyższych źródeł liczba wiernych parafii utrzymuje się na podobnym poziomie.

Tabela nr 22 Liczba wiernych w 2015 r.

Parafia	Liczba wiernych
Gozdnicza	4 200 ⁴⁰⁴
Grotów	1 170 ⁴⁰⁵
Łęknica	3 520 ⁴⁰⁶
Niwica	1 500 ⁴⁰⁷
Przewóz	1 820 ⁴⁰⁸
Trzebiel	1 868 ⁴⁰⁹
Tuplice	3 605 ⁴¹⁰
Żarki Wielkie	830 ⁴¹¹

---

⁴⁰⁰ Tamże, s.401.

⁴⁰¹ Tamże, s. 403.

⁴⁰² Tamże, s. 406.

⁴⁰³ Tamże, s. 409.

⁴⁰⁴ *IDZG 2015* (stan z dnia 6 października 2015 r., wydanie elektroniczne), Zielona Góra 2015, s. 137.

⁴⁰⁵ Tamże, s. 140.

⁴⁰⁶ Tamże, s. 158.

⁴⁰⁷ Tamże, s. 163.

⁴⁰⁸ Tamże, s. 170.

⁴⁰⁹ Tamże, s. 191.

⁴¹⁰ Tamże, s. 192.

⁴¹¹ Tamże, s. 208.

2.3 Wierni innych obrządków i wyznań

Na terenie opisywanego rejonu znajdują się również wspólnoty innych wyznań. W Gozdnicy parafia polskokatolicka, w Łęknicy funkcjonuje wspólnota zielonoświątkowców *Tchnienie życia*, natomiast w Tuplicach sala królestwa świadków Jehowy.

a) Polskokatolicy

Kościół narodowy rozpoczął swoją działalność w 1918 r. po odzyskaniu przez Polskę niepodległości. Pierwsze ośrodki duszpasterskie powstawały w woj. krakowskim, gdzie przybywali polscy imigranci ze Stanów Zjednoczonych, będący krzewicielami tego wyznania. Udało im się również pozyskać byłych duchownych rzymskokatolickich, którzy zajęli się posługą w nowo utworzonych parafiach⁴¹².

Mimo braku legalizacji kościoła narodowego, stał się on najliczniejszym wyznaniem, z tych które rozpoczęły swoją działalność po I wojnie światowej⁴¹³, jednak w wyniku działań II wojny światowej wielu duchownych tego wyznania straciło życie, a część zmieniła wyznanie. Nowo powstała wspólnota znalazła się w innej rzeczywistości politycznej, która wydawała się korzystna, ponieważ władze komunistyczne robiły wszystko, aby stworzyć przeciwwagę dla wszechobecnego Kościoła rzymskokatolickiego⁴¹⁴.

Swoje korzenie wspólnota Narodowców wywodzi z kościoła rzymskokatolickiego, jednak w sposób szczególny podkreślała własny: polski charakter. Największy wpływ dla rozwoju doktrynalnego kościoła miało przyjęcie go do wspólnoty starokatolickiej Unii Utrechckiej w 1907 r.⁴¹⁵.

W okresie międzywojennym kościół polskokatolicki był dyskryminowany. Nic więc dziwnego, że władze kościoła wiązały z nową rzeczywistością polityczną olbrzymie nadzieje, które nigdy nie zostały zrealizowane. Mimo wielu zapewnień o swojej lojalności wobec władz państwowych przez kilka lat Kościół polskokatolicki nie wzbudzał

---

⁴¹² K. Białecki, *Lepsi katolicy? Ingerencja organów państwa w życie Kościoła Polskokatolickiego w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XX wieku*, [w:] „Biuletyn IPN”, 2004, nr 3 (38), s. 32 - 41.

⁴¹³ W Polsce Kościół Narodowy liczył w 1938 r. 120 392 wiernych skupionych w 56 placówkach. Zob. K. Białecki, *Kościół Narodowy w Polsce w latach 1944 – 1965*, Poznań 2003, s. 105.

⁴¹⁴ R. Michałak, *Kościół protestancki i władze partyjno-państwowe w Polsce 1945 – 1956*, Warszawa 2002, s. 28.

⁴¹⁵ K. Białecki, *Kościół Narodowy ...*, s. 11 -12

u władz komunistycznych planowanego zainteresowania. Na brak zaufania wpływał podtrzymywany kontakt z amerykańskimi współwyznawcami.

W lutym 1946 r. Kościół Narodowy został uznany reskryptem Ministerstwa Administracji Publicznej jako publiczno-prawny związek wyznaniowy⁴¹⁶.

W 1951 r. doszło do autokefalizacji polskiej gałęzi kościoła⁴¹⁷. W pierwszych latach powojennych dało się zauważyć dynamiczny rozwój wspólnoty, jednak zaistniała sytuacja nie dotyczyła jednakowo Ziemi Lubuskiej. Przedstawione we wrześniu 1945 r. Ministerstwu Administracji Publicznej zestawienie parafii, plebanii i cmentarzy polskokatolickich nie wymieniało wspólnot wiernych w dawnym woj. zielonogórskim⁴¹⁸. Specyficzna sytuacja na ziemiach odzyskanych powodowała, że władzy zależało na tym, aby propagować polskokatolicyzm na terenach, które po wojnie zostały przyłączone do Polski i którym często odmawiano polskiego charakteru. Z tego powodu władza komunistyczna przychylnie i jak potwierdzają materiały źródłowe, często z własnej inicjatywy, wspierały powstające na terenie opisywanego okręgu parafie narodowe⁴¹⁹.

Po II wojnie światowej kościół rzymskokatolicki stosował praktykę zajmowania dawnych świątyń ewangelickich i adaptował je do kultu katolickiego. Podobna sytuacja zaistniała w Gozdnicy, gdzie kościół katolicki przejął już dwie świątynie poewangelickie dostosowując je do potrzeb duszpasterstwa katolickiego, natomiast pozostała kwestia trzeciego kościoła na cmentarzu, który był nieczynny i niezajęty. Po wizycie biskupa polskokatolickiego J. Pękaly w Wydziale do Spraw Wyznań, który poinformował urzędników o potrzebie posiadania świątyni dla grupy wyznania polskokatolickiego w Gozdnicy, postanowiono, aby nieczynny kościółek cmentarny przekazać dla wiernych wyznania narodowego⁴²⁰.

Na Ziemi Lubuskiej świątynie narodowe powstawały stosunkowo późno. Pierwszą parafię erygowano w Szprotawie w 1961 r., następnie w 1962 r. w Żarach. Według zachowanych źródeł do istniejących już świątyń polskokatolickich przyjeżdżali wierni z Gozdnicy i okolic, co tym bardziej motywowało do utworzenia placówki duszpasterskiej narodowców⁴²¹.

---

⁴¹⁶ Tamże, s. 264.

⁴¹⁷ A. Dziurok, *Metody pracy operacyjnej aparatu bezpieczeństwa wobec kościołów i związków wyznaniowych 1945-1989*, Warszawa 2004, s. 163-165.

⁴¹⁸ A. Chabasińska, *Kościół polskokatolicki na Ziemi Lubuskiej*, s. 118.

⁴¹⁹ A. Dudek, R. Gryz, *Komuniści i Kościół w Polsce 1945-1989*, Kraków 2006, s. 217-219.

⁴²⁰ APGW, UWG, *Notatka służbowa*, Zielona Góra 24.08.1965 r., k. 214.

⁴²¹ APGW, UWG, sygn. 1420, *Notatka służbowa kierownika WdSW Mieczysława Żywickiego na temat sytuacji Kościoła Polskokatolickiego w woj. zielonogórskim*, Zielona Góra 1965, k. 147-148.

15 października 1965 r. erygowano parafię polskokatolicką w Gozdnicy⁴²². Na wzgląd braku świątyni, wierni spotykali się początkowo w domu jednej z parafianek przy ul. Partyzantów. Liczba wiernych stale rosła – jak twierdzili duchowni polskokatoliccy – jedna z notatek służbowych stwierdza, że w grudniu 1965 r. na nabożeństwach gromadzi się ok. 100 wiernych, a wszystkich wiernych szacowano na ok. 300⁴²³. Trudno określić autentyczność tych danych, które często były zawyżane ze względów propagandowych, ale niewątpliwie był to kardynalny argument za przekazaniem kaplicy cmentarnej dla wspólnoty polskokatolików.

Początkowo ze strony proboszcza parafii katolickiej – ks. Stanisława Górskiego – nastąpił zdecydowany sprzeciw przekazywania świątyni. O czym może świadczyć jeden z donosów zastępcy komendanta MO z Żagania: *kobiety podjudzone przez księdza (...) pilnowały kaplicy całą noc, a przedtem pownosiły do kaplicy obrazy, ażeby kostnicy cmentarnej nadać wygląd obiektu używanego przez parafię rzymskokatolicką*⁴²⁴.

22 sierpnia 1966 r. kierownik WsDW z Zielonej Góry odbył dwa spotkania: pierwsze z wikariuszem parafii rzymskokatolickiej ks. Dziegielem, drugie z proboszczem parafii narodowej ks. Piątkiem. Tego dnia miało nastąpić przekazanie kaplicy cmentarnej narodowcom. Za cenę zgody na remont kościoła parafialnego ówczesny wikariusz nie sprzeciwił się, aby polskokatolicy przejęli kaplicę cmentarną⁴²⁵. Podczas rozmowy z ks. Piątkiem ustalono wszelkie formalności związane z przekazaniem kaplicy, podpisano umowę dzierżawną oraz protokół zdawczo-zbiorczy, który oficjalnie potwierdził, że parafia polskokatolicka weszła w posiadanie kaplicy cmentarnej⁴²⁶.

Większość duszpasterzy posługujących na przestrzeni lat w parafii w Gozdnicy wywodziła się z kościoła rzymskokatolickiego, m.in. ks. Wacław Gwoździewski, były administrator parafii, który ukończył formację u o. Franciszkanów, ale *nie mogąc pogodzić się z ascetycznym trybem życia i niezrozumieniem codziennych trosk życia*⁴²⁷ zbliżył się w 1964 r. do wspólnoty polskokatolickiej. Natomiast obecny proboszcz – ks. Ryszard

---

⁴²² A. Chabasińska, *Kościół Polskokatolicki na Ziemi Lubuskiej po 1945 roku*, w: „Studia Lubuskie” t. 3, Sulechów 2007, s. 124.

⁴²³ APGW, UWG, sygn. 1414, *Notatka służbowa*, k. 140.

⁴²⁴ Dz. cyt., APGW, UWG, sygn. 1414, *Notatka służbowa*, Zielona Góra, 3 IX 1965 r., k. 206.

⁴²⁵ APGW, UWG, sygn. 1414, *Notatka z rozmowy przeprowadzonej z ks. T. Dziegielem*, Gozdnica 22 VIII 1966 r., k. 80-81.

⁴²⁶ APGW, UWG, sygn. 1414, *Notatka z rozmowy przeprowadzonej z ks. T. Piątkiem*, Gozdnica 22 VIII 1966 r., k. 82-83.

⁴²⁷ Dz. cyt., APGW, UWG, sygn. 1418., k. 32.

Szypuła – odszedł od kościoła rzymskokatolickiego, ponieważ nie umożliwiono mu kontynuacji studiów po urlopie dziekańskim⁴²⁸.

Na podstawie uzyskanych informacji z Kurii Biskupiej Kościoła Polskokatolickiego proboszczami parafii na przestrzeni lat byli:

- ks. dr Tadeusz Piątek – w latach 1965-1967,
- ks. Waław Gwoździwski – 1967-1977,
- ks. Daniel Olesiński – 1977-1986,
- ks. Waldemar Zięba – 1986-1987,
- ks. Stanisław Stawowczyk – 1987-1988,
- ks. Zdzisław Jankowski – 1988-2010,
- od 2010 r. proboszczem parafii jest ks. Ryszard Szykuła⁴²⁹.

Na podstawie uzyskanych sprawozdań duszpasterskich, które w Archiwum Kościoła Polskokatolickiego zachowały się tylko z lat 2002-2004, posługa sakramentalna i ilość wiernych wyglądała następująco:

- 2002 rok – 10 wiernych, 1 chrzest, 1 pogrzeb, 2 dzieci na katechizacji⁴³⁰,
- 2003 rok – 30 wiernych, 1 chrzest, 1 małżeństwo, 2 pogrzeby, 4 dzieci na katechizacji⁴³¹,
- 2004 r. – 4 wiernych⁴³².

Od 2005 r. w świątyni nie odprawia się nabożeństw polskokatolickich. Wcześniej msze św. były celebrowane co niedzielę. Powodem zaniechania nabożeństw w tej świątyni – według duchownych parafii rzymskokatolickiej w Gozdniczy – jest to, że większość członków tego wyznania już nie żyje albo wróciła do kościoła rzymskokatolickiego.

b) Zielonoświątkowcy

Na terenie rejonu kościelnego w Łęknicy, znajduje się zbór *Tchnienie Życia*, który należy do ruchu zielonoświątkowego⁴³³.

Za początek tego ruchu, zwanego pentekostalizmem, przyjmuje się dwie daty oraz dwie miejscowości: Topeka 1901 i Los Angeles 1906. Charles Parham (1873-1929), który był wyznawcą Kościoła kongregacyjnego, przez kontakt z metodyzmem znalazł

---

⁴²⁸ APGW, UWG, sygn. 1417, k. 13.

⁴²⁹ AKPK, *Pamiętnik ks. dra Tadeusza Piątka*, b. sg.

⁴³⁰ AKPK, Parafia pw. Ducha Świętego w Gozdniczy, *Sprawozdanie duszpasterskie 2002 r.*, b. sg.

⁴³¹ Tamże, *Sprawozdanie duszpasterskie 2003 r.*, b. sg.

⁴³² Tamże, *Sprawozdanie duszpasterskie 2004 r.*, b. sg.

⁴³³ Wspólnota w Łęknicy uważa się za ruch pentekostalny o charakterze charyzmatycznym. Jest placówką samodzielną.

się w szeregach ruchu uświęceniowego i odczytał – jak mniemał – w Nowym Testamencie, a szczególnie w księdze Dziejów Apostolskich, że biblijnym znakiem chrztu w Duchu Świętym są glossolalia, czyli mówienie innymi językami. Założenie te znalazło praktyczne potwierdzenie. 1 stycznia 1901 r. studenci założonej przez niego szkoły biblijnej w Topeka, a następnie on sam, napełnieni przez Ducha Świętego zaczęli mówić innymi językami. Pierwszą osobą, która przeżyła te doświadczenie to Agnes Ozman (1870-1937). Na podstawie zaistniałej sytuacji duchowej, mówienie innymi językami, uznawane jako znak chrztu Duchem Świętym, zostało zdogmatyzowane przez większość zielonoświątkowców⁴³⁴.

Inicjatorem ruchu zielonoświątkowego w Europie był Thomas Ball Barratt (1862-1940), pastor metodystyczny w Oslo, w Norwegii, który przebywając w Los Angeles pod koniec 1906 r. doznał duchowego przebudzenia i gdy wrócił do ojczyzny stał się gorliwym propagatorem ruchu zarówno w swoim kraju, jak i w innych państwach europejskich. Odwiedził również Polskę. Uważa się, że pierwsi zielonoświątkowcy w Polsce byli pochodzenia niemieckiego.

W latach narodzin i kształtowania się europejskiego ruchu zielonoświątkowego Polska była nadal podzielona przez zabory. Najwcześniej idee ruchu zielonoświątkowego przyjęła wschodnia część Cesarstwa Niemieckiego, Śląsk, Pomorze i Prusy Wschodnie, także Poznańskie i Pomorze Gdańskie⁴³⁵.

Pierwszymi polskimi zielonoświątkowcami zostali niektórzy członkowie Społeczności Chrześcijańskiej, ruchu neopietystycznego w łonie luteranizmu na Śląsku Cieszyńskim. Kiedy wykluczono zielonoświątkowców ze Społeczności Chrześcijańskiej, doprowadziło to do powstania nowego ruchu – Związku Stanowczych Chrześcijan, który był pierwszą niezależną wspólnotą zielonoświątkowców w Polsce. Związek ten został zarejestrowany w starostwie w Cieszynie 15 lipca 1910 r. przez władze austriackie.

Po 1947 r. zielonoświątkowcy cieszyńscy weszli w skład Zjednoczonego Kościoła Ewangelicznego, który powstał na skutek uchwały konferencji, która odbyła się w dniach 24-26 maja 1947 rok w Ustroniu pod Cieszynem. Między 1950-1953 r. większość działaczy zielonoświątkowych była przetrzymywana w więzieniach przez władze

---

⁴³⁴ W. Hollenweger, *Priorities in Pentecostal Research*, Utrecht 1989, s. 3-5.

⁴³⁵ L. Jańczuk, *Wspólnoty pentekostalne w Polsce i ich klasyfikacja*, [w:] *Łódzkie Studia Teologiczne* 25/4, Łódź 2016, s. 29-34.

komunistyczne, w ramach akcji represyjnej, która była skierowana wobec wspólnot religijnych w Polsce⁴³⁶.

22 maja 1987 roku na XII synodzie Zjednoczonego Kościoła Ewangelicznego po przeprowadzonych rozmowach postanowiono, że powołana po II wojnie światowej religijna federacja zostanie rozwiązana. Postanowienie o rozwiązaniu wspólnoty zostało zatwierdzone 1 lutego 1988 r. decyzją ówczesnego Urzędu do Spraw Wyznań. 1 lutego 1988 r. jest również datą powołaniem samodzielnego bytu wyznaniowego zielonoświątkowców w Polsce. Po uzyskaniu samodzielności wspólnoty religijnej, Kościół Zielonoświątkowy doznał intensywnego rozwoju: w 1988 r. liczył 82 zbory, obecnie ok. 220 i ok. 20 tys. wiernych. Obok oficjalnego wyznania Kościoła Zielonoświątkowego istnieje kilka mniejszych wspólnot o charakterze zielonoświątkowym⁴³⁷.

Zbór uchodzi za podstawową jednostkę organizacyjną w Kościele Zielonoświątkowym, który stanowi lokalną wspólnotę wiernych. Na czele zboru stoi pastor oraz tzw. rada starszych. Duchowieństwo wspólnoty może pełnić następujące funkcje: pastora, ewangelisty, kaznodziei, nauczyciela Słowa Bożego, kierownika agendy kościelnej, prezbitera okręgowego i prezbitera naczelnego. Kościół Zielonoświątkowy w Polsce jest podzielony na okręgi kościelne, na czele których stoją wyznaczeni prezbyterzy okręgowi. Najwyższą władzą Kościoła jest Synod, który spotyka się co cztery lata, wybiera on prezbitera naczelnego Kościoła oraz na jego wniosek powołuje pozostałych członków Prezydium Rady Naczelnej, którzy wraz z nim i prezbyterami okręgowymi, stanowią Naczelną Radę Kościoła⁴³⁸.

Na terenie okręgu znajduje się zbór – Kościół Boży Chrystusie – w Łęknicy przy ul. Granicznej 7. Wspólnota zainicjowała swą działalność w 1996 r. Pierwszymi członkami ruchu była rodzina Kogut, Maria Borak, Lucyna Öze i Izabella Bojak. Od 1997 r. zbór jest samodzielną placówką, a jej pierwszym pastorem został Bogdan Kogut; była filią zboru zielonoświątkowców w Żarach. Pastor Kogut posługiwał w Łęknicy do 2001 r., od tego czasu do 2012 r. wspólnotą wiernych zajmowały się cztery liderki. W 2012 r. liderem wspólnoty został Mariusz Tuskiewicz, który pełni również funkcję pastora.

---

⁴³⁶ Tamże, s. 36-42.

⁴³⁷ M. Kamiński, *Kościół Zielonoświątkowy w Polsce w latach 1988-2008, Studium historyczno-ustrojowe*, Warszawa 2012, s. 59-60.

⁴³⁸ Z. Pasek, *Ruch zielonoświątkowy, Próba monografii*, Kraków 1992, s. 174.

Do zboru należą osoby z Łęknicy oraz Polacy mieszkający w Bad Muskau. Liczba wiernych ulega zmianie⁴³⁹. W 2015 r. wspólnota liczyła 25 osób. Nabożeństwa, podczas których rozważane jest Słowo Boże, odbywają się regularnie w niedzielę o 10:00⁴⁴⁰.

c) Świadkowie Jehowy

Świadkowie Jehowy, a właściwie Chrześcijański Zbór Świadków Jehowy, jest związkiem wyznaniowym, który został założony w XIX w. w Pensylwanii. Ruch zapoczątkował Charles Russell, który był kaznodzieją i założycielem wspólnoty Badaczy Pisma Świętego⁴⁴¹. Russell urodził się w 1852 r. i pochodził z rodziny prezbiteriańskiej, ale odszedł od tej wiary, ponieważ nie uważał jej za wystarczającą do poznania Pisma Świętego. W 1870 r. zaczął spotykać się ze znajomymi i wspólnie utworzyli grupę biblijną. Ich działalność polegała na studiowaniu Biblii i dyskutowaniu nad jej kolejnymi wersjami. Russel popierał działalność adwentysty Nelsona Barboura i wydawał z nim *Zwiastuna Poranka*, jednak współpraca ta została przerwana i kaznodzieja zajął się w 1879 r. własnym projektem – *Strażnicą Syjońską i Zwiastunem Obecności Chrystusa*. Pismo to prędko stało się narzędziem umożliwiającym mu głoszenie nowej nauki duchowej. Następnie Charles Russell rozpoczął ewangelizację, która rozciągała się na rozmaite miejscowości. Podczas tej działalności udało mu się stworzyć podstawy organizacji, która zaczęła zrzeszać ludzi o podobnym światopoglądzie. W ten sposób powstało stowarzyszenie Badaczy Pisma Świętego⁴⁴².

W wieku XX niezwykle szybko i prężnie rozwinął się związek Świadków Jehowy. Nauki głoszone przez Russella publikowano w wielu gazetach i czasopismach, co zdecydowanie wpłynęło na oddziaływanie nowego ruchu. 31 października 1916 r. zmarł Charles Russell, a jego następcą został wybrany Franklin Rutherford. Nowy zwierzchnik ruchu podjął decyzję o zwiększeniu intensywności dzieła ewangelizacyjnego. Nazwa Świadków Jehowy pojawiła się w 1931 r., kiedy zaproponowano ją na zgromadzeniu ruchu

---

⁴³⁹ Związane jest to m.in. z emigracją zarobkową czy wyjazdem na studia do większych miejscowości.

⁴⁴⁰ Informacje uzyskane podczas rozmowy z liderem zboru Mariuszem Tuszkieviczem 31 lipca 2018 r. w Łęknicy.

⁴⁴¹ Z. Poniatowski, *Mały słownik religioznawczy*, Warszawa 1969, s. 49.

⁴⁴² E. Bagiński, *Świadkowie Jehowy, Pochodzenie, Historia, Wierzenia*, Kraków 2004, s. 7-10; P. Śliwiński, *W oczekiwaniu na królestwo, Nadzieje związane z końcem tysiąclecia*, Kraków 2000, s. 206, 210; E. Bagiński, *Siewcy kąkol*, Kraków 2002, s. 37, 62.

w Columbus. W 1985 r. do założonej przez Russella organizacji należało ok. 3 milionów wiernych, obecnie szacuje się na ok. 7,5 miliona⁴⁴³.

Świadkowie Jehowy są uważani za związek restoracjonistyczny, czyli taki, który pragnie, aby religia powróciła do biblijnych korzeni. Ich doktryna nieustannie się zmienia. Stowarzyszenie odrzuca wszelkie wytwory tradycji i myśli religijnej, skupiając się na lekturze tekstów biblijnych. Wierzą w jednoosobowego Boga – Jehowę. Duch Święty został uznany za manifestację boskiej siły, a w Jezusie Chrystusie widzą odwieczny byt, który przyjął ludzką postać⁴⁴⁴. Bardzo wiele poświęca się tematyce apokaliptycznej. Świadkowie uważają śmierć za koniec aktywności człowieka. Nie stosują podziału na duszę i ciało, czyniąc te dwie substancje tożsamymi. Jediną nadzieją dla ludzi jest zmartwychwstanie, które uważa się za dołączenie do grona Bożych Wybrańców. Wspólnota ta poświęca także wiele uwagi zbliżającemu się końcowi świata, który – jak twierdzą – znają⁴⁴⁵.

Organizacja religijna Świadków Jehowy na przestrzeni kilkunastu lat, prowadziła ożywioną i gorliwą działalność na terenie rejonu, następnie dekanatu. Początkowo nie posiadali swoich świątyń, z biegiem czasu na terenie rejonu powstała Sala Królestwa w Tuplicach, która swoim zasięgiem obejmuje wiernych z gminy: Tuplice, Trzebiel i Łęknica oraz w Iłowie Żagańskiej, do której uczęszczają wierni zamieszkali na terenie katolickich parafii w Gozdnicy i Przewozie. Liczba członków organizacji ulega ciągłej zmianie. Podjęto próbę kontaktu ze związkiem wyznaniowym w Iłowie Żagańskiej i w Tuplicach, ale nie uzyskano żadnych informacji dotyczących ilości wiernych czy akcji duszpasterskich prowadzonych przez lokalne zbory. Swoje „duszpasterstwo” dla wiernych opierają na studium Pisma Świętego, które odbywa się w Tuplicach we wtorki o godz. 18:30 oraz na wykładach publicznych, które odbywają się w każdą niedzielę o godz. 11:00⁴⁴⁶. Wierni przynależący do zboru w Iłowej, uczęszczają na wykłady z Biblii w każdy czwartek o godz. 18:30, natomiast w niedziele o godz. 11:00 odbywają się wykłady publiczne⁴⁴⁷.

---

⁴⁴³ P. Śliwiński, s. 247-250.

⁴⁴⁴ E. Bagiński, *Królestwo Boże w nauczaniu Świadków Jehowy*, Kraków 1998, s. 14-18; E. Bagiński, *Wiara Świadków Jehowy nie prowadzi do zbawienia*, Kraków 2001, s. 196-201.

⁴⁴⁵ Tamże, s. 47-48, 50.

⁴⁴⁶ https://www.jw.org/apps/P_SRCHMTGMAPS (dostęp: 30.11.2015 r.)

⁴⁴⁷ Tamże.

2.4 Ośrodki życia religijnego w parafiach

a) wezwania kościołów oraz kaplic

Na podstawie KPK każdy kościół lub kaplica powinny mieć swoje własne wezwanie, które po poświęceniu nie powinno się zmieniać⁴⁴⁸. Tytuły nadawane świątyniom są Bożą tajemnicą, są wyrazem oficjalnego kultu Kościoła⁴⁴⁹. Wezwania pomagają w odtworzeniu mentalności religijnej lokalnej społeczności, prądów ideowych, zaangażowania poszczególnych grup społecznych w szerzeniu czci świętych czy szlaków pątniczych. O wezwaniu świątyni decydował również charakter i przeznaczenie kościoła oraz kaplic, czy były świątynią parafialną, zakonną, czy szpitalną⁴⁵⁰.

Już we wczesnym chrześcijaństwie nadawano kościołom specjalne tytuły, poświęcając je opiece Maryi, świętych czy samego Zbawiciela. Tytuł ten – zwany patrocinium – związany był często z relikwiami umieszczonymi w ołtarzu kościoła. Gdy świątynia nie posiadała relikwii dedykowano ją Chrystusowi, wydarzeniom z Jego życia lub pozostałym osobom z Trójcy Świętej. Wybór tytułu należał również do fundatora kościoła, który pozyskiwał relikwie bądź odpusty dla świątyni⁴⁵¹.

Zestawienie ukazuje wezwania kościołów parafialnych, filialnych i kaplic na terenie opisywanego rejonu kościelnego, w którym znajduje się 8 kościołów parafialnych i 10 filialnych. Wezwania można podzielić na: trynitarne (5), maryjne (9), świętych pańskich (3).

Tabela nr 23 Wezwania kościołów w rejonu⁴⁵²

Lp.	Parafia	Kościół parafialny	Kościóły filialne
1	Gozdnica	Gozdnica - pw. św. Wawrzyńca	Lipa Łużycka – pw. św. Katarzyny
2	Grotów	Grotów – pw. Narodzenia NMP	Bogumiłów – Niepokalanego Poczęcia NMP Strzeszowice – Najświętszego Serca Pana Jezusa

⁴⁴⁸ KPK, kan. 1218.

⁴⁴⁹ G. Kardewicz, *Z badań nad wezwaniami kościołów*, Roczniki Humanistyczne 22 (1974), s. 215.

⁴⁵⁰ T. Pawluk, *Miejsca święte w świetle kodeksu Jana Pawła II*, WK 40 (1985) nr 7-9, s. 201-218.

⁴⁵¹ J. Łupiński, *Wezwania kościołów i kaplic w diecezji sejneńskiej w końcu XIX w.*, *Studia Teologiczne* 17/1999, s. 263.

⁴⁵² *SDZG 1995*, s. 391, 394, 397, 399, 402, 404, 406, 410; *IDZG 2014*, s. 136, 139, 157, 162, 170, 190, 191, 206.

3	Łęknica	Łęknica – pw. Barbary	Nowe Czaple – MB Bolesnej
4	Niwica	Niwica – pw. Trójcy Świętej	Dąbrowa Łużycka – MB Częstochowskiej
5	Przewóz	Przewóz – pw. Niepokalanego Poczęcia NMP	Sobolice – NSPJ Straszów – Podwyższenia Krzyża Świętego
6	Trzebiel	Trzebiel – pw. Matki Bożej Królowej Polski	-
7	Tuplice	Tuplice - pw. Chrystusa Króla	Chełmica – Wniebowzięcia NMP Dębinka – Podwyższenia Krzyża Świętego Nowa Rola – NMP Królowej Polski
8	Żarki Wielkie	Żarki Wielkie – pw. Matki Bożej Różańcowej	

b) kapliczki i krzyże przydrożne

Nowi osiedleńcy Ziemi Odzyskanych nie znaleźli na terenie opisywanego rejonu duszpasterskiego kapliczek przydrożnych, ponieważ są one charakterystyczne dla terenów zamieszkałych przez ludność wyznającą katolicyzm. Kościół reformowany, odrzucając kult świętych, usuwał z terenów zajętych przez reformację oznaki katolicyzmu, a pokolenia wychowane w religii Lutera nie okazywały swej duchowości poprzez zewnętrzne oznaki pobożności ludowej.

Na badanym terenie znajduje się kilka kapliczek. Tabela ukazuje wykaz kapliczek występujących w parafiach rejonu.

Tabela nr 24 Kapliczki przydrożne⁴⁵³

Parafia	Miejscowości parafii
Gozdnica	brak
Grotów	Jędrzychowiczki Rościce
Łęknica	brak
Niwica	Krasówka
Przewóz	Dobrochów Straszów
Trzebiel	Jagłowice
Tuplice	brak
Żarki Wielkie	brak

Na podstawie rozmów przeprowadzonych z duszpasterzami parafii i mieszkańcami parafii przybyłymi po wojnie, można stwierdzić, że trzy kapliczki powstały bezpośrednio po wojnie, w: Jędrzychowickach, Krasówce i Straszowie, natomiast pozostałe w Dobrochowie i Jagłowicach są budowlami współczesnymi, datowanymi na lata 80-te i 90-te ubiegłego wieku, natomiast kapliczka w Rościcach jest z 2015 r.

Krzyże przydrożne najczęściej stawiano na skrzyżowaniu dróg, na początku lub w miejscu centralnym wsi bądź miasta⁴⁵⁴. Krzyż dla chrześcijan jest znakiem zwycięstwa Jezusa nad śmiercią i szatanem. Od chwili chrztu Polski w 966 r. polskie ziemie naznaczone były dużą ilością krzyży przydrożnych, aby podkreślić swoją wiarę i przynależność do wspólnoty kościoła⁴⁵⁵.

Wierni, którzy przybyli na tereny rejonu, nie zastali krzyży przydrożnych, ponieważ ziemie te zamieszkiwali w większości ewangelicy. Dopiero później stopniowo przez lata były stawiane, aby zaakcentować swoją wiarę. Poniższa tabela ukazuje ilość krzyży i ich usytuowanie.

⁴⁵³ *SDZG 1995*, s. 391, 394, 397, 399, 402, 404, 406, 410; informacje uzyskane również w wyniku rozmowy z duszpasterzami parafii.

⁴⁵⁴ T. Seweryn, *Kapliczki i krzyże przydrożne w Polsce*, Warszawa 1958, s. 12.

⁴⁵⁵ Tamże, s. 11.

Tabela nr 25 Krzyże przydrożne⁴⁵⁶

Parafia	Miejscowości parafii	Ilość krzyży
Gozdnicza	Gozdnicza	2
	Lipa Łużycka	2
Grotów	Grotów	1
Łęknica	Łęknica	1
	Bronowice	1
	Przewoźniki	1
Niwica	Jesionowo	1
	Krasówka	1
Przewóz	Przewóz	1
Trzebiel	Trzebiel	1
	Bukówka	1
	Jagłowice	1
	Kałki Dolne	1
	Kałki Górne	1
	Kamienica	1
	Królów	1
	Olszyna	1
	Siedlec	1
	Tuplice	Tuplice
Chelmica		1
Chlebice		1
Cielców		1
Czerna		1
Dębinka		1
Drzeniów		1
Grabów		1
Grężawa		1
Jurzyn		1
Łazy		1
Matuszewice		1

⁴⁵⁶ SDZG 1995, s. 391, 394, 397, 399, 404, 407, 410; własne obserwacje.

	Nowa Rola	1
	Rytwiny	1
	Świbinki	1
Żarki Wielkie	Buczyna	1
	Stare Czaple	1
	Żarki Małe	1
	Żarki Wielkie	1

2.5 Cmentarze

Każda wspólnota parafialna powinna posiadać własny poświęcony cmentarz do grzebania wiernych⁴⁵⁷. Na opisywanym terenie wspólnoty chrześcijańskie: katolicka i ewangelicka posiadały własne cmentarze.

Najstarszy cmentarz założono przy kościele parafialnym w Trzebielu wzniesionym około 1280 r. Funkcjonował do połowy XVII w. lub do początku XVIII w. Cmentarz został założony przy kaplicy św. Krzyża, co poświadczają badania archeologiczne. Funkcjonował do czasów wojny trzydziestoletniej (1618-1648), podczas której wspomniana kaplica została zniszczona.

W I poł. XIV w. wzniesiono w Tuplicach świątynię i ustanowiono nową wspólnotę parafialną. Przy kościele zlokalizowano cmentarz, który służył lokalnym wiernym przez blisko 500 lat. Nowy cmentarz w Trzebielu powstał w początkach XVIII w. Wzmianka z 1723 r. mówi o budowie kaplicy na nowym cmentarzu, leżącym za Bramą Gubińską. Cmentarz w obecnej postaci został założony w I połowie XIX w. W latach dwudziestych XIX w. wzniesiono nową murowaną klasycystyczną kaplicę cmentarną⁴⁵⁸.

W 1815 r. Dolne Łużyce weszły pod panowanie Prus, wraz z czym weszły w życie pruskie przepisy sanitarne dotyczące lokalizacji cmentarzy. Zaczęto likwidować przykościelne cmentarze, leżące najczęściej wśród zabudowań mieszkalnych i przenoszono je na obrzeża miejscowości. Po zlikwidowanym przykościelnym cmentarzu w Tuplicach zostały jedynie nagrobne płyty lokalnej elity, m.in.: Hioba von Metzradl, Wendela von Rabenau czy Charlotty von Rabenau.

⁴⁵⁷ KPK, kan. 1240.

⁴⁵⁸ Por. T. Kozaczewski, *Wiejskie kościoły parafialne XIII wieku na Śląsku i na Łużycach*, Wrocław 1994, s. 161 – 184; P. Haracz, *Sztuka sakralna w rejonie Trzebiela do połowy XVI wieku*, Wrocław 2006, s. 8-13.

W XIX w. – po zlikwidowanym cmentarzy przykościelnym – powstały cztery nowe: w Grężawie, Jagłowicach i dwa w Tuplicach⁴⁵⁹.

Na fragment cmentarzyska datowanego na średniowiecze i powiązanego z osadnictwem XII – XIII w. natrafiono w 1939 r. w Grężawie. Na polu jednego z gospodarzy odkryto groby szkieletowe w trumnach. W jednym z grobów znaleziono żelazny nóż, będący typowym elementem wyposażenia grobów z późnych faz wczesnego średniowiecza⁴⁶⁰.

Tabela nr 26 Cmentarze rejonu⁴⁶¹

Parafia	Miejscowości	Własność
Gozdnica	Gozdnica	komunalny
	Lipa Łużycka	komunalny
Grotów	Grotów	parafialny
Łęknica	Łęknica	komunalny
Niwica	Niwica	komunalny
Przewóz	Przewóz	komunalny
	Dobrochów	komunalny
	Sobolice	komunalny
Trzebiel	Trzebiel	Komunalny
Tuplice	Dębinka	komunalny
	Nowa Rola	komunalny
	Tuplice	komunalny
Żarki Wielkie	Żarki Wielkie	Komunalny

Po wojnie zamknięto cmentarze protestanckie, w wyniku czego uległy szybkiej dewastacji⁴⁶². Niszczono je często z motywów rabunkowych. Innym powodem była chęć zatarcia śladów wskazujących na to, że opisywane te tereny zamieszkiwała ludność niemiecka. Dewastacji cmentarzy sprzyjała ówczesna władza komunistyczna, poprzez propagandę próbowano udowodnić, że Ziemia Zachodnie należały od wieków do Polski.

⁴⁵⁹ H. Kubach, J. Seeger, *Die Kunstdenkmäler des Kreises Sorau und der Stadt Forst*, Berlin 1939, s. 238.

⁴⁶⁰ T. Kozaczewski, *Wiejskie kościoły...*, s. 178-182.

⁴⁶¹ *SDZG 1995*, s. 391, 394, 397, 399, 402, 404, 407, 410; własne obserwacje.

⁴⁶² Np. cmentarz niemiecki w Grężawie.

W czasach PRL cmentarze parafialne zostały przejęte przez władze państwowe i przekazano je na własność miastom i gminom. Od 1989 r. tylko parafia w Grotowie posiada własny cmentarz, natomiast w pozostałych wspólnotach wiernych pochówki odbywają się na cmentarzach komunalnych⁴⁶³.

---

⁴⁶³ Własne obserwacje.

Rozdział III

Duchowieństwo w parafiach rejonu łęknickiego

3.1 Duchowni pracujący w dekanacie

3.1.1. Dziekani i wicedziekani

Dziekani

Wg KPK wikariusz rejonowy, zwany także dziekanem albo archiprezbiterem, *jest kapłanem, który stoi na czele wikariatu rejonowego (dekanatu). Jeśli czego innego nie postanawia prawo partykularne, dziekana mianuje biskup diecezjalny, po wysłuchaniu zgodnie ze swoim roztropnym osądem zdania kapłanów pełniących posługę w danym dekanacie*⁴⁶⁴.

Do obowiązków dziekana należy m.in.: *popierać i koordynować w ramach dekanatu wspólną działalność pasterską; czuwać nad tym, by duchowni jego okręgu prowadzili życie odpowiadające ich stanowi i troskliwie wypełniali swoje obowiązki; czuwać nad tym, by święte czynności były sprawowane zgodnie z przepisami liturgicznymi, by czystość i piękno kościoła i sprzętu liturgicznego, zwłaszcza w sprawowaniu i przechowywaniu Najświętszego Sakramentu były starannie utrzymywane; żeby księgi parafialne były właściwie spisywane i należycie przechowywane, dobra kościelne prawidłowo administrowane, a budynek parafialny otoczony właściwą troską*⁴⁶⁵; jak również: *zabiegać o to, ażeby duchowni zgodnie z postanowieniami prawa partykularnego, uczestniczyli w określonym czasie w prelekcjach, spotkaniach teologicznych lub konferencjach, według postanowienia kan. 279, § 2; troszczyć się o dostarczenie pomocy duchowych prezbiterom swego okręgu; najbardziej zaś troszczy się o tych kapłanów, którzy znajdują się w trudniejszych okolicznościach lub przeżywają jakieś problemy*⁴⁶⁶.

Pierwszym dziekanem dekanatu powstałego 4 marca 1989 r. został ks. Józef Kruk, proboszcz z Łęknicy. Swoją posługę sprawował do śmierci, do 10 stycznia 2012 r. Po śmierci ks. Kruka nowym dziekanem wybrano ks. Andrzeja Szkwarka, który swoją posługę sprawował do 31 lipca 2015 r., kiedy to został przeniesiony na nową placówkę

---

⁴⁶⁴ Dz. cyt. KPK kan. 553, § 1 i 2.

⁴⁶⁵ Dz. cyt. KPK kan. 555, § 1.

⁴⁶⁶ Dz. cyt. tamże, § 2.

duszpasterską w Sulechowie. W wyniku tej zmiany duchowni dekanatu wybrali ks. Józefa Popiela, proboszcza parafii w Łęknicy, na nowego dziekana.

Poniższa tabela ukazuje zestawienie dziekanów dekanatu od 1989 r. do 2015 r.

Tabela nr 27 Dziekani dekanatu łęknickiego

Lp.	Imię, nazwisko	Lata pełnienia urzędu	Proboszcz parafii
1.	ks. Józef Kruk ⁴⁶⁷	1989-2012	Łęknica
2.	ks. Andrzej Szkwarek	2012-2015 ⁴⁶⁸	Trzebiel
3.	ks. Józef Popiel	od 2015 ⁴⁶⁹	Łęknica

Wicedziekani

Najbliższym współpracownikiem dziekana jest wicedziekan, który wspomaga dziekana w wypełnianiu jego urzędu, zastępuje go w przypadku nieobecności lub przeszkody oraz wykonuje zadania zlecone przez dziekana. W przypadku wakatu urzędu dziekana, jeśli był on równocześnie proboszczem w parafii bez wikariusza, wicedziekan obejmuje tymczasowy zarząd jego parafią, ponadto zabezpiecza archiwum i kasę dekanatu, własność kościelną oraz sprzęty liturgiczne, dopóki biskup diecezjalny nie zarządzi inaczej⁴⁷⁰.

Tabela przedstawia wykaz wicedziekanów dekanatu od 1991 r., kiedy powołano pierwszego – ks. Pawła Śliwińskiego CM.

Tabela nr 28 Wicedziekani dekanatu łęknickiego

Lp.	Imię, nazwisko	Lata pełnienia urzędu	Proboszcz parafii
1.	ks. Paweł Śliwiński CM	1991-1997 ⁴⁷¹	Gozdnica
2.	ks. Eugeniusz Walentynowicz CM	1997-2004 ⁴⁷²	Gozdnica
3.	ks. Jan Kubica CM	2004 ⁴⁷³ -2012 ⁴⁷⁴	Gozdnica
4.	ks. Jerzy Kot CM	od 2012 ⁴⁷⁵ – do dziś	Przewóz

⁴⁶⁷ GWK 1989, s. 146-147.

⁴⁶⁸ PO 4/2012, s. 41.

⁴⁶⁹ PO 11/2015, s. 89.

⁴⁷⁰ H. Szloch, *U progu srebrnego jubileuszu, Działalność duszpasterska w dekanacie Jelcz-Laskowice w latach 1988-2012*, Studium historyczno-pastoralne, Wrocław 2013, s. 22-23

⁴⁷¹ SDZG 1995, s. 390.

⁴⁷² PO 10/2004, s. 87.

⁴⁷³ Tamże.

⁴⁷⁴ PO 12/2012, s. 136.

⁴⁷⁵ Tamże.

3.1.2 Proboszczowie

Kodeks Prawa Kanonicznego stwierdza, że *proboszcz jest własnym pasterzem zleconej sobie parafii, podejmującym pasterską troskę o powierzoną mu wspólnotę pod władzą biskupa diecezjalnego. Powołany jest do uczestnictwa w posłudze Chrystusa, ażeby dla tejże wspólnoty wykonywał zadania nauczania, uświęcania i kierowania, przy współpracy także innych prezbiterów, diakonów oraz niosących pomoc wiernych świeckich, zgodnie z przepisami prawa*⁴⁷⁶.

Do obowiązków proboszcza należą m.in.: troska o to, *ażebym przebywającym w parafii głoszone było nieskażone Słowo Boże. Stąd zabiega o to, by wierni byli właściwie o prawdach wiary pouczeni, zwłaszcza przez głoszenie homilii w niedziele i święta nakazane oraz przez nauczanie katechetyczne. Popiera też dzieła, poprzez które jest propagowany duch ewangeliczny, również w zakresie sprawiedliwości społecznej. W sposób szczególny troszczy się o katolickie wychowanie dzieci i młodzieży. Wszelkimi siłami zabiega, korzystając także z pomocy wiernych, ażeby ewangeliczne orędzie dotarło również do tych, którzy przestali praktykować albo nie wyznają prawdziwej wiary*⁴⁷⁷.

Na podstawie dostępnych źródeł opracowano tabelę, która przedstawia wykaz proboszczów pracujących w rejonie kościelnym w latach 1945-2015 r.

Tabela nr 29 Wykaz proboszczów pracujących w rejonie łęknickim w latach 1945-2015⁴⁷⁸

lp.	Parafia	Imię i nazwisko	Lata duszpasterzowania
1	Gozdnica	ks. Aleksander Zonn CM	20.08.1946-28.02.1960
		ks. Paweł Widuch CM	29.02.1960-30.07.1961
		ks. Józef Blaszyński CM	31.07.1961-01.08.1965
		ks. Stanisław Górski CM ⁴⁷⁹	02.08-1965-05.11.1969
		ks. Zygmunt Czekański CM	06.11.1969-30.06.1986
		ks. Jan Sz wajkowski CM	01.07.1986-30.06.1991

⁴⁷⁶ KPK, kan. 519.

⁴⁷⁷ Dz. cyt., tamże, kan. 528-§1.

⁴⁷⁸ SAW 1952, s. 109, 110, 112, 114; SAW 1964, s. 383, 385, 389, 392, 393, 394; SAW 1959, s. 422, 425, 432, 433, 434; SAW 1971, s. 453, 455, 459, 462, 463, 464; SDZG 1995, s. 390, 391, 394, 396, 399, 402, 404, 407, 409, 410; APGz, APG, APŁ, APN, APP, APTrz, APT, APŻ, Kroniki parafialne, Dekrety nominacyjne.

⁴⁷⁹ Brak danych biograficznych.

		ks. Paweł Śliwiński CM ks. Eugeniusz Walentynowicz CM ks. Jan Kubica CM ks. Antoni Kotapka CM	01.07.1991-1997 1997-2004 2004-22.11.2012 od 23.11.2012
2	Grotów	ks. Tadeusz Kleszcz ks. Władysław Kleszcz ks. Edward Wojciechowski ks. Tadeusz Zgórski ks. Sławomir Sawicki ks. Piotr Nowicki	15.07.1958-30.06.1980 01.07.1980-24.08.1988 25.08.1988-21.08.1995 22.08.199 –03.10.2000 04.10.2000-30.06.2006 od 01.08.2006
3	Lęknica	ks. Józef Kruk ks. Józef Popiel	30.06.1981-17.02.2012 od 18.02.2012
4	Niwica	ks. Jan Klaczak ⁴⁸⁰ ks. Henryk Kądziała ks. Dionizy Miazga ks. Jan Romaniuk ks. Zbigniew Dymitruk ks. Aleksander Walkowiak ks. Stanisław Jarosz ks. Marek Czerniawski	1948-1958 1958-1969 1969-09.06.1983 10.06.1983-29.07.1986 30.07.1986-04.07.1994 05.07.1994-21.08.1995 22.08.1995-31.07.2007 od 01.08.2007
5	Przewóz	ks. Aleksander Zonn CM ks. Leon Senska CM ks. Franciszek Surówka CM ks. Krzysztof Porossa CM ks. Stanisław Basiuk CM ks. Wojciech Niezabitkowski CM ks. Marian Kot CM ks. Jerzy Kot CM	1953 11.1953-08.1959 08.1956-11.03.1973 12.03.1973-30.07.1988 01.07.1988-30.06.1990 01.07.1990-31.07.2002 01.08.2002-25.06.2006 od 26.06.2006
6	Trzebiel	ks. Marian Fedorko ⁴⁸¹ ks. Stanisław Budny ⁴⁸²	1964-05.08.1967 06.08.1967-11.06.1978

⁴⁸⁰ Od 1948 do 1958 r. pełnił funkcję wikariusza substytut.

⁴⁸¹ Samodzielny wikariusz; początkowo mieszkał na plebanii w Tuplicach, następnie przeniósł się na stałe do Trzebiela i mieszkał u państwa Segersów przy ul. Żarskiej.

⁴⁸² Wikariusz substytut.

		ks. Mieczysław Dereń ⁴⁸³ ks. Zygmunt Malicki ks. Andrzej Szkwarek ks. Krzysztof Foryś	12.06.1978-31.07.1987 01.08.1987-31.07.2007 01.08.2007-31.07.2015 od 01.08.2015
7	Tuplice	ks. Paweł Elsner ks. Alfons Grzesiak ks. Józef Dratwa ks. Jerzy Loch	08.02.1946-04.1971 04.1971-07.07.1975 08.07.1975-09.07.1987 od 10.07.1987
8	Żarki Wielkie	ks. Czesław Kołodziejczyk ks. Wincenty Szalęga ks. Zbigniew Bąkowski ks. Kazimierz Wis ks. Andrzej Kubiszyn ks. Stanisław Wojnar ks. Jerzy Oszekiel ks. Mirosław Bachman ks. Zdzisław Skorek	1957-1961 1961-1964 1964-1968 1968-1970 1970-1974 03.09.1974-28.06.1978 30.06.1981-16.02.2008 07.03.2008-03.05.2012 od 18.06.2012

Na podstawie dostępnych źródeł poniżej przedstawiono biogramy poszczególnych księży pełniących funkcję administratora, bądź proboszcza parafii rejonu.

Pierwszym administratorem parafii w Gozdnicy został ks. Aleksander Zonn CM, który urodził się 15 grudnia 1899 r. w Wilnie w rodzinie ewangelicko-augsburskiej. Po zakończeniu gimnazjum w Wilnie w 1913 r., uczęszczał do Carskiego Korpusu Kadetów w Pskowie i Kazaniu, następnie przez rok pełnił służbę ochotniczą w wojsku w formacjach adm. Korczaka nad Wołgą. W latach 1919-1921 przebywał w Wilnie w służbie wojskowej w formacjach legionowych, następnie studiował architekturę na Uniwersytecie Wileńskim i przez rok przebywał w Skierniewicach w Szkole Podchorążych Rezerwy Piechoty.

17 czerwca 1927 r. przeszedł na katolicyzm. Przygotowania do kapłaństwa rozpoczął w seminarium wileńskim, gdzie po zakończeniu studiów uzyskał stopień magistra. Świecenia kapłańskie przyjął 25 maja 1934 r. z rąk metropolity wileńskiego abpa Jałbrzykowskiego.

⁴⁸³ Administrator parafii i wikariusz współpracownik w Żarkach Wielkich.

Po święceniach kapłańskich został administratorem kościoła w Minojtach, a w 1935 r. rektorem kościoła filialnego w Waszkiewiczach. 1 września 1936 r. wstąpił do zakonu Księży Misjonarzy w Wilnie. Po złożeniu ślubów zakonnych został skierowany 28 listopada 1938 r. jako kapelan do więzienia i zakładu dla psychicznie i nerwowo chorych we Lwowie. Między 1944-1946 r. zajmował się pracą duszpasterską na placówkach w: Żytomierzu, Monasterzyskach, Humaniu, Winnicy, Kijowie i Nowogrodzie Wołyńskim. W 1946 r. został skierowany na Ziemie Odzyskane do Żagania, gdzie posługiwał jako wikariusz i kapelan szpitala. W 1947 r. został ustanowiony administratorem parafii w Gozdnicy oraz obsługiwał kościoły w Lipie Łużyckiej, Ruszowie, Przewozie i Sobolicach. W 1960 r. został przeniesiony z Gozdnicy do Gostynia, gdzie zastępował chorego kapelana siostr miłosierdzia, następnie posługiwał w Żmigrodzie. W 1961 r. został przeniesiony do domu zakonnego w Krakowie i mianowano go kapelanem szpitala im. G. Narutowicza oraz szpitala Wojskowego i Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Zmarł 30 listopada 1976 r. Został pochowany w grobowcu Zgromadzenia Misji na cmentarzu rakowickim w Krakowie⁴⁸⁴.

Drugim administratorem parafii był ks. Paweł Widuch CM. Urodził się 24 listopada 1913 r. w Wirku. Święcenia prezbiteratu uzyskał 21 grudnia 1939 r. w zgromadzeniu Księży Misjonarzy w Krakowie.

Duszpastersko posługiwał:

- 1 lipca 1940 – 30 września 1940 r., jako kapelan Zakładu im. Hellenów w Krakowie,
- 1 października 1940 – 15 kwietnia 1941 r., jako kapelan siostr Betanek w Nałęczowie,
- 16 kwietnia 1941 – 31 lipca 1944 r., jako kapelan w zakładzie wychowawczym w Lublinie,
- 1 marca 1941 – 30 czerwca 1944 r., jako katecheta w szkole powszechnej w Lublinie,
- 1 października 1944 – 28 lutego 1946 r., jako kapelan szpitala w Krakowie,
- 1 marca 1946 – 31 lipca 1950 r., jako kapelan siostr Szarytek w Chełmnie,
- 1 sierpnia 1950 – 31 października 1950 r., jako wikariusz w Bydgoszczy⁴⁸⁵,
- 1 listopada 1950 – 30 czerwca 1951 r., jako prefekt szkół licealnych w Warszawie, w parafii pw. św. Krzyża,
- 1 lipca 1951 – 30 czerwca 1957 r., jako wikariusz w parafii pw. św. Wincentego a Paulo w Warszawie,

---

⁴⁸⁴ APPZKM, *Teczka osobowa – ks. Aleksander Zonn CM 1899-1976*, b. sg.; *Roczniki Wincentyńskie* 7/1/1987, Kraków 1987, s. 63-64.

⁴⁸⁵ W tezcce osobowej brak adnotacji w której parafii, por. APPZKM, *Teczka osobowa – ks. Paweł Widuch CM 1913-1992*, b.sg.

- 1957-1958 r. – w Gdyni⁴⁸⁶,
  - 1958-1960 r., jako wikariusz w parafii w Żaganii,
  - 29 lutego 1960-30 lipca 1961 r., jako administrator parafii pw. św. Wawrzyńca w Gozdnicy,
  - 1961-1971 r., jako wikariusz w parafii w Grodkowie Opolskim,
  - 1 września 1971 – 31 lipca 1973 r., jako katecheta w parafii pw. św. Józefa we Wrocławiu,
  - od 1 sierpnia 1973 r., jako katecheta w parafii pw. NMP Królowej Polski w Słubicach.
- Zmarł w 1992 r. w Słubicach⁴⁸⁷.

Ks. Józef Blaszyński CM urodził się 13 października 1923 r. w Grabiach. Po zakończeniu gimnazjum Księży Misjonarzy w Krakowie wstąpił do tego zgromadzenia, odbył studia filozoficzno-teologiczne oraz przyjął sakrament święceń 21 maja 1950 r. z rąk sufragana krakowskiego – bpa Stanisława Rosponda.

Kapłan swoją rozpoczął posługę w Krakowie, gdzie w latach 1950- 1951 nauczał religii w Niższym Seminarium, następnie przeniesiony do Warszawy, do parafii św. Krzyża, gdzie do 1952 r. był prefektem Liceum i Technikum Mechanicznego. Jako wikariusz i katecheta posługiwał:

- w latach 1952-1957 w parafii pw. Świętej Rodziny w Tarnowie,
- w latach 1957- 1961 r. w parafii pw. św. Michała Archanioła w Grodkowie.

W 1961 r. został ustanowiony proboszczem parafii pw. św. Wawrzyńca w Gozdnicy. Natomiast w 1965 r. przeniesiono go do Olsztyna, gdzie posługiwał do 1970 r. jako ojciec duchowny w Wyższym Seminarium Duchownym. W latach 1970-1982 r. posługiwał jako wikariusz oraz dyrektor wspólnoty Dzieci Maryi w parafii pw. św. Krzyża w Warszawie. Od 1982 do 1996 r. posługiwał jako kapelan sióstr miłosierdzia w Chełmnie. Zmarł 7 marca 1996 r. Został pochowany 11 marca 1996 r. w Strzelnie⁴⁸⁸.

Ks. Zygmunt Czekański CM urodził się 3 maja 1929 r. w Rozdole nad Dniestrem. W 1945 r. został wraz z rodziną wysiedlony do Kluczborka. Po zakończeniu studiów filozoficzno-teologicznych w Wyższym Seminarium Duchownym Księży Misjonarzy 24 czerwca 1956 r. przyjął święcenia kapłańskie w Krakowie. W 1975 r. ukończył studia na Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, uzyskując magisterium.

---

⁴⁸⁶ Brak adnotacji w źródłach placówki i wykonywanej funkcji.

⁴⁸⁷ APPZKM, *Teczka osobowa – ks. Paweł Widuch CM 1913-1992*, b.sg.

⁴⁸⁸ Tamże, *Teczka osobowa – ks. Józef Blaszyński CM 1923-1996*, sg. 0201.

Jako wikariusz posługiwał w Ignacowie, Słubicach i Bydgoszczy. W latach 1969-1986 pełnił funkcję proboszcza parafii w Gozdnicy. Następnie od 1986 do 1992 r. pracował w Wyższym Seminarium Duchownym jako ojciec duchowny. W latach 1992-2001 pełnił funkcję kapelana sióstr miłosierdzia w Chełmnie, a od 2001 r. posługiwał w parafii pw. NMP z Lourdes w Krakowie. Zmarł 25 lipca 2012 r. w Krakowie. Uroczystości pogrzebowe odbyły się 27 lipca 2012 r. na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie⁴⁸⁹.

Ks. Jan Sz wajkowski CM urodził się 24 grudnia 1955 r. w Bydgoszczy. Śluby zakonne złożył 18 marca 1980 r. w zgromadzeniu Księży Misjonarzy. Święcenia kapłańskie przyjął z rąk bpa Albina Małysiaka 25 kwietnia 1981 r. w Krakowie.

Jako katecheta pracował w latach 1980-1981 w parafii NMP z Lourdes w Krakowie i 1981-1986 w Grodkowie. W 1986 r. został proboszczem parafii w Gozdnicy. W 1991 r. został skierowany do Krakowa, gdzie w domu zakonnym na Kleparzu pełnił funkcję ekonoma i był członkiem grupy misyjnej. W 1994 r. rozpoczął pracę w Zakopanem, jako wikariusz, następnie dyrektor grupy misyjnej (1996-2002 r.) oraz radca prowincji (1997-2000 r.). W latach 1991-1992 odbył studium homiletyczne oo. Redemptorystów w Krakowie, w latach 2006-2008 odbył podyplomowe studia dziennikarskie na Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie⁴⁹⁰.

Ks. Paweł Śliwiński CM urodził się 3 listopada 1958 r. w Pabianicach. W 1978 r. wstąpił do zgromadzenia Księży Misjonarzy. Śluby zakonne złożył 8 grudnia 1982 r., natomiast święcenia kapłańskie przyjął 25 kwietnia 1984 r. w Krakowie.

Jako katecheta posługiwał w latach 1984-1987 w parafii św. Wincentego a Paulo w Bydgoszczy, od 1987 r. w Gozdnicy. W 1991 r. został ustanowiony proboszczem parafii w Gozdnicy, pełnił również obowiązki wicedziekana dekanatu Łęknica. W 1997 r. ponownie wrócił do Bydgoszczy do parafii pw. św. Wincentego a Paulo, gdzie przez blisko osiem lat pracował jako katecheta. W 2005 r. rozpoczął pracę w Chełmnie jako kapelan sióstr zakonnych, w 2006 r. został dyrektorem Sióstr Miłosierdzia, w 2009 r. superiorem domu zakonnego w Chełmnie. Od 2 grudnia 2012 r. przebywał w krakowski domu zakonnym jako rekonwalescent. Zmarł 20 grudnia 2014 r. w Krakowie, gdzie został pochowany 29 grudnia 2014 r.⁴⁹¹.

---

⁴⁸⁹ Tamże, *Teczka osobowa – ks. Zygmunt Cze kański CM 1929-2012*, Nekrolog, b.sg.

⁴⁹⁰ A. Zakre ąta, *Polscy misjonarze św. Wincentego a Paulo w kraju i zagranicą*, Kraków 2012, s. 312.

⁴⁹¹ Tamże, *Teczka osobowa – ks. Paweł Śliwiński CM 1958-2014*, Nekrolog, b.sg.

Ks. Eugeniusz Walentynowicz CM urodził się 18 lipca 1959 r. w Nowym Dworze. Śluby zakonne złożył 8 grudnia 1984 r. w zgromadzeniu Księży Misjonarzy, natomiast święcenia kapłańskie przyjął 24 maja 1986 r. z rąk bpa Mariana Jaworskiego w Krakowie.

Posługiwał duszpastersko:

- 1986-1990 r. – jako katecheta w parafii pw. św. Wincentego a Paulo w Bydgoszczy,
- 1990-1997 r. – jako wikariusz i katecheta w parafii w Tarnowie, administrator parafii (1996-1997), dyrektor Straży Honorowej NSPJ w diecezji tarnowskiej,
- 1997-2004 r. – proboszcz parafii pw. św. Wawrzyńca w Gozdnicy, wicedziekan,
- 2004-2013 – proboszcz w parafii pw. Trójcy Świętej w Żmigrodzie, superior, ojciec duchowny dekanatu⁴⁹²,
- 2013 – wikariusz parafii pw. NMP Królowej Polski w Słubicach⁴⁹³.

Ks. Jan Kubica CM urodził się 27 marca 1950 r. w Rybniku. W 1968 r. wstąpił do zgromadzenia Księży Misjonarzy. Śluby zakonne złożył 8 grudnia 1973 r., natomiast święcenia kapłańskie otrzymał 31 maja 1975 r. z rąk bpa Albina Małysiaka CM.

Duszpastersko posługiwał w latach:

- 1975-1978 – jako katecheta w Pabianicach,
- 1978-1980 – jako wikariusz i katecheta w Bydgoszczy w parafii pw. św. Wincentego a Paulo,
- 1980-1985 – jako wikariusz i katecheta w parafii w Zakopanem,
- 1985 – 1998 – jako wikariusz, następnie od 1989 jako proboszcz i superior w parafii pw. św. Józefa we Wrocławiu,
- 1998-2000 – jako katecheta w Iłowie,
- 2000-2001 – jako katecheta w Sopocie,
- 2001-2003 – jako wikariusz i katecheta w Trzcielu,
- od 2003 wikariusz w Gozdnicy, od 2004 r. proboszcz.

Zmarł 18 stycznia 2013 r. w Krakowie. Pogrzeb odbył się 24 stycznia 2013 r. na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie⁴⁹⁴.

Ks. Antoni Kotapka CM urodzony w 1969 r., studiował w Krakowie w Wyższym Seminarium Duchownym Księży Misjonarzy. Wyświęcony w 1995 r. w Krakowie. Od 1995 r. do 1999 r. jako wikariusz pracował w parafii Matki Bożej Różańcowej

---

⁴⁹² A. Zakręta, *Polscy misjonarze...*, s. 331.

⁴⁹³ *IDZG 2014*, s. 179.

⁴⁹⁴ Tamże, *Teczka osobowa – ks. Jan Kubica CM 1950-2013*, Nekrolog, b. sg.

w Pabianicach, następnie od 1999 r. do 2001 r. w Witoszynie, a od 2001 r. do 2012 r. w parafii pw. Świętej Rodziny w Tarnowie. Od 2012 r. jest proboszczem w Gozdniczy⁴⁹⁵.

Do proboszczów, którzy posługiwali w parafii w Grotowie należeli: ks. Tadeusz Kleszcz, ks. Władysław Kleszcz, ks. Edward Wojciechowski, ks. Tadeusz Zgórski, ks. Sławomir Sawicki i ks. Piotr Nowicki.

Pierwszym proboszczem parafii został ks. Tadeusz Kleszcz. Urodził się 23 listopada 1925 r. w Pogwizdowie. Po zakończeniu formacji duchowo-intelektualnej w Seminarium Duchownym we Wrocławiu 27 maja 1956 r. przyjął święcenia kapłańskie. Obronił pracę magisterską z historii. Pierwszą placówką była parafia we Wrocławiu-Muchoborze. Mimo pracy duszpasterskiej i katechetycznej zajmował się gospodarstwem rolnym w Wojszycach, które stanowiło majątek wrocławskiego seminarium. 12 grudnia 1957 r. został przeniesiony na wikariusza parafii Wrocław-Klecina. Natomiast 1 lipca 1958 r. przeniesiono go na wikariat do Lipinek Łużyckich, z obowiązkiem zamieszkania i organizowania nowej parafii w Grotowie⁴⁹⁶. 6 czerwca 1975 r. został mianowany wicedziekanem dekanatu żarskiego. 18 czerwca 1980 r. został proboszczem parafii pw. NSPJ w Żarach⁴⁹⁷, 26 grudnia 1989 r. został mianowany kanonikiem honorowym⁴⁹⁸, natomiast w 2001 r. przeszedł na emeryturę. Zmarł 14 marca 2003 r.⁴⁹⁹.

Drugim proboszczem został ks. Władysław Kleszcz. Urodził się 21 września 1942 r. w Pogwizdowie. W latach 1964-1970 studiował w Seminarium Duchownym w Tarnowie, następnie 31 maja 1970 r. otrzymał święcenia kapłańskie w tarnowskiej katedrze⁵⁰⁰. Jako wikariusz pracował w parafiach:

- 1970-1972 r. parafia w Stróżach (diecezja tarnowska),
- 1972-1975 r. parafia w Szczawnie (diecezja tarnowska),
- 1975-1977 r. parafia pw. św. Jadwigi w Krośnie Odrzańskim,
- 1977-1980 r. parafia pw. WNMP w Żarach.

Z dniem 1 lipca 1980 r. rozpoczął posługę duszpasterską, jako proboszcz w Grotowie, natomiast 24 sierpnia 1988 r. mianowano go proboszczem w parafii pw. św. Jana Chrzciciela w Chichach. W latach 1997-2003 pełnił funkcję wicedziekana dekanatu Szprotawa. 1 sierpnia 2007 r. przeszedł na emeryturę. Zmarł 20 stycznia 2014 r.⁵⁰¹.

---

⁴⁹⁵ APG, *Kronika parafialna*, t. 1, b.n.s.

⁴⁹⁶ P. Socha, *Ksiądz kan. Tadeusz Kleszcz*, *Ecclesiastica* 1/2003, Zielona Góra 2003, s. 153.

⁴⁹⁷ APGr, *Kronika parafialna*, b.n.s.

⁴⁹⁸ *Ecclesiastica* 4/1989, Zielona Góra 1989, s. 49.

⁴⁹⁹ APGr, *Kronika parafialna*, b.n.s.

⁵⁰⁰ Tamże.

⁵⁰¹ Tamże.

Ks. Edward Wojciechowski urodził się w 1949 r. w Kołobrzegu. Świecenia kapłańskie przyjął w 1981 r. w Gorzowie Wlkp. Jako wikariusz posługiwał w parafiach:

- 1981-1982 w Dobiegniewie,
- 1982-1983 w Gubinie,
- 1983-1985 w Sulęcinnie,
- 1985-1987 w Świebodzinie,
- 1987-1988 w Żaganiu.

Jako proboszcz w: Grotowie od 1988 do 1995, w Ulimiu od 1995 do 1997, od 1997 r. w Smogórach⁵⁰².

Ks. Tadeusz Zgórski urodził się 23 listopada 1952 r. w Baranowie Sandomierskim. Świecenia kapłańskie otrzymał 22 czerwca 1980 r.⁵⁰³. Jako wikariusz posługiwał m.in. w parafii pw. św. Franciszka z Asyżu w Strzelcach Krajeńskich. W 1995 r. został mianowany proboszczem parafii w Grotowie. 3 października 2000 r. został przeniesiony do parafii pw. Matki Bożej Bolesnej w Łysinach, natomiast 2 sierpnia 2010 r. przeniesiono go do parafii pw. św. Antoniego w Kamieniu Wielkim⁵⁰⁴.

Ks. Sławomir Sawicki urodził się 24 września 1958 r. w Zielonej Górze⁵⁰⁵. Świecenia kapłańskie przyjął 26 maja 1985 r. w gorzowskiej katedrze⁵⁰⁶. Jako wikariusz posługiwał w: Międzyrzeczu, Bobrowicach, Szlichtyngowej, Bobrówku i Lipinkach Łużyckich. 4 października 2000 r. został mianowany proboszczem parafii w Grotowie⁵⁰⁷. Mając na uwadze stan zdrowia 31 lipca 2006 r. ks. bp Dyczkowski mianował go rezydentem w parafii pw. Najświętszego Zbawiciela w Zielone Górze⁵⁰⁸, natomiast 23 sierpnia 2010 r. został przeniesiony – jako rezydent – do parafii pw. Ducha Świętego w Słubicach⁵⁰⁹.

Ks. Piotr Nowicki urodził się 2 czerwca 1961 r. w Sulęcinnie. Świecenia kapłańskie przyjął 5 czerwca 1988 r. w Gorzowie Wlkp. Jako wikariusz posługiwał w parafiach w: Bytnicy, Szlichtyngowej, Międzyrzeczu, Przytocznej, Chlebowie, Sulęcinnie i Dzietrychowicach. Od 1 sierpnia 2006 jest proboszczem w Grotowie⁵¹⁰.

---

⁵⁰² GN, Gość zielonogórsko-gorzowski 33/173/2009, s. 8.

⁵⁰³ IDZG 2014, s. 227.

⁵⁰⁴ Tamże, s. 143.

⁵⁰⁵ IDZG 2014, s. 219.

⁵⁰⁶ Tamże, s. 228.

⁵⁰⁷ APGr, *Kronika parafialna*, b.n.s.

⁵⁰⁸ PO 7/2006, s. 56.

⁵⁰⁹ Tamże, s. 178.

⁵¹⁰ APGr, *Kronika parafialna*, b.n.s.

Parafia w Łęknicy od momentu swego powstania miała dwóch proboszczów: ks. Józefa Kruka i ks. Józefa Popiela, który do dziś pełni tę posługę.

Pierwszym proboszczem był ks. Józef Kruk, który urodził się w 1939 r. w Tarnowicy Polnej. Po ukończeniu Wyższego Seminarium we Wrocławiu w 1963 r. przyjął święcenia kapłańskie. Do 1972 r. pracował na terenie administratury wrocławskiej, następnie od 1972 r. w diecezji gorzowskiej. W 1971 r. został mianowany wikariuszem w parafii w Żarkach Wielkich, w 1974 r. jej administratorem, następnie w 1981 r. proboszczem parafii Łęknica z siedzibą w Żarkach Wielkich. Podjął się budowy kościoła parafialnego w Łęknicy i filialnego w Nowych Czaplach. W 1991 r. otrzymał godność kapelana honorowego. Zmarł 10 stycznia 2012 r.⁵¹¹.

Obecny proboszcz – ks. Józef Popiel – urodził się w 11 listopada 1965 r. Po studiach filozoficzno-teologicznych w Wyższym Seminarium Duchownym w Paradyżu przyjął święcenia kapłańskie w dniu 27 maja 1995 r. w gorzowskiej katedrze. W latach 1995-2000 był wikariuszem w parafii pw. św. Alberta w Zielonej Górze, natomiast od 2000 do 2002 r. wikariuszem w parafii pw. Miłosierdzia Bożego w Głogowie. Od 2002 r. do 2006 r. pełnił funkcję referenta Wydziału Ekonomicznego w Kurii Diecezjalnej oraz wizytatora parafii dziekańskich⁵¹². Pierwsze probostwo w Łągoszowie Wielkim objął w 2006 r.⁵¹³, natomiast od 18 lutego 2012 r. jest proboszczem parafii pw. św. Barbary w Łęknicy⁵¹⁴, a od 26 października 2015 r. dziekanem dekanatu Łęknica⁵¹⁵.

W parafii w Niwicy posługiwali: ks. Jan Klaczak, ks. Henryk Kądziela, ks. Dionizy Miazga, ks. Jan Romaniuk, ks. Zbigniew Dymitruk, ks. Aleksander Walkowiak, ks. Stanisław Jarosz i obecnie: ks. Marek Czerniawski.

Ks. Jan Klaczak urodził się 4 kwietnia 1912 r. w Radoczy. 15 sierpnia 1934 r. przyjął święcenia kapłańskie w zakonie karmelitów boskich w Wilnie. Od 1939 do 1946 r. posługiwał jako wikariusz w parafii pw. Matki Bożej Ostrobramskiej w Wilnie, natomiast od 1946 do 1946 r. w Poznaniu. W 1948 r. został mianowany wikariuszem substytutem⁵¹⁶ w Niwicy. W 1958 r. mianowano go administratorem parafii w Sokołowcu. W 1970 r. otrzymał godność kanonika EC. 7 maja 1971 r. inkardynował się do Administratury

---

⁵¹¹ APL, *Kronika parafii*, s. 16.

⁵¹² PO 7/2006, s. 53.

⁵¹³ Tamże, s. 53.

⁵¹⁴ IDZG 2014, s. 157.

⁵¹⁵ PO 11/2015, s.89.

⁵¹⁶ Wikariusz substytut – kapłan, który – wg kan. 473 - zastępował proboszcza czasowo nieobecnego lub pozbawionego parafii wyrokiem sądowym. Kapłan ten otrzymywał pełnię władzy proboszczowskiej w zakresie w zakresie spraw duszpasterskich; por. E. Sztafrowski, *Wikariusze parafialni w prawie kodeksowym*, Prawo kanoniczne: kwartalnik prawno – historyczny 34/1-2, Warszawa 1991, s. 58-59.

Apostolskiej we Wrocławiu. W 1983 r. przeszedł na emeryturę. Zmarł w 1998 r. w Skoczowie⁵¹⁷.

Ks. Henryk Kądziela urodził się 7 października 1930 r. w Tempaczowie. Po studiach w Wyższym Seminarium Duchownym we Wrocławiu w dniu 27 maja 1956 r. otrzymał święcenia kapłańskie. W latach 1956-1958 posługiwał jako wikariusz w Malczycach. W 1958 r. został mianowany proboszczem w parafii Niwica. Zmarł w 1968 r. w Warszawie⁵¹⁸.

Ks. Dionizy Miazga urodził się 8 października 1935 r. w Wólce Niedźwieckiej. Po wojnie wraz z rodzicami przeniósł się na Ziemię Zachodnie i zamieszkał w Biegoszowie k. Wrocławia. Po zakończeniu edukacji w Liceum Ogólnokształcącym w Złotoryi w 1955 r. rozpoczął formację w Seminarium Duchownym we Wrocławiu. Święcenia prezbiteratu otrzymał 20 marca 1959 r. w Legnicy. W latach 1961 do 1965 r. pracował jako wikariusz w Zgorzelcu, natomiast od 1965 r. w parafii we wrocławskiej dzielnicy Muchobór. W dekrete z dnia 28 października 1967 r. został mianowany administratorem parafii we Wrocławiu-Myślicach Małych. Wydział do Spraw Wyznań nie wyraził zgody na mianowanie ks. Dionizego administratorem. W dniu 9 lutego 1969 r. został mianowany wikariuszem substytutem parafii w Niwicy, a 27 lutego 1970 r. został mianowany administratorem tejże parafii. W 1972 r. został ekskardynowany do nowo utworzonej diecezji gorzowskiej. Zmarł po długiej chorobie 12 lutego 1983 r. w warszawskiej klinice⁵¹⁹. Pogrzeb odbył się 19 lutego 1983 r., został pochowany na cmentarzu w Niwicy⁵²⁰.

Ks. Jan Romaniuk urodził się w 24 stycznia 1949 r. w Mierkowie. Po studiach filozoficzno-teologicznych 16 czerwca 1974 r. w Żarach przyjął święcenia kapłańskie. Jako wikariusz pracował w latach 1974-1983 r. w parafii pw. św. Jadwigi w Zielonej Górze. W 1982 r. obronił pracę doktorską z zakresu prawa kanonicznego. Od 1983 r. do 1986 r. pełnił funkcje administratora parafii w Niwicy.

Od 1986 do 1987 r. przebywał w Rzymie, gdzie odbył studium rotalne z zakresu prawa kanonicznego. Od 1987 do 2006 r. pełnił funkcję ekonoma diecezji oraz notariusza kurialnego. W latach 1991 do 2004 r. był dyrektorem wydawnictwa diecezjalnego, a od 1999 do 2006 pełnił funkcje dyrektora Gospodarstwa Rolno-Ogrodnicz-

---

⁵¹⁷ AAW, *Teczka osobowa – ks. Jan Klaczak 1912- 1997*, b. sg.

⁵¹⁸ AAW, *Teczka osobowa - ks. Andrzej Kądziela*, b. sg.

⁵¹⁹ ADZG, *Teczka osobowa – ks. Dionizy Miazga*, sg. 63.

⁵²⁰ P. Socha, *Biografie i wspomnienia o kapłanach diecezji zielonogórsko-gorzowskiej zmarłych w latach 1972-1991*, t. I, Zielona Góra 2017, s. 206.

Produkcyjnego diecezji. Od 1987 do 1997 r. był rzecznikiem sprawiedliwości i sędzią w sądzie biskupim, a od 1992 do 1997 r. obrońcą węzła⁵²¹. 12 czerwca 2005 r. dekretem ks. biskupa został ustanowiony proboszczem parafii pw. św. Alberta w Zielonej Górze⁵²². 19 grudnia 1992 został mianowany kanonikiem honorowym Kapituły katedralnej, a 15 sierpnia 1995 r. kanonikiem gremialnym tejże kapituły⁵²³. Z dniem 1 lipca 2014 r. pełni funkcję proboszcza parafii i kustosza sanktuarium pw. Miłosierdzia Bożego w Świebodzinie⁵²⁴.

Ks. Zbigniew Dymitruk urodził się 10 czerwca 1949 r. w Długim k. Szprotawy. Święcenia kapłańskie przyjął w 1974 r. we Wrocławiu. Jako wikariusz pracował w Koźuchowie, Strzelcach Krajeńskich, Zielonej Górze w parafii pw. św. Jadwigi i w Głogowie, w parafii pw. św. Mikołaja. Jako proboszcz posługiwał w parafii Lubiszyn w latach 1983-1987, w Niwicy w latach 1987-1998, w Białkowie w latach 1998-2010 i w Skąpem w latach 2010-2015. Od 2015 roku przebywa na emeryturze w Domu Księży Emerytów w Zielonej Górze⁵²⁵.

Ks. Aleksander Walkowiak urodził się 21 lutego 1934 r. w Bydgoszczy. Po studiach w Wyższym Seminarium Duchownym we Wrocławiu w dniu 21 czerwca 1969 r. przyjął święcenia kapłańskie. Jako wikariusz posługiwał:

- 1969-1972 w Gaworzycach,
- 1972-1973 w Bogatyni, w parafii Niepokalanego Poczęcia NMP,
- 1973-1974 w Rzeczycy, jako wikariusz tymczasowy.

W 1972 r. dokonał ekskardynacji do nowo utworzonej diecezji gorzowskiej. W 1974 r. został mianowany administratorem parafii w Rzeczycy, w której pełnił dotychczasowo funkcję wikariusza. W 1982 r. mianowany wicedziekanem dekanatu głogowskiego. W 1987 r. został przeniesiony do parafii pw. św. Wawrzyńca w Rapocinie. Po likwidacji wioski i jej wyburzeniu przez Hutę Miedzi – Głogów w 1987 r., dekretem Kurii Diecezjalnej został mianowany proboszczem parafii kolegiackiej w Głogowie. W 1994 r. przeniesiony do Niwicy, w której posługiwał rok⁵²⁶, następnie w 1995 r. został przeniesiony do Osowej Sieni. W 1994 r. obronił pracę doktorską z teologii na Papieskim

---

⁵²¹ Informacje uzyskane z rozmowy z ks. Janem Romaniukiem.

⁵²² M. Kozieł, *Gość zielonogórsko-gorzowski* 11/203/2010, s. 8.

⁵²³ IDZG 2014, s. 243.

⁵²⁴ Tamże, s. 186.

⁵²⁵ APTrz, *Kronika parafialna*; IDZG 2014, s. 176.

⁵²⁶ APN, *Kronika parafialna*, t. 1, b.n.s.

Wydziale Teologicznym we Wrocławiu. 22 sierpnia 1999 r. przeszedł na emeryturę i zamieszkał w Głogowie. 19 grudnia 2009 r. został mianowany kanonikiem RM⁵²⁷.

Ks. Stanisław Jarosz urodził się 6 lipca 1950 r. Po ukończeniu formacji kapłańskiej w WSD w Paradyżu przyjął święcenia prezbiteratu 17 maja 1981 r.⁵²⁸. Jako wikariusz posługiwał, w latach:

- 1981-1983 – w parafii pw. św. Wawrzyńca w Głogowie,
- 1983-1988 – w parafii pw. św. apostołów Piotra i Pawła,
- 1988-1990- w parafii pw. WNMP w Żarach,

Jako proboszcz:

- 1990-1992 – w parafii w Żelichowie,
- 1992-1995 – w parafii w Drożkowie,
- 1995-2007 – w parafii w Niwicy,
- od 2007 r. w parafii w Starym Strączu⁵²⁹.

Ks. Marek Czerniawski urodził się w 24 sierpnia 1958 r., po zakończeniu formacji w Wyższym Seminarium Duchownym w Paradyżu w 1983 r. przyjął święcenia kapłańskie. Jako wikariusz posługiwał w następujących parafiach:

- 1983-1985 r. w parafii w Zbąszynku,
- 1985 - 1987 r. w Żarach w parafii pw. NSPJ,
- 1987 – 1990 r. w Przemkowie,
- 1990 - 1991 r. w Sulechowie w parafii pw. Podwyższenia Krzyża św.,
- 1991- 1992 r. w Bobrowicach.

W 1992 r. został ustanowiony proboszczem w parafii w Smogórach, w 1996 r. został przeniesiony do Bobrowic. Po rocznej pracy – w 1997 r. – został przeniesiony do Wiciny. W 2007 r. dekretem biskupa rozpoczął pracę duszpasterską w parafii w Niwicy⁵³⁰.

W parafii w Przewozie posługiwali: ks. Aleksander Zonn CM, ks. Leon Senska CM, ks. Franciszek Surówka CM, ks. Krzysztof Porossa CM, ks. Stanisław Basiuk CM, ks. Wojciech Niezabitkowski CM, ks. Marian Kot CM i obecnie ks. Jerzy Kot CM.

Ks. Aleksander Zonn jako administrator parafii w Gozdnicy, do momentu powołania ks. Leona Senski, posługiwał w Przewozie do listopada 1953 r.

---

⁵²⁷ *IDZG 2014*, s. 246.

⁵²⁸ Tamże, s. 181, 218, 227.

⁵²⁹ Dane uzyskane w wyniku rozmowy z ks. Stanisławem Jaroszem, przeprowadzonej w dniu 07.06.2018 r.

⁵³⁰ APN, *Kronika parafialna*.

Ks. Leon Senska CM został mianowany pierwszym administratorem parafii w Przewozie w 1953 r. Jedyne materiały źródłowe, które udało się uzyskać w Archiwum Księży Misjonarzy w Krakowie, to dekrety nominacyjne dekanatu żagańskiego. Dowiadujemy się z nich, że ks. Leon Senska CM został przeniesiony z parafii pw. św. Wawrzyńca, gdzie pełnił funkcję wikariusza⁵³¹, jednak z dniem 12 sierpnia 1959 r. został odwołany z funkcji administratora parafii, ponieważ mianowano na tę funkcję ks. Franciszka Surówkę, wikariusza z Żagania⁵³².

Ks. Krzysztof Porossa CM urodził się 22 czerwca 1941 r. w Bydgoszczy. Śluby zakonne złożył 8 grudnia 1965 r. w zgromadzeniu Księży Misjonarzy, natomiast sakrament święceń przyjął 24 czerwca 1967 r. w Krakowie.

Duszpastersko posługiwał:

- 1967-1970 r. – jako wikariusz i katecheta w parafii pw. NMP Królowej Polski w Słubicach,
- 1970-1972 r. – jako wikariusz i katecheta w parafii pw. św. Mikołaja w Skwierzynie,
- 1972-1988 r. – jako proboszcz w parafii w Przewozie,
- 1988-2001 r. – jako kapelan Sióstr Miłosierdzia w Bysławku,
- od 2001 r. – jako kapelan Sióstr Miłosierdzia w Konstancinie Jeziornej.

Między 1970-1972 r. odbył studia pastoralne na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim⁵³³.

Ks. Stanisław Basiuk CM urodził się 23 marca 1956 r. w Hłowej. Śluby zakonne złożył 18 marca 1980 r. w zgromadzeniu Księży Misjonarzy, natomiast sakrament święceń przyjął 25 kwietnia 1981 r. w Krakowie.

Duszpastersko posługiwał:

- 1981-1985 r. – jako katecheta w parafii pw. Zmartwychwstania Pańskiego w Bydgoszczy,
- 1985-1987 r. – jako katecheta i duszpasterz akademicki w parafii pw. NMP Różańcowej w Pabianicach,
- 1987-1988 r. – jako wikariusz w parafii pw. Zesłania Ducha Świętego w Sopocie,
- 1988-1990 r. – jako proboszcz w parafii w Przewozie,
- 1990-1998 r. – jako proboszcz w parafii pw. Zesłania Ducha Świętego w Sopocie oraz superior domu zakonnego,
- 1998-2001 r. – jako katecheta w parafii pw. św. Krzyża w Warszawie,

---

⁵³¹ APPZKM, *Teczka parafii Przewóz*, b.sg.; *Dekret nominacyjny – ks. Leon Senska CM*, sg. 418/58 z dn. 24 lutego 1958 r.

⁵³² Tamże, *Dekret nominacyjny – ks. Franciszek Surówka CM*, z dn. 08 sierpnia 1959 r.

⁵³³ A. Zakręta, *Polscy misjonarze św. Wincentego a Paulo w kraju i zagranicą*, Kraków 2012, s. 248.

- 2001-2004 r. – jako katecheta w parafii pw. NMP z Lourdes w Krakowie,
- 2004-2008 r. – duszpasterz Polonii w Nola, Włochy,
- 2008-2009 r. – duszpasterz Polonii we Wiedniu, Austria,
- 2009-2012 r. – kapelan szpitala w parafii w Krakowie-Kleparzu,
- od 2012 r. – jako wikariusz w parafii pw. Trójcy Świętej w Żmigrodzie⁵³⁴.

Ks. Wojciech Niezabitkowski CM urodził się 22 kwietnia 1947 r. w Wąwolnicy. Śluby zakonne w zgromadzeniu Księża Misjonarzy złożył 3 maja 1968 r., natomiast święcenia prezbiteratu przyjął 17 czerwca 1972 r. w Krakowie.

Duszpastersko posługiwał:

- 1972-1973 r. – jako wikariusz i katecheta w Gozdnicy,
- 1973-1976 r. – jako katecheta w Tarnowie,
- 1976-1978 r. – jako katecheta w Skwierzynie,
- 1978-1979 r. – jako wikariusz i katecheta w Nowogrodzie Bobrzańskim,
- 1979-1982 r. – jako katecheta w Odporyszowie,
- 1982-1984 r. – jako wikariusz w Żmigrodzie,
- 1984-1990 r. – jako proboszcz w Nowogrodzie Bobrzańskim,
- 1990-2001 r. – jako proboszcz w Przewozie,
- 2001-2004 r. – jako kapelan Sióstr Miłosierdzia w Bysławku,
- 2004-2005 r. – jako wikariusz w Trzcielu,
- od 2005 r. – jako kapelan szpitala i duszpasterz w parafii pw. św. Wincentego a Paulo w Bydgoszczy⁵³⁵.

Ks. Marian Kot CM urodził się 8 marca 1961 r., po zakończeniu formacji kapłańsko-zakonnej w seminarium duchownym Księża Misjonarzy w Krakowie w 1986 r. przyjął święcenia kapłańskie. Jako wikariusz pracował w: Trzcielu, Bydgoszczy, Odporyszowie i Nowogrodzie Bobrzańskim. Jako proboszcz posługiwał w Brzeźnicy, Przewozie, Trzcielu w latach 2006-2015⁵³⁶. Od 2015 r. posługuje w sanktuarium w Odporyszowie.

Obecnym proboszczem parafii jest ks. Jerzy Kot CM. Urodził się w 1958 r. W latach 1977-1983 studiował w Seminarium Duchownym Księża Misjonarzy w Krakowie. W 1983 r. przyjął święcenia kapłańskie w Krakowie.

Jako wikariusz posługiwał w latach:

---

⁵³⁴ Tamże, s. 37.

⁵³⁵ Tamże, s. 209.

⁵³⁶ T. Gierasimczyk, *Gość zielonogórsko-gorzowski* 43/130/2008, s. 8.

- 1983-1984 – bazylika św. Wincentego a Paulo w Bydgoszczy,
- 1984-1989 – parafia pw. Zmartwychwstania Pańskiego w Bydgoszczy,
- 1989-1992 – parafia pw. Wniebowstąpienia Pańskiego w Drągowinie,
- 1992-2002 – parafia pw. NMP Różańcowej w Pabianicach,
- 2002-2005 – parafia pw. NMP Królowej Polski w Słubicach,
- 2005-2006 – bazylika św. Wincentego a Paulo w Bydgoszczy.

Od 2006 roku pełni funkcję proboszcza w parafii w Przewozie⁵³⁷.

Trzebiel na przestrzeni lat był duszpastersko obsługiwany przez: ks. Mariana Fedorko, ks. Stanisława Budnego, ks. Mieczysława Derenia, ks. Zygmunta Malickiego, ks. Andrzeja Szkwarka i obecnie przez ks. Krzysztofa Forsyia.

Ks. Marian Fedorko urodził się 29 sierpnia 1935 r. w Przemyślu. Po ukończeniu liceum w 1955 r. wstąpił do seminarium duchownego we Wrocławiu. 26 maja 1961 r. przyjął święcenia prezbiteratu. 7 kwietnia 1961 r. został skierowany do Tuplic, jako wikariusz współpracownik, natomiast w 1963 r. został skierowany do Trzebiela, jako wikariusz do organizowania parafii. Do 1965 r. rezydował na plebanii w Tuplicach, w 1965 r. przeniósł się do Trzebiela, gdzie mieszkał u parafian. W 1967 r. został przeniesiony do Szprotawy w charakterze wikariusza eksponowanego dla Dzikowic i wikariusza Mycielina dla Gościeszowic, z obowiązkiem przygotowania tych miejscowości do utworzenia samodzielnego wikariatu. 15 marca 1971 r. został przeniesiony do Rapocin w dekanacie głogowskim, gdzie został ustanowiony administratorem parafii. W tym czasie starał się o przeniesienie do diecezji wrocławskiej lub opolskiej, ale nie uzyskał zgody tamtejszych biskupów. W 1982 r. został przeniesiony do parafii w Kwielicach. Zmiana wynikała ze złego stanu zdrowia, spowodowanego bliskością parafii w Rapocinie z Hutą Miedzi Głogów. Parafię w Kwielicach objął 10 lipca 1982 r., gdzie dokończył w parafii budowę kościoła filialnego w Obiszowie. 17 czerwca 1985 r. skierował list do kurii informując o poprawie stanu zdrowia i chęci pracy na parafii z filiami lub wikariuszem. 3 sierpnia 1988 r. został przeniesiony do Radnicy. Praca w tej parafii okazała się ponad siły ks. Mariana. Przeszedł dwa zawały i na rekonwalescencję przeniósł się do Stronia Śląskiego. Ze względu na zły stan zdrowia 12 maja 1993 r. poprosił biskupa o przeniesienie na wcześniejszą emeryturę. 25 sierpnia 1993 r. został zwolniony z funkcji proboszcza parafii w Radnicy i przeniósł się do Stronia Śląskiego, gdzie zamieszkał w prywatnym domu. Zmarł 26 stycznia 2013 r. Mszę pogrzebową

---

⁵³⁷ APP, *Kronika parafialna*, t. 1, b.n.s.

odprawił bp Stefan Regmunt 30 stycznia 2013 r. w Stroniu, a ciało ks. spoczęło na lokalnym na cmentarzu⁵³⁸.

Ks. Stanisław Budny urodził się 12 marca 1938 r. w Szwejkowie. Po zakończeniu Niższego Seminarium Duchownego we Wrocławiu w 1955 r. wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławiu. Święcenia kapłańskie otrzymał 26 marca 1961 r. w Legnicy z rąk bpa Wincentego Urbana.

Jako wikariusz posługiwał:

- 8 kwietnia 1961–11 lipca 1962 r. w Zawoni,
- 12 lipca 1962–11 sierpnia 1963 r. w Jutrznie,
- 12 sierpnia 1963–23 czerwca 1964 r. w Węglińcu,
- 24 czerwca 1964–14 lipca 1967 r. w Wojcieszowie.

15 lipca 1967 r. został ustanowiony administratorem samodzielnego wikariatu w Trzebielu. Zamieszkał w wynajętym mieszkaniu i sprawował posługę duszpasterską w kaplicy cmentarnej. Przez dziewięć lat nie zdołał rozpocząć budowy kościoła ani plebanii, ten stan rzeczy wzbudził zaniepokojenie u biskupa, dlatego został przeniesiony 26 sierpnia 1978 r. jako tymczasowy wikariusz zarządca do parafii w Złotniku. 13 października 1986 r. na własną prośbę został zwolniony z obowiązku posługi duszpasterskiej w Złotniku i skierowany do pracy duszpasterskiej jako rezydent-spowiednik w parafii pw. św. Wawrzyńca w Głogowie.

W sierpniu 1989 r., w związku ze złym stanem zdrowie, przeszedł w stan spoczynku i zamieszkał w Przemkowie, w domu rodzinnym przy parafii Wniebowzięcia NMP. Zmarł 26 maja 2015 r. w Przemkowie⁵³⁹.

Ks. Mieczysław Dereń urodził się w 6 lutego 1941 w Sosnowie. Po wojnie zamieszkał z rodzicami w Rogozińcu. 20 czerwca 1965 r. przyjął święcenia kapłańskie w Szczecinie. Był wikariuszem w Lęborku, Świebodzinie, Międzyrzeczu i Zielonej Górze w parafii Najświętszego Zbawiciela. 12 czerwca 1978 r. mianowany wikariuszem zarządcą parafii w Trzebielu oraz wikariuszem współpracownikiem w Żarkach Wielkich⁵⁴⁰. 11 września 1978 r. został administratorem parafii w Trzebielu⁵⁴¹, natomiast 13 listopada

---

⁵³⁸ *Ecclesiastica* nr 1/2013, Zielona Góra 2013, s. 99-103; zob. P. Socha, *Biografie i wspomnienia o kapłanach diecezji zielonogórsko-gorzowskiej zmarłych w latach 2005-2015*, t. III, s. 305-309.

⁵³⁹ *Ecclesiastica* 2/2015, s. 143-146; zob. też: P. Socha, *Biografie i wspomnienia o kapłanach diecezji zielonogórsko-gorzowskiej zmarłych w latach 2005-2015*, t. III, s. 473-475.

⁵⁴⁰ APTrz, *Teczka dokumentów*, Dekret mianujący wikariuszem zarządcą w parafii pw. NMP Królowej Polski w Trzebielu i wikariuszem współpracownikiem w parafii Żarki Wielkie, z dnia 12 czerwca 1978 r.

⁵⁴¹ Tamże, *Dekret mianujący administratorem parafii pw. NMP Królowej Polski Trzebielu*, z dnia 11 września 1978 r.

1979 r. został zwolniony z funkcji wikariusza współpracownika w Żarkach Wielkich i przestał w nich rezydować⁵⁴². Do 1987 r. był administratorem parafii pw. Matki Bożej Królowej Polski w Trzebielu, od 30 października 1987 r. jest proboszczem par. Matki Bożej Częstochowskiej w Zielonej Górze. 8 kwietnia 1993 otrzymał tytuł kanonika honorowego, a 13 maja 2015 r. godność prałata⁵⁴³.

Ks. Zygmunt Malicki urodził się 24 lutego 1932 r. w Kaliszu⁵⁴⁴. Święcenia kapłańskie przyjął w 1957 r. w Gorzowie Wlkp.⁵⁴⁵. Jako wikariusz posługiwał w latach:

- 1957-1958 r. w Lipianach,
- 1958-1960 r. w Szcząncu,
- 1961-1962 r. w Ośnie Lubuskim.

Jako proboszcz:

- 1961-1968 r. w Sulechowo Małym (powiat Sławno),
- 1968-1972 r. Śmieszewie,
- 1972-1977 r. w Laskach Lubuskich,
- 1977-1987 r. w Deszcznie,
- 1987-2007 r. w Trzebielu⁵⁴⁶.

W 1977 r. obronił pracę magisterską na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. 1 sierpnia 2008 r. przeszedł na emeryturę i rezyduje w Domu Księży Emerytów w Zielonej Górze⁵⁴⁷.

Ks. Andrzej Szkwarek urodził się 21 marca 1959 r. 26 maja 1985 r. przyjął święcenia kapłańskie w Gorzowie Wlkp.⁵⁴⁸.

Jako wikariusz posługiwał:

- 1985-1988 – parafia pw. św. Jana Chrzciciela w Międzyrzeczu,
- 1991-1995 – parafia NMP Królowej Polski w Gorzowie Wlkp.,
- 1995-1998 – parafia pw. MB Nieustającej Pomocy w Witnicy,
- 1998-2001 – parafia pw. Narodzenia NMP w Lipkach Wielkich,
- 2001-2002 – parafia pw. św. Michała Arch. w Łagoszowie Wielkim.

Od 1988 do 1991 r. odbywał studia licencjackie na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim z zakresu teologii duchowości. W 2002 został mianowany proboszczem

---

⁵⁴² Tamże, *Dekret zwalniający z funkcji wikariusza współpracownika w parafii w Żarkach Wielkich*, z dnia 13 listopad 1978 r.

⁵⁴³ Tamże, *Kronika parafialna*, t. 1, b.n.s.

⁵⁴⁴ *IDZG 2014*, s. 217.

⁵⁴⁵ Tamże, s. 225.

⁵⁴⁶ PO 7-8/2007, s. 83.

⁵⁴⁷ *IDZG 2014*, s. 199.

⁵⁴⁸ Tamże, s. 219, 228.

parafii pw. św. Antoniego w Strzegowie⁵⁴⁹. W 2007 r. został przeniesiony do Trzebiela. Natomiast 1 sierpnia 2015 r. rozpoczął posługę w parafii pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Sulechowie⁵⁵⁰. 2 kwietnia 2015 r. został mianowany kanonikiem RM⁵⁵¹.

Ks. Krzysztof Foryś urodził się 13 lipca 1966 r. Święcenia kapłańskie przyjął w 1996 r. w gorzowskiej katedrze. Od 1996 do 1999 r. pracował w Kostrzynie w parafii pw. NMP Matki Kościoła, w latach 1999-2002 w Głogowie w parafii pw. Miłosierdzia Bożego, a od 2002 r. do 2006 r. w Zielonej Górze w parafii pw. św. Józefa. W 2006 r. został ustanowiony proboszczem w parafii św. Apostołów Piotra i Pawła w Bytnicy. W 2009 r. został przeniesiony do nowo utworzonej parafii pw. św. Stanisława Kostki w Zielonej Górze. Od 2015 r. pełni obowiązki proboszcza w parafii pw. Matki Bożej Królowej Polski w Trzebielu⁵⁵².

W parafii w Tuplicach posługę proboszczowską pełnili: ks. Paweł Elsner, ks. Alfons Grzesiak, ks. Józef Dratwa i obecnie ks. Jerzy Loch.

Ks. Paweł Elsner urodził się 4 lipca 1903 r. w Mikulczycach, k. Zabrze. Święcenia kapłańskie przyjął w zakonie franciszkanów 15 kwietnia 1928 r. w Fuldzie. Od 1929 do 1930 r. posługiwał jako wikariusz w parafii zakonnej w Panewnikach. Następnie w 1930 r. został gwardianem w klasztorze w Kobylinie. Podczas II wojny światowej od 1939 do 1945 r. posługiwał jako wikariusz w Olesznie. W 1945 r. został przyjęty do Administracji Wrocławskiej i w latach 1945 - 1947 r. pełnił funkcję proboszcza w Szewcach. W 1947 r. został mianowany administratorem parafii pw. Chrystusa Króla w Tuplicach. W 1961 r. zwrócił się z pisemną prośbą do Kurii Wrocławskiej o ekskardynację. W odpowiedzi został poinformowany, że powinien zwrócić się z prośbą do Prymasa Polski za pośrednictwem władz zakonu, do którego należy. Aż do śmierci sprawa ekskardynacji nie została prawnie rozwiązana. Zmarł w 1971 r. w Tuplicach⁵⁵³.

Ks. Alfons Grzesiak urodził się 2 listopada 1931 r. w Siemianicach. W 1958 r. przyjął święcenia kapłańskie we Wrocławiu. Pierwszą placówką od 1958-1959 r. była parafia św. Rodziny z Nazaretu we Wrocławiu. Jako proboszcz posługiwał od 1971 r. do 7 lipca 1975 r. w Tuplicach⁵⁵⁴. Zmiana parafii wynikała ze zbyt dużego zaangażowania

---

⁵⁴⁹ Dane uzyskane w rozmowie z ks. Andrzejem Szkwarkiem.

⁵⁵⁰ *IDZG 2014*, s. 190.

⁵⁵¹ Tamże, s. 246.

⁵⁵² *APTz, Kronika parafialna*, t. 1., b.n.s.

⁵⁵³ *AAW, Teczka osobowa – ks. Paweł Elsner 1903-1971*, b. sg.; oraz: W. Kucharski, G. Straucholda, *Wokół Orędzia: kardynał Bolesław Kominek - prekursor pojednania polsko-niemieckiego*, Wrocław 2009, s. 325.

⁵⁵⁴ *APT, Kronika parafialna*, t.1, s. 4.

we współpracę z partią komunistyczną, którą kontynuował w następnej placówce⁵⁵⁵. W 1975 r. został przeniesiony na parafię do Lubięcina, gdzie pracował do 1978 r. – kiedy to przeszedł na emeryturę. Zamieszkał w domu prywatnym, który zbudował w Jodłowej, niedaleko Lubięcina⁵⁵⁶. Ks. Alfons Grzesiak był postacią kontrowersyjną, ponieważ popadał konflikty z przełożonymi i wiernymi⁵⁵⁷. Zmarł w 10 marca 2004 r. w Nowej Soli. Pochowano go przy kaplicy w Jodłowej⁵⁵⁸.

Ks. Józef Dratwa urodził się 22 lutego 1936 r.⁵⁵⁹ w Dobrzaniu Wielkim k. Opola. 23 czerwca 1963 r. otrzymał święcenia kapłańskie w swojej rodzinnej parafii⁵⁶⁰. Po święceniach został wikariuszem samodzielnym na prawach proboszcza w Wicinie, formalnie należącym do parafii w Jasieniu⁵⁶¹. W latach 1975-1987 był proboszczem w Tuplicach, a od 1987 do 2011 r. w Żaganiu, w parafii Nawiedzenia NMP. 8 kwietnia 1993 r. ustanowiony kanonikiem gremialnym Zielonogórskiej Kapituły Kolegiackiej⁵⁶². Od 2011 r. na emeryturze w Bad Muskau.

Obecnie proboszczem parafii jest ks. Jerzy Loch, który urodził się w 12 lutego 1947 r. w Zielonej Górze⁵⁶³. Po zakończeniu Wyższego Seminarium Duchownego w Paradyżu, 15 czerwca 1975 r. przyjął święcenia kapłańskie w gorzowskiej katedrze⁵⁶⁴. Po święceniach jako wikariusz pracował :

- 1975-1978 r. w parafii pw. Niepokalanego Poczęcia NMP w Gorzowie Wlkp.,
- 1978-1980 r. w parafii Nawiedzenia NMP w Żaganiu,
- 1981-1982 r. w Dobiegniewie.

Posługę proboszczowską rozpoczął w 1982 r. w Toporowie, a od 29 września 1987 r. jest proboszczem parafii pw. Chrystusa Króla w Tuplicach⁵⁶⁵. 11 stycznia 2004 r.

---

⁵⁵⁵ Był przewodniczącym koła wojewódzkiego Zrzeszenia Katolików Caritas w Zielonej Górze. Bp W. Pluta w 1978 r. skierował do ks. Grzesiaka list z nakazem wypisania się z organizacji, na co ks. Alfons Grzesiak listownie odpowiedział, że: *nie mogę wystąpić z organizacji Zrzeszenia Katolików Caritas*, por.: P. Socha, *Biografie i wspomnienia o kapłanach diecezji zielonogórsko-gorzowskiej zmarłych w latach 1992-2004*, t. II, Zielona Góra 2017, s. 364.

⁵⁵⁶ P. Mydlowski, *Historia parafii pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Lubięcinie w latach 1948 – 2008*, Szczecin 2009, s. 44, 51.

⁵⁵⁷ P. Socha, *Biografie i wspomnienia o kapłanach...*, s. 365.

⁵⁵⁸ PO 3/2004, s. 30.

⁵⁵⁹ IDZG 2014, s. 217.

⁵⁶⁰ Tamże, s. 226.

⁵⁶¹ W. Lesner, *Gość Zielonogórsko-Gorzowski* nr 44/2010, s. 8.

⁵⁶² IDZG 2014, s. 244.

⁵⁶³ Tamże, s. 218.

⁵⁶⁴ Tamże, s. 226.

⁵⁶⁵ Tamże, s. 191.

został odznaczony godnością kanonika RM⁵⁶⁶, natomiast 4 kwietnia 2012 r. został dekanalnym ojcem duchownym⁵⁶⁷.

Do duszpasterzy parafii Żarki Wielkie należeli: ks. Czesław Kołodziejczyk, ks. Wincenty Szałęga, ks. Zbigniew Bąkowski, ks. Kazimierz Wis, ks. Stefan Mormol, ks. Andrzej Kubiszyn, ks. Stanisław Wojnar, ks. Jerzy Oszkiel, ks. Mirosław Bachman i obecnie ks. Zdzisław Skorek.

Ks. Wincenty Szałęga urodził się 17 lutego 1930 r. w Maliczkowicach. Po ukończeniu III LO we Wrocławiu, w latach 1950 - 1955 studiował w Wyższym Seminarium Duchownym we Wrocławiu. Święcenia Kapłańskie przyjął w czerwcu 1955 r. Posługę kapłańską sprawował kolejno w: Zgorzelcu, Ocicy koło Bolesławca, Żarkach Wielkich, Minkowicach Oławskich, Roztoce (1966 - 1980). Od 1 sierpnia 1980 do 25 czerwca 1995 r. był proboszczem parafii św. Marcina w Jaworze, a następnie – jako emeryt – rezydentem. Od 17 stycznia 1969 r. pełnił funkcję dziekana dekanatu jaworskiego. Zmarł 23 lutego 2010 r.⁵⁶⁸.

Ks. Zbigniew Bąkowski urodził się 26 stycznia 1932 r. w Gościeradzu k. Bydgoszczy. W 1951 r. uzyskał maturę w Collegium Marianum w Pelplinie. 23 czerwca 1957 r. przyjął święcenia kapłańskie we Wrocławiu. Jako wikariusz posługiwał w latach:

- 1957–1960 r. w parafii pw. św. Jakuba i Krzysztofa we Wrocławiu,
- 1960–1963 r. w parafii Podwyższenia św. Krzyża w Brzegu,
- 1963–1964 r. w parafii Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Lewinie Brzeskim.

W latach 1964 - 1968 pełnił funkcję administratora w parafii Żarki Wielkie. Od 1968 - 1971 r. był rektorem kościoła w parafii św. Mikołaja w Brzegu, a od 1971 do 1992 r. proboszczem tej parafii. W 1992 r. został przeniesiony na probostwo w parafii Miłosierdzia Bożego w Brzegu. W 2001 r. przeszedł na emeryturę.

Ks. Kazimierz Wis urodził się 22 maja 1935 r. w Brzesku. W 1958 r. otrzymał święcenia kapłańskie w katedrze wrocławskiej. Jako wikariusz posługiwał w latach 1958 - 1960 w Miliczu w parafii św. Anny, 1961-1962 w Łuszczycy, 1963-1964 w Lubawce, w 1964 r. w Różance. Od 1968 do 1970 r. pełnił funkcję administratora parafii w Żarkach Wielkich. Po krótkim pobycie w 1970 r. jako wikariusz substytut w Paszowicach, został w tym samym roku mianowany administratorem parafii w Czepielowicach, gdzie

---

⁵⁶⁶ Tamże, s. 245.

⁵⁶⁷ Tamże, s. 75.

⁵⁶⁸ APŻ, *Kronika parafialna*, t. 1, b.n.s.

posługiwał do 1992 r. W 1991 r. otrzymał godność kanonika EC. Zmarł 3 sierpnia 1992 r.⁵⁶⁹.

Ks. Andrzej Kubiszyn urodził się w 1929 r. w Isypowcach k. Tarnopola. W 1952 r. zdał egzamin maturalny w Niższym Seminarium Duchownym we Wrocławiu. W latach 1952-1957 studiował w Wyższym Seminarium Duchownym we Wrocławiu. 23 czerwca 1957 r. otrzymał święcenia kapłańskie. Jako wikariusz posługiwał w następujących parafiach:

- w 1957 w Zgorzelcu,
- w 1958 r. w Polanicy - Zdrój,
- w 1959 r. w Gaworzycach,
- w 1960 r. w Żarach,
- w 1961 r. w Jaworze,
- w 1962 r. w Złotym Stoku,
- w 1963 r. w Lewinie Brzeskim,
- w 1964 r. w Nowogardzie,
- 1965 - 1967 r. w Gryfowie Śląskim,
- w 1967 r. w Kątach Wrocławskich.

W 1969 r. został mianowany administratorem parafii Piotrowice i Chmieień, natomiast rok później – w 1970 r. wikariuszem substytutem w Żarkach Wielkich. W 1974 r. dokonał ekskardynacji z diecezji gorzowskiej do wrocławskiej. W 1974 r. został mianowany wikariuszem w parafii Brozec, w tym samym roku Kuria Wrocławska mianowała go administratorem tej parafii. W 1988 r. został mianowany kanonikiem RM, a w 1989 r. wicedziekanem dekanatu Wiązy. W 1990 r. mianowany proboszczem parafii św. Szczepana w Szczepanowie. W 2003 r. otrzymał godność kanonika honorowego, natomiast w 2005 r. przeszedł na emeryturę. Zmarł w 2012 r., a jego ciało spoczęło na cmentarzu w Brozcu⁵⁷⁰.

Ks. Jerzy Oszekiel urodził się 16 stycznia 1939 r. w Stołpcach, został wywieziony z rodziną na Syberię. Wyświęcony 21 czerwca 1964 r. w Pile. Od 13 listopada 1979 r. w parafii pw. Matki Bożej Różańcowej w Żarkach Wielkich rozpoczął pracę jako samodzielny wikariusz, a od 30 czerwca 1981 r. pracował jako proboszcz. Jego posługa kapłańska w parafii trwała do 18 grudnia 2007 r., wtedy ks. Jerzy odszedł do Domu Księży Emerytów w Zielonej Górze. Dzięki jego staraniom w 1987 r. wybudowano ołtarz główny

---

⁵⁶⁹ AAW, *Teczka osobowa – ks. Kazimierz Wis 1935-1992*, b. sg.

⁵⁷⁰ AAW, *Teczka osobowa - ks. Andrzej Kubiszyn*, b. sg.

z płytek marmurowych - obramowanie obrazu Matki Bożej Różańcowej. Natomiast w 1997 r. z inicjatywy ks. Oszkiela podjęto kolejne prace remontowe w kościele. Odnowiono wnętrze kościoła i odmalowano ambonę oraz dokonano renowacji stacji drogi krzyżowej. 15 sierpnia 1995 r. ks. Jerzy Oszkiel otrzymał godność kanonika. Zmarł 16 lutego 2008 r. w Zielonej Górze. Pogrzeb odbył się 21 lutego 2008 r. w rodzinnej miejscowości – Drawnie k. Choszczna⁵⁷¹.

Ks. Mirosław Bachman urodził się w 11 stycznia 1964 r. w Zielonej Górze. 2 czerwca 1990 r. otrzymał święcenia kapłańskie. Jako wikariusz posługiwał w następujących parafiach:

- 1990-1991 w Pszczewie,
- 1991-1996 r. w Gorzowie Wlkp. w parafii pw. NSPJ,
- 1996-1998 r. w parafii pw. NSPJ w Żarach,
- 1998-1999 r. w parafii pw. św. Katarzyny w Bledzewie,
- 1999-2001 r. w parafii pw. Jana Chrzciciela w Grodowcu,
- 2001-2004 r. w parafii pw. NSPJ w Lubsku,
- 2004-2008 r. w parafii MB Rokitniańskiej w Kostrzynie nad Odrą.

Dekretem biskupa 7 marca 2008 r. został mianowany proboszczem parafii pw. Matki Bożej Różańcowej w Żarkach Wielkich. Zmarł 3 maja 2012 r.⁵⁷².

Obecnym proboszczem parafii jest Ks. Zdzisław Skorek, który urodził się 25 marca 1953 r. w Żarach. Po ukończeniu Liceum Ogólnokształcącego w Żarach w 1972 r. wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Paradyżu, które zakończył w 1978 r. przyjmując święcenia kapłańskie w gorzowskiej katedrze.

Jako wikariusz pracował w parafiach:

- w Starym Kurowie w latach 1978-79,
- 1979-1981 r. w Krośnie Odrzańskim,
- 1981-1984 r. w Torzymiu,
- 1984-85 r. w Kostrzynie.

Jako proboszcz od 1985 r. posługiwał w parafii Łysiny, następnie w Starosiedlu, a od 2012 r. w Żarkach Wielkich⁵⁷³.

---

⁵⁷¹ APŻ, *Kronika parafialna*, t. 1, b.n.s.

⁵⁷² Tamże.

⁵⁷³ Informacje uzyskane podczas rozmowy z ks. Zdzisławem Skorkiem w dniu 12.11.2016.

3.1.3 Wikariusze

Na podstawie Kodeksu Prawa Kanonicznego biskup diecezjalny może przydzielić proboszczowi parafii w posłudze duszpasterskiej i sakramentalnej jednego, bądź kilku wikariuszy⁵⁷⁴. Mając na uwadze rozległe – często słabo zaludnione – terytorium i kościoły, bądź kaplice filialne oraz katechizację, wikarych otrzymali proboszczowie parafii: w Gozdnicy w 1957 r. i w Żarkach Wielkich. Mimo dużego zapotrzebowania na pomoc duszpasterską w Tuplicach, która po wojnie była najbardziej rozległą i liczebną, parafia wikariusza otrzymała dopiero w 2000 r. Wcześniej do pomocy przydzielano dwóch rezydentów: w latach 1971-1977 ks. Pawła Chrostowskiego i ks. Piotra Doellerta, który posługiwał od 1985 do 1986 r.⁵⁷⁵. Ks. Marian Fedorko, który w latach 1961-1967 był oficjalnie przypisany do parafii jako wikariusz w Tuplicach i w niej rezydował (od 1963 r. w Trzebielu), zajmował się jedynie kaplicą w Trzebielu i tam prowadził duszpasterstwo⁵⁷⁶. W poniższej tabeli uwzględniono również dwóch księży, którzy posługiwali w parafii w Tuplicach jako rezydenci.

Tabela nr 30 Wykaz wikariuszy pracujących w rejonie łęknickim⁵⁷⁷

Lp.	Parafia	Imię i nazwisko	Okres duszpasterzowania
1	Gozdnica	ks. Leon Senska CM	1953
		ks. Stanisław Jaszyna CM	1957
		ks. Ignacy Litewka CM	1959
		ks. Alfons Majer CM	1960-1966
		ks. Piotr Wloczyk CM	1965-1966
		ks. Lucjan Kozdra CM	1966-1968
		ks. Roman Barabasz CM	1968-1971
		ks. Waław Piszczek CM	1971-1972
		ks. Wojciech Niezabitkowski CM	1972-1973
		ks. Marian Kmiecikowski CM	1973-1978
		ks. Andrzej Drukiem CM	1978-1983

⁵⁷⁴ KPK 545 § 1, 2.

⁵⁷⁵ APT, *Kronika parafialna*, t. 1., s. 3-7.

⁵⁷⁶ Tamże, s. 8-9.

⁵⁷⁷ PO nry: 7-8/2005, s. 63; 7-8/2008, s. 56; 7-8/2009, s. 73; 8/2012, s. 72; 8/2015, s. 64; ADZG, *Teczka parafii Gozdnica*, sg. 502, *Teczka parafii Grotów*, sg. 509, *Teczka parafii Łęknica*, sg. 556, *Teczka parafii Niwica*, sg. 569, *Teczka parafii Przewóz*, sg. 581, *Teczka parafii Tuplice*, sg. 619.

		ks. Zbigniew Knop CM ks. Andrzej Ziółkowski CM ks. Roman Trzonek CM ks. Paweł Śliwiński CM ks. Edward Staszczyszyn CM ks. Wacław Umiński CM ks. Mariusz Czajkowski CM ks. Krzysztof Bartoszek CM ks. Jarosław Biedroń CM ks. Jerzy Basaj CM ks. Jerzy Grzyb CM ks. Jan Kubica CM ks. Marek Chociej CM ks. Artur Kidoń CM	1983-1984 1984-1985 1985-1987 1987-1991 1990-1993 1993-1995 1995-1996 1996-1998 1998-1999 1999-2002 2002-2003 2003-2004 2004-2008 od 2008
2	Łęknica	ks. Dariusz Siuda ks. Stanisław Jażdżewski ks. Adam Firak ks. Dominik Kozak ks. Piotr Juckiewicz ks. Jakub Włodarczak	2000-2003 2003-2004 2004-2008 2008-2012 2012-2015 od 2015
3	Tuplice	ks. Marian Fedorko ⁵⁷⁸ ks. Paweł Chrystowski ⁵⁷⁹ ks. Piotr Doellert ⁵⁸⁰ ks. Ireneusz Mastej ks. Michał Zyga ⁵⁸¹ ks. Maciej Maniarski ks. Aleksander Ryl ks. Kamil Wiącek	1961- 1963 (1967) 1971-1977 1985-1986 2000-2005 2005-2009 2009-2012 2012-2015 od 2015
4	Żarki Wielkie	ks. Stanisław Socha ks. Rudolf Zubik	1961-1964 1964-1967

⁵⁷⁸ W latach 1961-1967 rezydował w Tuplicach. Pracę duszpasterską do 1963 r. prowadził w Tuplicach, od 1963 r. obsługiwał kaplicę przycementarną w Trzebielu, prowadził tam duszpasterstwo i katechizację.

⁵⁷⁹ Rezydent, obsługiwał kościół w Nowej Roli.

⁵⁸⁰ Rezydent.

⁵⁸¹ Odszedł z kapłaństwa.

	ks. Zbigniew Domagała	1967-1971
	ks. Stefan Mormol	1971-1972
	ks. Roman Kopiec	1972
	ks. Jan Słomka	1972
	ks. Józef Kruk ⁵⁸²	1972-1974
	ks. Jerzy Oszkiel	1979-1981

Najdłużej pracującymi wikariuszami w rejonie kościelnym byli: ks. Alfons Majer CM, ks. Artur Kidoń CM⁵⁸³, ks. Józef Kruk⁵⁸⁴, ks. Marian Fedorko⁵⁸⁵ i ks. Ireneusz Mastej.

Do posługujących rok lub kilka miesięcy należeli: ks. Jarosław Biedroń CM, ks. Mariusz Czajkowski CM, ks. Jerzy Grzyb CM, ks. Stanisław Jaszyna CM, ks. Stanisław Jażdżewski, ks. Zbigniew Knop CM, ks. Jan Kubica CM, ks. Ignacy Litewka CM, ks. Wojciech Niezabitkowski CM, ks. Wacław Piszczek CM, ks. Piotr Włoczyk CM i ks. Andrzej Ziółkowski CM.

Roczna posługa wikariacka była spowodowana decyzją władz kościelnych, ich przyczyny nie zostały odnotowane w żadnych dostępnych materiałach źródłowych.

3.1.4 Liczba księży pracujących w rejonie

W okresie powojennym, podczas tworzenia się struktur państwowych i kościelnych, praca duszpasterska była bardzo wymagająca. Na terenie rejonu w 1947 r. posługiwało dwóch księży, którzy obsługiwali ok. 10 tys. wiernych. Ciężko sprecyzować dokładną liczbę mieszkańców, ponieważ nie zachowały się wszystkie dane, wiele dokumentów zaginęło lub nikt nie zajmował się danymi statystycznymi, gdyż warunki bytowe często na to nie pozwalały.

Wraz z tworzeniem się nowych placówek duszpasterskich i przybyciem kolejnych księży, liczba wiernych obsługiwana przez jednego kapłana stosunkowo spadła, co pokazuje rok 1959, gdzie 8 kapłanów posługiwało wśród ok. 14 tys. wiernych.

Szczegółowe zestawienie ukazuje poniższa tabela, która przedstawia liczbę kapłanów pracujących w duszpasterstwie między 1945 a 2015 r.

⁵⁸² APL, *Kronika parafii*, s. 56, 64.

⁵⁸³ *Pracuje do dziś*, od 2008 r.

⁵⁸⁴ Jako wikariusz w Żarkach Wielkich, przed powstaniem parafii w Łęknicy.

⁵⁸⁵ Posługiwał duszpastersko w Trzebielu.

Tabela nr 31 Liczba księży pracująca w duszpasterstwie rejonu w latach 1945-2015⁵⁸⁶

Rok	Liczba wiernych	Liczba parafii	Liczba księży	Ilość wiernych obsługiwana przez jednego kapłana
1947	ok. 10 000	2	2	ok. 5 000
1952	11 286	3	3	3 762
1959	13 776	6	8	1 722
1971	16 155	6	9	1 795
1989	19 537	8	9	2 171
1995	19 176	8	9	2 130
2015	18 513	8	11	1 683

Mimo powstania nowych parafii i napływu duchownych, uwzględniając proces zasiedlania rejonu, daje się zauważyć brak kapłanów. Sytuacja poprawia się w 1959 r., ale biorąc pod uwagę statystykę krajową, była daleka od zadawalającej.

Nowo przybyli księża zastali świątynie poewangelickie często zniszczone, bez wyposażenia liturgicznego, niezbędnego do prowadzenia katechezy. Warunki bytowe były trudne, brakowało infrastruktury i komunikacji. Również liczba kościołów, które należało obsłużyć duszpastersko przez księży nie odbiegała od średniej istniejącej w kościele wrocławskim, ilustruje to poniższe zestawienie.

Tabela 32 Ilość kościołów w rejonie obsługiwana przez kapłanów

Rok	Ilość kościołów	Liczba księży
1946	13	2
1953	12	5
1958	13	5
1976	14	10
1981	15	9
2015	18	11

W 1945 r. na terenie rejonu było tylko dwóch kapłanów. Obsługiwali kościoły: w Gozdniczy, Lipie, Grotowie, Bogumiłowie, Strzeszowicach, Niwicy, Przewozie,

⁵⁸⁶ SAW 1952, s. SAW 1959, s.422, 425, 431, 433, 434,435; SAW 1971, s. 452, 455, 459, 462, 463, 464; SDZG 1995, s. 390, 393, 396, 398, 401, 403, 406, 409; IDZG 2015, s. 137, 140, 158, 163, 170, 191, 192, 208.

Sobolicach, Tuplicach, Dębince, Nowej Roli, Żarkach Wielkich i Zasiokach. W 1953 r. dwanaście świątyń było obsługiwanych przez pięciu kapłanów z Gozdnicy, Niwicy, Przewozu i Tuplic. W 1958 r. kiedy erygowano parafię w Grotowie, a rok wcześniej w Żarkach Wielkich, w trzynastu świątyniach posługiwało pięciu kapłanów⁵⁸⁷. W 1976 r. powstała kolejna wspólnota parafialna w Trzebielu, dodatkowo pomocą duszpastersko wspomagali proboszczów wikariusz z Gozdnicy i rezydent z Nowej Roli, czternaście kościołów obsługiwało dziesięciu księży. W 1981 r., kiedy erygowano parafię w Łęknicy, najpóźniej powstałą wspólnotę opisywanego rejonu, w piętnastu świątyniach pracowało dziewięciu duchownych. W 2015 r. osiemnaście kościołów i kaplic duszpastersko obsługiwało jedenastu kapłanów⁵⁸⁸.

Zmarli kapłani

Poniższa tabela podaje zmarłych księży posługujących w parafiach rejonu łęknickiego.

Tabela nr 33 Zmarli kapłani⁵⁸⁹

Imię, nazwisko	Miejsce pracy i zajmowane stanowisko w rejonie kościelnym	Rok śmierci
ks. Henryk Kądziała	Niwica, proboszcz	1968
ks. Paweł Elsner	Tuplice, proboszcz	1971
ks. Dionizy Miazga	Niwica, proboszcz	1983
ks. Kazimierz Wis	Żarki Wielkie, proboszcz	1992
ks. Jan Klaczak	Niwica, proboszcz	1998
ks. Tadesz Kleszcz	Grotów, proboszcz	2003
ks. Alfons Grzesiak	Tuplice, proboszcz	2004
ks. Jerzy Oszkiel	Żarki Wielkie, proboszcz	2008
ks. Wincenty Szałęga	Żarki Wielkie, proboszcz	2010
ks. Józef Kruk	Łęknica, proboszcz	2012
ks. Andrzej Kubiszyn	Żarki Wielkie, proboszcz	2012

⁵⁸⁷ W 1958 r. wikariat w Gozdnicy nie był obstawiony.

⁵⁸⁸ Następuje rozwój sieci kościołów i Kaplic filialnych, powstają świątynie w Chełmicy, Straszowie i Nowych Czaplach.

⁵⁸⁹ *IDZG 2014*, s. 261, 262; *PO 6-7/2015*, s. 58.

ks. Mirosław Bachman	Żarki Wielkie, proboszcz	2012
ks. Władysław Kleszcz	Grotów, proboszcz	2014
ks. Stanisław Budny	Trzebiel, wikariusz substytut	2015

Na terenie opisywanego rejonu kościelnego pochowano trzech kapłanów. W 1971 r. po śmierci wieloletniego proboszcza parafii Tuplice - ks. Pawła Elsnera, pochowano przy kościele parafialnym. Ks. Alfons Grzesiak przeniósł grób ks. Elsnera na cmentarz komunalny w Tuplicach⁵⁹⁰. Ks. Dionizego Miazgę, zmarłego w 1983 r., pochowano na cmentarzu komunalnym w Niwicy, natomiast ks. prał. Józefa Kruka pochowano przy kościele św. Barbary w Lęknicy.

3.2. Wykształcenie duchowieństwa

Duchowieństwo posługujące w parafiach rejonu zakończyło studia filozoficzno-teologiczne w Wyższych Seminariach Duchownych diecezjalnych, bądź zakonnych. Pierwsi przybyli kapłani byli absolwentami seminariów zakonnych. Ks. Aleksander Zona CM ukończył formację w Seminarium Duchownym Księży Misjonarzy św. Wincentego à Paulo w Krakowie, natomiast drugi przybyły kapłan – ks. Paweł Elsner ukończył formację w zakonie franciszkanów w Polsce oraz w Fuldzie w Niemczech, gdzie przyjął sakrament święceń. W parafiach zakonnych w Gozdnicy i Przewozie kapłani są absolwentami Seminarium Duchownego zgromadzenia Misjonarzy w Krakowie, natomiast w pozostałych parafiach kapłani ustanowieni do 1972 r. byli absolwentami Seminarium Duchownego we Wrocławiu.

Od ustanowienia diecezji gorzowskiej w 1972 r. większość kapłanów jest absolwentami Seminarium Duchownego w Paradyżu.

Poniższa tabela ukazuje duchownych posługujących w rejonu, którzy uzyskali stopnie naukowe na wyższych uczelniach.

⁵⁹⁰ APT, *Kronika parafii*, t. 1, s. 8-9.

Tabela nr 34 Wykaz duchownych pracujących w rejonie posiadających stopnie naukowe⁵⁹¹

Imię, nazwisko	Stopień naukowy
ks. Mirosław Bachman	mgr teologii
ks. Mieczysław Dereń	mgr teologii
ks. Józef Dratwa	mgr teologii
ks. Adam Firak	mgr teologii
ks. Krzysztof Foryś	mgr teologii
ks. Piotr Juckiewicz	mgr teologii
ks. Artur Kidoń	mgr teologii
ks. Dominik Kozak	mgr teologii
ks. Zygmunt Malicki	mgr teologii
ks. Maciej Maniarski	mgr teologii
ks. Ireneusz Mastej	mgr teologii
ks. Jerzy Oszekiel	mgr teologii
ks. Józef Popiel	mgr teologii
ks. Jan Romaniuk	dr prawa kan.
ks. Aleksander Ryl	mgr teologii
ks. Andrzej Szkwarek	mgr lic. teologii
ks. Paweł Śliwiński	mgr teologii
ks. Aleksander Walkowiak	dr teologii
ks. Kamil Wiącek	mgr lic. teologii
ks. Jakub Włodarczak	mgr teologii
ks. Michał Zyga	mgr teologii

Spośród księży posługujących w rejonie łęknickim jeden uzyskał tytuł doktora prawa kan., dwóch tytuł licencjata teologii, natomiast osiemnastu magistra teologii. Pozostali kapłani nie posiadają żadnych tytułów naukowych.

⁵⁹¹ Dane pochodzą z dekretów nominacyjnych, ze Schematyzmu Diecezji oraz Informatora diecezjalnego.

3.3. Zakony

Na terenie rejonu od 1945 r. posługują księża ze Zgromadzenia Księży Misjonarzy św. Wincentego a Paulo. Posługę duszpasterską pełnią w dwóch parafiach, w Gozdnicy i Przewozie.

Zgromadzenie Misji zostało założone w 1625 r., w celu ewangelizacji ubogich i formacji kleru. Do Polski misjonarze zostali sprowadzeni z Francji przez królową Ludwikę Marię Gonzagę w listopadzie 1651 r. Obecnie celem Zgromadzenia Misji jest naśladowanie Chrystusa głoszącego Ewangelię ubogim. Cel ten urzeczywistnia się, gdy członkowie i wspólnoty dokładają wszelkich sił, aby przyoblec się w ducha samego Chrystusa, celem zdobycia doskonałości odpowiadającej naszemu powołaniu, oddają się głoszeniu Ewangelii ubogim i potrzebującym, wspomagają duchownych i świeckich w zdobywaniu właściwej im formacji i prowadzą ich do pełniejszego uczestnictwa w głoszeniu Ewangelii⁵⁹².

Zgromadzenie Misji jest Stowarzyszeniem Życia Apostolskiego złożonych z księży i braci, w którym składa się śluby ubóstwa, posłuszeństwa i czystości. Duchowni, którzy należą do Polskiej Prowincji, posługują w kraju i za granicą w kilkudziesięciu parafiach, biorą udział w formacji duchowieństwa diecezjalnego i zakonnego, prowadzą Instytut Teologiczny Księży Misjonarzy w Krakowie, mają udział w duszpasterstwie polonijnym i misyjnym oraz rozwijają działalność charytatywną, zarówno przez posługę kapelanów szpitalnych i więziennych.

Parafie misjonarskie cechują się licznymi grupami duszpasterskimi i modlitewnymi, skupiającymi wielu ludzi świeckich. Zgromadzenie szeroko włączyło się w działalność misyjną w Afryce, Ameryce Płd. oraz Azji. Formacją kapłanów misjonarze zajmują się pracując w diecezjalnych seminariach duchownych i we własnym seminarium zgromadzenia, które otwarte jest dla kleryków z innych wspólnot zakonnych; pełnią również posługę kapelanów w zgromadzeniach żeńskich. Dla potrzebującej młodzieży i dzieci organizują świetlice środowiskowe, prowadzą ośrodki edukacyjne i szkoły. Ponadto, posługa ewangelizacyjna Zgromadzenia obejmuje działalność wydawniczą książek i czasopism religijnych⁵⁹³.

---

⁵⁹² S. Rospond, *Misjonarze św. Wincentego a Paulo w Polsce (1651-2001)*, *Dzieje*, t. 1, Kraków 2001, s. 48-49.

⁵⁹³ E. Kowalczykova, *Kościół św. Krzyża*, Warszawa 1975, s. 14; W. Zaleski, *Święci na każdy dzień*, Warszawa 2008, s. 849-854; A. Zakręta, *Polscy misjonarze św. Wincentego a Paulo w kraju i zagranicą*, Kraków 2012, s. 10-12.

3.5 Duchowni – tajni informatorzy

Podczas powstawania pracy naukowej dokonano kwerendy w Instytucie Pamięci Narodowej w celu poszukiwania dokumentów dotyczących duchownych, którzy posługiwali na opisywanym terenie.

Na podstawie zgromadzonych informacji źródłowych ustalono, że dwóch duchownych było tajnymi współpracownikami Służby Bezpieczeństwa: ks. Kazimierz Wis i ks. Zygmunt Malicki. Ks. Wis współpracę ze Służbami podpisał podczas posługi w parafii w Czepielowicach⁵⁹⁴. Kontynuował ją jako administrator parafii w Żakach Wielkich, gdzie – jak podają dokumenty – wielokrotnie spotykał się z agentami, aby na terenie neutralnym przekazywać im informacje⁵⁹⁵. W teczce osobowej ks. Kazimierza Wisa widnieje jego podpisane zobowiązanie o współpracy z państwem oraz charakterystyka jego osoby⁵⁹⁶. Natomiast ks. Malicki widnieje na liście byłych tajnych współpracowników, którzy zostali ujęci w zestawieniu, tzw. *Protokole brakowania byłych TW z lat 1946-1971*. W zachowanych materiałach ks. Zygmunt Malicki jest ujęty jako współpracownik, którego dokumenty zostały zniszczone⁵⁹⁷.

W archiwum IPN w Poznaniu znajdują się równieżteczki księży: Tadeusza Kleszcza⁵⁹⁸, Józefa Dratwy⁵⁹⁹, Mieczysława Derenia⁶⁰⁰, Jerzego Locha⁶⁰¹ i Tadeusza Zgórskiego⁶⁰², są to akta paszportowe, w których znajdują się prośby do władz państwowych o wyjazdy za granicę w celach turystycznych (pielgrzymki do Włoch czy Izraela) lub odwiedzin rodziny.

W poznańskim archiwum znajduje się równieżteczka na temat wrogich wystąpień duchowieństwa katolickiego. Wśród kleru posługującego w łęknickim rejonie kościelnym, donosy były pisane na księży: Stanisława Budnego z Trzebiela⁶⁰³, Stanisława Górskiego z Gozdnicy⁶⁰⁴, Leona Chrystowskiego z Kunic Żarskich⁶⁰⁵, Henryka Kądziele z Niwicy,

---

⁵⁹⁴ IPN Wr 0064/1001/Jacket, *Teczka personalna tajnego współpracownika pseudonim „Edmund”, dot. Wis Kazimierz*, s. 4, 22.

⁵⁹⁵ Tamże, s. 2-3.

⁵⁹⁶ Tamże, s. 1.

⁵⁹⁷ IPN Po 00169/163, *Protokół brakowania nr 34 byłych TW za lata 1945-1971*, sg. GD 1972, Zygmunt Malicki. Nie podano powodów zniszczenia teczki osobowej.

⁵⁹⁸ IPN Po 825/1241, *Akta paszportowe: Kleszcz Tadeusz*.

⁵⁹⁹ IPN Po 825/4355, *Akta paszportowe: Dratwa Józef Piotr*.

⁶⁰⁰ IPN Po 825/40527, *Akta paszportowe: Dereń Mieczysław Wojciech*.

⁶⁰¹ IPN Po 825/104861, *Akta paszportowe: Loch Jerzy Bogdan*.

⁶⁰² IPN Po 825/27450, *Akta paszportowe: Zgórski Tadeusz*.

⁶⁰³ IPN Po 060/119/113, *Wrogie wystąpienia kleru rzymskokatolickiego*, s. 20-21.

⁶⁰⁴ Tamże, s. 59-60.

Dionizego Miazgę z Niwicy⁶⁰⁶, Kazimierza Wis z Łęknicy⁶⁰⁷ i Rudolfa Zubika z Żarek Wielkich⁶⁰⁸. Powyższe donosy dotyczą pochwał związanych ze zmianami politycznymi w innych krajach, braku zgody na procesję Bożego Ciała, piętnowania małżeństw bez ślubu kościelnego, „dyskryminowania” dzieci nieuczęszczających na katechezę, ukazywanie aborcji jako grzechu, świętowania dnia 3 maja, jako święta kościelnego, przeczytania listu Episkopatu Polski ws. budowania świątyń katolickich czy wreszcie określenie przez duchownego, że komunści to „szumowiny”.

W archiwum wrocławskim znalazła sięteczka ks. Pawła Elsnera, ale dokumenty tam znajdujące się były poświęcone śmierci ojca kapłana i sposobu pochówku⁶⁰⁹.

---

⁶⁰⁵ Tamże, s. 69. Ujęty z zestawieniu, ponieważ mieszkał – jako emeryt, bez przydziału – w Nowej Roli, filii parafii Tuplice.

⁶⁰⁶ Tamże, s. 146.

⁶⁰⁷ Tamże, s. 231-232. Łęknica była siedzibą parafii w Żarkach Wielkich.

⁶⁰⁸ Tamże, s. 240. Posługiwał jako wikariusz w Żarkach Wielkich.

⁶⁰⁹ IPN Wr 79/1645, *Teczka personalna: Elsner Paweł*.

Rozdział IV

Praca duszpasterska w rejonie

4.1. Sprawowanie Eucharystii

Eucharystia zajmuje centralne miejsce w życiu wspólnoty kościoła, którego sakramentalna natura zaznacza się w sprawowaniu mszy św. Rozumieli to nowoprzybyli duszpasterze na Ziemi Odzyskane. Na terenie rejonu pierwsze msze św. sprawowali ks. Aleksander Zonn CM, ks. Kazimierz Klee i ks. Paweł Elsner. Byli pionierami tworzącego się duszpasterstwa sakramentalnego i katechetycznego tych ziem. Wraz z upływem czasu zwiększyła się liczba duchownych oraz zaczęły powstawać nowe kościoły parafialne i filialne. Wykaz sprawowanych eucharystii na terenie rejonu przedstawia poniższe zestawienie.

Tabela nr 35 Kościoły i godziny odprawiania Mszy św. w 2015 r.⁶¹⁰

Lp.	Parafia	Kościół parafialny	Kościół filialne	Godzina
1	Gozdnica	pw. św. Wawrzyńca	Lipna – pw. św. Katarzyny	08:00, 11:00, 14:00, 18:00 09:30
2	Grotów	pw. Narodzenia NMP	Bogumiłów – Niepokalanego Poczęcia NMP Strzeszowice – Najświętszego Serca Pana Jezusa	12:00 10:30 08:45
3	Łęknica	pw. Barbary		08:00, 11:00,

⁶¹⁰ AP Gozdnica, Grotów, Łęknica, Niwica, Przewóz, Trzebiel, Tuplice, Żarki Wielkie, *Sprawozdania duszpasterskie*.

			Nowe Czaple – MB Bolesnej	18:00 (czas zimowy: 17:00) 09:30, 12:00
4	Niwica	pw. Trójcy Świętej	Dąbrowa Łużycka – MB Częstochowskiej	08:00, 11:30 09:30
5	Przewóz	pw. Niepokalanego Poczęcia NMP	Sobolice – NSPJ Straszów – Podwyższenia Krzyża Świętego	07:30, 10:30 12:30 09:00
6	Trzebiel	pw. Matki Bożej Królowej Polski		09:00, 11:00, 12:30
7	Tuplice	pw. Chrystusa Króla	Chełmica – Wniebowzięcia NMP Dębinka – Podwyższenia Krzyża Świętego Nowa Rola – NMP Królowej Polski	07:30, 09:30, 11:00 08:00 09:15 11:30
8	Żarki Wielkie	pw. Matki Bożej Różańcowej		09:00, 11:00

Tabela ukazuje porządek mszy św. celebrowanych na opisywanym terenie. Praktycznie większość wiernych wymienionych parafii ma możliwość uczestniczenia w eucharystii o różnych porach dnia. Duchowni obsługują duszpastersko nie tylko kościoły parafialne, ale również filialne.

Na przestrzeni lat sprawowanie eucharystii nie było tak regularne i ogólnodostępne jak dzisiaj. W latach powojennych ks. Zonn i ks. Elsner posługę sakramentalną sprawowali w większości dostępnych świątyń rejonu. Ukazuje to tabela.

Tabela nr 36 Sprawowanie eucharystii w 1947 r.⁶¹¹

Lp.	Parafia	Kościół parafialny	Kościóły filialne
1	Gozdnica	pw. św. Wawrzyńca	- Lipna – pw. św. Katarzyny, - Przewóz – pw. Niepokalanego Poczęcia NMP - Sobolice – NSPJ
2	Tuplice	pw. Chrystusa Króla	- Dębinka – Podwyższenia Krzyża Świętego, - Niwica – pw. Trójcy Świętej, - Nowa Rola – pw. NMP Królowej Polski, - Trzebiel – kaplica cmentarna, - Zasieki ⁶¹² – pw. MB Królowej Polski, - Żarki Wielkie – pw. Matki Bożej Różańcowej

Uwzględniając warunki powojenne – brak infrastruktury i komunikacji – msze św. nie były sprawowane regularnie. Dwóch księży posługiwało w większości kościołów. W kościele w Grotowie i Strzeszowicach, aż do powołania parafii, posługiwał ksiądz z Lipinek Łużyckich, a następnie z Niwicy⁶¹³.

⁶¹¹ SDZG 1995, s. 391, 394, 397, 399, 404, 407, 410; własne obserwacje.

⁶¹² Kronika parafii w Tuplicach stwierdza, że ks. Elsner w 1947 r. jeździł do Zasiiek, gdzie odprawiał msze i katechizował; por. APT, *Kronika parafialna*, t. 1, s. 3-4.

⁶¹³ Po erygowaniu samodzielnej parafii w 1948 r.

Księgi parafialne, m.in.: chrztów i małżeństw, podają olbrzymią liczbę udzielanych sakramentów, co świadczy o wielkiej potrzebie duchowej oraz niewystarczającej liczbie duchowieństwa. Sytuacja zmieniała się stopniowo wraz z powstaniem parafii w Niwicy w 1948 r., w Żarkach Wielkich w 1957 r., następnie w Grotowie oraz od 1976 r. w Trzebielu. Parafia w Przewozie uzyskała samodzielnego duszpasterza w 1953 r. i od tego czasu przestała być filią Gozdnicy.

4.2. Głoszenie Słowa Bożego

Ewangelizacja jest podstawowym zadaniem kościoła⁶¹⁴. Wyróżniamy różne formy głoszenia Słowa Bożego. Do podstawowej należy głoszenie kazań przez duchownych.

Po zakończeniu wojny dało się odczuć brak jakichkolwiek czasopism czy literatury homiletycznej. Kaznodzieje korzystali z *Biblioteki Kaznodziejskiej*, *Współczesnej Ambony* czy z opracowań publikowanych przez władze kościelne.

Homilie przed Vaticanum II charakteryzowały się tym, że wygłaszano głównie nauki katechizmowe, dotyczącymi nauki o rodzinie i wychowaniu, nauki dogmatyczne i moralne. Kazanie niedzielne i świąteczne było miejscem szczególnej troski duszpasterzy o stan i czystość wiary, moralność życia, dobro rodziny i należyte wychowanie dzieci oraz młodzieży. Do osobnej grupy można zaliczyć kazania wygłaszane podczas nabożeństw, np.: majowych, różańcowych, gorzkich żali czy też pogrzebu⁶¹⁵.

Początkowo kazania były głoszone regularnie tylko w kościołach parafialnych w Gozdnicy i Tuplicach. Pionierzy duszpasterstwa rejonu – ks. Aleksander Zonn i ks. Paweł Elsner głosili Słowo Boże również okresowo w kościołach i kaplicach, które przynależały do parafii. Wraz z napływem duchowieństwa, rozwojem lokalnej infrastruktury oraz posiadaniem środka transportu, kazania głoszone były podczas nabożeństw, które były regularnie odprawiane we wszystkich kościołach i kaplicach rejonu.

Kazania głoszone były nie tylko przez miejscowych duszpasterzy, posługę słowa sprawowali również zaproszeni kaznodzieje z racji odpustów parafialnych czy rekolekcji. Przeważnie zapraszano księży z dekanatu, zdarzało się również, że zapraszano zakonników na rekolekcje parafialne czy misje. Podczas wizytacji parafialnych kazania wygłaszał

---

⁶¹⁴ Por. Mt 16,15.

⁶¹⁵ W. Świerzawski, *Eucharystia Chrystusa i Kościoła*, Kraków 1983, s. 27.

biskup. Głoszenie słowa miało przeważnie miejsce podczas udzielania sakramentu małżeństwa oraz odprawiano tzw. msze szkolne dla dzieci i młodzieży z nauką stanową⁶¹⁶.

Tematyka głoszonych kazań była oparta na wskazaniach Episkopatu Polski wobec poszczególnych okresów roku liturgicznego. W kościołach i kaplicach rejonu odczytywane były również listy i komunikaty Episkopatu oraz listy biskupie⁶¹⁷.

4.3. Katechizacja

Katechizacja jest jednym z najważniejszych zadań kościoła. Podtrzymuje rozszerzanie się kościoła w różnych epokach, krajach, warunkach społecznych i kulturowych. Katechizowanie jest realizacją ostatniego polecenia Jezusa Chrystusa, aby głosić Ewangelię wszystkim narodom i uczyć zachowywać Boże przykazania⁶¹⁸.

Parafie na terenie opisywanego rejonu podjęły nauczania religii w szkołach na mocy obowiązującego od 1925 r. konkordatu, zawartego między rządem a Stolicą Apostolską oraz stanowiącego podstawę prawną katechizacji w szkole art. 120 Konstytucji marcowej z 1921 r., który został utrzymany w mocy przez Ministerstwo Oświaty.

Nowo przybyli księża zaczęli organizować katechizację w podległych sobie parafiach. Duchowni pionierzy: w Gozdnicy od 1946 r. ks. Aleksander Zoll CM i w Tuplicach od 1947 r. ks. Paweł Elsner rozpoczęli pracę katechetyczną na bardzo rozległym terenie. Prowadzenie regularnych lekcji religii w tamtych czasach było wręcz niemożliwe. Parafia w Gozdnicy obsługiwała również kościół w Przewozie, natomiast duszpasterz z Tuplic posługiwał w kościołach od Zasiiek po Żarki Wielkie. Mając na uwadze czasy powojenne, brak infrastruktury i środków komunikacji katechizacja była często ograniczana jedynie do nauk przed sakramentami. Wraz z rozwojem sieci parafialnych i powstawaniem nowych parafii, a co za tym idzie zwiększeniu się liczby duchownych, katechizacja początkowo szkolna, a następnie przyparafialna przynosiła większe owoce.

Problemy w nauczaniu religii pojawiły się w 1948 r. Władze komunistyczne dążyły do usunięcia katechizacji ze szkół. 14 lutego 1948 r. Ministerstwo Oświaty ogłosiło deklarację o laicyzacji szkoły⁶¹⁹. Zmiana sytuacji na lepsze nastąpiła po uwolnieniu ks. kard. Stefana Wyszyńskiego. 8 grudnia 1956 r. stosunki państwo – Kościół zostały

---

⁶¹⁶ Por. APT, *Kronika parafialna*, t. 1., s. 22-24, 28-30.

⁶¹⁷ Informacje uzyskane od duszpasterzy parafii rejonu.

⁶¹⁸ Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska do biskupów, kapłanów i wiernych całego Kościoła katolickiego o katechizacji w naszych czasach*, Watykan 1979, nr 12; Mt 28,19-20.

⁶¹⁹ B. Kumor, *Historia Kościoła*, cz. 8, *Czasy współczesne 1914-1992*, Lublin 2006, s. 479.

oparte na nowym porozumieniu, które gwarantowało powrót religii do szkół w wymiarze 2 godzin tygodniowo, ale jako przedmiot nadobowiązkowy. Księża pracujący na terenie obecnego dekanatu powrócili do szkół i rozpoczęli pracę katechetyczną⁶²⁰.

15 lipca 1961 r. Sejm PRL-u uchwalił ustawę *O rozwoju Systemu Oświaty i Szkolnictwa*, co doprowadziło do tego, że szkoła otrzymała status „szkoły świeckiej” bez prawa nauczania religii. 19 sierpnia 1961 r. Ministerstwo Oświaty wydało zarządzenie *W sprawie prowadzenia punktów katechetycznych*. Przepisy regulowały szczegółowo warunki, jakie mają być spełnione w nauczaniu religii w parafiach. Zobowiązywały administratorów parafii do zgłaszania władzom oświatowym punktów katechetycznych prowadzonych poza kościołem i do składania szczegółowych sprawozdań z ich działalności⁶²¹. 1 września 1961 r. we wszystkich parafiach rejonu duszpasterze rozpoczęli nauczanie religii przy kościołach parafialnych i filialnych, a jeżeli warunki na to nie pozwalały, to w domach prywatnych.

2 maja 1990 r. rząd Tadeusza Mazowieckiego wyraził zgodę się na powrót katechezy do szkół. Zgodnie z rozporządzeniem Ministerstwa Edukacji Narodowej lekcja religii, jako przedmiot nadobowiązkowy, rozpoczęła się od 1 września 1990 r. Zgodę na uczęszczanie na religię wyrażali pisemnie rodzice. Katecheci duchowni, siostry zakonne i osoby świeckie mogły katechizować w szkole po otrzymaniu misji kanonicznej od biskupa diecezjalnego i po spełnieniu wymogów określonych rozporządzeniem Ministerstwa Edukacji Narodowej. Siostry zakonne i osoby świeckie otrzymywały stosowne wynagrodzenie. Księża uczyli bezpłatnie do 1 września 1997 r.⁶²².

Poniższe zestawienie ukazuje wykaz szkół, w których zostały objęte katechizacją dzieci i młodzież na terenie łęknickiego rejonu kościelnego w 2015 r. Poniżej tabeli przedstawiono katechizujących w poszczególnych szkołach oraz tych placówkach, które na przestrzeni lat zlikwidowano.

---

⁶²⁰ Tamże, s. 487.

⁶²¹ A. Potocki, *Sekularyzacja systemu oświaty w Polsce po II wojnie światowej a katechetyczna praca Kościoła*, [w:] K. Misiaszek, A. Potocki, *Katecheta i katecheza w polskiej szkole*, Warszawa 1995, s. 62 – 68

⁶²² T. Panuś, *Dwadzieścia lat minęło – o blaskach i cieniach katechezy w szkolnej rzeczywistości*, Kraków 2011, s. 10 – 11.

Tabela nr 37 Wykaz szkół na terenie rejonu w 2015 r.

Parafia	Przedszkole	Szkoła Podstawowa	Gimnazjum	Szkoła średnia
Gozdnica	Zespół Szkolno- Przedszkolny w Gozdnicy ul. Młyńska 1 Gozdnica	- Zespół Szkolno- Przedszkolny w Gozdnicy ul. Młyńska 1 - Szkoła Podstawowa, Lipna 103	Gimnazjum Publiczne ul. Wojska Polskiego 5 Gozdnica	-
Grotów	-	-	-	-
Łęknica	Przedszkole Miejskie ul. Kościuszki 1 Łęknica	- Zespół Szkół Publicznych ul. Wojska Polskiego 19 A, Łęknica - Szkoła Podstawowa, ul. Wolności 6, Nowe Czaple	Gimnazjum ul. Wojska Polskiego 19 A Łęknica	-
Niwica	-	Szkoła Podstawowa, Niwica 17	-	-
Przewóz	Gminne Przedszkole ul. Wojska Polskiego 2 Przewóz	Szkoła Podstawowa ul. Świerczewskiego 5 Przewóz	Publiczne Gimnazjum ul. Świerczewskiego 5, Przewóz	-
Trzebiel	Publiczne Przedszkole Samorządowe ul. Żarska 28	Szkoła Podstawowa ul. Szkolna 5 Trzebiel	Gimnazjum ul. Szkolna 5 Trzebiel	- Szkoła Przysposobienia Rolniczego ⁶²³ , - Zasadnicza

⁶²³ Utworzona w 1961 r. przy Szkole Podstawowej, istniała do 1970 r.

	Trzebiel			Szkoła Zawodowa ⁶²⁴
Tuplice	Samorządowe Przedszkole, ul. Kopernika 3 Tuplice	Szkoła Podstawowa ul. Daszyńskiego 1 Tuplice	Gimnazjum ul. Daszyńskiego 1 Tuplice	-
Żarki Wielkie	-	Publiczna Szkoła Podstawowa ul. Kościelna 25 Żarki Wielkie	-	-

Katechizacja w parafii w Gozdnicy do 1990 r. była prowadzona w salkach przez duszpasterzy parafii – proboszczów i wikariuszy. Od czasu pojawienia się lekcji religii w szkołach pracę katechetyczną prowadzą kolejni wikariusze oraz świeccy katecheci: Piotr Śnieżek i Marzena Maciejewska⁶²⁵.

Na terenie parafii w Grotowie nie ma obecnie żadnej szkoły, natomiast gdy katechizacja odbywała się przy parafii, odpowiedzialny był za nią duchowny, który pełnił funkcję proboszcza. Na przestrzeni lat posługę katechetyczną prowadzili księża: Tadeusz Kleszcz, Władysław Kleszcz i Edward Wojciechowski. Od kiedy nauka religii odbywa się w szkole dzieci i młodzież, którzy pochodzą z parafii Grotów uczęszcza na katechizację do szkół w Niwicy, Lipinkach Łużyckich czy Żarach.

Łęknica, zanim stała się samodzielną parafią, była obsługiwana przez duszpasterzy parafii w Żarkach Wielkich, którzy do 1981 r. prowadzili również katechizację w Łęknicy i Nowych Czaplach. Wymienić tu można: ks. Czesława Kołodziejczyka, ks. Wincentego Szałęgę, ks. Zbigniewa Bąkowskiego, ks. Kazimierza Wisa, ks. Andrzeja Kubiszyna, ks. Stanisław Wojnar, ks. Stanisława Sochę, ks. Rudolfa Zubika, ks. Zbigniewa Domagałę, ks. Stefana Mormola, ks. Romana Kopca, ks. Jana Słomkę, ks. Józefa Kruka, ks. Dariusza Siudę, ks. Stanisława Jażdżewskiego, ks. Adama Firaka, ks. Dominika Kozaka, ks. Piotra

⁶²⁴ Powstała w 1970 r. przy Szkole Podstawowej. Obecnie nie istnieje.

⁶²⁵ Informacje uzyskane od duszpasterzy parafii. Ze słyszenia księża wiedzą, że na początku lat 90-tych katechezą zajmowali się też inne osoby, ale nie zachowały się dane na ten temat.

Juckiewiczza i ks. Jakuba Włodarczaka. Oprócz duchownych katechezę prowadzili również świeccy: Teresa Dorsz⁶²⁶ i Beata Śmietańska⁶²⁷.

Katechizacja w Niwicy odbywa się obecnie w Szkole Podstawowej. Wcześniej nauczanie religii prowadzili proboszczowie parafii: ks. Jan Klaczak, ks. Henryk Kądziela, ks. Dionizy Miazga, ks. Jan Romaniuk i ks. Zbigniew Dymitruk. Od kiedy katecheza wróciła do szkół w miejscowej szkole pracują ks. Marek Czerniawski i Maria Chwiedziuk.

Nauczanie religii w Przewozie było prowadzone przez proboszczów parafii: ks. Aleksandra Zonna CM, ks. Leona Senskę CM, ks. Franciszka Surówkę CM, ks. Krzysztofa Porosę CM, ks. Stanisława Basiuka CM, ks. Wojciecha Niezabitkowskiego CM, ks. Mariana Kota CM i obecnie ks. Jerzego Kota CM. Od 1990 r. w posłudze katechizacji duszpasterza wspierają świeccy katecheci: Barbara Milczarek⁶²⁸, Piotr Śnieżek⁶²⁹ i Barbara Kępińska⁶³⁰.

Do momentu wybudowania kościoła i plebanii w Trzebielu katechizacja odbywała się w kaplicy cmentarnej oraz w domach prywatnych. Za prowadzenie lekcji religii odpowiadali duszpasterze i od 1984 r. katechetki. Do momentu powołania pierwszego proboszcza parafii – ks. Mieczysława Derenia, katechezę prowadzili samodzielni wikariusze, którzy początkowo zamieszkiwali na plebanii w Tuplicach, następnie w mieszkaniu prywatnym w Trzebielu. Należeli do nich: ks. Marian Fedorko i ks. Stanisław Budny⁶³¹. Natomiast od 1987 r. duszpasterstwo powierzono ks. Mieczysławowi Dereniowi, który zainicjował budowę salek katechetycznych przy kościele oraz w 1984 r. zatrudnił pierwszą katechetkę p. Barbarę Stajszczak⁶³². Od 1987 do 2007 r. wraz z katechetką lekcje religii i przygotowanie do sakramentów prowadził drugi proboszcz parafii – ks. Zygmunt Malicki. Od 2007 r. pracę katechetyczną rozpoczął w szkole ks. Andrzej Szkwarek⁶³³. Od 1.09.2010 r. rozpoczęła w szkole katechizację Agnieszka Barzowska z Żar⁶³⁴.

Nauczanie religii w parafii w Tuplicach prowadzili proboszczowie parafii: ks. Paweł Elsner, ks. Alfons Grzesiak, ks. Józef Dratwa oraz ks. Jerzy Loch. Pomagali im wikariusze

---

⁶²⁶ Pracuje w Szkole Podstawowej w Nowych Czaplach.

⁶²⁷ Pracuje w Szkole Podstawowej w Łęknicy od 1991 r. do dziś.

⁶²⁸ Katechizuje od 1990 do dziś.

⁶²⁹ Od 2010 do 2014.

⁶³⁰ Od 2014 r.

⁶³¹ *Ecclesiastica 1/2013*, Zielona Góra 2013, s. 99-100; *Ecclesiastica 2/2015*, s. 144-145.

⁶³² PO 7-8/2007, s. 83.

⁶³³ *IDZG 2014*, s. 190

⁶³⁴ Informacje uzyskane w rozmowie z p. Agnieszką Barzowską.

i rezydenci⁶³⁵. Katecheci świeccy nauczali początkowo przy parafii w salkach, natomiast od 1990 r. w szkołach publicznych.

Na terenie parafii znajdowały się również szkoły w Dębince i Drzeniowie, które zostały zlikwidowane⁶³⁶. Katechizację przy kościele parafialnym oraz filialnych prowadziły katechetki: Klara Durczok⁶³⁷, Regina Medwediuk⁶³⁸, Anna Leszczyk⁶³⁹, Grażyna Kucharczyk⁶⁴⁰ oraz Barbara Olejnik⁶⁴¹.

Za katechizację w Żarkach Wielkich odpowiadali duszpasterze parafii. Zaliczyć do nich można księży: Czesława Kołodziejczyka, Wincentego Szałęgę, Zbigniewa Bąkowskiego, Kazimierza Wisa, Andrzeja Kubiszyna, Stanisława Wojnara, ks. Stanisława Sochę, ks. Rudolfa Zubika, ks. Zbigniewa Domagałę, ks. Stefana Mormola, ks. Romana Kopca, ks. Jana Słomkę i Jerzego Oszkiela⁶⁴². Od kiedy katechizacja odbywa się w szkole lekcje religii w miejscowej szkole prowadzi katechetka Teresa Dorsz⁶⁴³.

4.4. Misje i rekolekcje

Inną formą szukania odpowiedzi na najważniejsze pytania, wyciszenia czy pogłębienia chrześcijańskiego życia i postaw są rekolekcje oraz misje parafialne. Rekolekcje parafialne są skierowane do poszczególnych grup, stanów czy zawodów, ich celem jest pogłębienie życia duchowego. Jest to ważne wydarzenie w życiu każdej parafii.

Rekolekcje w parafiach rejonu odbywają się co roku. Jest zwyczaj praktykowania rekolekcji wielkopostnych we wszystkich parafiach, natomiast rekolekcje adwentowe przeprowadzane są we wspólnocie w Gozdnicy i Żarkach Wielkich, w pozostałych parafiach odbywa się spowiedź przedświąteczna.

Misje święte, w przeciwieństwie do rekolekcji, rozumie się jako nadzwyczajną i czasową pomoc udzielaną duszpasterzom w celu skutecznego osiągnięcia celów

---

⁶³⁵ Informacje uzyskane z Informatorów i Schematyzmów diecezjalnych oraz dekretów nominacyjnych.

⁶³⁶ Szkoła Podstawowa w Dębince została zlikwidowana w 23 czerwca 2000 r., natomiast szkołę w Drzeniowie zlikwidowano 31 sierpnia 2004 r., przekształcono ją w oddział zamiejscowy szkoły w Tuplicach, który 1 lutego 2005 r. został zamknięty, a uczniów przeniesiono do Zespołu Szkół w Tuplicach. Od 2015 r. działa w Drzeniowie, w części budynku byłej szkoły świetlica środowiskowa.

⁶³⁷ Pierwsza osoba świecka, która katechizowała w parafii. Pracowała za kadencji ks. Józefa Dratwy w latach 1975-1987.

⁶³⁸ Od 1976 do 1978 r.

⁶³⁹ Katechizowała za kadencji ks. Józefa Dratwy. Mieszkała w Grabowie. Prowadziła zajęcia z dziećmi i młodzieżą z Grabowa, Drzeniowa, Nowej Roli i Świbinek.

⁶⁴⁰ Od 1988 r. do dziś.

⁶⁴¹ Od 1978 do 2006 r.

⁶⁴² Informacje uzyskane z Informatorów i Schematyzmów diecezjalnych oraz dekretów nominacyjnych.

⁶⁴³ Od 1992 do dziś.

pasterskiej posługi, fundamentalnego nawrócenia wiernych. Ich celem jest gruntowne odnowienia życia nadprzyrodzonego w duszach wszystkich parafian przez odpowiednie środki apostołskie, zwłaszcza przez spowiedź i komunię św. Proboszcz parafii specjalnie na tę okazję zaprasza duszpasterzy czy misjonarzy posiadający szczególny charyzmat przemawiania i dzielenia się swoją wiarą⁶⁴⁴. Poniższa tabela przedstawia chronologiczne zestawienie misji parafialnych, które przeprowadzono w parafiach rejonu lęknickiego.

Tabela nr 38 Misje św. w rejonie

Parafia	Rok	Kto prowadził
Gozdnica ⁶⁴⁵	1947	Księża Misjonarze CM
	1957	Księża Misjonarze CM
	1963	Księża Misjonarze CM
	1973	Księża Misjonarze CM
	1987	Księża Misjonarze CM
	1992	Księża Werbiści
Grotów ⁶⁴⁶	1963	oo. Redemptoryści
	1990	ks. Jan Kossakowski CM oo.
	1992	Kapucyni
	2002	o. Jerzy Marć OFM
Lęknica	1990	b.d. ⁶⁴⁷
	1992	oo. Redemptoryści ⁶⁴⁸
	2013	Księża Pallotyni ⁶⁴⁹
Niwica ⁶⁵⁰	1985	oo. Redemptoryści
	1992	oo. Franciszkanie
Przewóz	1989	Księża Salezjanie
	1992	Księża Salezjanie
	2010	Księża Misjonarze
Trzebiel	1966	b.d. ⁶⁵¹

⁶⁴⁴ G. Siwek, *Misje ludowe w teorii i praktyce Kościoła*, Kraków 1999, s. 150 – 151.

⁶⁴⁵ SDZG 1995, s. 392. Po 1992 r. nie przeprowadzano misji.

⁶⁴⁶ Tamże, s. 394.

⁶⁴⁷ W kronice parafialnej ujęto tylko datę misji, nie wspomniano kto prowadził.

⁶⁴⁸ APŁ, *Kronika parafialna*, s. 121.

⁶⁴⁹ Tamże, s. 149.

⁶⁵⁰ Nie znajdują się w dokumentacji parafii żadne informacje o misjach po 1992 r. Rozmowa z proboszczem parafii potwierdza ten fakt.

	1979	b.d. ⁶⁵²
	1984	oo. Bernardyni
	1992	Księża Oblaci
	2008	oo. paulini
Tuplice ⁶⁵³	1960	oo. Franciszkanie
	1977	Księża Werbiści
	1985	Księża Werbiści
	2000	Misjonarze Świętej Rodziny ⁶⁵⁴
Żarki Wielkie	1962	o. Aleksander Preisner SJ ⁶⁵⁵
	1979	Księża Oblaci ⁶⁵⁶
	1989	oo. Franciszkanie ⁶⁵⁷
	1992	oo. Paulini ⁶⁵⁸
	2013	Księża Pallotyni ⁶⁵⁹

Z analizy powyższej tabeli widzimy, że misje w większości parafii są prowadzone regularnie. Niektóre wspólnoty po 1992 r. nie przeprowadziły misji parafialnych z różnych powodów, duszpasterze planują w najbliższym czasie odbycie misji w kościołach parafialnych i na filiach.

4.5. Odpusty parafialne

Odpusty parafialne i związane z nimi duchowe dobro były i są wielkim przeżyciem religijnym dla wiernych mieszkających w parafiach okręgu. Do tego wydarzenia wierni byli przygotowywani duchowo, poprzez m.in. głoszenie Słowa Bożego, konferencje czy rekolekcje. Zewnętrznym przejawem było dekorowanie świątyni czy jej gruntowne sprzątnięcie.

⁶⁵¹ Informacja uzyskana z tablicy pamiątkowej z krzyża misyjnego przy kościele parafialnym, w kronice brak informacji o misji.

⁶⁵² Podobnie jak w misjach świętych z 1966 r., brak informacji w kronice parafii, jedynie adnotacja na krzyżu misyjnym.

⁶⁵³ SDZG 1995, s. 408.

⁶⁵⁴ APT, *Kronika parafialna*, s.

⁶⁵⁵ APŁ, *Kronika parafialna*, s. 16.

⁶⁵⁶ SDZG 1995, s. 410.

⁶⁵⁷ Tamże.

⁶⁵⁸ Tamże.

⁶⁵⁹ APŻ, *Kronika parafialna*.

Poniższa tabela przedstawia daty odchodzenia uroczystości odpustowej na opisywanym terenie.

Tabela nr 39 Odpusty parafialne

Parafia	Miejscowość	Tytuł kościoła	Data odpustu
Gozdnica	Gozdnica	pw. św. Wawrzyńca	10 sierpnia ⁶⁶⁰
	Lipa	pw. św. Katarzyny	27 listopada ⁶⁶¹
Grotów	Grotów	pw. Narodzenia NMP	8 września ⁶⁶²
	Bogumiłów	Niepokalanego Poczęcia NMP	8 grudnia ⁶⁶³
	Strzeszowice	Najświętszego Serca Pana Jezusa	piątek po oktawie Bożego Ciała ⁶⁶⁴
Łęknica	Łęknica	pw. Barbary	4 grudnia ⁶⁶⁵
	Nowe Czaple	MB Bolesnej	15 września ⁶⁶⁶
Niwica	Niwica	pw. Trójcy Świętej	Niedziela po Zesłaniu Ducha Świętego ⁶⁶⁷
	Dąbrowa Łużycka	MB Częstochowskiej	26 sierpnia ⁶⁶⁸
Przewóz	Przewóz	pw. Niepokalanego Poczęcia NMP	8 grudnia ⁶⁶⁹
	Sobolice	Najświętszego Serca Pana Jezusa	piątek po oktawie Bożego Ciała ⁶⁷⁰
	Straszów	Podwyższenia Krzyża Świętego	14 września ⁶⁷¹
Trzebiel	Trzebiel	pw. Matki Bożej Królowej	3 maj ⁶⁷²

⁶⁶⁰ SDZG 1995, s. 391.

⁶⁶¹ Tamże.

⁶⁶² Tamże, s. 395.

⁶⁶³ Tamże.

⁶⁶⁴ Tamże.

⁶⁶⁵ Tamże, s. 397.

⁶⁶⁶ Tamże.

⁶⁶⁷ Tamże, s. 399.

⁶⁶⁸ Tamże.

⁶⁶⁹ Tamże, s. 402.

⁶⁷⁰ Tamże.

⁶⁷¹ Tamże.

		Polski	
Tuplice	Tuplice Chełmica Dębinka Nowa Rola	pw. Chrystusa Króla Wniebowzięcia NMP Podwyższenia Krzyża Świętego NMP Królowej Polski	ostatnia niedziela roku liturgicznego ⁶⁷³ 14 września ⁶⁷⁴ 3 maj ⁶⁷⁵
Żarki Wielkie	Żarki Wielkie	pw. Matki Bożej Różańcowej	7 października ⁶⁷⁶

Z analizy tabeli wynika, że w parafiach rejonu obchodzi się osiemnaście odpustów. W większości kościołów parafialnych uroczystą mszę odpustową odprawia się z udziałem duchowieństwa dekanatu w najbliższą niedzielę dnia odpustu, natomiast w kościołach filialnych data odpustu przypada w dniu wspomnienia liturgicznego lub w najbliższą niedzielę daty odpustu.

4.6. Działalność charytatywno-społeczna

Druga wojna światowa oraz okupacja przyczyniły się do moralnego i materialnego zubożenia ludności. Pierwsze lata po zakończeniu wojny ujawniły ogrom wszelkiego rodzaju potrzeb, które wzrosły w skutek migracji ludności. Pomoc, którą starało się zapewnić państwo poprzez działalność Państwowego Urzędu Repatriacyjnego i Komitetu Opieki Społecznej, była niewystarczająca.

Podczas obrad konferencji Episkopatu Polski, która odbyła się na Jasnej Górze w dniach 26-27 czerwca 1945 r. zainicjowano Krajową Centralę Caritas z siedzibą w Krakowie⁶⁷⁷.

Zaczęto stopniowo tworzyć oddziały Caritas w mniejszych miejscowościach przy parafiach. W styczniu 1950 r. rozpoczął się zmasowany atak na Caritas, który prowadził w tym czasie: 334 sierocińców, 258 domów starców, 38 domów opieki dla dzieci

⁶⁷² Tamże, s. 404.

⁶⁷³ Tamże, s. 407.

⁶⁷⁴ Tamże.

⁶⁷⁵ Tamże.

⁶⁷⁶ Tamże, s. 410.

⁶⁷⁷ J. Majka, *Kościelna działalność dobroczynna w Polsce w XIX i pierwszej połowie XX wieku*, Wrocław 1985, s. 270.

specjalnej troski, 17 domów dla dziewcząt, 18 domów dla samotnych kobiet oraz 364 kuchnie.

23 stycznia 1950 r. milicja zajęła wszystkie agendy Caritas i dokonywała przeszukań. Wszystkie agendy przekazano pod przymusowy zarząd Pax-u, tzw. księży patriotów oraz ludzi związanych z UB⁶⁷⁸.

14 kwietnia 1950 r. zawarto porozumienie między przedstawicielami Konferencji Episkopatu Polski a rządem, w którym w paragrafie 13 zagwarantowano, że kościół będzie miał prawo prowadzić, w ramach obowiązującego prawa, akcje charytatywne i dobroczynne⁶⁷⁹. Biskupi polscy we wskazaniach episkopatu odnośnie kościelnej akcji miłosierdzia chrześcijańskiego przypomnieli duszpasterzom o obowiązku prowadzenia w parafiach akcji dobroczynnej oraz podali propozycję programu jej działania⁶⁸⁰.

Z zachowanych materiałów źródłowych z archiwów parafialnych wynika, że akcje dobroczynne prowadzono w parafii w: Gozdniczy, Łęknicy (również w Żarkach Wielkich, zanim nastąpił podział parafii) i Tuplicach. Środki pieniężne pochodziły z darowizn wiernych oraz skarbonek zamieszczonych w kościołach i kaplicach⁶⁸¹.

W ramach Tygodnia Miłosierdzia w parafii Żarki Wielkie (następnie Łęknica) oraz Tuplice duszpasterze wspólnot: ks. Kruk oraz ks. Elsner szerzyli ideę miłości bliźniego, poprzez celebrowanie specjalnych nabożeństw, głoszenie homilii oraz rozdzielanie darów potrzebującym materialnej pomocy⁶⁸². Księża włączyli się również w troskę o ludzi starszych i chorych, którzy zamieszkiwali parafie regionu. W latach 80-tych przyjęła się praktyka odwiedzania chorych w pierwszy piątek miesiąca czy z okazji świąt⁶⁸³.

Stan wojenny przyczynił się do pogorszenia sytuacji materialnej mieszkańców kraju. W sklepach brakowało towaru, wprowadzono system kartek w sprzedaży detalicznej. Z zagranicy, w szczególności parafii katolickich z zachodnich Niemiec, zaczęły napływać tzw. dary, których dystrybucją zajęła się Komisja Charytatywna Episkopatu, kurie biskupie oraz parafie. Akcja pomocy skierowana była w szczególny sposób do rodzin wielodzietnych, osób starszych, samotnych i chorych. W latach 80-tych w parafii Tuplice

---

⁶⁷⁸ B. Kumor, *Historia Kościoła, Czasy współczesne 1914-1992*, Lublin 2001, s. 480-481.

⁶⁷⁹ SDZG 1995, s. 34; zob. też: J. Żaryn, *Kościół a władza w Polsce (1945-1950)*, Warszawa 1997, s. 278; A. Rzepecki, *Problematyka wygaśnięcia konkordatu zawartego między Rzeczpospolitą Polską a Stolicą Apostolską w dniu 10 lutego 1925 r.*, Wrocław 2011, s. 290-291.

⁶⁸⁰ A. Chabasińska, *Polityka władz wobec mniejszości wyznaniowych w Polsce w latach 1945-1956*, Sulechów, 2009, s. 12-13; zob. też: A. Albert, *Najnowsza Historia Polski 1914-1993*, t. II, Warszawa 1995, s. 159-161.

⁶⁸¹ Por. APGz, *Kronika parafialna*, s. 8-14; APL, *Kronika parafialna*, s. 4-10; APT, *Kronika parafialna*, t. 1, s. 12.

⁶⁸² APL, *Kronika parafialna*, s. 10; APt, *Kronika parafialna*, t. 1, s. 14.

⁶⁸³ APT, *Księga chorych; Kronika parafialna*, t. 1, s. 18.

proboszcz ks. Józef Dratwa, posiadając bliską rodzinę w Niemczech, sam zabiegał o pomoc i wsparcie dla swoich parafian nawiązując współpracę z niemiecką parafią, którą regularnie odwiedzał i gdzie osobiście spotykał się z darczyńcami⁶⁸⁴.

Po upadku komunizmu i odzyskaniu suwerenności w 1989 r., Episkopat Polski 10 października 1990 r. reaktywował Caritas Polska, natomiast 26 listopada 1990 r. bp Józef Michalik w wydanym dekrete z dniem 1 grudnia 1990 r. powołał Caritas diecezjalną⁶⁸⁵.

Na opisywanym terenie działają cztery wspólnoty Caritas, w: Grotowie, Łęknicy, Niwicy, Tuplicach i Żarkach Wielkich. Wspólnoty zostały powołane przez proboszczów parafii. Swoją działalność zainicjowały w podobnym czasie. W Łęknicy, Tuplicach i Żarkach Wielkich w 2003 r., w Grotowie i Niwicy w 2004 r. Parafialne oddziały Caritas w Grotowie, Łęknicy i Niwicy są prowadzone przez duszpasterzy parafii i prowadzą okazjonalne akcje w postaci zbiórek funduszy oraz rozdawania żywności przed świętami⁶⁸⁶. W Żarkach Wielkich grupa liczyła w 2015 r. 4 os., odpowiedzialną za wspólnotę jest p. Monika Gacka.

Najlepiej zorganizowany oddział Caritas mieści się w Tuplicach. Pierwszym jej prezesem została p. Maria Kowalczyk, zastępcą p. Irena Grubizna, sekretarzem p. Anna Janek a skarbnikiem p. Czesława Witka. W 2004 r. p. Maria Kowalczyk złożyła rezygnację z funkcji prezesa PZC i nowym prezesem wybrano p. Irenę Grubiznę. Obecnie grupa liczy 24 os. oraz 10 wolontariuszy⁶⁸⁷. We wrześniu 2011 r. nastąpiło przekształcenie grupy i została wpisana do rejestru pod numerem 78/40/2011⁶⁸⁸.

4.7. Wizytacje pasterskie

Kodeks Prawa Kanonicznego stwierdza, że biskup jest zobowiązany wizytować każdego roku diecezję, albo całą albo jej część, tak jednak, by przynajmniej raz na pięć lat zwizytować całą diecezję. Obowiązek ten ma wypełniać osobiście, a w wypadku uzasadnionej przeszkody, przez biskupa koadiutora lub pomocniczego, ewentualnie przez wikariusza generalnego lub biskupiego albo przez innego wyznaczonego prezbitera⁶⁸⁹.

---

⁶⁸⁴ APT, *Kronika parafii*, t. 1, s. 23-30.

⁶⁸⁵ SDZG 1995, s. 39-40.

⁶⁸⁶ Informacje uzyskane od proboszczów parafii.

⁶⁸⁷ Stan z września 2015 r.

⁶⁸⁸ Informacje uzyskane od prezesa PZC – p. Ireny Grubizny.

⁶⁸⁹ KPK, kan. 396 § 1.

Na wzgląd rozległego obszaru wrocławskiej administracji kościelnej jej administrator nie mógł regularnie odwiedzać wszystkich parafii, dlatego zlecano wizytację dziekanom ustanowionych dekanatów.

Z *Instrukcji o wizytacji parafialnej, dokonywanej przez Księży Dziekanów*, w myśl § 33 o prawach i obowiązkach księży dziekanów z dnia 8 czerwca 1946 r. wynika, że obowiązek wizytacji parafii w zastępstwie administratora przeprowadza dziekan dekanatu. Instrukcja zobligowała księży dziekanów, aby wizytacja miała charakter uroczysty i rozpoczynała się w kościele nabożeństwem, w którym powinni uczestniczyć wierni.

Obowiązkiem wizytującego dziekana było zbadanie stanu czy zachowane są przepisy prawne, liturgiczne i konserwatorskie odnoszące się do świątyni i jej wyposażenia. W biurze parafialnym dziekan sprawdzał czy znajduje się archiwum parafialne i czy są prowadzone księgi parafialne. Wizytacji podlegały finanse parafii. Do obowiązków wizytatora należała wizytacja stowarzyszeń religijnych, kościelnych i dobroczynnych. W czasie wizytacji przeprowadzano rozmowę z proboszczem i jego wikariuszami, członkami rady parafialnej oraz przyjmował parafian. Po zakończeniu wizytacji dziekan sporządzał szczegółowe sprawozdanie, które przesyłał do kurii⁶⁹⁰. Z zachowanych *Protokołów wizytacji dziekańskich* wynika, że wizytacje prowadzone przez dziekana miały miejsce w opisywanym okręgu kościelnym m.in. przez ówczesnych dziekanów dekanatu ks. Tytusa Korczyka z Jasienia czy Tadeusza Demela z Żar.

Aby ubogacić niniejszy paragraf, w paragrafach dot. parafii zamieszczono dostępne dekry powizytacyjne, które są bardzo cennym materiałem źródłowym przybliżającym przebieg spotkania biskupa z wiernymi, wskazania duszpasterskie i administracyjno-gospodarcze. W niektórych paragrafach dot. wizytacji w parafiach, zostały zawarte całe dekry powizytacyjne⁶⁹¹. Mając na uwadze, że większość dekretów jest podobna w treść, dlatego w pozostałych parafiach przedstawię tylko najważniejsze informacje z pism biskupów.

Poniższa tabela ukazuje wizytacje kanoniczne na przestrzeni lat w poszczególnych parafiach rejonu.

---

⁶⁹⁰ *Instrukcja o wizytacji parafialnej dokonywanej przez Księży Dziekanów*, z dnia 08 czerwca 1946 r.

⁶⁹¹ Dot. parafii: Gozdnicza (dekret bpa P. Sochy), Przewóz (dekret bpa A. Dyczkowskiego), Trzebiel (dekret bpa. W. Urbana i bpa E. Dajczaka) i Tuplice (dekret bpa W. Pluty).

Tabela nr 40 Wizytacje kanoniczne w parafiach rejonu⁶⁹²

Parafia	Rok wizytacji	Kto wizytował
Gozdnica	1950	ks. Karol Milik
	1959	bp Bolesław Kominek
	1967	bp Andrzej Wronka
	1973	bp Wilhelm Pluta
	1979	bp Paweł Socha
	1986	bp Paweł Socha
	1992	bp Edward Dajczak
Grotów	1963	bp Paweł Latusek
	1972	bp Wincenty Urban
	1976	ks. Tadeusz Demel
	1978	bp Paweł Socha
	1986	bp Paweł Socha
	1992	bp Edward Dajczak
	1997	bp Paweł Socha
	2003	bp Adam Dyczkowski
	2008	bp Paweł Socha
	2014	bp Tadeusz Lityński
Łęknica	1986	bp Paweł Socha
	1992	bp Edward Dajczak
	2003	bp Adam Dyczkowski
	2008	bp Paweł Socha
	2014	bp Tadeusz Lityński
Niwica ⁶⁹³	1986	bp Paweł Socha
	1992	bp Edward Dajczak
	2014	bp Tadeusz Lityński
Przewóz ⁶⁹⁴	1986	bp Paweł Socha
	1992	bp Edward Dajczak
	2003	bp Adam Dyczkowski

⁶⁹² APGz, APG, APŁ, APN, APP, APTrz, APT, APŻ, *Kroniki parafialne, Księgi chrztów, Teczki dokumentów, Dekrety powizytacyjne; SDZG 1995.*

⁶⁹³ Brak informacji w archiwum parafii o innych wizytacjach. Brak pieczęci wizytatorów w księgach. Pierwsze wpisy są od 1986 r.

⁶⁹⁴ Brak w archiwum parafii informacji o innych wizytacjach.

	2014	bp Tadeusz Lityński
Trzebiel	1972	bp Wincenty Urban
	1972	ks. Tadeusz Demel ⁶⁹⁵
	1979	bp Paweł Socha
	1986	bp Paweł Socha
	1992	bp Edward Dajczak
	1997	bp Paweł Socha
	2003	bp Adam Dyczkowski
	2008	bp Paweł Socha
	2014	bp Tadeusz Lityński
Tuplice	1951	ks. Tytus Korczyk
	1952	ks. Tytus Korczyk
	1954	ks. Tytus Korczyk
	1957	ks. Tytus Korczyk ⁶⁹⁶
	1963	bp Paweł Latusek
	1975	bp Wilhelm Pluta
	1982	bp Paweł Socha
	1989	bp Paweł Socha
	1992	bp Edward Dajczak
	1997	bp Paweł Socha
	2003	bp Adam Dyczkowski
	2008	bp Paweł Socha
		2014
Żarki Wielkie	1978	bp Paweł Socha
	1986	bp Paweł Socha
	1992	bp Edward Dajczak
	1997	bp Paweł Socha
	2003	bp Adam Dyczkowski
	2008	bp Paweł Socha
	2014	bp Tadeusz Lityński

⁶⁹⁵ Wizytacja dziekańska po powstaniu Diecezji Gorzowskiej.

⁶⁹⁶ Między 1951 r. a 1957 r. wizytacje w parafii przeprowadził dziekan dekanatu Żary – ks. Tytus Korczyk, proboszcz z Jasienia.

W archiwum kurii i parafii nie zachowały się wszystkie dekrety powizytacyjne. Na podstawie dostępnych materiałów zostaną opisane wskazówki i uwagi wizytującego wobec każdej ze wspólnot opisywanego rejonu.

Gozdnica

Po raz pierwszy z posługą wizytacyjną do parafii przybył w 1950 r. administrator apostolski ks. Karol Milik. Po nim pojawiali się ks. bp Bolesław Kominek w 1959 r. oraz bp Andrzej Wronka w 1967 r. Do tego czasu parafia była częścią składową archidiecezji wrocławskiej. Po reorganizacji granic diecezjalnych do progów parafialnych przybywali pasterze zielonogórsko-gorzowscy, jak: bp Wilhelm Pluta w 1973 r., bp Paweł Socha w 1979 r., bp Paweł Socha w 1986 r. oraz bp Edward Dajczak w 1992 r.

Od 21 do 23 listopada 1997 r. bp Paweł Socha CM przeprowadził wizytację kanoniczną w parafii. Podczas wizyty odwiedził dzieci i młodzież w szkołach w Gozdnicy i Lipnej Łużyckiej, głosił słowo Boże w kościele parafialnym i filialnym, spotykał się z wiernymi działającymi w grupach duszpasterskich oraz odwiedził miejscową szkołę, w której spotkał się z dziećmi, młodzieżą oraz pracownikami oświaty.

W dekrecie powizytacyjnym biskup napisał, że zgodnie z duchem i nakazem Kościoła świętego przeprowadziłem wizytę pasterską w Waszej Wspólnocie Parafialnej w dniach 21-23 listopada 1997 r.

Do wizytacji pasterskiej przygotowawaliście się bardzo sumiennie zarówno duchowo, jak i zewnętrznie. Dzięki trosce duszpasterskiej Księdza Proboszcza i Jego współpracownika ks. Krzysztofa oraz wszystkich Wiernych, spotkania w kościele parafialnym i w kościołach filialnych w ramach liturgii Słowa Bożego, sprawowania Eucharystii i innych form modlitwy, były przeniknięte duchem modlitwy i otwartości na słowo Boże.

Wielką nadzieję na rozwój ducha wiary we Wspólnocie Parafialnej budzi formacja duchowa w grupach parafialnych. Dlatego należy dążyć do pomnożenia grup już istniejących, a zakładać te, których w ogóle brak w parafii. Chodzi szczególnie o grupy różańcowe, apostołat maryjny, parafialny zespół synodalny, radę parafialną, Stowarzyszenie Rodzin Katolickich, Akcję Katolicką, Przyjaciół Paradyża i inne. Należy szukać dróg pomnożenia róż różańcowych, a także zainicjowania Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży i in. (...) Przekazuję dla Drogiego Księdza Proboszcza i dla najbliższych Współpracowników, rodziców, katechetów, nauczycieli i wychowawców kilka

uwag i wskazań, które winni odnowić w nas poczucie wielkiej odpowiedzialności za dar wiary i za obronę godności ludzkiej w sercach własnych i w sercach bliźnich, zwłaszcza dzieci i młodzieży.

I Wskazania duszpasterskie:

A. Duszpasterstwo ogólne

W realizowaniu podstawowych działań duszpasterstwa parafialnego należy często powracać do kilku tematów, które kolejno omówimy.

- Świątowanie dnia Pańskiego – świętować, to znaczy „odpocząć”, czyli począć się na nowo w nowym człowieczeństwie, odkupionym przez Chrystusa.

Do czynnego i owocnego uczestnictwa wiernych we Mszy św. niedzielnej i świątecznej, a także w ciągu tygodnia, należy przygotowywać Parafian przez akcentowanie:

a) modlitwy prywatnej, nawiedzeń kościoła i adoracji Najśw. Sakramentu,

b) uświęcenia pracy i wypoczynku przez akty strzeliste i przeżywanie wszystkich wydarzeń w „podświadomej” pamięci na obecność Boga,

c) katechezy w duchu roku liturgicznego i przez systematyczne wtajemniczenie dzieci i młodzieży na katechezie w coraz głębsze i owocniejsze przeżywanie Najświętszej Ofiary Mszy św. oraz korzystanie z częstej spowiedzi i Komunii św.

- Modlitwa codzienna i pamięć na obecność Bożą – napisane jest: „Mój dom ma być domem modlitwy, a wy uczyniliście z niego jaskinię zbójców” (Mt 21,13). Domem Boga, świątynią Boga jest każdy chrześcijanin na mocy łaski chrztu św. Uświęca ten dom Boży modlitwa poranna, modlitwa wieczorna oraz życie i działanie w obecności Boga w ciągu dnia i nocy. Niech rodzice od najmłodszych lat uczą dzieci rozmowy z Bogiem, modląc się z nimi codziennie do Boga, przez pośrednictwo i wstawiennictwo Matki Najświętszej.

- Łaska sakramentu Bożego Miłosierdzia – Jezus Chrystus pozostawił nam cudowny dar zwyciężania grzechu przez łaskę rozpoznania zła i obudzenia sobie serdecznego żalu za grzechy oraz przez łaskę przebaczenia grzechów, czyli dar miłości miłosiernej ze strony Boga.

Zalecam, aby w parafii:

a) organizowane było przygotowanie do częstej spowiedzi św. w ramach katechezy i kazań oraz umożliwienie korzystanie z tego sakramentu każdego dnia, a zwłaszcza z okazji I piątku miesiąca,

b) z comiesięcznej spowiedzi mogli korzystać wierni wieku podeszłym i chorzy w ramach ich odwiedzin z Najśw. Sakr. w domach,

c) organizowanie od czasu do czasu nabożeństwa pokutnego z rachunkiem sumienia przed spowiedzią św.,

d) często powracać do autentycznej nauki Kościoła o sakramencie pokuty, wykorzystując w tym celu rytuał „Obrzęd Pokuty” oraz Adhortację Apostolską „O Pojednaniu i Pokucie” Ojca Świętego Jana Pawła II,

e) pouczać wiernych o sposobie robienia rachunku sumienia na podstawie urywku Ewangelii św., zgodnie z zaleceniem nowego rytuału.

- Przygotowanie do małżeństwa i życia rodzinnego – rodzina jako „Kościół domowy” jest sanktuarium obecności Boga, który więzę małżonków nierozzerwalnym węzłem miłości nieskończonej, a także tą samą miłością zespala rodziców z dziećmi i dzieci między sobą, formację dzieci i młodzieży do życia rodzinnego należy prowadzić przez: omawianie tematyki małżeństwa i rodziny na katechezie różnych stopni, kursy przedmałżeńskie w parafiach mniejszych co dwa lata, jako przygotowanie bliższe do przeżywania owocnego okresu narzeczeństwa i dalszego przygotowania do małżeństwa oraz bezpośrednio przygotowanie do małżeństwa narzeczonych przez 3 konferencje Ks. Proboszcza i przynajmniej trzy spotkania w poradnictwie rodzinnym.

- Katechizacja dzieci i młodzieży – powrót religii do szkoły nakłada na duchownych i katechetów świeckich i duchownych tym większą odpowiedzialność. Nie tylko chodzi o przekaz prawd wiary na katechezie, ale o cały klimat w środowisku szkolnym, w gronie pedagogów, w środowisku rodzinnym.

Ksiądz Proboszcz wykorzysta odpowiedni czas na prowadzenie systematycznego przygotowania przykościelnego dzieci przed I Komunią św. i młodzieży przed bierzmowaniem oraz na formację wiernych w grupach, stowarzyszeniach i organizacjach katolickich: ministrantów, oaz i innych grup parafialnych.

- Droga do wolności od nałogów – alkoholizm, narkomania, nikotynizm i inne formy uzależnienia – każde z nich we właściwy sobie sposób – zniewalają człowieka. Często zjawiska tych uzależnień są widomymi przejawami wewnętrznej pustki i kryzysu ducha.

Co zrobić, by uchronić młodych, ale i starszych przed zniewoleniem przez nałogi?

a) formować ducha ofiary, by w chwili trudności człowiek wiedział, że są mu one przez Boga zadane, że dzięki mocy Boga może je przetrwać i dlatego nie powinien rezygnować z walki. Trzeba więc mądrej ascezy i teologii Krzyża,

b) podkreślać nieskończoną godność człowieka i jego nieograniczone szanse rozwoju osobowego, przez systematyczną pracę nad sobą i współpracę z Bogiem. Jezus Chrystus wzywa: „Bądźcie więc wy doskonali, jak doskonały jest Wasz Ojciec niebieski” (Mt 5, 48).

Ukazywać wielu współczesnych świętych, zwłaszcza świeckich, którzy szli przez Krzyż do chwały. Innej drogi przecież nie ma.

Co czynić, by pomóc uzależnionym?

a) Ukazywać wszechmoc Boga i moc zwycięstwa nad nalogiem przez silną wiarę w Boga miłość i wszechmoc.

b) Otaczać ludzi uzależnionych opieką rodzinną, chroniąc ich przed ponownym odezwaniami się nalogu przez szczególną obecność w stanie głodu narkotyku czy alkoholu.

c) Otaczać uzależnionych mocą modlitwy wstawienniczej.

- O wiarę odważną i żywą – obowiązkiem autentycznego duszpasterstwa jest formowanie wiernych do dojrzałej wiary. W duszpasterstwie anonimowym, jaki są spotkania całej parafii na liturgii niedzielnej trudno wypracować pełną dojrzałość i odpowiedzialność za wiarę w życiu osobistym i publicznym. Środkiem niezbędnym do tego jest formowanie wiernych w zespołach i grupach parafialnych oraz w ramach duszpasterstw stanowych i zawodowych, które mają prowadzić do utworzenia parafialnej organizacji Akcji Katolickiej.

W duszpasterstwie grup i stowarzyszeń należy też wielką uwagę zwracać na formację wiernych, zwłaszcza młodzieży przez grupy parafialne i stowarzyszenia katolickie. Bowiem dobrze prowadzone grupy przygotowują wiernych do współpracy z księdzem w dziele ewangelizacji najpierw w rodzinie, a następnie w środowiskach pracy i wypoczynku.

Do tradycyjnych i sprawdzonych pod względem skuteczności należą zespoły:

a) ministrantów, lektorów i in. rodzajów służby liturgicznej ołtarza,

b) zespoły śpiewacze i muzyczne: chór parafialny, schola, itp.

c) róże różańcowe, należy prowadzić systematyczną formację przez comiesięczne spotkania tzw. „zmiany tajemnic” i zachęcać do codziennej modlitwy różańcowej, wskazując na cel modlitwy, zwłaszcza wychowanie dzieci i wnuków,

d) poradnictwo rodzinne; zatroszczyć się o przygotowanie par małżeńskich do prowadzenia formacji narzeczonych i małżonków,

e) grupa charytatywna ma za zadanie nieść pomoc potrzebującym zarówno w dziedzinie materialnej, jak i duchowej. Wskazany jest, aby w I soboty miesiąca odwiedzać chorych po domach i zanosić im Najświętszy Sakrament. U osób długo leżących należy kilka razy w roku odprawić Msze św. w domu,

f) parafialna grupa synodalna- winna przez swą działalność stać się zalążkiem przyszłej Akcji Katolickiej.

W okresie posoborowym rozwijają się w parafiach: oaza dzieci Bożych, oaza młodzieży, oaza rodzin, odnowa w Duchu Świętym, Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży, Stowarzyszenie Rodzin Katolickich.

W diecezji zielonogórsko-gorzowskiej propagowane: grupy Przyjaciół Paradyża, Apostolat Maryjny i inne. Do Księdza Proboszcza należy umiejętne rozdzielanie odpowiedzialności za formowane poszczególne grupy i zespoły poszczególnych animatorom świeckim dobrze uprzednio uformowanym duchowo. Nad całością winien jednak zawsze czuwać Ks. Proboszcz, domagając się od animatorów odpowiedzialnych za zespół czy stowarzyszenie miesięcznych sprawozdań z działalności danej grupy czy stowarzyszenia.

III Duszpasterstwo środowiskowe i stanowe

Wielką szansą dla pogłębienia życia wiary i dla uduchowienia środowisk życia społecznego, zwłaszcza kulturalnego, gospodarczego czy politycznego jest duszpasterstwo poszczególnych grup zawodowych.

W różnych okresach czasu poszczególne grupy zawodowe są bardziej lub mniej otwarte na specjalistyczne duszpasterstwo. Obecnie winno się akcentować duszpasterstwa: nauczyciela i wychowawców, duszpasterstwo świata pracy.

IV Wskazania gospodarczo administracyjne

Na najbliższe lata proponuję następujące prace:

- kościół parafialny w Gozdnicy: montaż żyrandoli oświetleniowych, ogrzewanie kościoła, malowanie wnętrza, wyłożenie chodnika wokół kościoła polbrukiem, montaż systemu antywłamaniowego;*
- kościół w Lipnej: osuszenie kościoła, remont dachu, instalacji elektrycznej i odgromowej, dokończenie remontu prezbiterium, ogrzewanie kościoła, ujednolicenie oświetlenia kościoła, wentylacja;*
- plebania: dokończenie adaptacji pomieszczeń plebanii do uruchomienia ośrodka młodzieżowego⁶⁹⁷.*

Dekret zaleca, aby rozwijać grupy duszpasterskie już funkcjonujące w parafii oraz zakładać nowe, np.: KSM czy grupę Przyjaciół Paradyża. We wskazaniach gospodarczo-administracyjnych czytamy, aby w kościele parafialnym zamontować żyrandole oświetleniowe, zatroszczyć się o ogrzewanie kościoła, malowanie jego wnętrza, wyłożenie chodnika wokół kościoła polbrukiem oraz zamontować system antywłamaniowy.

---

⁶⁹⁷ Dz. cyt.: APGz, *Teczka dokumentów*, bp Paweł Socha, *Dekret powizytacyjny*, Zielona Góra 1998, s. 1-6.

W kościele filialnym w Lipnej przeprowadzić remont dachu, osuszyć świątynię, założyć instalację elektryczną i odgromową, dokończyć remont prezbiterium, założyć ogrzewanie kościoła, ujednoczyć jego oświetlenie i zadbać o lepszą wentylację. Natomiast na plebanii dokończyć adaptację pomieszczeń do uruchomienia ośrodka młodzieżowego.

W dniach 27-28 kwietnia 2008 r. bp Paweł Socha CM, biskup pomocniczy diecezji, odbył wizytację kanoniczną, podczas której celebrował liturgię, głosił kazania w kościele parafialnym i na filiach. Udzielił młodzieży sakramentu bierzmowania i odwiedził lokalną szkołę. W dekrecie biskup dziękuje ks. wicedziekanowi Janowi Kubicy CM i wikariuszowi Markowi Chociejowi CM za pracę duszpasterską i troskę o konserwację kościołów i domu parafialnego. Wiernym świeckim dziękuje za współpracę z duszpasterzami.

Prowadzone jest systematycznie duszpasterstwo zwyczajne, czyli głoszenie słowa Bożego, sprawowanie sakramentów świętych i sakramentaliów, a także wizyty u chorych i z okazji kolędy.

Wielką nadzieję na rozwój ducha wiary we Wspólnocie Parafialnej budzi formacja duchowa w grupach parafialnych. Dlatego należy dążyć do zdynamizowania działania formacyjnego i pomnożenia grup już istniejących: ministrantów, lektorów, Caritasu, parafialnej rady duszpasterskiej, parafialnej rady ekonomicznej, żywego różańca, akcji katolickiej. Dłożyć starań, by zorganizować grupy, które są konieczne do sprawnego funkcjonowania parafii, jak np.: stowarzyszenie rodzin katolickich, lub domowy kościół, czyli oaza rodzin, których brak w parafii.

W dziedzinie gospodarczo-administracyjnej wyrażam wdzięczność duszpasterzom i wiernym świeckim za troskę o kościoły i dom parafialny. Należy prowadzić bieżące prace konserwacyjne budynków kościelnych.

Ks. Proboszczowi i Ks. Wikariuszowi dziękuję za gorliwą pracę duszpasterską i remontową w parafii. Dziękuję wszystkim współpracownikom świeckim za współdziałanie z Księdzem Proboszczem w dziele ewangelizacji. Życzę wiele błogosławieństwa Bożego w budowaniu pokoju i miłości w ludzkich sercach, w rodzinach i w całej wspólnotie parafialnej. Bogu Najświętszemu i wstawiennictwu Matki Najświętszej, Pani Cierpliwie Słuchającej, zawierzam Drogiego Księdza Proboszcza i Ukochanych Wiernych wszystkich stanów i zawodów⁶⁹⁸.

Dekret stwierdza, że w parafii jest prowadzone duszpasterstwo tradycyjne, oparte na głoszeniu słowa, sprawowaniu sakramentów i sakramentaliów, odwiedzaniu chorych

---

⁶⁹⁸ Dz. cyt. APGz, *Teczka dokumentów*, bp Paweł Socha CM, *Dekret powizytacyjny*, Zielona Góra 2008, s. 1-2.

oraz za katechizację. Biskup poleca, aby zdynamizować działania formacyjne i pomnożyć już istniejące wspólnoty, jak: ministrancka, Caritas, Żywy Różaniec, Akcja Katolicka i in.

Dekret zachęca do założenia rady parafialnej i rady ekonomicznej oraz przygotowania animatorów przygotowujących do bierzmowania i pracowników poradni rodzinnej, których brak w parafii. W dziedzinie gospodarczo-administracyjnej biskup wyraził wdzięczność za troskę o kościół i dom parafialny, zachęcił do dalszego prowadzenia bieżących prac konserwacyjnych budynków kościelnych.

Grotów

Pierwsza wizytacja w Grotowie odbyła się w dniach 21-22 maja 1963 r., której dokonał bp Paweł Latusek, wrocławski biskup pomocniczy. Wizytacja biskupia została poprzedzona wizytacją wstępną, polegającą na dokonaniu przeglądu kancelarii parafialnej, której przewodniczył ks. Aleksander Obirc. Podczas wizytacji bp Latusek odwiedził wszystkie kościoły parafii, spotykał się z wiernymi oraz udzielił sakramentu bierzmowania⁶⁹⁹.

Z dekretu powizytacyjnego czytamy, że budynki kościelne są zadbane i prowadzone są wszystkie księgi kancelaryjne. We wskazaniach duszpasterskich czytamy, że należy zadbać, aby wierni częściej przystępowali do komunii św., a także zadbać o większą frekwencję na mszach świętych, szczególnie w dni powszednie. Abp Kominek w swym piśmie podziękował za życzliwe przyjęcie bpa Latuska, dziękował wiernym za szybkie odbudowanie kościołów na terenie parafii, za ich ofiarność i przywiązanie do Kościoła⁷⁰⁰.

Druga wizytacja odbyła się 22 kwietnia 1972 r. i została poprzedzona wizytacją wstępną, którą przeprowadził 18 lutego 1972 r. ks. Stanisław Turowski z Wrocławia. W dekrecie powizytacyjnym abp Bolesława Kominka czytamy, o pochwałę dot. ks. Kleszcza – proboszcza parafii. O wielkim trudzie, jaki musiał podjąć, aby zorganizować parafię od podstaw. Dekret wspomina o problemie wiosek przynależnych do parafii, jakim jest wyludnianie tych miejscowości oraz trudnych warunkach ekonomicznych. W piśmie zwrócono uwagę na wysoką frekwencję na mszach św. niedzielnych wynoszących 70 % oraz o spowiedzi wielkanocnej 90%. We wskazaniach duszpasterskich zalecono, aby proboszcz wprowadzał stopniowo wiernych w ducha odnowionej liturgii i większą opieką otoczył małżeństwa w parafii,

⁶⁹⁹ APGr, *Kronika parafialna*, t. 1, s. 33-34.

⁷⁰⁰ APGr, *Teczka dokumentów, Dekret powizytacyjny abpa Bolesława Kominka*, Wrocław 1963.

natomiast w Strzeszowicach należy zatroszczyć się o wybudowanie salki katechetycznej⁷⁰¹.

Trzecia wizytacja tym razem dziekańska miała miejsce 7 grudnia 1976 r., którą przeprowadził ks. Tadeusz Demel, dziekan z Żar. W dekrete powizytacyjnym zwrócono uwagę na gorliwą pracę ks. Kleszcza – proboszcza parafii. Zachęcono, aby zwiększyć troskę o trzeźwość w parafii, ożywić udział wiernych we mszach św., troszczyć się o powołania kapłańskie i zakonne i grupy parafialne, w szczególności charytatywne⁷⁰².

W dniach 24-25 września 1978 r. odbyła się kolejna wizytacja pasterska, którą przeprowadził bp Paweł Socha. Na rozpoczęcie wizytacji ks. biskup udzielił bierzmowania młodzieży z parafii, w drugim dniu odwiedził wiernych w Strzeszowicach i Bogumiłowie oraz chorych w Bogumiłowie i Grotowie. Była to pierwsza wizytacja biskupia po przejściu parafii w 1972 r. pod jurysdykcję diecezji gorzowskiej⁷⁰³.

Od 28 do 29 września 1986 r. odbyła się kolejna wizytacja kanoniczna parafii, którą przeprowadził bp Paweł Socha CM. Została ona poprzedzona wizytacją wstępną, którą odbył ks. dr Roman Harmaciński 19 września 1986 r. Wizytacja rozpoczęła się do udzielenia sakramentu bierzmowania grupie 98 młodzieży z parafii. W drugim dniu wizytacji ks. biskup zwizytował kościoły filialne w Strzeszowicach i Bogumiłowie. Po południu odbyło się spotkanie na plebanii z radą parafialną oraz reprezentantami grup parafialnych.

We wskazaniach po wizytacji ks. biskup stwierdził, że należałoby zbudować kruchtę oraz wieżyczki na dachach kościołów, w Strzeszowicach zaplanować nową zakrystię, natomiast w Bogumiłowie wstawić trzy okna witrażowe w prezbiterium świątyni⁷⁰⁴.

W dniach 12-13 października 1992 r. ks. bp Edward Dajczak przeprowadził wizytację pasterską, która została poprzedzona wizytacją wstępną ks. Romana Litwińczuka. W pierwszym dniu biskup udzielił bierzmowania młodzieży z parafii, natomiast w drugim dniu odwiedził wiernych kościołów filialnych w Strzeszowicach i Bogumiłowie. Po południu spotkał się z radą parafialną oraz grupami działającymi w parafii. Wizytację zakończyła msza św. sprawowana w kościele parafialnym o godz. 17:00⁷⁰⁵.

W dniach 11-12 i 16 października 1997 r. bp Paweł Socha CM dokonał kolejnej wizytacji kanonicznej, którą poprzedziła wizytacja wstępna ks. Andrzeja Lubańskiego

---

⁷⁰¹ APGr, *Kronika parafialna*, T. 1, s. 80-82.

⁷⁰² Tamże, s. 84.

⁷⁰³ Tamże, s. 109; R. Harmaciński, *Kronika wizytacji kanonicznej parafii Grotów*, Gorzów Wlkp. 1978.

⁷⁰⁴ APGr, *Teczka dokumentów, Dekret powizytacyjny ks. bpa Pawła Sochy w parafii Grotów*, Gorzów Wlkp. 1986, s. 1-3.

⁷⁰⁵ APGr, *Kronika parafialna*, t. 2, s. 101-106.

w dniu 3 września. Podczas trwania wizytacji ks. biskup odprawiał msze św. i głosił homilię, odbyło się również nabożeństwo za zmarłych na cmentarzu w Grotowie.

W dekrecie powizytacyjnym biskup dziękuje proboszczowi parafii i wiernym za wspólną modlitwę i spotkania. Wzywa do poszanowania dnia świętego, do zaangażowania duszpasterskiego w grupy parafialne, w sposób szczególnie duszpasterstwo dzieci i młodzieży, która jest naszą przyszłością. W zaleceniach duszpasterskich czytamy o obowiązku organizacji regularnej spowiedzi, nabożeństw pokutnych oraz nauk katechetycznych w oparciu o nauczanie papieża Jana Pawła II. Biskup prosi o poradnictwo rodzinne w parafii oraz systematyczne przygotowanie dzieci do I Komunii św. oraz młodzieży do bierzmowania.

Uwzględniając duszpasterstwo środowiskowe i stanowe bp Socha widzi szansę na pogłębienie życia wiary i uduchowanie środowisk życia społecznego, zwłaszcza kulturalnego, gospodarczego czy politycznego w duszpasterstwie poszczególnych grup zawodowych. Zachęca do założenia w parafii grupy Akcji Katolickiej⁷⁰⁶.

Natomiast wskazania gospodarczo-administracyjne dekretu proponują następujące prace:

- kościół parafialny w Grotowie: malowanie wnętrza kościoła i wymiana drzwi, ambonka, pokrycie dachu na dzwonnicy,
- kościół w Strzeszowicach: wykonanie ambonki, uzupełnienie oświetlenia,
- kościół w Bogumiłowie: remont zabytkowych drzwi,
- kancelaria: uzupełnić brakujące księgi; inwentarz uaktualnić, przez wpisanie do ubytków zużytych i nabytych szat, ksiąg⁷⁰⁷.

Ksiądz biskup podziękował za trud prowadzenia grup parafialnych, zachęcił do troski o nowe powołania kapłańskie i zakonne oraz do modlitwy o świętość rodzin i ich duchowej formacji w parafii. Wizytację zakończyło spotkanie z radą parafialną i grupami duszpasterskimi⁷⁰⁸.

Biskup diecezjalny dr Adam Dyczkowski przeprowadził wizytację 9 października 2003 r. Podczas jednodniowego spotkania pasterza z wiernymi, ks. biskup odwiedził kościoły filialne, spotkał się z grupami parafialnymi w Grotowie, a popołudniu odprawił mszę św., podczas której udzielił sakramentu bierzmowania młodzieży. Po eucharystii odbyła się uroczysta kolacja z księżmi na plebanii, która zakończyła spotkanie.

---

⁷⁰⁶ Por. APGr, *Teczka dokumentów*, bp Paweł Socha CM, *Dekret powizytacyjny*, Zielona Góra 1998, s. 3-4.

⁷⁰⁷ Dz. cyt. tamże, s. 5-6.

⁷⁰⁸ Por. APGr, *Kronika...*, s. 123-127.

We wskazaniach biskupa znalazła się sugestia, aby założyć parafialny oddział Caritas, troszczyć się o większy udział wiernych we mszach i nabożeństwach, przeprowadzić remont kościoła filialnego w Bogumiłowie oraz malowanie wnętrza kościoła parafialnego⁷⁰⁹.

Od 12 do 14 kwietnia 2008 r. bp Paweł Socha CM przeprowadził wizytację pasterską w parafii. Podczas pobytu we wspólnocie wiernych Biskup głosił kazania w kościele parafialnym i na filiach oraz udzielił młodzieży sakramentu bierzmowania.

W dekrecie ks. biskup dziękuje ks. Piotrowi Nowickiemu, proboszczowi parafii, za prowadzenie duszpasterstwa zwyczajnego, opartego na głoszeniu słowa, sprawowaniu sakramentów i sakramentaliów, odwiedzaniu chorych oraz za katechizację.

Zachęcił do zdynamizowania działania formacyjnego i pomnożenia grup już istniejących: ministrantów, lektorów, Caritasu, parafialnej rady duszpasterskiej, parafialnej rady ekonomicznej, żywego różańca, akcji katolickiej. Poprosił, aby zorganizować kolejne grupy duszpasterskie, jak: stowarzyszenie rodzin katolickich czy oaza rodzin, których brak jest w parafii.

W dziedzinie gospodarczo-administracyjnej wyrażam wdzięczność duszpasterzowi i wiernym świeckim za troskę o kościoły i dom parafialny, a szczególnie za prace już wykonane. Problemem, z którym trzeba się uporać, to naprawa dachów i usuwanie wilgoci z kościołów. W sprawie kancelaryjnej należy nadrobić zaległości odsyłanych do Kurii Biskupiej kopii duplikatów ksiąg: chrztów, ślubów i zgonów⁷¹⁰.

Dekret zachęca do założenia rady parafialnej i rady ekonomicznej oraz przygotowania animatorów przygotowujących do bierzmowania, których brak w parafii. W dziedzinie gospodarczo-administracyjnej biskup wyraził wdzięczność za troskę o kościół i dom parafialny, i polecił dalsze prace remontowo-konserwacyjne.

Łęknica

Po raz pierwszy, do samodzielnej już placówki duszpasterskiej, przybył bp Paweł Socha CM. W dniach 26 do 27 października 1986 r. przeprowadził wizytację kanoniczną w parafii. Podczas pobytu w parafii pierwszego dnia biskup dokonał poświęcenia kamienia węgielnego nowej świątyni w Łęknicy, głosił Słowo Boże, konferencje duchowe

---

⁷⁰⁹ APGr, *Teczka dokumentów*, bp Adam Dyczkowski, *Dekret powizytacyjny*, Zielona Góra 2003.

⁷¹⁰ Dz. cyt. APGr, *Teczka dokumentów*, bp Paweł Socha CM, *Dekret powizytacyjny*, Zielona Góra 2008, s. 1-2.

dla rodziców, wychowawców, nauczycieli i młodzieży całej parafii. Biskup spotkał się również z komitetem budowy świątyni, natomiast drugiego dnia zwizytował kancelarię parafialną, uczestniczył we mszy św. dla ludzi chorych, starszych, emerytów, Żywego Różańca i grup duszpasterskich. Po mszy biskup nawiedził cmentarz komunalny, gdzie odbyły się modlitwy za zmarłych parafian, a popołudniu poświęcił nowo wybudowaną kaplicę w Nowych Czaplach⁷¹¹.

W dekrecie powizytacyjnym czytamy we wskazaniach duszpasterskich, aby zatroszczyć się o rozmodlenie wiernych w parafii, zadbać o regularną katechizację oraz formować grupy modlitewne i apostołskie zgodnie ze wskazaniem diecezjalnymi. W dalszej części dekretu biskup poruszając kwestię gospodarczo-administracyjną zaleca, aby:

1. Kościół:

- *dokończyć budowę,*
- *plan wystroju wnętrza dać do zatwierdzenia do Kurii Biskupiej.*

2. Plebania:

- *po przejściu z odprawianiem mszy św. do kościoła, należy przebudować plebanię, przygotowując ją do normalnych warunków mieszkalnych.*

3. Dom katechetyczny:

- *należy w trzecim etapie prac wybudować dom katechetyczny i garaże.*

4. Nowe Czaple:

- *do nowego kościoła zakupić konfesjonal i meble do zakrystii.*

Uwaga: po zakończeniu budowy kościoła w Łęknicy można przenieść Nowe Czaple do parafii Żarki Wielkie⁷¹².

We wskazaniach duszpasterskich w dekrecie biskup zalecił, aby troszczyć się o rozmodlenie wiernych w parafii, w klasach od II do VIII szkoły podstawowej uczniowie powinni mieć po dwie godziny katechezy tygodniowo. W pracy formacyjnej z grupami modlitewnymi i apostołskimi należy stosować wskazania diecezjalne.

We wskazaniach gospodarczo-administracyjnych następcy apostołów zaleca dokończyć budowę kościoła parafialnego oraz przesłać plan wystroju wnętrza świątyni do Kurii w celu zatwierdzenia. Po wybudowaniu kościoła i przejściu z odprawiania mszy z plebanii do kościoła, należy przebudować plebanię, aby przygotować ją do normalnych

---

⁷¹¹ ADZG, *Teczka parafii Łęknica*, sg. 556, *Kronika wizytacji kanonicznej parafii Łęknica w dniach 26-27 października 1986 r.*, s. 1-3.

⁷¹² Dz. cyt. ADZG, *Teczka parafii Łęknica*, sg. 556, bp Paweł Socha CM, *Dekret powizytacyjny*, Zielona Góra 1987, s. 4-5.

warunków mieszkalnych, należy zająć się budową domu katechetycznego oraz garaży. Do kościoła w Nowych Czaplach zakupić konfesjonał i meble do zakrystii.

Bp Paweł Socha CM przybył po raz kolejny do parafii w 1997 r. (25-26 i 28 października). Podczas wizytacji głosił homilie, sprawował eucharystie, spotykał się z wiernymi poszczególnych grup duszpasterskich działającymi w parafii, odwiedził również dzieci i młodzież w szkole podstawowej w Łęknicy i Nowych Czaplach.

W dekrecie powizytacyjnym czytamy, aby w duszpasterstwie ogólnym zwrócić wiernym uwagę nt. świętowania dnia Pańskiego, role modlitwy w życiu osobistym i rodzinnym, katechizację w parafii opierającą się na duchu roku liturgicznego, systematyczne wtajemniczenie dzieci i młodzieży w głębsze i owocniejsze przeżywanie Najświętszej Ofiary Mszy św. oraz korzystanie z częstej spowiedzi i Komunii św. Pasterz diecezji zaleca większą troskę o organizację regularnej spowiedzi, nabożeństw pokutnych, kursów przedmażeńskich oraz poradnictwie rodzinnym. Dekret zwraca uwagę również na prowadzenie systematycznego przygotowania dzieci przed I Komunią św. i młodzieży przed bierzmowaniem oraz na formację wiernych w grupach duszpasterskich.

We wskazaniach gospodarzo-administracyjnych biskup dziękuję proboszczowi i parafianom, za troskę o kościoły i dom parafialny. Natomiast na najbliższe lata proponuje następujące prace:

- kościół w Nowych Czaplach – powiększyć o część, a może o całą zakrystię, robiąc z niej prezbiterium, ponieważ kościół jest za mały. Ponadto w Nowych Czaplach winny być odprawianie dwie msze w niedzielę i święta,

- plebania – zabiegać o znalezienie miejsca na salki parafialne dla grup i spotkań z młodzieżą przed bierzmowaniem i dziećmi przygotowującymi się do I Komunii św., najlepiej poza plebanią, wybudować np. przy kościele odrębny budynek. Obecną salkę na plebanii (na parterze) należy zamienić na kuchnię, jadalnię, mieszkanie dla gospodyni i na kancelarię.

Złożyć podanie do Ks. Biskupa Diecezjalnego o przydzielenie ks. wikariusza, gdyż parafia jest zbyt pracochłonna i jeden kapłan nie jest w stanie objąć wszystkich dziedzin pracy.

Serdecznie dziękuję Księdzu Prałatowi za gorliwą pracę duszpasterską i budowlaną w parafii. Dziękuję wszystkim współpracownikom świeckim za współdziałanie z Księdzem Proboszczem w dziele ewangelizacji. Cieszę się bardzo zespołami: ministrantów, radą

*parafialną i innymi grupami skutecznie działającymi dla duchowego i materialnego dobra rodziny parafialnej (...)*⁷¹³.

W dekrecie biskup zaleca, aby rozwijać grupy duszpasterskie już funkcjonujące w parafii oraz zakładać nowe, we wskazaniach gospodarczo-administracyjnych czytamy, aby powiększyć kościół w Nowych Czaplach, zaleca się też odprawianie dwóch mszy w niedzielę i święta. Na plebanii w Łęknicy należy znaleźć miejsce na salki parafialne dla grup i spotkań z młodzieżą i dziećmi oraz zaleca się, aby najlepiej poza plebanią wybudować odrębny budynek, który będzie pełnił rolę salki katechetycznej.

Biskup zachęca, aby złożyć podanie w kurii o przydzielenie wikariusza, gdyż parafia jest pracochłonna i jeden kapłan nie jest w stanie objąć całego duszpasterstwa.

W dniach 31 maja–2 czerwca 2008 r. bp Paweł Socha CM przeprowadził kolejną wizytację pasterską w parafii. Podczas pobytu we Wspólnocie wiernych biskup głosił kazania w kościele parafialnym i na filiach oraz udzielił młodzieży sakramentu bierzmowania.

W dekrecie biskup dziękuje ks. dziekanowi Józefowi Krukowi i ks. wikariuszowi Adamowi Firakowi za prowadzenie duszpasterstwa zwyczajnego, opartego na głoszeniu słowa, sprawowaniu sakramentów i sakramentaliów, odwiedzaniu chorych oraz za katechizację.

W słowie pasterskim czytamy, że *wielką nadzieję na rozwój ducha wiary we Wspólnocie Parafialnej budzi formacja duchowa w grupach parafialnych. Dlatego należy dążyć do zdynamizowania działania formacyjnego i pomnożenia grup już istniejących: ministrantów, lektorów, Caritasu, parafialnej rady duszpasterskiej, parafialnej rady ekonomicznej, żywego różańca, akcji katolickiej. Dołożyć starań, by zorganizować grupy, które są konieczne do sprawnego funkcjonowania parafii, jak np.: stowarzyszenie rodzin katolickich, lub domowy kościół, czyli oaza rodzin, których brak w parafii.*

*W dziedzinie gospodarczo-administracyjnej wyrażam wdzięczność duszpasterzom i wiernym świeckim za troskę o kościoły i dom parafialny, a szczególnie za prace już wykonane*⁷¹⁴.

Jak czytamy w dekrecie biskup poleca, aby zdynamizować działania formacyjne i pomnożyć już istniejące wspólnoty, zachęca do założenia stowarzyszenia rodzin

---

⁷¹³ Dz. cyt. APL, *Teczka dokumentów*, bp Paweł Socha CM, *Dekret powizytacyjny*, Zielona Góra 1998, s. 1-6.

⁷¹⁴ Dz. cyt. APL, *Teczka dokumentów*, bp Paweł Socha CM, *Dekret powizytacyjny*, Zielona Góra 2008, s. 1-2.

katolickich lub kościoła domowego, czyli oazy rodzin, których brak w parafii. W dziedzinie gospodarczo-administracyjnej biskup wyraził wdzięczność za troskę o kościół i dom parafialny, polecił aby prowadzić bieżące prace konserwacyjne budynków kościelnych.

Niwica

Pierwszą wizytacją, którą można opisać na podstawie dostępnych źródeł, to wizyta biskupa pomocniczego dra Pawła Sochy CM, która odbyła się 12 i 16 października 1998 r. Została przeprowadzona wraz z notariuszem kurii ks. Janem Romaniukiem. Podczas czasu spędzonego we wspólnocie parafialnej biskup głosił homilie, przewodniczył eucharystii i nabożeństwu, spotykał się z wiernymi działającymi w poszczególnych grupach oraz odwiedził dzieci w szkole podstawowej w Niwicy.

W dekrecie stwierdzono, że proboszcz katechizuje wraz z pomocą p. katechetki. Biskup zachęca, aby skorzystać z Kolegium Teologicznego w Zielonej Górze lub Instytutu Katolickiego w Gorzowie Wlkp. w celu przygotowania się do pracy katechetycznej. Studia te pomogą w pracy wychowawczej w szkole, a jeszcze bardziej w formowaniu własnych dzieci w rodzinie. Biskup zachęca do korzystania z formacji w Instytucie Rodzinnym w Zielonej Górze lub Gorzowie Wlkp.

Ze wskazań duszpasterskich warto wymienić troskę biskupa o życie duchowe i sakramentalne wiernych parafii poprzez modlitwę osobistą, rodzinną oraz adorację Najśw. Sakramentu. Katecheza powinna być ukierunkowana w duchu roku liturgicznego. Z zaleceń pasterskich należy wymienić regularne organizowanie posługi spowiedzi św., również w ramach katechezy. W formacji dzieci i młodzieży do życia rodzinnego należy wprowadzić tematykę małżeństwa i rodziny na katechezie różnych stopni, kursy przedmałżeńskie w parafiach mniejszych co dwa lata oraz bezpośrednie przygotowanie do małżeństwa narzeczonych przez trzy konferencje proboszcza.

W duszpasterstwie grup i stowarzyszeń należy kontynuować formację wspólnot już istniejących oraz zatroszczyć się o nowe, m.in. o Akcję Katolicką oraz znaleźć i przygotować animatorów do grup domowych młodzieży, która przygotowuje się do bierzmowania.

Ze wskazań gospodarczo-administracyjnych należy wymienić następujące propozycje biskupa:

a. kościół parafialny w Niwicy:

- remont wieży kościelnej,
- wstawienie nowych okien do kościoła,
- wymiana instalacji elektrycznej,
- wzmocnić statykę kościoła, by nie pękał;

b. plebania:

- wymiana części okien na plebanii;

c. kancelaria:

- zaprowadzić księgę inwentarzową,
- odtworzyć z archiwum Kurii Biskupiej księgę inwentarza i dokonać jej uzupełnienia,
- rozwiązać problem przynależności kościoła filialnego Piotrów⁷¹⁵.

Z pośród wskazań do realizacji w duszpasterstwie parafialnym biskup zachęca do dalszej pracy z wiernymi w poszczególnych wspólnotach, zakładania nowych, szczególnie troszczących się o życie religijne młodzieży. Bp Socha zwrócił również uwagę na potrzebę formacji teologicznej osób zajmujących się prowadzeniem katechezy w miejscowej szkole, wynika to z faktu braku przygotowania katechetki do pracy dydaktycznej w szkole. Wskazania gospodarczo-administracyjnych zlecają prowadzenie dalszych remontów w kościele parafialnym i na plebanii oraz troskę o sumienne prowadzenie biura parafialnego. Dekret poruszył też kwestię rozwiązania problemu przynależności kościoła filialnego w Piotrowie, który jest oficjalnie filią parafii, ale jest obsługiwany przez księdza z Olbrachtowa.

Po raz drugi od 13 do 14 kwietnia 2008 r. bp Paweł Socha CM przeprowadził wizytację kanoniczną w parafii. Podczas pobytu we wspólnocie wiernych biskup głosił kazania w kościele parafialnym i na filiach. Udzielił młodzieży sakramentu bierzmowania oraz odwiedził lokalną szkołę.

W dekrecie biskup dziękuje ks. Markowi Czerniawskiemu, proboszczowi parafii, za prowadzenie duszpasterstwa zwyczajnego, opartego na głoszeniu słowa, sprawowaniu sakramentów i sakramentaliów, odwiedzaniu chorych oraz za katechizację. Biskup poleca, aby zdynamizować działania formacyjne i pomnożyć już istniejące wspólnoty, jak: ministrancka, Caritas, Żywy Różaniec, Akcja Katolicka i in.

W dziedzinie gospodarczo-administracyjnej biskup wyrażam wdzięczność duszpasterzowi i wiernym świeckim za troskę o kościoły i dom parafialny, a szczególnie

---

⁷¹⁵ Dz. cyt. APN, *Teczka dokumentów*, bp Paweł Socha CM, *Dekret powizytacyjny*, Zielona Góra 1998, s. 1-6.

za prace dotychczas wykonane. *Bieżące remonty należy prowadzić zgodnie ze wskazaniem i uzgodnieniami zapisanymi w gospodarczym arkuszu wizytacyjnym.*

W sprawie kancelaryjnej należy prowadzić przewidziane przepisami księgi, których nie ma w parafii, jak np.: księgi celebransów, chorych, trzeźwości.

Ks. Proboszczowi dziękuję za gorliwą pracę duszpasterską i remontową w parafii. Dziękuję wszystkim współpracownikom świeckim za współdziałanie z Księdzem Proboszczem w dziele ewangelizacji. Życzę wiele błogosławieństwa Bożego w budowaniu pokoju i miłości w ludzkich sercach, w rodzinach i w całej wspólnotie parafialnej⁷¹⁶.

Dekret zachęca do założenia rady parafialnej i rady ekonomicznej oraz przygotowania animatorów przygotowujących do bierzmowania, których brak w parafii. W dziedzinie gospodarczo-administracyjnej biskup wyraził wdzięczność za troskę o kościół i dom parafialny, a szczególnie za prace dotychczas wykonane. Zaleca, aby prace remontowe były prowadzone zgodnie ze wskazaniem i uzgodnieniami zapisanymi w gospodarczym arkuszu wizytacyjnym. W biurze parafialnym należy prowadzić przewidziane przepisami księgi, których nie ma w parafii⁷¹⁷.

Przewóz

Na podstawie dostępnych źródeł, wierni parafii mogli przeżywać odwiedziny biskupie w dniach 21 i 23 listopada 1997 r. Przybył wtedy do nich biskup pomocniczy dr Paweł Socha CM. Podczas wizytacji w parafii biskup odprawiał msze św. i głosił homilie oraz spotkał się z grupami modlitewnymi, działającymi przy parafii, odwiedził również lokalną szkołę, gdzie spotkał się z uczniami i gronem pedagogicznym.

We wskazaniach duszpasterskich, mając na uwadze duszpasterstwo ogólne biskup zaleca, aby w parafii organizować okazje do regularnej spowiedzi, nabożeństwa pokutne, zatroszczyć się o kursy przedmałżeńskie i poradnictwo rodzinne, solidnie przekazywać prawdy wiary w ramach katechizacji szkolnej. Należy zwrócić szczególną uwagę na formację wiernych, zwłaszcza młodzież poprzez grupy parafialne i stowarzyszenia katolickie, ponieważ dobrze prowadzone grupy przygotowują wiernych do współpracy

---

⁷¹⁶ Dz. cyt. APN, *Teczka dokumentów*, bp Paweł Socha CM, *Dekret powizytacyjny*, Zielona Góra 2008, s. 1-2.

⁷¹⁷ Por. tamże.

z księdzem w dziele ewangelizacji najpierw w rodzinie, a następnie w środowiskach pracy i wypoczynku⁷¹⁸.

We wskazaniach gospodarczo-administracyjnych biskup proponuje następujące prace:

- *kościół parafialny w Przewozie: malowanie kościoła, odnowienie tynków zewnętrznych na kościele,*
- *kościół w Sobolicach: osuszenie kościoła,*
- *kościół w Straszowie: założenie rynien, ogrodzenie placu i zbudowanie bramy wjazdowej,*
- *plebania: założenie CO, wymiana instalacji wodnej i wymiana podłóg,*
- *cmentarz: konieczne jest zbudowanie kaplicy cmentarnej,*
- *kancelaria: zaprowadzić kronikę parafialną, księgę kasową i aktualizować inwentarz⁷¹⁹.*

Biskup podziękował za trud prowadzenia grup parafialnych, ale zwrócił uwagę na konieczność zakładania nowych wspólnot, m.in.: Katolickie Stowarzyszenia Młodzieży czy zwiększenie liczby róż różańcowych. Zachęcił też do troski o nowe powołania kapłańskie i zakonne, zachęcił do modlitwy o świętość rodzin oraz ich duchowej formacji w parafii.

W dniach 21-22 września 2003 r. bp Adam Dyczkowski przeprowadził wizytację, podczas której głosił homilię, przewodniczył liturgii, udzielił młodzieży sakramentu bierzmowania i spotykał się w poszczególnymi grupami działającymi przy parafii.

W dekrete Biskup stwierdza, że *wizytacja pasterska ma na celu wspólne pochylenie się biskupa, duszpasterzy i laikatu w refleksji nad przeżywaniem wiary w Jezusa Chrystusa w Tajemnicy Jego Kościoła, realizującej się na co dzień w naszym życiu. Ma być to czas owocny w nowe czyny i postawy wypływające z żywej wiary.*

W swoim słowie Pasterz diecezji zwrócił uwagę na dekalog i jego realizowanie w codziennym życiu, *abyśmy odwracając się od zła, zaufali Bożemu miłosierdziu i jako nawróceni stawali się świadkami miłości.*

W obecnym czasie trzeba wzmóc wysiłki, by wiara i molarność były przekazywane młodemu pokoleniu zarówno w kręgu rodzinnym, jak i w szkole. Gdy zastanowimy się nad kryzysem współczesnego społeczeństwa polskiego, to pamiętamy, że jego źródłem jest przede wszystkim kryzys moralny, który dotknął ludzkich serc.

Najważniejszym środowiskiem kształtującym młodego człowieka jest zawsze rodzina. W katolickiej rodzinie człowiek przeżywa pierwsze doświadczenia wiary i uczy

---

⁷¹⁸ APPrz, *Teczka dokumentów*, bp Paweł Socha CM, *Dekret powizytacyjny*, Zielona Góra 1997, s. 1-6.

⁷¹⁹ Dz. cyt. tamże, s. 5-6.

się poprzez wzajemne relacje, jak bardziej stawać się człowiekiem. Dlatego trzeba nam bronić życia rodzinnego przed konsumpcjonizmem, przed deprawacją i degradacją wspólnoty domowej, których źródłem są patologie społeczne. W tej perspektywie ważne jest ukazywanie prawdziwej wartości życia rodzinnego. Dlatego należy w parafii systematycznie organizować kursy przedmażeńskie i prowadzić stałe poradnictwo rodzinne, bowiem te spotkania formują ludzi młodych oraz przygotowują ich do życia w małżeństwie i rodzinie. Podstawowe prawdy życia i praktyczne zasady wychowania religijnego przypominać mają nauki dla rodziców i chrzestnych przed chrztem świętym dziecka.

W trosce o wychowanie dzieci i młodzieży w duszpasterstwie należy zwrócić baczniejszą uwagę na rozwijanie istniejących form życia wspólnotowego, ruchów odnowy Kościoła oraz form organizacyjnych. Dlatego w parafii należy prowadzić oazę dzieci Bożych, oazy młodzieżowe. Czuwajmy, by jak najwięcej chłopców i dziewcząt było zaangażowanych we wszelkie formy liturgicznej służby ołtarza, rozwijajmy grupy modlitewne, ale także zatroszczyć się nam trzeba o odrodzenie harcerstwa, a szczególnie zadbać o formację młodzieży w Katolickim Stowarzyszeniu Młodzieży. Dlatego bardzo proszę, aby w Waszej Parafii powstało Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży.

Odpowiedzialność za naprawę niekiedy zdruzgotanych ludzkich serc i za przekazywanie Chrystusowych wartości młodemu pokoleniu spoczywa nie tylko na kapłanach czy katechetach, ale także na wszystkich członkach wspólnoty Kościoła. (...) Szczególnie proszę o wytrwałą modlitwę i ofiary duchowe ponoszone w intencji dobrych i świętych powołań kapłańskich i zakonnych, proszę o to szczególnie grupę Przyjaciół Paradyża.

Wspólnota parafialna w tak trudnych czasach nie może zapomnieć również o tych, którzy najbardziej potrzebują pomocy. Dlatego tak ważne jest, aby w parafii dobrze funkcjonowało stowarzyszenie Caritas, które będzie widziało potrzeby drugiego człowieka i będzie niosło jemu skuteczną pomoc. Niech przynoszą one błogosławione owoce i pomoc naszym Braciom i Siostrom.

Wspólnota parafialna będzie żywym Kościołem o ile potrafi korzystać z Pokarmu, który daje życie – a jest nim Eucharystia. Msza św. jest czasem spotkania z Bogiem, udzielającym się człowiekowi po to, byśmy mieli je w obfitości. Niech częsta Komunia św. stanie się praktyką powszechną. Eucharystia niedzielna i świąteczna związana jest ze świętowaniem dnia świętego. Niech atmosfera domowego świętowania, czas poświęcony na modlitwę i rozmowy rodzinne przenika nasze domy. Nie wolno dla błahych powodów

opuszczać Zgromadzenia Eucharystycznego, gdyż wnosimy wtedy w nasze życie zamęt, ale także rozbijamy parafialną wspólnotę. Trwajmy w Chrystusowej miłości, która ujawnia się w Tajemnicy Mszy św.

Podstawą teologiczną i motywem do działania katolików w świecie jest przyjęty chrzest, bierzmowanie i eucharystia – sakramenty życia chrześcijańskiego, które wyposażają ochrzczonego w mandat odpowiedzialności za wiarę i nakładają obowiązek jej głoszenia oraz obrony. Wszyscy przez wiarę i chrzest, otrzymaliśmy niezwykle doniosłe zadania, od których nie powinniśmy się uchylać. Od wypełniania tych zadań zależy zbawienia nasze i wielu innych ludzi, a skorzysta z nich również Ojczyzna i świat potrzebujący moralnego odrodzenia⁷²⁰.

Szczególne uwagę poświęcił rodzinie, która jest pierwszym miejscem doświadczenia Boga. Biskup zwrócił uwagę na potrzebę realizowania kursów przedmażeńskich i poradnictwa rodzinnego. Poleciał, aby w parafii prowadzić oazę dzieci Bożych, oazy młodzieżowe, rozwijać liturgiczną służbę ołtarza, szczególnie zadbać o formację młodzieży w Katolickim Stowarzyszeniu Młodzieży oraz o troskę o powołania kapłańskie i zakonne. W parafialnym posługiwaniu nie może zabraknąć grup charytatywnych, dlatego we wspólnocie powinna powstać grupa Caritas. Do angażowania laikatu w funkcjonowanie parafii biskup polecił powstanie parafialnego oddziału Akcji Katolickiej.

W dekrecie ks. biskup dziękuje proboszczowi parafii, za prowadzenie duszpasterstwa zwyczajnego, opartego na głoszeniu słowa, sprawowaniu sakramentów i sakramentaliów, odwiedzaniu chorych oraz za katechizację. Biskup poleca, aby zdynamizować działania formacyjne i pomnożyć już istniejące wspólnoty, jak: ministrancka, Caritas czy Żywy Różaniec.

Po raz kolejny bp Paweł Socha CM przeprowadził wizytację pasterską w parafii. Miało to miejsce podczas pobytu we wspólnocie wiernych w dniach od 27-28 kwietnia 2008 r.

W dekrecie powizytacyjnym bpa Sochy czytamy: *Ks. Proboszcz Jerzy Kot CM od dwóch lat pracuje w parafii. Dziękuję mu za pracę duszpasterską i troskę o konserwację kościołów i podjęty remont plebanii i budynków parafialnych. Wiernym świeckim dziękuję za współpracę z duszpasterzem. Dziękuję także Bratu ks. Jerzego, księdzu Marianowi za dokonane remonty kościoła i plebanii.*

---

⁷²⁰ Dz. cyt. APPrz, *Teczka dokumentów*, bp Adam Dyczkowski, *Dekret powizytacyjny*, Zielona Góra 2003, s. 1-3.

Prowadzone jest w parafii systematycznie duszpasterstwo zwyczajne, czyli głoszenie słowa Bożego, sprawowanie sakramentów świętych i sakramentaliów, a także wizyty u chorych i z okazji kolędy.

Wielką nadzieję na rozwój ducha wiary we Wspólnocie Parafialnej budzi formacja duchowa w grupach parafialnych. Dlatego należy dążyć do zdynamizowania działania formacyjnego i pomnożenia grup już istniejących: ministrantów, lektorów, Caritasu, parafialnej rady duszpasterskiej, parafialnej rady ekonomicznej, żywego różańca, akcji katolickiej. Dołożyć starań, by zorganizować grupy, które są konieczne do sprawnego funkcjonowania parafii, jak np.: stowarzyszenie rodzin katolickich, lub domowy kościół, czyli oaza rodzin, których brak w parafii.

W dziedzinie gospodarczo-administracyjnej wyrażam wdzięczność duszpasterzom i wiernym świeckim za troskę o kościoły i dom parafialny. Należy prowadzić bieżące prace konserwacyjne budynków kościelnych.

Ks. Proboszczowi dziękuję za gorliwą pracę duszpasterską i remontową w parafii. Dziękuję wszystkim współpracownikom świeckim za współdziałanie z Księdzem Proboszczem w dziele ewangelizacji⁷²¹.

Dekret zachęca do założenia rady parafialnej i rady ekonomicznej oraz przygotowania animatorów przygotowujących do bierzmowania, których nie ma w parafii. W dziedzinie gospodarczo-administracyjnej biskup wyraził wdzięczność za troskę o kościół i dom parafialny, a szczególnie za prace dotychczas wykonane⁷²².

Obecnie urzędujący ordynariusz bp Tadeusz Lityński wraz z notariuszem Kurii, ks. Tomaszem Trębaczem odbył wizytację kanoniczną 25 maja 2014 r. Podczas wizytacji biskup głosił słowo Boże, udzielił sakramentu bierzmowania młodzieży i spotykał się z wiernymi, którzy udzielają się w grupach parafialnych⁷²³.

W dekrete powizytacyjnym biskup zwraca uwagę na gorliwą posługę duszpasterską proboszcza – ks. Jerzego Kota CM, jego głoszenie homilii, przygotowanie do sakramentów czy katechizację. Kancelaria parafialna jest czynna regularnie, a księgi metrykalne i administracyjne są prowadzone na bieżąco.

Od ostatniej wizytacji kanonicznej w parafii zostały wykonane następujące prace gospodarcze:

- bieżąca konserwacja obiektów sakralnych,

---

⁷²¹ Dz. cyt. APRz, *Teczka dokumentów*, bp Paweł Socha CM, *Dekret powizytacyjny*, Zielona Góra 2008, s. 1-2.

⁷²² Tamże.

⁷²³ APPrz, *Teczka dokumentów*, bp Tadeusz Lityński, *Dekret powizytacyjny*, Zielona Góra 2014, s. 2.

- odnowiono hełm na wieży kościoła parafialnego,
- odnowiono posadzkę w prezbiterium,
- ustawiono nowe ołtarze posoborowe z marmuru w kościele parafialnym i filialnym w Sobolicach,
- zakupiono szaty liturgiczne.

I Zalecenia duszpasterskie:

- zaleca się kontynuację dotychczas podjętych w parafii dzieł duszpasterskiej troski o ożywienie i pogłębienie życia duchowego wiernych,
- zatroszczyć się o jeszcze głębszą formację duchową ministrantów i lektorów,
- zatroszczyć się o grupę Przyjaciół Paradyża,
- zatroszczyć się o duszpasterstwo młodzieży (oaza, pielgrzymki, ŚDM),
- rozwijać istniejącą w parafii grupę „Dzieci Maryi”.

II Zalecenia gospodarczo-administracyjne:

- kontynuować rozpoczęte w parafii prace remontowe i konserwatorskie,
- zagospodarować tablicę informacyjną przy kościele parafialnym,
- w kościołach filialnych umieścić w zakrystii tabliczki z tytułem kościoła,
- w kościołach filialnych dbać o należną czystość i świeżość bielizny kielichowej.

Prace gospodarczo-administracyjne należy podejmować z rozwagą i w miarę możliwości posiadanych środków finansowych⁷²⁴.

W zaleceniach duszpasterskich Pasterz Diecezji zaleca kontynuację dotychczas podjętych w parafii dzieł duszpasterskiej troski o pogłębienie i ożywienie życia religijnego parafian. Należy zadbać o zwiększenie formacji duchowej ministrantów i lektorów, rozwijać grupy już istniejące i troszczyć się o duszpasterstwo młodzieżowe.

Z zaleceń gospodarczo-administracyjnych biskup poleca kontynuować rozpoczęte w parafii prace remontowe i konserwatorskie, mając na uwadze możliwości finansowe⁷²⁵.

⁷²⁴ Dz. cyt. APPz, Teczka dokumentów, bp Tadeusz Lityński, *Dekret powizytacyjny*, Zielona Góra 2014, s. 1-4.

⁷²⁵ W dekrecie znalazła się krótka nota o parafii i jej historii: *Parafia w Przewozie należy do małych parafii. Miejscowość położona jest w województwie lubuskim, w powiecie żarskim, w gminie Przewóz. W miejscowości żył i działał jeden z najwspanialszych historyków śląsko-łużyckiego terenu – Johan Gottlob Worbs. W latach 1945-1991 stacjonowała tu strażnica Wojsk Ochrony Pogranicza. Do ważniejszych zabytków można zaliczyć gotycki kościół parafialny pod wezwaniem Niepokalanego Poczęcia NMP, z XV wieku; basztę – wieżę zamkową, z XIV wieku, pozostałość gotyckiego zamku z XIII wieku, zwana też „wieżą głodową”, a także pozostałości cmentarza żydowskiego. Gmina Przewóz należy do Euroregionu „Sprewa-Nysa-Bóbr” oraz współpracuje z gminami niemieckimi w zakresie kultury, oświaty, sportu i ochrony przeciwpożarowej. Mocnymi stronami Gminy są walory przyrodniczo-krajobrazowe wynikające z położenia geograficznego, czyste środowisko oraz duża lasistość. Liczne stawy i rzeki tworzą idealne warunki do rozwoju i wzbogacania oferty turystycznej. Na terenie Gminy znajdują się także bogate pokłady zasobów naturalnych i rezerwaty przyrody. Parafia pw. Niepokalanego Poczęcia Maryi Panny w Przewozie należy do*

Trzebiel

Parafię Trzebiel 30 kwietnia 1972 r. odwiedził ks. bp Wincenty Urbana wraz z ks. dr. Stanisławem Turowskim z Wrocławia. Była to pierwsza wizytacja w wikariacie samodzielnym w Trzebielu. W dekrecie powizytacyjnym biskup stwierdza *następujące przejawy z życia religijnego wiernych i pracy duszpasterskiej:*

a) duszpasterz – ks. Stanisław Budny pracuje w tym ośrodku od 1967 r. W dekanacie pełni również funkcje referenta spraw misyjnych. Rozpoczynając pracę duszpasterską, ks. Stanisław Budny stanął wobec niełatwego zadania. Miejscowy zabytkowy kościół, częściowo uszkodzony w czasie działań wojennych, został przez władze państwowe rozebrany wbrew prośbom miejscowej ludności oraz Kurii Arcybiskupiej. Wierni zostali zmuszeni ograniczyć się do korzystania z niewielkiej kaplicy cmentarnej, która nigdy nie jest w stanie pomieścić nawet tych, przychodzących na jedną Msze św. Większa część osób, musi stać na polu bez względu na warunki atmosferyczne. Poważną przeszkodą w duszpasterstwie jest brak własnego pomieszczenia plebańskiego i zaplecza gospodarczego. Pomimo tych i wielu innych trudności, jakie nie sprzyjają pełnej integracji parafii i nie pomagają w normalnej pracy duszpasterskiej, Ksiądz Proboszcz Stanisław Budny uczynił wiele zarówno w dziedzinie religijnej, jak i administracyjnej. Stara się o rozbudzenie życia eucharystycznego, wyrobienie postawy chrześcijańskiej, związanej z Kościołem oraz wytworzenie więzi wspólnotowej. Jego niewątpliwą zasługą jest przeprowadzony gruntowny remont kaplicy, przełożenie dachu, odmalowanie wnętrza i wyposażenie w niezbędny sprzęt liturgiczny. Praca duszpasterska w tak niesprzyjających okolicznościach powinna budzić uznanie i głęboki podziw,

b) wierni – stanowią środowisko o cechach robotniczo-rolniczych. Odznaczają się dobrą wolą i najlepszymi chęciami życia prawdziwie chrześcijańskiego. Są w większości wierzący i praktykujący, jakkolwiek warunki wspólnotowego uczestnictwa w Eucharystycznym Zgromadzeniu nie są odpowiednie. Niektórzy spotykają się z represjami władz państwowych z powodu praktyk religijnych. Taka sytuacja jednych umacnia we wierze, a innych przepętnia lękiem o zajmowane stanowisko społeczne lub prace zawodową.

---

małych parafii. Wspólnota wiernych liczy 1820 osób. W każdą niedzielę w parafii odprawiane są cztery msze święte. Także w dni powszednie msze święte odprawiane są w kościele parafialnym lub na filii. Parafia jest miejscem wzrostu duchowego. Dzięki gorliwej posłudze kapłańskiej Księdza Proboszcza Jerzego Kota CM trwającej od 2006 r., wierni mogą regularnie korzystać z sakramentu pokuty, a także uczestniczyć w nabożeństwach. Dzięki posłudze słowa, poprzez głoszenie homilii i katechizację, tak szkolną, jak i tę przy parafii związaną z przygotowaniem do sakramentów oraz poprzez rekolekcje parafialne i szkolne, dokonuje się wzrost duchowy i rozwój katechetyczny wspólnoty parafialnej, dz. cyt. APPz, Teczka dokumentów, bp Tadeusz Lityński, Dekret powizytacyjny, Zielona Góra 2014, s. 1-4.

We Mszy św. uczestniczy systematycznie około 65 % wiernych. Udział w rekolekcjach jest liczny, a do spowiedzi wielkanocnej przystępuje co roku około 75 %. Do ujemnych stron należą antagonizmy sąsiedzkie, pewna obojętność na sprawy wychowania i niewielka odpowiedzialność za całość życia parafialnego. Te braki w duchowym obliczu parafii równoważy w pewnym stopniu grupa rodzin o głębszej religijności i bardziej chętniej postawie, wyrażającej się gotowością współpracy dla dobra wspólnego,

c) katechizacja – odbywa się w pomieszczeniu prywatnym urządzonej dobrze i ogrzewana. Pewien brak stanowią ławki bez oparcia i bez pulpitu. Uczęszcza 348 dzieci miejscowej 8-klasowej szkoły podstawowej, 33 dzieci przedszkolnych, 39 młodzieży szkół średnich oraz 36 młodzieży pracującej. Nie objętym stały nauczaniem religijnym jest 12 dzieci szkolnych, 25 przedszkolnych, 17 młodzieży szkolnej oraz 36 pracującej. Nauczanie prowadzi Duszpasterz w 17 godzinach lekcyjnych tygodniowo. Na podkreślenie zasługuje sprawa organizacyjna uroczystości wizytacyjnej, co jest ważne ze względu na szczupłość miejsca oraz pobożna, zdyscyplinowana postawa młodzieży, która była dobrze przygotowana pod względem katechetycznym i liturgicznym,

d) kancelaria – prowadzona jest według wskazań kościelnych.

Zalecenia:

- w dalszym ciągu dążyć do wytworzenia wspólnoty parafialnej i wyrobienia współodpowiedzialności za Kościół,*
- wychowywać wiernych do przezwycięzania wzajemnych niechęci i różnic w duchu chrześcijańskiej miłości,*
- rodziców uwrażliwiać na sprawy związane z wychowaniem młodego pokolenia, które oczekuje od starszych przede wszystkim wzorca prawdziwej religijności i autentycznej chrześcijańskiej postawy życiowej,*
- młodzież przygotowywać do przyszłych zadań rodzinnych,*
- w salce katechetycznej postarać się o ławki z pulpitem i możliwością pisania,*
- w sprawach związanych z remontami, przestrzegać wskazań Kurialnej Komisji artystyczno-budowlanej.*

Uwagi:

Duszpasterzowi, który podjął się pracy w niełatwych z wielu względów warunkach, składam wyrazy szczerzej podziękowań za postawę kapłańską i wszystkie dotychczasowe starania.

Wiernym dziękuję za wsparcie moralne, jakiego udzielają swojemu Proboszczowi w tworzeniu pełnej wspólnoty parafialnej,. Bardzo gorąco proszę o dalszy rozwój życia

*prawdziwie chrześcijańskiego i dobry wpływ wychowawczy na dzieci i młodzież. Na te wysiłki i owocne starania z głębi serca błogosławię*⁷²⁶.

Ks. Budny podjął się niełatwego zadania tworzenia od podstaw ośrodka duszpasterskiego w Trzebielu. Zabytkowy kościół, częściowo zniszczony podczas działań wojennych, został rozebrany mimo próśb miejscowej ludności i Kurii Arcybiskupiej przez władze państwowe. Kaplica cmentarna nie była w stanie spełniać roli kościoła parafialnego z racji swoich rozmiarów. Poważną przeszkodą był również brak plebanii i zaplecza gospodarczego. Katechizacja, na którą w 1972 r. uczęszczało 348 uczniów, odbywała się w pomieszczeniu prywatnym. Według dekretu 65 % wiernych systematycznie uczęszczało na msze św. natomiast ok. 75 % przystępowało do spowiedzi wielkanocnej.

W zaleceniach ks. biskup zachęca, aby w dalszym ciągu dążyć do wytworzenia miejscowej wspólnoty parafialnej, wychowywać wiernych w duchu religijnym, zatroszczyć się duszpastersko o młodzież, wychowywać ich do przyszłych zadań rodzinnych. W salce katechetycznej postarać się o ławki z pulpitemi i możliwością pisania, ws. remontów przestrzegać wskazań Komisji kurialnej⁷²⁷.

Po reorganizacji struktur kościelnych w dniach od 13 do 14 czerwca 1979 r. bp Paweł Socha CM przeprowadził wizytację pasterską parafii w Trzebielu i samodzielnej placówce duszpasterskiej w Żarkach Wielkich.

Biskup dziękuję *Przewielebnemu Księdzu Proboszczowi za sumienne przygotowanie wizytacji przez misje i przez duchowe przeżycia związane z wizytą Papieża Jana Pawła II w Polsce. Składam serdeczne podziękowanie za gościnę i cieszę się wiarą, którą dostrzegłem zarówno w modlitwie liturgicznej razem z Wami, w uważnym słuchaniu Słowa Bożego, pięknym śpiewie, a także – jak podkreślał to Ksiądz Proboszcz – w Waszej trosce o duszpasterza i budynki kościelne, a zwłaszcza domy Boże.*

Na szczególne podkreślenie zasługuje piękny śpiew całego Ludu Bożego, a zwłaszcza młodzieży. Dużo w tym śpiewie jest wiary i radosnego entuzjazmu młodzieńczego. Niech Bóg zawsze prowadzi Was ze śpiewem i radosnych przez życie mimo, ono czasem będzie prowadzić Was po trudnych drogach.

Wzrosła też znacznie ilość Komunii św. Widać więc, że wierni pragną przeżywać w pełni uczestnictwo we Mszy św., korzystając z jej owoców, jakim jest łaska zjednoczenia sakramentalnego z Chrystusem, naszym Zbawicielem. Oczywiście, że stan obecny nie jest

---

⁷²⁶ Dz. cyt. APTrz, *Teczka dokumentów*, bp Wincenty Urban, *Dekret powizytacyjny dla rzymskokatolickiego Wikariatu Samodzielnego w Trzebielu, dekanat Żary*, Wrocław 1972, s. 1-3.

⁷²⁷ Tamże.

jeszcze w pełni zadowolający w stosunku do innych parafii, gdzie stan jest dużo lepszy. Niepokojącym zjawiskiem jest nadal gwałcenie dnia świętego przez pracę zarobkową i opuszczanie obowiązku uczestniczenia we Mszy św. niedzielnej i świątecznej. Obecnie uczęszcza na Mszę ok. 45 % zobowiązanych. Jak na miejscowość, która ma tak blisko do kościoła, jest to procent opuszczających Msze św. zbyt wielki.

Dobrze postawione jest duszpasterstwo chorych. W każdy I piątek miesiąca Ks. Proboszcz odwiedza z Najśw. Sakramentem 16 chorych i co pewien czas u niektórych obłożnie chorych odprawia Mszę św. w domach.

W dalszym ciągu dużej troski wymaga duszpasterstwo małżeństw. Jest 14 małżeństw niesakramentalnych, które można zawrzeć w Kościele katolickim. Należy uświadamiać wiernym wielką odpowiedzialność przed Bogiem za życie małżeńskie zgodne z Bożym planem. W tym celu należy młodzież przygotowywać do sakramentu małżeństwa przez kursy przedmałżeńskie, a młodych małżonków pouczać na specjalnych spotkaniach dokształcających i nabożeństwach o ich obowiązkach rodzinnych i społecznych w Kościele i w narodzie.

Katechizacja jest obecnie po jednej godzinie we wszystkich klasach, z wyjątkiem klas II. Zgodnie z przepisami ogólnopolskimi należy kształcić katechetów i katechetki, aby dzieci szkoły podstawowej wszystkie mogły mieć systematycznie po dwie godziny tygodniowo. U rodziców należy budzić odpowiedzialność za chrześcijańskie wychowanie dzieci i młodzieży. W tym celu należy gromadzić ich kilka razy na wywiadówki formacyjne.

W parafii istnieją i działają grupy modlitewne w postaci 11 róż Żywego Różańca, jest grupa liturgiczna ministrantów i lektorów. Należy jeszcze utworzyć rade katechetyczną, grupę charytatywną i grupę młodych małżeństw oraz grupy oazowe. Wszystkie grupy, zarówno już istniejące i działające, jak i te, które powinny być utworzone, należy formować według wskazań J.E. Księdza Biskupa Ordynariusza zawartych w *Vademecum grup i zespołów*.

W sprawach gospodarczo-administracyjnych nasuwają się następujące uwagi:

- zabiegać o zakupienie plebanii dla Księdza Proboszcza,
- starać się o zezwolenie na rozbudowę kaplicy lub o zezwolenie na odbudowę zniszczonego kościoła na starym placu⁷²⁸.

W dalszej części dekretu czytamy, że jeśli ksiądz proboszcz uzyska plebanię w Trzebielu, wówczas biskup ordynariusz będzie starał się dać kapłana do Żarek Wielkich,

---

⁷²⁸APTz, *Teczka dokumentów, Dekret powizytacyjny parafii Trzebiel i samodzielnej placówki duszpasterskiej w Żarkach Wielkich*, Zielona Góra 1979, s. 4-6.

ale podległego jurysdykcyjnie Trzebielowi, jedynie z prawem prowadzenia własnych ksiąg parafialnych.

Wzrosła znacznie ilość rozdanych komunii św., 45 % uczęszcza na msze niedzielne i świąteczne, ale mając na uwadze wielkość miejscowości i bliskość kościoła procent opuszczających nabożeństwa – wg ks. biskupa – jest nadal zbyt duży.

W piśmie urzędowym zwrócono uwagę na większą troskę o duszpasterstwo małżeństw, o przygotowanie karty katechetycznej w parafii, aby każde klasy miały odpowiednio po dwie godziny religii w tygodniu, a nie po jednej – jak jest we wszystkich klasach, z wyjątkiem dzieci z klasy drugiej, które przygotowują się do I Komunii św. Dekret wzywa od utworzenia rady katechetycznej, grupy charytatywnej, grupy młodych małżeństw oraz grupy oazowej. Ze spraw kancelaryjnych, należy zaprowadzić koniecznie księgi parafialne zgodnie z Okólnikiem 1/68⁷²⁹.

Po raz drugi od 4 do 5 października 1986 r. odbyła się wizyta kanoniczna w parafii przeprowadzona przez ks. bpa Pawła Sochę CM. Wizytację poprzedziła nocna adoracja eucharystyczna, podczas której 362 os. przyjęły komunię św., natomiast 4 października o godz. 16:00 licznie zgromadzeni wierni parafii wraz z kapłanami przywitali ks. biskupa. Podczas wizytacji następcą apostołów przewodniczył eucharystii, wygłaszał kazania, spotykał się z wiernymi i grupami duszpasterskimi oraz udzielił sakramentu bierzmowania⁷³⁰.

W dekrecie powizytacyjnym biskup we wskazaniach duszpasterskich napisał:

W dziedzinie duszpasterstwa ogólnego i specjalistycznego w dalszym ciągu aktualne są wskazania i uwagi dekretu powizytacyjnego z 13-14 czerwca 1979 r. Ponadto należy kontynuować rozpoczętą pracę formacyjną istniejących już grup duszpasterskich w parafii. Służbę liturgiczną formować wg 10-letniego programu, jaki obowiązuje w diecezji.

Wskazania gospodarczo-administracyjne:

- prowadzić prace wykończeniowe na plebanii,*
- zgodnie z planem rozwijać wystrój prezbiterium, malowanie i wykonanie organów,*
- urządzić drugą salkę katechetyczną w obecnej zakrystii.*

---

⁷²⁹ Tamże.

⁷³⁰ APTrz, *Teczka dokumentów, Kronika wizytacji kanonicznej Parafii Trzebiel w dniach 4-5 października 1986 r.*, Zielona Góra 1987, s. 1-2.

Serdecznie dziękuję za wszelkie dzieło budowy nowego kościoła. Podziękowanie to składam na ręce Przewielebnego Księdza Proboszcza M. Derenia i wszystkich Parafian, którzy tak ofiarnie i ochotnie współpracowali ze swym Pasterzem⁷³¹.

W dniach 18-19 października 1992 r. odbyła się wizytacja pasterska ks. bpa Edwarda Dajczaka. Biskup odprawiał msze św. w kościele parafialnym, głosił kazania, spotkał się z grupami parafialnymi oraz dziećmi i nauczycielami w szkole. W dekrete powizytacyjnym biskup podziękował proboszczowi i wiernym za przygotowanie spotkania i jego przebieg.

W dekrete powizytacyjnym biskup zwraca uwagę, że *rodzina jest podstawową wspólnotą człowieka, w której rodzi się i w której dokonują się wszystkie bardzo znaczące procesy wychowawcze. Musimy więc mądrze wspierać każdą rodzinę, tworzyć klimat jej przychylny, wspierać rodziny przeżywające kryzys, w których dla prawidłowego wychowania młodego pokolenia potrzebna jest pomoc z zewnątrz. Kościół, społeczeństwo i władze administracyjne, wspólnie powinni poszukiwać dróg obrony tych, którzy z powodu słabości rodziny zagrożeni są demoralizacją⁷³².*

Zachęca do realizacji kursów przedmażeńskich i poradnictwa rodzinne prowadzonych w parafii oraz umożliwić młodym ludziom poprawne i pełne przygotowanie do życia w chrześcijańskim małżeństwie i rodzinie.

Wasza parafia ma już radosne i znaczące przykłady zaangażowania świeckich, którzy tworząc takie wspólnoty wiary, ożywiają wiarę wielu i umożliwiają następnym pogłębienie swojej więzi z Chrystusem. Zachęcam ich i mam nadzieję ich naśladowców, do kontynuowania i pogłębiania tej ewangelizacyjnej działalności.

Szczególną troską należy otoczyć najmłodsze pokolenie i najlepiej metodami: oazy Dzieci Bożych czy Krucjaty Eucharystycznej, pomóc im przeżyć, doświadczyć miłości Boga i odkryć wartość powstałej mocą miłości Boga wspólnoty.

Po latach nieobecności religia powróciła na swoje miejsce, do szkoły, która nie tylko ma kształcić, ale również wychowywać człowieka. Bardzo ważne jest fizyczne uznanie funkcji pomocniczej szkoły w stosunku do rodziny oraz zabezpieczenie możliwości wychowania w jednym systemie wartości, wybranym przez rodziców.

Prawie wszyscy rodzice waszej szkoły zadeklarowali uczestnictwo swoich dzieci w katechezie, przyjmując Ewangelię za podstawowy program ich życia. Ewangelia więc

---

⁷³¹ APTrz, *Teczka dokumentów*, bp Paweł Socha CM, *Dekret powizytacyjny parafii Trzebiel*, Zielona Góra 1987 r., s. 4-5.

⁷³² Dz. cyt. APTrz, *Teczka dokumentów*, bp Edward Dajczak, *Dekret powizytacyjny*, Gorzów Wlkp. 1992, s. 1-3.

musi stać się centralnym odnośnikiem w formacji tego pokolenia. W każdym bowiem okresie swojego życia, człowiek jest w stanie przyjąć i realizować tylko jeden system wartości i wszelkie próby pominięcia tej oczywistej prawdy, kończą się niemożnością formacji i rozbiciem wewnętrznym człowieka. W tej płaszczyźnie, współdziałanie rodziny, szkoły i Kościoła jest również pedagogiczną koniecznością.

Parafia jako wspólnota, której programem życia jest Ewangelia, nie może zapomnieć o tych, którzy potrzebują pomocy. W każdym bowiem czasie znajdują się wśród nas osoby potrzebujące naszego wsparcia, pomocy i miłości. Ten zaś okres naszego życia domaga się od nas - chrześcijan szczególnej wrażliwości na potrzeby drugiego człowieka, ponieważ jest to czas zubożenia części ludzi z równoczesnymi postawami obojętności i egoistycznym myśleniem wyłącznie o sobie.

Niech w tym posługiwaniu człowiekowi nie zabraknie wyznawców Jezusa Chrystusa, a parafia niech ma świadomość obowiązku zorganizowania konkretnej grupy ludzi inspirującej i koordynującej jej charytatywną działalność.

Ta działalność winna również dotyczyć duszpasterstwa chorych, które należy ukształtować w formy stałej, duszpasterskiej i sakramentalnej opieki. (...) W miejscowościach, w których nie ma kościoła należy przynajmniej okazjonalnie odprawiać Msze św. W ten sposób umożliwi się uczestnictwo w niej ludziom starszym i uwrażliwiać będzie innych samym faktem sprawowania Eucharystii dla tych, którzy w niej nie często uczestniczą.

Zalecenia administracyjne:

W kancelarii parafialnej proszę dokonać zaleconych uzupełnień i sporządzić duplikaty. Nowy budynek kościoła i plebanii w zasadzie potrzebuje stałej troski konserwacyjnej, aby nie dopuścić do uszkodzeń i o to zatroskanie gospodarcze proszę. Proszę tak zabezpieczyć kościół, aby wierni w ciągu dnia mieli możliwość choćby krótkiej adoracji Najświętszego sakramentu⁷³³.

Biskup zwracał uwagę na troskę duszpasterską osób przygotowujących się do małżeństwa sakramentalnego, poprzez organizację kursów przedmałżeńskich i poradnictwa rodzinnego, zachęcał do zakładania grup duszpasterskich ukierunkowanych na dzieci i młodzież, np. Oazy Dzieci Bożych czy Krucjaty Eucharystyczne. Poleciał również, aby w miejscowościach gdzie nie ma świątyni okazjonalnie odprawiać msze św. Kościół parafialny wraz z plebanią wybudowano w 1992 r., więc nie wymagał remontów.

---

⁷³³ Tamże.

Zalecono, aby umożliwić wiernym adorację Najświętszego Sakramentu w kościele w ciągu dnia, poprzez zabezpieczenie świątyni, np. w kratę za głównymi drzwiami. Ks. biskup polecił, aby sporządzić duplikaty ksiąg w kancelarii parafialnej⁷³⁴.

W dniach 30 listopada – 1 grudnia 1997 r. odbyła się kolejna wizytacja kanoniczna parafii. I tym razem także przeprowadził ją biskup pomocniczy dr Paweł Socha CM. W pierwszym dniu biskup odprawiał msze św. i głosił homilie, spotkał się z grupami modlitewnymi działającymi przy parafii, natomiast drugiego dnia odwiedził szkołę i spotkał się z dziećmi oraz gronem pedagogicznym.

W dekrete czytamy m.in.: (...) *wielką nadzieję na rozwój ducha wiary we Wspólnocie Parafialnej budzi formacja duchowa w grupach parafialnych. Dlatego należy dążyć do pomnożenia grup już istniejących, a zakładać te, których w ogóle brak w parafii. Chodzi szczególnie o grupy różańcowe, apostolat maryjny, parafialny zespół synodalny, radę parafialną, Stowarzyszenie Rodzin Katolickich, Akcję Katolicką, Przyjaciół Paradyża i inne. Należy szukać dróg pomnożenia róż różańcowych, a także zainicjowania Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży i in.*

Jeszcze raz dziękuję Księdzu Proboszczowi i Wam, Drodzy Parafianie, za troskę o kościoły i dom parafialny. Na najbliższe lata proponuję następujące prace w kościele parafialnym w Trzebielu: zakupienie nowych organów elektrycznych, nowego ogrzewania i otynkowanie okien i parapetów kościoła od zewnątrz⁷³⁵.

Ksiądz biskup podziękował za trud prowadzenia grup parafialnych, ale zwrócił uwagę na konieczność zakładania nowych wspólnot, zachęcił też do troski o nowe powołania kapłańskie i zakonne, zachęcił do modlitwy o świętość rodzin oraz ich duchowej formacji w parafii. Zalecił również przeprowadzenie inwestycji gospodarczo – administracyjnych⁷³⁶.

Między 10 a 12 maja 2008 r. bp Paweł Socha CM przeprowadził wizytację pasterską w parafii. W dekrete powizytacyjnym czytamy, że m.in.: ks. biskup dziękuje proboszczowi, za wszelką pracę, tę w dziedzinie duszpasterskiej, jak i remontowej. Dekret stwierdza, że prowadzone jest systematycznie duszpasterstwo zwyczajne, czyli głoszenie słowa Bożego, sprawowanie sakramentów świętych i sakramentaliów, a także wizyty u chorych i z okazji kolędy.

---

⁷³⁴ APTrz, *Teczka dokumentów*, bp Edward Dajczak, *Dekret powizytacyjny*, Gorzów Wlkp. 1992, s. 1-3.

⁷³⁵ APTrz, bp Paweł Socha CM, *Teczka dokumentów*, bp Paweł Socha CM, *Dekret powizytacyjny*, Zielona Góra 1998, s. 1-6.

⁷³⁶ Tamże.

W dziedzinie gospodarczo-administracyjnej wyrażam wdzięczność duszpasterzowi i wiernym świeckim, za troskę o kościół i plebanię, a także ambitne plany renowacji kościoła parafialnego i kaplicy cmentarnej. Niech Bóg błogosławi wam w tym dziele.

Księdzu Proboszczowi dziękuję za gorliwą pracę duszpasterską i budowlaną w parafii. Dziękuję wszystkim współpracownikom świeckim za współdziałanie z Księdzem Proboszczem⁷³⁷.

Biskup zachęcił do zdynamizowania działania formacyjnego we wspólnocie wiernych, a także pomnożenia grup już istniejących, jak: ministrantów, lektorów, Caritasu, Akcji Katolickiej, Żywego Różańca, scholi czy Przyjaciół Paradyża. Bp Socha wyraził wdzięczność za troskę o kościół i plebanię, a także pobłogosławił plany renowacji kościoła parafialnego i kaplicy cmentarnej⁷³⁸.

Od 22 do 24 czerwca 2014 r. odbyła się wizytacja przeprowadzona przez ks. bpa Tadeusza Lityńskiego. Wstępną wizytację przeprowadził ks. dr Tomasz Trębacz. Podczas wizytacji pasterskiej ks. biskup głosił Słowo Boże, spotykał się z grupami parafialnymi, wizytował szkołę i udzielił sakramentu bierzmowania młodzieży⁷³⁹.

W dekrecie powizytacyjnym podkreślono ofiarną rolę posługi kapłańskiej ks. Andrzeja Szkwarka, proboszcza parafii, jego głoszenia słowa, katechizację i posługę sakramentalną. Podkreślono, że kancelaria jest prowadzona regularnie, wszystkie księgi są prowadzone na bieżąco, a biuro parafialne jest miejscem otwartym, gdzie wierni mogą się spotkać z każdą sprawą życia codziennego, nie tylko sakramentalnego.

Od ostatniej wizytacji kanonicznej w parafii wykonano następujące prace gospodarcze i duszpasterskie: powstała grupa Caritas, powstała Akcja Katolicka i rada duszpasterska ekonomiczna, powiększyła się liczba ministrantów i lektorów.

Zalecenia duszpasterskie: kontynuować rozwój duchowy prowadzonych w parafii grup duszpasterskich, dbać o rozwój duchowo-intelektualny nowej grupy liturgicznej.

---

⁷³⁷ Dz. cyt. APTrz, *Teczka dokumentów, Dekret powizytacyjny parafii Trzebiel ks. bpa Pawła Sochy CM*, Zielona Góra 2008, s. 1-2.

⁷³⁸ Tamże.

⁷³⁹ W dekrecie znalazła się również wzmianka o parafii i jej historii: *Pierwsza wzmianka historyczna dotycząca miejscowości Trzebiel pochodzi z 1301 r., choć na pewno powstała ona dużo wcześniej. W 1318 r. miasto otrzymało przywilej sądowniczy. Od pierwszej połowy XIV w. do 1765 r. było własnością różnych rodów rycerskich: von Hackerborn, von Horn, von Biberstein, von Promitz. Od pierwszej połowy XIV w. do 1815 r. było stolicą trzebielskiego państwa stanowego. Miasto zostało niemal całkowicie zniszczone podczas wojny trzydziestoletniej. Ocalało wówczas zaledwie 180 mieszkańców. W 1939 r. w mieście zamieszkiwały 2354 os. Podczas działań wojennych w 1945 r. zostało prawie całkowicie zniszczone. Po wojnie utraciło też prawa miejskie. Parafia pw. Matki Bożej Królowej Polski w Trzebielu należy do małych parafii. Wspólnota liczy ok. 1900 mieszkańców; dz. cyt. APTrz, *Teczka dokumentów*, bp Tadeusz Lityński, *Dekret powizytacyjny parafii Trzebiel*, Zielona Góra 2014, s. 1-3.*

Zalecenia gospodarczo-administracyjne: kontynuować rozpoczęte w parafii prace remontowe i konserwatorskie.

Prace gospodarczo-administracyjne należy podejmować z rozwagą i w miarę możliwości posiadanych środków finansowych.

Po przeprowadzeniu wizytacji w parafii pw. Matki Bożej Królowej Polski w Trzebielu, pragnę wyrazić podziękowanie ks. proboszczowi za ofiarną pracę i wysiłek łączenia działań duszpasterskich z gospodarczo - administracyjnymi, a także wszystkim wiernym za troskę o utrzymanie obiektów sakralnych i aktywne włączanie się w życie parafii⁷⁴⁰.

Dekret zaznacza, że od ostatniej wizytacji powstała grupa Caritas, Akcja Katolicka i rada duszpasterska, powiększyła się liczba członków Liturgicznej Służby Ołtarza. Biskup zaleca, aby kontynuować rozwój duchowy prowadzonych w parafii grup, dbać o rozwój duchowo - intelektualny grupy liturgicznej oraz kontynuować rozpoczęte prace konserwatorskie oraz remontowe⁷⁴¹.

Tuplice

Pierwsza wizytacja w parafii tuplickiej miała miejsce w 1951 r., przeprowadził ją ks. Tytus Korczyk⁷⁴², dziekan z Jasienia. Następne wizytacje dziekańskie miały miejsce w latach: 1952, 1954 i 1957 r. Niestety nie zachowały się żadne informacje nt. przebytych wizytacji. Jedynym śladem powyższego są adnotacje o przeprowadzonych wizytacjach dziekańskich w księgach chrztów⁷⁴³.

Pierwsza wizytacja pasterska w strukturach diecezji gorzowskiej odbyła się od 9 do 11 maja 1975 r. Przeprowadził ją bp dr Wilhelm Pluta. Wizytacja rozpoczęła się od mszy św. z udzieleniem sakramentu bierzmowania, natomiast drugiego dnia rano o godz. 08:30 biskup odprawił msze św. w kościele parafialnych, a o 10:30 odwiedził

---

⁷⁴⁰ Dz. cyt. APTrz, *Teczka dokumentów*, bp Tadeusz Lityński, *Dekret powizytacyjny parafii Trzebiel*, Zielona Góra 2014, s. 1-3.

⁷⁴¹ Tamże.

⁷⁴² Ks. Tytus Korczyk - ur. 15 kwietnia 1895 w Kołomyi, absolwent Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. 19 maja 1919 r. przyjął święcenia kapłańskie. Duszpasterską posługę sprawował w Stanisławowie, Haliczu, Delatyniu i Bitkowie. W grudniu 1945 r. objął probostwo w parafii pw. Matki Bożej Różańcowej w Jasieniu. W 1958 r. został proboszczem parafii Trójcy Świętej w Legnicy, w 1971 r. honorowym Kanonikiem Kapituły Metropolitalnej. W 1975 r. papież Paweł VI mianował go papieskim Kapelanem Honorowym. Zmarł 4 grudnia 1975 r. w Legnicy, gdzie został pochowany na cmentarzu komunalnym, w: B. Skoczylas - Stadnik, *100 lat Kościoła Trójcy Świętej w Legnicy*, Legnica 2004, s. 32-36.

⁷⁴³ APT, *Księga chrztów*, t. 1 1947-1955, s. 19, 23, 31.

wiernych na filii w Dębince. Po mszy św. odbyła się w Tuplicach konferencja duszpasterska, której celem było omówienia całokształtu zagadnień i problemów parafialnych oraz pracy duszpastersko-katechetycznej. O godz. 14:00 ks. biskup odwiedził wiernych na filii w Nowej Roli i spotkał się ks. Leonem Chrystowskim⁷⁴⁴, mieszkającym na terenie wioski. Po mszy św. biskup wygłosił naukę stanową dla młodych małżeństw. W trzecim dniu wizytacji odbyły się dwie nauki – jedna dla dzieci, druga dla młodzieży, natomiast o 12:00 biskup odprawił mszę św. z nauką stanową dla rodziców⁷⁴⁵.

W dekrecie pasterz diecezji wyraża ubolewanie dużym procentem obojętności religijnej wśród mieszkańców, wiele rodzin jest obojętnych, a nawet niechętnych sprawom Bożym i kościołowi, co czytamy w słowie biskupa: *oblicze Waszej parafii znałem tylko częściowo, ze sprawozdań duszpasterskich Księdza Proboszcza, z adnotacji dokonanych przez mego delegata w czasie wizytacji wstępnej. Pobyt osobisty w parafii ten obraz wypełnił przez własną obserwację, rozmowę z duszpasterzem i spojrzeniem na Was, gromadzących się w świątyniach. Niestety to spojrzenie i zapoznanie się z całokształtem życia czy pracy nie nappełniło serca naszego radością. Powiedziałem Wam to w czasie mego słowa kończącego wizytację, zaznaczając wyraźnie, iż nie mogę milczeć i nie poruszyć spraw żywo interesujących czy dotyczących Waszego życia religijnego i problemów duszpasterskich Waszej wspólnoty parafialnej. W parafii bowiem Waszej zastałem stan taki, iż tylko pewna grupa wiernych była zainteresowana Kościołem św. i żyjącą w bliższej łączności z Bogiem. Ogólnie oceniając stan parafii z przykrością musiałem stwierdzić duży procent obojętności wśród mieszkańców, wiele rodzin obojętnych, a może nawet nie chętnych sprawom Bożym i Kościołowi św. Gdzie wina tego stanu rzeczy to sam Bóg – Chrystus oceni, znający najlepiej życie parafii, człowiekowi trudno jednoznacznie to określić. Na tej grupie wiernych, otwartych na działanie Kościoła św., zatroskanej i życzliwej dla bliźnich w sensie nadprzyrodzonym musi być budowany nowy obraz życia religijnego w parafii. A ponieważ zapewniono nas, iż w zasadzie na terenie parafii nie ma rodzin wrogich dla sprawy Bożej, jest nadzieja, że stan tej obojętności uda się przelamać i rozpalić ponownie miłość Bożą w sercach dziś oziębłych. Tylko dobra wola, gorliwość duszpasterza, modlitwa i cierpienie wsparte łaską*

---

⁷⁴⁴ Ks. Leon Chrystowski – w latach 1952-1961 proboszcz parafii pw. Matki Bożej Szkaplerznej w Żarach - Kunicach, następnie – jako emeryt – od 1969 do 1976 r. przebywał w Nowej Roli i podjął się pracy duszpasterskiej w tutejszym kościele. Robił to bez zgody i wiedzy władz kościelnych, o czym świadczy korespondencja kurii z ówczesnym proboszczem – ks. Grzesiakiem, m.in.: o prawnej sanacji związków małżeńskich zawartych na przestrzeni lat, których udzielił ks. Leon Chrystowski, w: APT, *Teczka dokumentów, Dekret* – ks. Leon Chrystowski, Gorzów Wlkp. 1973, s. 1-2.

⁷⁴⁵ APT, *Teczka dokumentów, Wizytacja kanoniczna parafii pw. Chrystusa Króla w Tuplicach w dniach 9-11 maja 1975 r.*, Gorzów Wlkp. 1977, s.1-2.

Bożą mogą wydać oczekiwany owoc. Z tą myślą posłałem Wam nowego, stosunkowo jeszcze młodego duszpasterza, aby swą pracą przeorał glebę parafialnego życia i swym oddaniem Bogu, zapalił nowy ogień miłości Bożej w sercach całej Waszej rodziny parafialnej. Praca na pewno nie łatwa, a owoc jej powoli tylko będzie dojrzewał. Dlatego też serdecznie Was wzywam, tych którym zależy na Bogu i dobru wiecznym swoim i drugiego człowieka do gorliwej współpracy z nowym duszpasterzem w realizacji zadań duszpasterskich. Ale na pierwszym miejscu musi być Wasza postawa – Wasze życie osobiste pociągającym przykładem, aby spojrzenie na Wasze postępowanie było odczytaniem wiary i miłości Bożej, tkwiącej w Was. Praca mająca na celu to ożywienie ducha Bożego w parafii musi objąć cały szereg dziedzin, wśród nich najważniejszą i najpilniejszą to: rodzina i wychowanie młodego pokolenia w Bożym duchu, to życie modlitwie, uczestnictwo w niedzielnej Mszy św., jedność z Chrystusem w Komunii św., poznanie prawd wiary i zasad moralnych dla życia w systematycznej katechizacji na wszystkich szczeblach – we wszystkich obszarach życia. Są to bardzo ogólne wytyczne, które Wasz Czcigodny duszpasterz w oparciu o Wasze wskazania i rozporządzenia będzie musiał szczegółowo rozpracować na poszczególne zadania i prac parafialne. Posłuż Mu w tym plan duszpasterski opracowany na okres najbliższych lat, który swoją roztropnością duszpasterską przeanalizuje i dostosuje do poznanej przez siebie sytuacji.

Za to co było i jest dobre w parafii serdecznie dziękuję Wam wszystkim, którzyście do tego swą rękę przyłożyli, za troskę o kościół żywy, za dążność do współpracy z Księdzem Proboszczem, za pomoc ofiarną przy wykonywaniu prac remontowo-budowlanych. Księdzu Proboszczowi, który już odszedł na inną placówkę dziękuję za pracę, które wykonał. Nowemu Duszpasterzowi pragniemy pomóc w rozpracowaniu tych szczegółowych zadań i dlatego też opierając się na dawnych z okresu wizytacji danych, przekazujemy szereg wskazań, które uważamy za najpilniejsze.

W dziedzinie duszpasterskiej:

- uczulenie całej rodziny parafialnej na poszanowania dnia świętego, odpoczynek świąteczny, a przede wszystkim systematyczne uczestnictwo w każdą niedzielę czy święto we mszy św.,*
- rozwijanie życia eucharystycznego, przez łączenie się z Chrystusem w Komunii św. szerokiego kręgu parafian, szczególnie mężczyzn,*
- budzenie ducha modlitwy przez ożywianie czci Najśw. Serca Pana Jezusa – pierwsze piątki oraz nabożeństwa do Najśw. Maryi Panny przez różaniec – zwiększenie ilości róż*

Żywego Różańca – wprowadzanie praktyki wspólnej modlitwy rodzinnej przynajmniej w niektóre dni tygodnia,

- wdrażanie dziatwy i młodzieży do praktyki miesięcznej spowiedzi św., nie koniecznie łączonej z pierwszym piątkiem miesiąca,*
- przestrzeganie i realizowanie trzech instrukcji odnośnie przygotowania wiernych do przyjęcia sakramentów św.: chrztu, bierzmowania i małżeństwa,*
- organizowanie kursów przedmażeńskich, prowadzenie nauk przedślubnych w oparciu o dane diecezjalne,*
- rozpoczęcie prób duszpasterstwa zespołowego – w dziedzinie dobroczynnej i pracy katechetycznej,*
- roztoczenie opieki duchowej nad ministrantami młodymi i starszymi,*
- systematyczna katechizacja na wszystkich poziomach oraz prowadzenie wywiadówek wedle wytycznych diecezjalnych,*
- przyjęcie pod opiekę duszpasterską Nowej Roli i kształtowanie pracy duszpasterskiej przy tej filii we właściwej formie,*
- troska o małżeństwa żyjące bez ślubu sakramentalnego.*

W dziedzinie administracyjno-gospodarczej:

- wykańczanie rozpoczętych prac remontowo-budowlanych na placu przykościelnym,*
- przegląd dachu na świątyni parafialnej i na plebanii,*
- ukształtowanie estetyczniejsze i lepsze prezbiterium świątyni parafialnej,*
- urządzenie odrębne zakrystii i kancelarii parafialnej – odpowiednie wyposażenie tych pomieszczeń,*
- ubezpieczenie świątyń w PZU,*
- troska o paramenta, naczynia liturgiczne, ich stan i przechowywanie,*
- dokończenie prac w świątyni filialnej w Nowej Roli – otynkowanie zewnętrzne, przeglądnięcie instalacji elektrycznej i wymiany jej w pewnym zakresie, urządzenie wnętrza,*
- w kancelarii: uporządkowanie ksiąg i akt parafialnych, założenie brakujących ksiąg, uzupełnienie danych w rubrykach ksiąg z lat dawnych, sporządzenie aktualnego spisu inwentarza,*
- zaplanowanie i czynienie starań o rozbudowę świątyni parafialnej, ze szczyplej na aktualny stan parafii⁷⁴⁶.*

---

⁷⁴⁶ Dz. cyt. APT, *Teczka dokumentów*, bp Wilhelm Pluta, *Dekret powizytacyjny*, Gorzów Wlkp. 1977, s. 3-6.

W dalszej części dekretu biskup wzywał wiernych do współpracy z nowym duszpasterzem oraz dawania przykładu życia wg Bożych przykazań poprzez życie w modlitwie, uczestnictwo w niedzielnej mszy św., przystępowanie do komunii św., życie w stanie łaski uświęcającej, poznanie prawd wiary i zasad moralnych oraz uczestnictwo w systematycznej katechezie we wszystkich okresach życia⁷⁴⁷.

W dniach 23-24 maja 1982 r. wizytację kanoniczną przeprowadził ks. bp Paweł Socha CM. 23 maja, w niedzielę po zakończeniu wizytacji w Starosiedlu, biskup przybył do Tuplic, gdzie na placu kościelnym został uroczysto przywitany przez ks. prob. Józefa Dratwę wraz z księdzem dziekanem i kapłanami z dekanatu. Biskup udał się do ołtarza polowego umiejscowionego przy plebanii, następnie proboszcz parafii przedstawił stan parafii. Zaznaczył, że wspólnota liczy ok. 4000 wiernych, z czego ok. 40 % uczestniczy w niedzielnej mszy św., w parafii jest 484 dzieci, z czego 474 uczestniczy w katechizacji, w ubiegłym roku – tj. 1981 – rozdano ponad 26 000 komunii. W parafii działa wiele grup, m.in.: modlitewne, charytatywne, katechetyczne, ministranckie i rada parafialna. Podczas mszy św., która rozpoczęła się o 16:30, biskup udzielił sakramentu bierzmowania 128 os.

W drugim dniu wizytacji, biskup zapoznał się ze stanem kancelarii parafialnej, o godz. 09:00 odbyła się msza dla grup duszpasterskich oraz dzieci i matek w stanie błogosławionym, po eucharystii spotkał się z zespołami duszpasterskimi, następnie biskup udał się do Dębinki, gdzie o 11:30 w kościele filialnym spotkał się z wiernymi, następnie o 16:00 odwiedził wiernych na filii w Nowej Roli⁷⁴⁸.

Dekret powizytacyjny stwierdza, że *w dziedzinie gospodarczej – budowy, remontów – zrobiliście bardzo dużo od ostatniej wizyty pasterskiej: wykończenie sal katechetycznych, generalny remont kościoła w Tuplicach z poszerzeniem zakrystii, założenie nowej instalacji elektrycznej i witraży, remont organów, nowe ławki, tabernakulum, marmurowe ołtarze i ambonki, posadzka marmurowa, a w Nowej Roli – generalny remont kościoła, remont dachu, wymiana okien, instalacji elektrycznej, odnowienie ławek, założenie nowych żyrandoli, remont organów, ogrzewanie, wreszcie w Dębinie – daleko posunięty kapitalny remont kościoła. (...) Radując się tym wszystkim co dobre, co Bóg przez pośrednictwo Waszego Duszpasterza i przez Was zdziałał i działa w żywym Kościele, jaki jest serce każdego z Was i co zdziałaliście w dziedzinie remontów*

---

⁷⁴⁷ Tamże.

⁷⁴⁸ APT, *Teczka dokumentów*, ks. R. Harmaciński, *Kronika wizytacji kanonicznej parafii Tuplice w dniach 23-24 maja 1982 r.*, Gorzów Wlkp. 1983, s. 1-3.

Waszych kościołów, pragnę przekazać kilka wskazań, które nasunęły mi się w czasie mojej krótkiej wizyty, a które omówiłem też w rozmowie z Waszym gorliwym Duszpasterzem.

Wskazania gospodarczo-administracyjne:

- *Tuplice – remont plebanii,*
- *Nowa Rola – posadzka, chrzcielnica i wystrój wnętrza,*
- *Dębinka – dokończyć salkę katechetyczną w remontowanej zakrystii,*
- *kancelaria – zaprowadzić księgę kroniki i przedłożyć Księdzu Biskupowi do wglądu do 30 sierpnia 1983 r.⁷⁴⁹.*

W dekrecie biskup podziękował za wykonaną dotychczas pracę remontową, zwrócił uwagę na troskę o świętowanie dnia pańskiego, rozmodlenie parafian, regularną spowiedź, troskę rodziców o katechizację dzieci i młodzieży, katechizację dorosłych poprzez nauki stanowe i przed sakramentami oraz troskę o chorych oraz polecił remont plebanii w Tuplicach, wymianę posadzki, odnowienie chrzcielnicy i wystroju wnętrza w Nowej Roli, natomiast w Dębince dokończenie remontu wnętrza świątyni oraz urządzenie salki katechetycznej w remontowanej zakrystii, zalecił również prowadzenie kroniki parafialnej⁷⁵⁰.

W dniach od 29 do 30 kwietnia 1989 r. bp pomocniczy diecezji dr Paweł Socha CM przeprowadził wizytację pasterską w parafii. W dekrecie powizytacyjnym biskup wskazywał, aby zwracać uwagę na znaczenie świętowania w znaczeniu uczestnictwa w liturgicznym spotkaniu oraz odpoczynku od pracy. W kazaniach, katechezie, w konfesjonale, w kancelarii, a zwłaszcza przy wizycie pasterskiej w rodzinie należy omawiać znaczenie dnia świętego dla duchowego życia człowieka. Do tego celu należy wykorzystać zwłaszcza kazania o Najśw. Ofierze Eucharystycznej i jej znaczeniu dla życia doczesnego i wiecznego człowieka. Należy też zatroszczyć się o jak najlepszą oprawę liturgiczną i muzyczną mszy św. Pomocą w tym winny służyć zespoły ministrantów, lektorów i scholii.

Duże znaczenie ma również propagowanie książek i pism, w których wierni mogą dużo skorzystać na temat sensu i znaczenia liturgii mszy św. Biskup poleca, aby często przypominać obowiązek codziennej modlitwy w rodzinie i modlitwy indywidualnej; organizować nabożeństwa eucharystyczne i inne, w ramach których wierni mogą uczyć się autentycznej modlitwy zawierzenia siebie Bogu; zachęcać do codziennego udziału

---

⁷⁴⁹ Dz. cyt. APT, *Teczka dokumentów*, bp Paweł Socha CM, *Dekret powizytacyjny*, Gorzów Wlkp. 1983, s. 4-7.

⁷⁵⁰ Tamże.

we mszy św.; przypominać potrzebę rozpoczynania ważniejszych prac w ciągu dnia przez modlitwę.

Biskup przypomina, że rodzice winni modlić się za dzieci i z dziećmi. Zwłaszcza na przykładzie własnego życia winni ukazywać swoim dzieciom na czym polega prawość sumienia. Winni też interesować się życiem duchowym i religijnym swoich dzieci.

Ze spaw katechetycznych dekret zaleca, aby:

- a) *każde dziecko bez trudności i owocnie mogło korzystać z katechezy; dotyczy to również młodzieży,*
- b) *dzieci od drugiej do ósmej klasy szkoły podstawowej miały katechezę dwa razy w tygodniu (dwie godziny),*
- c) *w miarę możliwości każdą klasę uczyć odrębnie, jedynie na małych wioskach, gdzie w klasach jest poniżej 10 dzieci, można łączyć klasy: „0” + I; II zawsze oddzielnie; III + IV; V + VI; VII + VIII,*
- d) *mocna akcentować w klasie VII przygotowanie do sakramentu bierzmowania. Chodzi bowiem nie tylko o sam egzamin, który powinien przeprowadzać Dziekan lub wyznaczony przez niego kapłan, ale przede wszystkim o głębokie rozmodlenie młodzieży w ramach organizowanych dni skupienia, rekolekcji zamkniętych, pielgrzymek do sanktuariów, itp.*
- e) *grupy katechetyczne młodzieżowe nie mogą przekraczać 30 osób, chyba, że klasa dana liczy więcej osób,*
- f) *zarówno w klasach szkoły podstawowej, jak i poza podstawowej domagać się pamięciowej znajomości całego pacierza i małego katechizmu. Często z dziećmi i młodzieżą powtarzać teksty modlitw i prawd katechizmowych – zawsze jednak w kontekście modlitewnym i wielkiego szacunku oraz znaczenia życiowego tych tekstów,*
- g) *w metodzie nauczania katechetycznego, zwłaszcza wśród dzieci stosować nie tylko tok podający, ale również problemowy, eksponujący i praktyczny,*
- h) *modlić się za dzieci i młodzież, i sprawę ich formacji często polecać grupom modlitewnym do omodlenia*⁷⁵¹.

Dekret wzywa do organizacji kursu przedmałżeński, który ma pomagać w przeżywaniu miłości, jako szczególnego bogactwa, które będą prowadziły do owocnego przeżywania czasu narzeczeństwa, wykorzystania bezpośredniego przygotowania do małżeństwa przez częstą spowiedź św., korzystanie z nauk przedślubnych w kancelarii parafialnej i w poradnictwie rodzinnym.

---

⁷⁵¹ Dz. cyt. APT, *Teczka dokumentów*, bp Paweł Socha CM, *Dekret powizytacyjny*, Gorzów Wlkp. 1989, s. 2-11.

Biskup prosi, aby:

- a) zorganizować zespół charytatywny do niesienia pomocy materialnej i odwiedzin ludzi chorych, kalek, rencistów,
- b) samemu odwiedzać przynajmniej raz w miesiącu z łaską sakramentu przebaczenia i Jezusem Eucharystycznym chorych, niepełnosprawnych i starych,
- c) od czasu do czasu odwiedzać też okazjnie dom chorego,
- d) odprawiać Msze św. w domach chorych lub kalek, którzy dłuższy czas nie mogą iść lub dojechać do kościoła,
- e) polecać chorym i niepełnosprawnym różne intencje modlitewne, zwłaszcza: powołania kapłańskie i zakonne oraz świętość kapłanów⁷⁵².

W pracy duszpasterskiej należy szczególny akcent położyć na moc wyzwolenczą Chrystusa, na nadzieję chrześcijańską oraz poczucie godności człowieka – dziecka Bożego. Należy uwzględniać w szczególności następujące grupy zawodowe: pracowników służby zdrowia, robotników, rolników, nauczycieli i wychowawców i inne grupy pracownicze aktywne w parafii oraz organizować dla tych grup msze św. z konferencją z okazji ich święta czy rocznic, specjalne konferencje, wykłady czy sympozja, rekolekcje zamknięte w domach rekolekcyjnych, pielgrzymki piesze czy autokarowe.

II. Wskazania gospodarczo-administracyjne:

- Tuplice – naprawić dach nad salką katechetyczną.
- Dębinka – wyremontować wejście do kościoła.
- Drzeniów – dokończyć budowę domu katechetycznego.
- Kancelaria – zaprowadzić kronikę od 1987 r.⁷⁵³.

Bp Socha zwrócił uwagę na obowiązek troski o regularną, codzienną modlitwę, mszę św., na troskę duszpasterza o formację sumienia poprzez sakrament pokuty, zachętę do częstej Komunii św., formację moralną i wychowawczą kapłana, katechetów, nauczycieli i rodziców⁷⁵⁴.

W każdej wspólnocie parafialnej są ludzie, którzy poszukują większej więzi z Bogiem, dlatego w sposób szczególny duszpasterz parafii musi zatroszczyć się o solidną i rzetelną formację grup duszpasterskich, poprzez regularne spotkania, wykorzystywanie przygotowanych podręczników, uwzględniających poszczególne etapy i stopnie

---

⁷⁵² Tamże, s. 5.

⁷⁵³ Tamże, s. 9-10.

⁷⁵⁴ Tamże, s. 3.

formacyjne w: liturgicznej służbie ołtarza, różach różańcowych, Caritasie, grupie Przyjaciół Paradyża, radzie duszpasterskiej i katechetycznej, poradnictwie rodzinnym oraz ruchu światło-życie.

W dniach 20 i 21 września 1992 r. bp Edward Dajczak przeprowadził wizytę kanoniczną w parafii, której celem było wspólne spotkanie i głębsze przeżycie Chrystusa w tajemnicy Jego Kościoła i spojrzenie w przyszłość, w poszukiwaniu najwłaściwszych dróg wiary⁷⁵⁵.

W dekrecie powizytacyjnym biskup zwracał uwagę na poszanowanie dnia Pańskiego, który jest najpełniejszym i najistotniejszym spotkaniem z Chrystusem, bez którego nie ma pełnego rozwoju wiary. Pasterz zachęcił do adoracji Najświętszego Sakramentu w ciągu dnia, w drodze do szkoły czy pracy.

We wskazaniach duszpasterskich biskup prosi, aby nie lekceważyć niedzieli, dnia świętego danego człowiekowi po to, by miał więcej czasu na spotkanie z Bogiem i Mszę św., która jest najistotniejszym i najpełniejszym spotkaniem z Chrystusem. To właśnie lekceważenie niedzielnej Eucharystii bardzo często jest przyczyną utraty wiary. Niepokoi również fakt, że dzieci i młodzież z rodzin, które deklarując chrześcijaństwo mniej nim żyjąc, wprawdzie uczestniczą w katechezie szkolnej, nie uczestniczą jednak w niedzielnej Mszy św.

W parafii należy prowadzić kursy przedmażeńskie i poradnictwo rodzinne, które umożliwi młodym ludziom poprawne i pełne przygotowanie do życia w chrześcijańskim małżeństwie i rodzinie.

Wśród wielu spotkań wizytacyjnych, bardzo istotnymi były spotkania w szkole. Zdecydowana większość rodzin uczniów szkoły, przyjmuje Ewangelię za program podstawowy swojego życia. Biskup przypomina jak ważne jest współdziałanie rodziny, szkoły i Kościoła w poprawnym rozwoju. Podziękował nauczycielom za otwartość i gotowość współpracy dla dobra młodego pokolenia.

Szczególną troską należy otoczyć najmłodsze pokolenie i metodą oazy Dzieci Bożych lub Krucjaty Eucharystycznej, pomóc im doświadczyć Boga i wzajemnej jednoczącej ludzi więzi w Chrystusie.

Parafia jako wspólnota, której programem życia jest Ewangelia miłości oraz trudna sytuacja części społeczeństwa jest dla chrześcijan wezwaniem i zobowiązaniem przychodzenia z pomocą tym, którzy jej potrzebują. Niech w tym posługiwaniu człowiekowi

---

⁷⁵⁵ Dz. cyt., APT, *Teczka dokumentów*, bp Edward Dajczak, *Dekret powizytacyjny*, Gorzów Wlkp. 1992, s. 1.

nie zabraknie wyznawców Jezusa Chrystusa, a parafia niech ma świadomość obowiązku zorganizowania konkretnej grupy ludzi, idących do wszystkich potrzebujących z pomocą charytatywną.

Zalecenia administracyjne:

Zakończenie budowy w Drzeniowie jest zadaniem ważnym i chyba najpilniejszym, jemu również należy przyznać priorytet.

W dalszej części Ks. Proboszcz zaplanował remonty dachów na kościele w Dębince i na salce w Tuplicach. W miarę możliwości finansowych należy je realizować. Szczególnym zadaniem jest umożliwienie adoracji Najśw. Sakramentu, co wymaga zabezpieczenia kościoła w jego przedsionku⁷⁵⁶.

Od 29 listopada do 1 grudnia 1997 r. bp Paweł Socha CM przeprowadził wizytację kanoniczną w tuplickiej parafii. Podczas wizytacji biskup głosił Słowo Boże w kościele parafialnym i na filiach, spotykał się z poszczególnymi grupami duszpasterskimi działającymi przy parafii, odwiedził szkołę podstawową w Tuplicach i Drzeniowie.

W dekrecie czytamy, że należy wykazać troskę duszpasterską i pomnażać grupy już istniejące oraz zakładać te, których w parafii jeszcze nie ma, jak np.: Apostolat Maryjny, parafialny zespół synodalny, radę parafialną, Stowarzyszenie Rodzin Katolickich, należy również szukać dróg pomnożenia róż różańcowych, a także zainicjowania Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży.

Biskup prosi, aby zapominać modlić się o świętość w rodzinach. One bowiem są najlepszą szkołą nie tylko świętych powołań, ale przede wszystkim ludzi odpowiedzialnych i kierujących się wrażliwym oraz prawym sumieniem.

Ze wskazań gospodarczo-administracyjne należy wymienić:

- kościół parafialny w Tuplicach: malowanie prezbiterium,
- kościół w Dębince: kapitalny remont dachu na kościele – ze względu na małą ilość mieszkańców, proszę o pomoc Drogich Parafian, szczególnie z Tuplic,
- kościół w Nowej Roli: naprawienie elewacji zewnętrznej na kościele⁷⁵⁷.

Ze wskazań duszpasterskich biskup polecał proboszczowi i wiernym zwrócić większej uwagi na świętowanie dnia pańskiego, na codzienną modlitwę, regularną spowiedź, na organizowanie w ramach katechezy możliwości skorzystania przez uczniów w łaski sakramentu pojednania, regularne kursy przedmażeńskie w cyklu co dwa lata.

---

⁷⁵⁶ Dz. cyt. APT, *Teczka dokumentów*, bp Edward Dajczak, *Dekret powizytacyjny*, Gorzów Wlkp. 1992, s. 1-3.

⁷⁵⁷ Dz. cyt. APT, *Teczka dokumentów*, ks. bp Paweł Socha CM, *Dekret powizytacyjny*, Zielona Góra 1998, s. 1-6.

W pracy duszpasterskiej grup i stowarzyszeń biskup zwracał uwagę na większą troskę o formację tradycyjnych i sprawdzonych zespołów duszpasterskich, jak: ministranci, róże różańcowe, grupa charytatywna czy też rozwijanie we wspólnocie duszpasterskiej grup posoborowych oraz duszpasterstwa środowiskowego i stanowego⁷⁵⁸.

W 2003 r. wizytację przeprowadził ówczesny biskup diecezjalny dr Adam Dyczkowski. Odbyła się ona w dniach 17-19 października. Wizytacja pasterska ma na celu wspólne pochylenie się biskupa, duszpasterzy i laikatu w refleksji nad przeżywaniem wiary w Jezusa Chrystusa w Tajemnicy Jego Kościoła, realizującej się na co dzień w naszym życiu. Ma być to czas owocny w nowe czyny i postawy wypływające z żywej wiary. Podczas wizytacji biskup odprawiał dla wiernych msze św. i głosił homilie, spotykał się z wiernymi, z grupami parafialnymi, udzielił młodzieży sakramentu bierzmowania, spotkał się z dziećmi i młodzieżą w szkole.

W dekrecie czytamy: w trosce o wychowanie dzieci i młodzieży w duszpasterstwie należy zwrócić baczniejszą uwagę na rozwijanie istniejących form życia wspólnotowego, ruchów odnowy Kościoła oraz form organizacyjnych. Dlatego w parafii należy prowadzić oazę dzieci Bożych, oazy młodzieżowe. Czuwajmy, by jak najwięcej chłopców i dziewcząt było zaangażowanych we wszelkie formy liturgicznej służby ołtarza, rozwijajmy grupy modlitewne, ale także zatroszczyć się nam trzeba o odrodzenie harcerstwa, a szczególnie zadbać o formację młodzieży w Katolickim Stowarzyszeniu Młodzieży. Dlatego bardzo proszę, aby w Waszej Parafii powstało Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży.

Odpowiedzialność za naprawę niekiedy zdruzgotanych ludzkich serc i za przekazywanie Chrystusowych wartości młodemu pokoleniu spoczywa nie tylko na kapłanach czy katechetach, ale także na wszystkich członkach wspólnoty Kościoła. Odpowiedzialni jesteśmy wszyscy, którzy tworzymy żywą wspólnotę Kościoła. Dlatego w trosce o życie duchowe każdego chrześcijanina nie może zabraknąć rad duszpasterskich, apostołskich i modlitewnych grup świeckich, które poprzez modlitwę, osobiste dążenia do świętości, pogłębianie wiedzy religijnej, będą we współpracy z kapłanem budowały wspólnotę parafialną. Niech one będą zaczynem dynamicznego apostołstwa również wobec tych, którzy są oddaleni od Kościoła. Szczególnie proszę o wytrwałą modlitwę i ofiary duchowe ponoszone w intencji dobrych i świętych powołań kapłańskich i zakonnych, proszę o to szczególnie grupę Przyjaciół Paradyża.

---

⁷⁵⁸ APT Teczka dokumentów, ks. bp Paweł Socha CM, *Dekret powizytacyjny*, Zielona Góra 1998, s. 1-6.

W posługiwaniu człowiekowi w potrzebie oraz ludziom złożonym niemocą czy to poprzez brzemień wieku, czy chorobę, nie może zabraknąć pomocy niesionej przez zorganizowaną i czynną parafialną grupę charytatywną Caritas. Dlatego tak ważne jest, aby w parafii dobrze funkcjonowało stowarzyszenie Caritas, które będzie widziało

Pragnę podziękować Księdzu Proboszczowi za wszelkie prace podejmowane wokół kościoła parafialnego oraz za troskę o kościoły filialne w Dębince, Nowej Roli i w Chelmicy. W najbliższym czasie bardzo proszę wymalować kościół filialny w Dębince. Ufam, że Ksiądz Proboszcz – z Bożą i ludzką pomocą – będzie zatroskany o powierzoną Mu Wspólnotę duszpasterzem⁷⁵⁹.

W dekrecie biskup zwrócił uwagę na większą troskę o duszpasterstwo rodzin. Zalecił organizację regularnych kursów przedmałżeńskich, prowadzenie stałego poradnictwa rodzinnego oraz wprowadzenie grup ukierunkowanych na młodzież i dzieci, takich jak: Oazę Dzieci Bożych, oazy młodzieżowe, Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży czy ruch harcerski. Dekret zachęca do dalszego rozwoju nowo powstałej grupy Akcji Katolickiej, która w tak ofiarny sposób włącza się w życie wspólnoty. Natomiast w zaleceniach administracyjno-gospodarczych biskup polecał, aby w najbliższym czasie wymalować kościół w Dębince⁷⁶⁰.

Między 18 a 20 maja 2008 r. bp Paweł Socha CM przeprowadził kolejną wizytację kanoniczną, podczas której głosił kazania w kościele parafialnym i na filiach. Udzielił młodzieży sakramentu bierzmowania, odwiedził lokalną szkołę. W dekrecie biskup dziękuje księżom za prowadzenie duszpasterstwa zwyczajnego, opartego na głoszeniu słowa, sprawowaniu sakramentów i sakramentaliów, odwiedzaniu chorych oraz za katechizację.

W dekrecie zwrócono szczególną uwagę na troskę o świętość w rodzinach. *Są one najlepszą szkołą nie tylko świętych powołań, ale przede wszystkim ludzi odpowiedzialnych i kierujących się wrażliwym sumieniem nauczycieli i wychowawców, lekarzy, polityków, urzędników, rolników i robotników.*

W dziedzinie gospodarczo-administracyjnej wyrażam wdzięczność duszpasterzom i wiernym świeckim za troskę o kościoły i dom parafialny. Należy prowadzić bieżące prace konserwacyjne budynków kościelnych.

---

⁷⁵⁹ Dz. cyt. APT, *Teczka dokumentów*, ks. bp Adam Dyczkowski, *Dekret powizytacyjny*, Zielona Góra 2003, s. 1-3.

⁷⁶⁰ Tamże.

*Ks. Kanonikowi i Ks. Wikariuszowi dziękuję za gorliwą pracę duszpasterską i remontową w parafii. Dziękuję wszystkim współpracownikom świeckim za współdziałanie z Księdzem Proboszczem w dziele ewangelizacji.*⁷⁶¹.

Biskup poleca, aby zdynamizować działania formacyjne i pomnożyć już istniejące wspólnoty, jak: ministrancka, Caritas, Żywy Różaniec, Akcja Katolicka i inne. Dekret zachęca do założenia stowarzyszenia rodzin katolickich lub kościoła domowego, czyli oazy rodzin, której brak w parafii. W dziedzinie gospodarczo-administracyjnej należy prowadzić bieżące prace konserwatorskie budynków należących do parafii⁷⁶².

W dniach 8-9 czerwca 2014 r. odbyła się wizytacja pasterska, którą przeprowadził ks. bp Tadeusz Lityński wraz z notariuszem Kurii, ks. dr. Tomaszem Trębaczem⁷⁶³. Podczas wizytacji biskup spotykał się z wiernymi, głosił Słowo Boże kościele parafialnym i filialnych, udzielił sakramentu bierzmowania młodzieży oraz zwizytował lokalną szkołę.

W dekrecie czytamy, że w każdą niedzielę w parafii odprawianych jest sześć mszy św. Także w dni powszednie msze św. odprawiane są w kościele parafialnym lub filialnych w Dębince czy Nowej Roli. Parafia jest miejscem wzrostu duchowego. Dzięki długoletniej

---

⁷⁶¹ Dz. cyt. APT, *Teczka dokumentów*, ks. bp Paweł Socha CM, *Dekret powizytacyjny*, Zielona Góra 2008, s. 1-2.

⁷⁶² Tamże.

⁷⁶³ W dekrecie przedstawiono rys parafii i jej historię: *Od niepamiętnych czasów źródła historyczne dzielą obecne Tuplice na Małe Tuplice i Tuplice Wielkie. Po raz pierwszy o Wielkich Tuplicach jako siedzibie kościoła parafialnego mowa jest w matrikule biskupa miśnieńskiego Mikołaja z 1346 r. Dokument określa obszar podległy jurysdykcji kościelnej proboszcza z Forstu nad Nysą i wymienia „ecclesia parochialis in Dewplicze Magna situata” – kościół parafialny w Tuplicach Wielkich położony. Przyjąć trzeba, że skoro w połowie XVI w. Tuplice były już siedzibą parafii, to miejscowość musiała być znacznie starsza. Podczas prac ziemnych przy rozbudowie dworca kolejowego w 1880 r. natrafiono na rzymską monetę z brązu, pochodzącej z czasów cesarza Trajana. Naukowcy nie wykluczyli możliwości istnienia już wtedy szlaku handlowego, wiodącego na Wschód, mającego powiązania ze słynnym szlakiem bursztynowym. Szlak wiódł przez tereny określane w starosłowiańskim języku jako dewplicze – obszary torfiaste, bagiennie, podmokłe. Najwcześniej znanymi właścicielami Tuplic byli bracia Lorenz i Baltazar von Mezterode, których prawa do własności kwestionował Matthias von Biberstein, zajmujący w 1495 r. zbrojnie te ziemie. Na początku XVII w. kroniki odnotowują niejakiego Krzysztofa von Berge, a już w połowie lat pięćdziesiątych – Albrechta von Ronowa. W 1642 r. saksoński porucznik Rudolf von Bunau kupuje Nową Rolę i Świbinki, w tym samym roku porucznik ten za zasługi dla dworu księcia Johanna Georga von Sachsen otrzymuje m.in. Matuszewice i Czerną. W 1668 r. Tuplice stały się księżęce. Kolejnymi właścicielami byli Promitzowie, po nich Tuplice należały do znanej rodziny Bruhlów. W wyniku postanowień Kongresu Wiedeńskiego w 1815 r. Tuplice stają się własnością korony pruskiej. Skomplikowane dzieje polityczne tego rejonu, często zmiana właścicieli, klęski żywiołowe i wojny, które przetoczyły się przez ten obszar, nie sprzyjały umacnianiu i rozwojowi nadanych praw. Wprawdzie statusu miasta nadanego w 1678 r. Tuplicom nigdy nie odebrano, to jednak miasto nie było zdolne do udźwignięcia swojej miejskości i mimo silnej industrializacji w XIX w. nie wyszło poza ograniczone prawa miejskie. Według sprawozdania starosty żarskiego z 1816 r. Małymi Tuplicami nazywano osadę zlokalizowaną na obszarze dzisiejszego kompleksu kolejowego, a pozostałe – Wielkimi Tuplicami. Do połączenia tych dwóch osad doszło w latach czterdziestych XIX w. „Boom” przemysłowy Tuplic rozpoczął się w latach sześćdziesiątych XIX w. Na terenie Małych Tuplic bracia Jeschkowie wzniesli cały kompleks zakładów ceramicznych, a jasięńska fabryka Hahn uruchomiła kopalnię odkrywkową węgla brunatnego. W 1888 r. powstaje w Tuplicach huta szkła, tartak, browar, fabryka krochmalu, dwie kopalnie węgla brunatnego i cegielnia. Zyski miasteczku przynosiła komora celna istniejąca od 1725 r. Parafia pw. Chrystusa Króla należy do średnich parafii. Wspólnota liczy ok. 3600 os.; dz. cyt. APT, *Teczka dokumentów*, ks. bp Tadeusz Lityński, *Dekret powizytacyjny*, Zielona Góra 2014, s. 1-3.*

posłudze kapłańskiej księdza proboszcza Jerzego Locha i współpracującego w parafii od dwóch lat wikariusza – ks. Aleksandra Ryla, wierni mogą regularnie korzystać z sakramentu pokuty, a także uczestniczyć w nabożeństwach. Dzięki posłudze słowa, poprzez głoszenie homilii i katechizację, tak szkolną, jak i tę przy parafii związana z przygotowaniem do sakramentów oraz poprzez rekolekcje parafialne i szkolne, dokonuje się wzrost duchowy i rozwój katechetyczny wspólnoty parafialnej.

Kancelaria parafialna jest czynna regularnie. W kancelarii parafialnej księgi metrykalne i administracyjne prowadzone są na bieżąco. Także wszystkie ważniejsze wydarzenia z życia wspólnoty parafialnej utrwalane są w Kronice parafii.

Od ostatniej wizytacji kanonicznej w parafii zostały wykonane następujące prace gospodarcze: wymieniono dachy na kościołach.

Zalecenia duszpasterskie:

- zaleca się kontynuację dotychczas podjętych w parafii dzieł duszpasterskiej troski o ożywienie i pogłębienie życia duchowego wiernych,
- zatroszczyć się o głębszą formację duchową ministrantów i lektorów,
- zatroszczyć się o róże Żywego Różańca (założyć męską różę),
- zatroszczyć się o formację oazową dzieci i młodzieży.

Zalecenia gospodarczo-administracyjne:

- kontynuować rozpoczęte w parafii prace remontowe i konserwatorskie,
- zaplanować wyminę dachu na kościele filialnym,
- sukcesywnie dokupować nowe szaty liturgiczne,
- zadbać o należyłą czystość bielizny kielichowej, alb i ornatów,
- zadbać o należyłą wentylację kościołów,
- zaplanować remont dachu i elewacji na kościele w Nowej Roli,
- poprawić wizerunek kościoła w Dębince poprzez remont wieży i dzwonnicy.

Prace gospodarczo-administracyjne należy podejmować z rozwagą i w miarę możliwości posiadanych środków finansowych.

Po przeprowadzeniu wizytacji w parafii pw. Chrystusa Króla w Tuplicach, pragnę wyrazić podziękowanie Księdzu Proboszczowi i Księdzu Wikariuszowi za ofiarną pracę i wysiłek łączenia działań duszpasterskich z gospodarczo-administracyjnymi, a także wszystkimi wiernymi za troskę o utrzymanie obiektów sakralnych i aktywne włączanie się w życie parafii⁷⁶⁴.

---

⁷⁶⁴ Dz. cyt. APT, *Teczka dokumentów*, ks. bp Tadeusz Lityński, *Dekret powizytacyjny*, Zielona Góra 2014, s. 1-3.

Do zaleceń powizytacyjnych w kwestii duszpasterskiej zaleca się: kontynuację dotychczas podjętych w parafii dzieł duszpasterskich, w szczególny sposób należy zatroszczyć się o głębszą formację duchową ministrantów i lektorów, założyć męską różę we wspólnocie Żywego Różańca oraz objąć opieką formację oazową dzieci i młodzieży. Spośród zaleceń gospodarczo-administracyjnych należy kontynuować rozpoczęte w parafii prace remontowe oraz konserwatorskie⁷⁶⁵.

Żarki Wielkie

W dniach 26 i 29 października 1997 r. odbyła się wizytacja kanoniczna parafii, którą przeprowadził biskup pomocniczy dr Paweł Socha CM. Podczas nawiedzenia parafii ks. biskup odprawiał msze św. i głosił homilie, spotkał się z grupami modlitewnymi działającymi przy parafii.

W dekrecie powizytacyjnym biskup zachęca do większej troski duszpasterskiej o świętowanie dnia Pańskiego, modlitwę indywidualną i rodzinną oraz o częstszą adorację Najśw. Sakramentu. Biskup prosi, aby organizować częstą możliwość spowiedzi św., również w ramach katechezy, która wróciła do szkoły i nakłada na duchownych i katechetów świeckich większą odpowiedzialność za przekaz prawd wiary. Dekret przypomina o systematycznym przygotowaniu dzieci przed I Komunią św. i młodzieży przed bierzmowaniem oraz na formację wiernych w grupach, stowarzyszeniach i grupach parafialnych. Należy zatroszczyć się również o założenie nowych wspólnot, których w parafii nie ma, m.in. Akcję Katolicką czy grupę charytatywną⁷⁶⁶.

We wskazaniach gospodarczo-administracyjnych biskup proponuje następujące prace:

- *kościół parafialny w Żarkach Wielkich - odnowienie belek stropowych, wymienić płyty pilśniowe stropu na strop drewniany, wzmocnienie ścian prezbiterium, malowanie kościoła po uprzednim wyrównaniu i ociepleniu ścian, pokrycie papą przybudówki obok kościoła, wyremontować rynny oraz zrobić nowe drzwi do kościoła,*
- *plebania - należy ocieplić i otynkować zewnętrzne ściany oraz wymienić rynny*
- *salka katechetyczna - osuszyć, ocieplić oraz pomalować⁷⁶⁷.*

---

⁷⁶⁵ Tamże.

⁷⁶⁶ APŻ, *Teczka dokumentów*, bp Paweł Socha CM, *Dekret powizytacyjny*, Zielona Góra 1998, s. 1-6.

⁷⁶⁷ Dz. cyt. tamże, s. 5-6.

Ksiądz biskup podziękował za trud prowadzenia grup parafialnych, ale zwrócił uwagę na konieczność zakładania nowych wspólnot, m.in.: Katolickie Stowarzyszenia Młodzieży czy zwiększenie liczb Róż Różańcowych. Zachęcił też do troski o nowe powołania kapłańskie i zakonne, wzywał do modlitwy o świętość rodzin oraz ich duchowej formacji w parafii oraz – we wskazaniach administracyjnych – zalecił dalsze prace remontowe w kościele i na plebanii⁷⁶⁸.

W dniach 1-2 czerwca 2008 r. bp Paweł Socha CM, biskup pomocniczy diecezji, odbył kolejną wizytację kanoniczną, podczas której celebrował liturgię, głosił kazania w kościele parafialnym i na filiach oraz odwiedził lokalną szkołę. W dekrecie ks. biskup dziękuje nowemu proboszczowi ks. Mirosławowi Bachmanowi za przeprowadzenie kapitalnego remontu domu parafialnego, za prowadzenie duszpasterstwa zwyczajnego, opartego na głoszeniu słowa, sprawowaniu sakramentów i sakramentaliów, odwiedzaniu chorych oraz za katechizację.

Dekret wzywa do zdynamizowania działania formacyjnego i pomnożenia grup już istniejących oraz należy dołożyć starań, aby zorganizować grupy, które są konieczne do sprawnego funkcjonowania parafii, jak np.: stowarzyszenie rodzin katolickich, lub domowy kościół, których brak w parafii.

Biskup poleca, aby zdynamizować działania formacyjne i pomnożyć już istniejące wspólnoty, jak: ministrancka, Caritas, Żywy Różaniec czy Akcja Katolicka.

W dziedzinie gospodarczo-administracyjnej Biskup wyraził wdzięczność za troskę o kościół i dom parafialny, zachęcił do prowadzenia bieżących prac konserwacyjnych budynków kościelnych⁷⁶⁹.

---

⁷⁶⁸ Tamże.

⁷⁶⁹ Por. APŻ, *Teczka dokumentów*, bp Paweł Socha CM, *Dekret powizytacyjny*, Zielona Góra 2008, s. 1-2.

Rozdział V

Życie religijne wiernych parafii rejonu łąknickiego

5.1 Praktyki religijne

Podstawowym elementem tradycyjnej religijności są praktyki religijne. Mimo dostępnych materiałów źródłowych w postaci ksiąg parafialnych, istnieje trudność w stwierdzeniu jakie są motywacje i intensywność praktykujących.

Wielu chrześcijan uważa za istotny sam fakt spełniania praktyk pobożnościowych, często zapominając o intencji, przeżyciu czy wewnętrznej przemianie. Powstaje zatem pytanie: czy na podstawie praktyk religijnych można wnioskować o duchowości i wewnętrznej religijności?

W niniejszym rozdziale uwzględniono jedynie stronę ilościową przyjętych sakramentów czy sakramentaliów, nie dysponowano materiałami, które pozwoliłyby na analizę jakościową praktyk religijnych mieszkańców rejonu łąknickiego.

5.1.1 Chrzest

Misyjny nakaz Jezusa Chrystusa: *Idźcie i nauczajcie wszystkie narody, udzielając im chrztu w imię Ojca i Syna i Ducha Świętego*⁷⁷⁰ zalicza chrzest do najważniejszego wydarzenia w życiu człowieka wierzącego. Jezus w swoim nauczaniu uzależnił zbawienie nie tylko od przestrzegania Jego nauki, ale również od przyjęcia sakramentu chrztu⁷⁷¹.

Chrzest jest fundamentem życia chrześcijańskiego oraz bramą otwierającą dostęp do pozostałych sakramentów. Chrzest święty wyzwala nas z grzechu, odradza nas jako synów Bożych, sprawia, że stajemy się członkami Jezusa i zostajemy włączeni we wspólnotę Kościoła⁷⁷². Chrzest na charakter paschalny, jest sakramentem wyzwolenia z niewoli do wolności, z grzechu do świętości, z niewoli prawa do życia w łasce. Chrzest inicjuje nowe życie w Jezusie, otwiera przed nowo ochrzczonym rzeczywistość eschatologiczną⁷⁷³.

---

⁷⁷⁰ Mt 28, 19.

⁷⁷¹ Por. Mk 16, 16.

⁷⁷² Por. KKK 1213.

⁷⁷³ S. Olejnik, *Teologia moralna życia osobistego*, Włocławek 1999, s. 28; zob. też: J. Hajdalski, *Osobotwórczy charakter chrztu*, Kraków 2006, s. 122-123.

W parafiach rejonu chrzest jest udzielany systematycznie, po zgłoszeniu przez rodziców pragnienia udzielenia sakramentu. Przeważnie jest udzielany podczas niedzielnej eucharystii. Przed samym obrzędem rodzice uczęszczają na nauki przed chrztem, które są prowadzone przez duszpasterzy dla rodziców i chrzestnych.

Tabela ukazuje ilość udzielonych chrztów w okresie od 1945 do 2015 r.

Tabela nr 41 Liczba chrztów w parafiach rejonu łęknickiego w latach 1945-2015⁷⁷⁴

Lata	Gozdnicza	Grotów	Łęknica	Niwica	Przewóz	Trzebiel	Tuplice	Żarki Wielkie
1945-1950	432			791			895	
1951-1955	701			1156	209		876	
1956-1960	748	93		720	315		708	253
1961-1965	519	167		324	242	50	451	445
1966-1970	399	127		241	181	167	254	367
1971-1975	396	194		310	179	152	310	Łęknica – 388 Żarki Wielkie - 80
1976-1980	519	197		272	162	214	362	Łęknica – 352 Żarki Wielkie – 115
1981-1985	474	198		291	179	203	323	109
1986-1990	324	148	259	247	188	181	301	75
1991-1995	304	81	251	203	143	140	208	61

⁷⁷⁴ APGz, APG, APL, APN, APP, APTrz, APT, APŻ, *Księgi chrztów*.

1996-2000	250	75	255	94	115	119	140	51
2001-2005	224	59	221	76	107	97	107	37
2006-2010	323	105	223	69	96	113	94	51
2011-2015	210	107	135	63	93	89	60	26

W 1957 r., gdy erygowano parafię w Żarkach Wielkich, siedziba parafii mieściła się w Łęknicy. Pod koniec czerwca 1971 r. parafia otrzymała wikariusza, który obsługiwał kościół i pełnił posługę sakramentalną w Żarkach Wielkich⁷⁷⁵. Od 1971 r. do 1981 r., czyli do erygowania parafii w Łęknicy, w parafii znajdują się osobne księgi dla duszpasterstwa prowadzonego w Żarkach i w Łęknicy, co również obrazuje powyższa tabela⁷⁷⁶.

Na podstawie niniejszego zestawienia można zaobserwować, że w latach powojennych udzielano bardzo dużo chrztów. Wynikało to z tego, że wierni cenili miłość do dziecka, jako daru od Boga. Nie stosowano tutaj aborcyjnego ustawodawstwa, które w 1956 r.⁷⁷⁷ wydał komunistyczny rząd PRL. Pełna oddania praca duszpasterska kapłanów – pionierów: ks. Zonn i ks. Elsner. To oni nie zważając na warunki pogodowe, dojeżdżali do kościołów i kaplic, które były przez nich obsługiwane, aby zapewnić solidne i systematyczne przygotowanie do chrztu poprzez katechizację czy Słowo Boże. Czynili tak na ile dysponowali czasem i możliwościami⁷⁷⁸.

Wraz z upływem czasu ilość udzielanych chrztów zaczęła stosunkowo spadać. Jest to spowodowane powstaniem nowych ośrodków parafialnych, migracją ludności, zubożeniem na sprawy religijne czy zbyt dużą stanowczością w podejściu do prawa kanonicznego niektórych duchownych⁷⁷⁹. Oczywiście w tym ostatnim wypadku duchowni kierują się kanonem 750 prawa kanonicznego, które mówi jasno, że należy udzielać chrztu tym dzieciom, co do których istnieje gwarancja, że będą wychowywane w duchu chrześcijański. Trzeba jednak zaznaczyć, że nawet gdyby ten przepis kanoniczny był respektowany, to chrzest nie byłby jeszcze wystarczającą wskazówką, że ochrzczony

⁷⁷⁵ SDZG 1995, s. 410.

⁷⁷⁶ APŁ, APŻ, *Księgi chrztów*

⁷⁷⁷ Dz.U. 1956 nr 12 poz. 61.

⁷⁷⁸ Mając na uwadze brak infrastruktury i środków transportu.

⁷⁷⁹ Szczególnie jest to widoczne w parafii w Tuplicach.

będzie po dorostaniu wiarę wyznawał, co jest coraz częściej spotykane w praktyce duszpasterskiej. Obecnie istnieje tendencja wśród duchowieństwa, że prośba o ochrzcenie dziecka nie wymaga kontrolowania wiary rodziców i zobowiązania ich do religijnego wychowania w przyszłości. Ta łatwość dostępu utrzymała sakrament chrztu w rodzinach niewierzących, bądź przez wzgląd na tradycję, bądź przez zabobonność, wreszcie najczęściej ze względów rodzinnych: w większości rodzin była jedna lub parę osób o światopoglądzie chrześcijańskim, które uważają za swój obowiązek dopilnowania, żeby wszystkie dzieci w rodzinie zostały ochrzczone i którym chętnie tę przyjemność się robi. Warto dodać, że podczas kolędowych spotkań słyszy się zdanie, że wielu niewierzących chrzci swoje dzieci, aby uniknąć „komplikacji” przy ewentualnym małżeństwie, gdyby przyszły małżonek życzył sobie kościelnego ślubu.

Przy badaniu kryterium żywotności chrześcijaństwa w dekanacie łęknickim liczba chrztów stanowi ważny i wymierny wskaźnik. Pełniejszy obraz uzyskano by, gdyby porównać je do statystyk urodzeń z Urzędem Stanu Cywilnego, ale jak przedstawiają to proboszczowie, prawie wszyscy mieszkańcy chrzczą dzieci. Nie spotyka się jeszcze przypadku odrzucenia chrztu, jako wolę oficjalnego zerwania z Bogiem lub całkowitą obojętność dla faktu religijnego.

5.1.2 I Komunia św.

Kościół zawsze życzył sobie tego, aby wierni przyjmowali eucharystyczny pokarm. Tylko częsta Komunia św. powoduje ściślejsze i trwalsze zespolenie z Chrystusem⁷⁸⁰, dlatego zaleca się, aby wierni w pełni uczestniczyli we mszy św. i po komunii kapłana przyjmowali Ciało Pańskie z tej samej ofiary⁷⁸¹.

W kościele starożytnym komunii św. udzielano zwyczajowo ze chrztem. Z biegiem czasu zaprzestano tego zwyczaju i do komunii zaczęto dopuszczać katolików po dojściu do stanu używania rozumu. Wraz z pontyfikatem Piusa X ustalono minimalną granicę wieku przystępowania do sakramentu eucharystii⁷⁸², obecnie ustalają go poszczególne Konferencje Episkopatu⁷⁸³.

---

⁷⁸⁰ O. Woroniecki, *Doniosłość wychowawcza liturgii eucharystycznej*, Poznań 1935, s. 167.

⁷⁸¹ KL 55.

⁷⁸² Por. Pius X, *Quam singulari Christus amore*.

⁷⁸³ W diecezji zielonogórsko-gorzowskiej do I Komunii św. przystępują dzieci w klasie trzeciej, por. Zarządzenie WNK 56/2012.

Przystąpienie do I Komunii św. wymaga wcześniejszego, odpowiedniego przygotowania, które jest podzielone na trzy etapy:

- dalsze – obejmuje wychowanie religijne w domu i katechizację, w tym czasie dziecko powinno otrzymać podstawowe wiadomości religijne,
- bliższe – obejmuje katechizację parafialną oraz przygotowanie do sakramentu pokuty i pojednania,
- bezpośrednie – przygotowanie do obrzędu uroczystości⁷⁸⁴.

Poniższa tabela przedstawia ilość dzieci, które przystąpiły do I Komunii św. w parafiach rejonu.

Tabela nr 42 Liczba I Komunii św. w parafiach rejonu łęknickiego w latach 1945-2015⁷⁸⁵

Lata	Gozdnica	Grotów	Łęknica	Niwica	Przewóz	Trzebiel	Tuplice	Żarki Wielkie
1945-1950	b.d.						b.d.	b.d.
1951-1955	b.d.						b.d.	b.d.
1956-1960	b.d.	95			1957-1959 169 os.		b.d.	b.d.
1961-1965	b.d.	281			1961-1964 b.d. 1965-42 os.		b.d.	b.d.
1966-1970	b.d.	205			220		b.d.	b.d.
1971-1975	b.d.	182			263		172	b.d.
1976-	b.d.	127			139	64	243	b.d.

⁷⁸⁴ R. Harmaciński, *Wychowanie dzieci do życia eucharystycznego*, Gorzów Wlkp. 1986, s. 3-5; W. Lechów, *Wychowanie dzieci do miłości Jezusa Eucharystycznego*, Zielona Góra 2015, s. 9-14.

⁷⁸⁵ APGz, APG, APL, APN, APP, APTTrz, APT, APŻ, *Księgi I Komunii świętej*.

1980								
1981-1985	b.d.	153	b.d.		115	174	337	98
1986-1990	b.d.	122	b.d.	99	81	189	351	78
1991-1995	b.d.	89	b.d.	221	141	192	290	79
1996-2000	2000 r. - 54	93	b.d.	114	154	163	294	51
2001-2005	226	90	b.d.	114	106	113	262	50
2006-2010	179	63	b.d.	81	89	97	162	24 ⁷⁸⁶
2011-2015	108	58	131 ⁷⁸⁷	67	66	85	122	24 ⁷⁸⁸

Nie udało się zgromadzić wszystkich danych dot. ilości przystępujących do I Komunii św., ponieważ zachowały się tylko częściowe dane źródłowe w archiwach parafii w Gozdnicy⁷⁸⁹ i w Łęknicy⁷⁹⁰. Pozostałe parafie dysponowały księgami dzieci I komunijnych, co pozwoliło na stwierdzenie, że największa ilość przystępujących przypada na lata 80-te, 90-te i początek XXI w., często jest to związane z wyżem demograficznym oraz z dobrze rozbudowaną siecią parafialną. Brak materiałów źródłowych nie pozwala na przedstawienie dokładnych danych w latach powojennych. A szkoda, bowiem przy tym badaniu lepiej poznalibyśmy żywotność religijną społeczeństwa. Uroczystość I Komunii wymaga większej wiary i zaangażowania rodziców. Wymaga katechizacji, a więc zakłada podtrzymywany przez wolę rodziców długotrwały wysiłek pilnego i ciągłego ucześnieczania dzieci na lekcje i stawia poważniejsze wymagania niż chrzest. Obecnie spotyka się w Łęknicy i okolicznych wspólnotach parafialnych postawę pośród pojedynczych rodzin, gdzie ta uroczystość przybiera pozór

⁷⁸⁶ Dane tylko z lat 2006-2008. Brak danych z lat 2009-2010.

⁷⁸⁷ Dane od 2012 do 2015 r.

⁷⁸⁸ Dane z lat 2013-2015. Brak danych z lat 2011-2012.

⁷⁸⁹ W Gozdnicy księga prowadzona od 2000 r., brak adnotacji o ilości dzieci pierwszokomunijnych z 2014 i 2015 r.

⁷⁹⁰ Brak księgi I Komunii św. Udało się jedynie uzyskać dane z lat 2011-2015.

świeckiego święta młodości. Przypieczętowanie ona często zerwanie z tym minimum życia religijnego, które przyznawane było dzieciństwu. W późniejszym etapie młodzież z takich rodzin przestaje praktykować bezpośrednio po złożeniu wyznania wiary, do którego ani sama młodzież, ani rodzice nie przywiązują wagi. Skutkiem tego bywa sytuacją, że wśród młodzieży uczęszczającej na lekcje religii, przygotowujących się do bierzmowania, są tacy którzy nie bywają regularnie na niedzielnej mszy św. Spotykamy się także z sytuacją rezygnacji z uroczystej I Komunii dla dzieci, która ze strony rodziców była wynikiem nie zawsze całkowitego braku uczuć religijnych; można ją czasem wytłumaczyć zaniedbaniem, brakiem kultury czy wychowania, czasem nawet naciskiem socjalnym. W pewnych wypadkach trzeba też dodać do tego także trudności finansowe, jak np. wynajem sali na organizację przyjęcia czy kupno stroju.

5.1.3 Bierzmowanie

Bierzmowanie jest jednym z sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego, jest dopełnieniem chrztu⁷⁹¹. Każdy ochrzczony powinien przyjąć ten sakrament, ponieważ bez niego inicjacja chrześcijańska pozostaje niedopełniona⁷⁹². Sakrament bierzmowania udziela przyjmującemu darów Ducha Świętego, zakorzenienia w synostwie Bożym, jednoczy z Chrystusem, udziela specjalnej mocy Ducha Świętego do szerzenia wiary, jej obrony słowem i czynem⁷⁹³.

W diecezji zielonogórsko-gorzowskiej przygotowanie do bierzmowania odbywa się w trzech etapach:

- dalsze – dokonuje się w rodzinie, w katechizacji przygotowującej do sakramentów pokuty i pojednania oraz eucharystii,
- bliższe – katechizacja szkolna i parafialna, uczestnictwo w mszy niedzielnej i okresowych nabożeństwach (droga krzyżowa, gorzkie żale, różaniec, itp.),
- bezpośrednie – systematyczny udział w spotkaniach formacyjnych, celebracjach liturgicznych, rekolekcjach i dniach skupienia⁷⁹⁴.

Poniższa tabela przedstawia wykaz ilości przystępujących do bierzmowania w poszczególnych parafiach.

---

⁷⁹¹ LG 11.

⁷⁹² KKK 1306.

⁷⁹³ KKK 1285, 1303.

⁷⁹⁴ T. Lityński, *Instrukcja dotycząca przygotowania młodzieży do sakramentu bierzmowania w diecezji zielonogórsko-gorzowskiej*, s. 1-3.

Tabela nr 43 Liczba bierzmowanych w parafiach rejonu łęknickiego w latach 1945-2015⁷⁹⁵

Lata	Gozdnica	Grotów	Łęknica	Niwica	Przewóz	Trzebiel	Tuplice	Żarki Wielkie
1945-1950	463						965	
1951-1955	2			535	16		b.d.	
1956-1960	144			b.d.	224		b.d.	
1961-1965	b.d.	216		370	b.d.		b.d.	515
1966-1970	b.d.	114		b.d.	344		b.d.	
1971-1975	407	212		332	103	220	579	485
1976-1980	512	127		283	241	207	171	Łęknica ⁷⁹⁶ - 158 Żarki Wlk. – 28
1981-1985	232	33	197	142	154	172	267	76
1986-1990	421	100	212	-	163	325	174	58
1991-1995	312	21	236	184	319	187	340	63
1996-2000	297	26	183	38	50	100	133	60
2001-	255	18	236	94	215	165	215	56

⁷⁹⁵ APGz, APG, APL, APN, APP, APTrz, APT, APŻ, *Księgi bierzmowań*.

⁷⁹⁶ Następuje podział na dwie parafie w Łęknicy i Żarkach Wielkich.

2005								
2006- 2010	198	108	201	76	118	140	186	49
2011- 2015	146	82	86	77	158	49	154	34

Zestawienie ukazuje, że najwięcej osób przystąpiło do bierzmowania w latach powojennych, wynika to prawdopodobnie z trudności w prowadzeniu posługi duszpastersko-sakramentalnej w trakcie trwania II wojny światowej oraz faktu, że duża część nowo przybyłych pochodziła ze wschodu, gdzie przywiązywano znaczną wagę do przystępowania do sakramentów oraz życia wg Bożych przykazań.

Wraz z upływem czasu oraz spadkiem dzietności w Polsce, zmniejszyła się liczba kandydatów i przystępujących do sakramentu, niewątpliwie związane jest to również ze stopniową laicyzacją społeczeństwa i obojętnością młodych ludzi na sprawy wiary.

Obecnie sakrament ten jest udzielany regularnie w parafiach opisywanego rejonu. Odbywa się przeważnie co dwa lata w poszczególnych wspólnotach. Częstą praktyką jest łączenie dwóch roczników, ponieważ liczba uczniów w szkołach rejonu jest niska. Przyjęło się, że mniejsze parafie dołączają do większych wspólnot, które przygotowują uroczystość bierzmowania. Taką sytuację można zaobserwować np. w Łęknicy, do której dołącza parafia z Żarek Wielkich albo Grotów, który dołącza do parafii w Trzebielu⁷⁹⁷.

5.1.4. Ślub kościelny

Założenia sakramentu małżeństwa sięgają nauk biblijnych. Miłość pierwszych rodziców – Adama i Ewy, była prasakramentem, natomiast Nowy Testament przypomina o powołaniu mężczyzny do złączenia się z kobietą w stały i nierozzerwalny związek małżeński⁷⁹⁸. Sakrament ten jest przymierzem między ochrzczonymi, mężczyzną i kobietą, którzy tworzą ze sobą wspólnotę życia i miłości, ukierunkowaną na dobro małżonków i zrodzenie oraz wychowanie potomstwa⁷⁹⁹.

⁷⁹⁷ Wiedza z własnych obserwacji.

⁷⁹⁸ Por. Rdz 2, 24; Mt, 19, 4-6; Hbr 13,4; 1 Kor 7, 1-4.

⁷⁹⁹ KPK, kan. 1055.

W kościele katolickim szafarzem sakramentu są małżonkowie, którzy swoją wolną i świadomą wolę wypowiadają wobec Kościoła. Zwyczajowo małżeństwo jest udzielane podczas eucharystii, do której małżonkowie powinni się przygotować poprzez spowiedź św.⁸⁰⁰.

Do zawarcia małżeństwa na terenie diecezji wymaga się odbycia kursu przedmałżeńskiego⁸⁰¹, poradnictwa rodzinnego⁸⁰² oraz spotkania z duszpasterzem, w celu sporządzenia protokołu małżeńskiego.

Tabela nr 44 Małżeństwa katolickie zawarte w latach 1945-2015⁸⁰³

Lata	Gozdnicza	Grotów	Łęknica	Niwica	Przewóz	Trzebiel	Tuplice	Żarki Wielkie
1945-1950	238			212			268	
1951-1955	161			199	21		192	
1956-1960	191	27		159	64		178	76
1961-1965	158	56		65	56	19	136	126
1966-1970	160	115		109	79	69	88	172
1971-1975	191	95		168	91	81	156	Łęknica – 191 Żarki Wielkie - 46
1976-1980	232	96		167	89	98	166	Łęknica – 249 Żarki Wielkie -

⁸⁰⁰ KPK, kan. 1621-1624.

⁸⁰¹ Odbywa się regularnie na terenie opisywanego rejonu kościelnego. W organizację kursu włączają się duchowni i odpowiednio przygotowani świeccy, którzy prowadzą w poszczególne dni nauki i konferencje.

⁸⁰² W parafiach (m.in.: Trzebiel, Tuplice, Żarki Wielkie) są wyznaczone osoby, które zajmują się poradnictwem rodzinnym.

⁸⁰³ APGz, APG, APŁ, APN, APP, APTrz, APT, APŻ, *Księgi małżeństw*.

								47
1981-1985	161	66		139	92	85	114	38
1986-1990	126	51	98	106	59	75	96	25
1991-1995	116	21	76	60	39	59	61	28
1996-2000	97	34	79	45	22	50	53	12
2001-2005	67	19	50	27	28	37	39	21
2006-2010	89	34	52	25	51	47	55	22
2011-2015	45	32	31	19	27	37	26	6

Na podstawie zgromadzonych źródeł można stwierdzić, że największa liczba małżeństw była udzielana w latach powojennych, 50-tych i 60-tych, stopniowo zmniejsza się od lat 80-tych. I tu można odnaleźć przywiązanie do tradycji ojców, która została przywieziona z terenów dawnego zamieszkania. Cechowało się ono szacunkiem do sakramentu małżeństwa jako daru Boga, jednocześnie pełnej świadomości nierozzerwalności małżeństwa. Należy tu wskazać niski odsetek rozwodów, co podyktowane było praktyką wspólnego zamieszkiwania z rodzicami. Dochodził tu jeszcze jeden element, tak rzadko podejmowany przy tego typu rozważaniach. Powojenna młodzież doświadczyła okropieństwa wojny. Wiedzieli i widzieli co znaczy dobrze ułożona wspólnota rodzinna, dlatego budowali swoją wspólnotę małżeńską na błogosławieństwie Bożym i bogactwie doświadczenia. Rozluźnienie praktyki wspólnoty następuje już od początku XXI w. W ostatnich 15 latach (2000-2015) zaobserwować można duży spadek ilości zawartych małżeństw, co wynika niewątpliwie z migracji ludności za pracą za granicę, obojętnością religijną lub małą świadomością obowiązku zawierania sakramentu na rzecz konkubinatów. Najtrudniejszy problem, z którym muszą zmierzyć się duszpasterze to życie młodych bez żadnych zobowiązań. Łatwość zakupu mieszkania, brak wzorców, a niejednokrotnie szantaż młodych doprowadza rodziców

do załamania. Czy droga, którą idzie dzisiejsza młodzież zaprowadzi ich kiedyś do Boga? Sumując należy stwierdzić, że bogatsze byłoby nasze spostrzeżenie, gdyby można było zestawić śluby w kościele z Urzędem Stanu Cywilnego i tych, które nigdy nie zostały zalegalizowane. Z jednej strony wiemy, że pośród ponownych małżeństw pomiędzy rozwiedzionymi są chrześcijanie, którzy wprawdzie żyją w grzechu, ale zachowali szczere przekonania religijne, z drugiej zaś strony, że liczba ślubów cywilnych nie oddaje całokształtu sytuacji matrymonialnej populacji. Oczywiście, że w łęknickim społeczeństwie istnieje jeszcze przekonanie „nie ma prawdziwego ślubu, jeżeli nie brano go w kościele”, jak również „ślub wyłącznie cywilny wyraża istotne oddalenie od Kościoła”, to jednak kierunek, w który zmierza współczesna łęknicka młodzież napawa pesymizmem.

5.1.5. Pogrzeb kościelny

Śmierć katolika jest przejściem z życia doczesnego do wiecznego, które wieńczy pielgrzymowanie z Chrystusem obecnym i działającym w sakramentach. Katechizm nazywa pogrzeb ostatnią paschą chrześcijanina, ponieważ chrześcijanin odchodzi z tego świata inaczej niż inni ludzie: nie umiera śmiercią własną, lecz Jezusa Chrystusa⁸⁰⁴.

Sobór watykański II w *Konstytucji o Liturgii* polecił takie opracowanie obrzędów pogrzebu, aby jaśniej oddawały paschalny charakter śmierci. Pogrzeb jest misterium śmierci i życia, toteż towarzyszące mu obrzędy są przedłużeniem liturgii Paschy. Uczyniła to Kongregacja Kultu Bożego, a Episkopat Polski 29 czerwca 1976 r. zatwierdził przekład obrzędów pogrzebu.

Poniżej zestawienie ukazuje liczbę pogrzebów, które odbyły się w parafiach rejonu od 1945 do 2015 r.

Tabela nr 45 Liczba pogrzebów kościelnych w parafiach rejonu w latach 1945-2015⁸⁰⁵

Lata	Gozdnicza	Grotów	Łęknica	Niwica	Przewóz	Trzebiel	Tuplice	Żarki Wielkie
1945-1950	89			150	44		158	
1951-1955	134			214	70		206	

⁸⁰⁴ Por. KKK 1681-1683.

⁸⁰⁵ APGz, APG, APŁ, APN, APP, APTrz, APT, APŻ, *Księgi zgonów*.

1956-1960	127	11		120	50		147	27
1961-1965	92	24		60	46	20	118	88
1966-1970	89	48		60	39	38	102	77
1971-1975	100	38		89	52	52	87	94
1976-1980	114	43		87	71	75	145	7
1981-1985	169	52	103	100	70	101	165	37
1986-1990	183	49	121	75	75	89	176	54
1991-1995	242	49	148	101	75	114	193	45
1996-2000	228	66	182	83	75	111	212	44
2001-2005	208	60	163	73	82	105	139	37
2006-2010	227	73	166	83	99	102	172	40
2011-2015	241	60	178	89	91	87	167	46

Tabela przedstawia tylko ilość pogrzebów katolickich, nie jest wykazem wszystkich pogrzebów na terenie opisywanych parafii, ponieważ na przestrzeni lat zdarzało się, że nie wszyscy życzyli sobie obecności kapłana podczas pochówku, lub zmarli byli innego wyznania. Niektórym zmarłym pogrzeb został odmówiony z powodów norm, które zostały zawarte w kodeksie prawa kanonicznego⁸⁰⁶.

Trudno też wykazać ile w ostatnim czasie było pogrzebów przy urnach. Niełatwo badaczowi dociec z ksiąg metrykalnych, czy dany zmarły był gorliwym katolikiem czy do końca obojętnym. Nieraz zdarzały się wypadki pochowania zmarłego tylko dla dobra wiernych. Roztropność kapłańska podpowiadała niejednemu proboszczowi, że pójście za konduktem pogrzebowym obojętnego więcej zyska dla duszpasterstwa,

⁸⁰⁶ Pogrzebu kościelnego powinni być pozbawieni: notoryczni apostaci, heretycy i schizmatycy; osoby, które wybrały spalenie swojego ciała z motywów przeciwnych wierze chrześcijańskiej; inni jawni grzesznicy, którym nie można przyznać pogrzebu bez publicznego zgorszenia wiernych; por.: KPK, kan.1184, § 1.

bowiem może mieć wtedy jedyną okazję uświadomienia wiernym, co to jest misterium śmierci. Rygoryzm prawny zastosowany przez duchownego obecnie na niewiele się przyda. Środowisko, w którym żyje współczesny mieszkaniec, np. Łęknicy, to świat ciągle postępującego wyalienowania od poczucia śmierci. Media skutecznie obdzierają współczesnego widza z poczucia końca życia, a jeszcze bardziej odpowiedzialności za życie przed Bogiem. Współcześni duszpasterze, pracujący w łęknickim dekanacie zadają sobie pytanie: czy jak tak dalej pójdzie, to za niedługo pogrzeb będzie wspomnieniem dawnych zwyczajów? Sumując należy stwierdzić, że stosowane dotąd przy pogrzebach chrześcijańskich kryterium badawcze powoli staje się mniej obiektywne. Dawniej w dekanacie łęknickim panowała zasada, że nikt nie chce „być chowany jak pies”. Obecnie nie wiemy ilu spośród tych, których trumny nie przechodzą przez kościół, pragnęli kapłana. Nie wszyscy z nich byli wrogo nastawieni do Kościoła i Boga. Nie wiemy ile odbyło się pogrzebów bez kapłana, pomimo życzenia wyrażonego przez nieboszczyka. Taki pogrzeb, jak wspominali kapłani, nie mógł odbyć się z powodu przeszkód natury kanonicznej⁸⁰⁷.

5.2.1. Niedzielna Msza św.

Dominicantes oznacza odsetek katolików uczęszczających na niedzielnej eucharystii w odniesieniu do ogólnej liczby zobowiązanych wiernych z terytorium parafii. Badanie wskaźnika religijności Polaków przeprowadza się raz w roku, w wyznaczoną niedzielę października lub listopada. Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC przekazuje wszystkim parafiom kwestionariusze, które powinny być wypełnione dla wszystkich ośrodków sakralnych na terytorium parafii. Za zorganizowanie i przeprowadzenie badań odpowiedzialny jest proboszcz lub administrator parafii. Organizuje on osoby, które we wszystkich wejściach do świątyń liczą wiernych, przybywających na niedzielną eucharystię. Do kwestionariusza wpisuje się również liczbę wiernych w parafii, w celu określenia na jej podstawie liczby zobowiązanych do uczestnictwa we mszy św. niedzielnej oraz liczbę osób przystępujących do komunii św. Wypełnione w parafiach kwestionariusze trafiają później poprzez kurie do Instytutu.

Na stan prowadzonych badań wpływa wiele czynników. Zdarza się, że nie zawsze ukazują rzeczywisty stan statystyczny parafii, ponieważ w wyznaczonym terminie może

---

⁸⁰⁷ Informacje uzyskane z przeprowadzonego rozmów z księżmi z dekanatu oraz własne obserwacje.

np.: być zła pogoda, lub może mieć miejsce ważne wydarzenie lokalne, które zmniejszy frekwencję wiernych w nabożeństwach⁸⁰⁸.

Tabela przedstawia wykaz dominicanos, który został sporządzony na podstawie dostępnych materiałów źródłowych. W archiwum kurii zachowały się materiały od 2010 r., dlatego wykaz dominicanos i comunicantes przedstawia statystykę od 2010 do 2015 r.

Tabela nr 46 Dominicanos w parafiach rejonu⁸⁰⁹

Lata	Gozdnicza		Grotów		Łęknica		Niwica		Przewóz		Trzebiel		Tuplice		Żarki Wielkie	
	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M
2010	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	555	396	205	173	b.d.	b.d.	359	260	504	322	126	80
2011	b.d.	b.d.	250	151	519	389	253	156	b.d.	b.d.	358	244	518	337	125	80
2012	786	536	216	173	370	219	260	140	177	116	213	202	523	321	112	62
2013	658	301	235	127	327	213	200	162	219	190	326	210	465	307	118	83
2014	642	312	219	118	347	223	221	159	221	145	319	197	398	298	121	79
2015	651	299	242	143	329	209	209	147	209	157	299	177	391	279	117	77

Legenda:

K – kobiety

M – mężczyźni

Badania wykazują powolny spadek osób regularnie uczestniczących w niedzielnej eucharystii. Wpływa na to nie tylko laicyzacja społeczeństwa czy niedziela praca, ale również emigracja zarobkowa, szczególnie opisywanego terenu, który graniczy z Niemcami i daje mieszkańcom możliwość pracy za granicą oraz swobodę przemieszczania się⁸¹⁰.

Podjmując się próby oceny dominicanos podjąłem bardzo proste kryterium badawcze, którym jest przeliczanie uczestników na niedzielnej Mszy św. Mam jednak pewne wątpliwości, czy aby ten parametr, choć prosty, obiektywny, łatwo dostępny

⁸⁰⁸ J. Mariański, *Communicantes*, w: M. Libiszewska-Żółtkowska, J. Mariański, *Leksykon socjologii religii*, Warszawa 2004, s. 57-58; zob. też: J. Mariański, *Praktyki religijne w badaniach socjologicznych*, [w:] W. Zdaniewicz, T. Zembrzusi, *Kościół i religijność Polaków 1945-1999*, Warszawa 2000, s. 459-477; W. Zdaniewicz, *Religijność polska w świetle badań socjologicznych*, Warszawa 1990, s. 35-42.

⁸⁰⁹ AKDZ, *Teczka dekanatu łęknickiego, Sprawozdania duszpasterskie z lat 2010-2015*; zob. też: E. Jarmocha (red.), *Postawy religijno-społeczne mieszkańców diecezji zielonogórsko-gorzowskiej*, Warszawa-Zielona Góra 2013, s. 143-144.

⁸¹⁰ Własne obserwacje.

i pozwalający na analizę zachowań katolików dekanatu łęknickiego, jest obiektywny. Bowiem odwiedziny wiernych (kolęda) wskazują na pewien odsetek uczestniczących w niedzielnej liturgii w innych wspólnotach. Coraz częściej spotyka się tłumaczenie, że zawsze jedziemy w niedzielę do dzieci i tam wspólnie idziemy na mszę św. Znajdują się i tacy, którzy uczestniczą wraz z chorą osobą w domu na mszy św. przed telewizorem. Czy w przyszłych badaniach nie pójść drogą Jacques Petit, gdzie zamiast zliczać uczestników, lepiej byłoby podczas kolędy rozdawać wszystkim przyjmującym kwestionariusze do wypełnienia. Trzeba jednak podkreślić, że jeszcze przy obyczajowości współczesnego polskiego katolika pewniejszą metodą i w miarę obiektywną jest bezpośrednie liczenie wiernych. Wiemy oczywiście, że w niedzielę znajdują się w kościołach dekanatu także ludzie niewierzący, a tym bardziej chrześcijanie o wierze raczej prymitywnej. Ale nie można pominąć faktu, że regularne uczestnictwo w nabożeństwie wymaga pewnego wysiłku, tym prawdziwszego, że powtarzanego co tydzień. Opinia publiczna doskonale zdaje sobie tego sprawę, skoro za charakterystyczną cechą katolicyzmu uważa się „bywanie na mszy”. Oczywiście badaniu umyka kwestia pełnego świadomego uczestnictwa, czy też kwestia „lęku przed odrzuceniem”, inaczej konformizm rodzinny czy socjalny, którego istnienie daje się zauważyć wśród mieszkańców rejonu.

Communicantes oznacza odsetek katolików, którzy przyjmują Komunię św. w trakcie niedzielnej eucharystii w odniesieniu do ogólnej liczby wiernych zamieszkałych na terenie parafii. Badanie wskaźnika communicantes odbywa się co rok we wszystkich parafiach katolickich w Polsce. Tabela przedstawia wykaz osób przystępujących do komunii św. w parafiach rejonu. Na podstawie zgromadzonych i dostępnych informacji obejmuje lata 2010-2015. Nie zachowały się szczegółowe statystyki ze wszystkich parafii rejonu z lat wcześniejszych.

Tabela nr 47 Communitantes w parafiach rejonu⁸¹¹

Lata	Gozdnicza		Grotów		Łęknica		Niwica		Przewóz		Trzebiel		Tuplice		Żarki Wielkie	
	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M
2010	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	294	211	68	24	b.d.	b.d.	198	115	194	78	58	21
2011	b.d.	b.d.	38	23	289	204	97	32	b.d.	b.d.	154	69	210	92	57	19
2012	687	402	52	46	162	67	90	36	94	28	133	100	198	86	48	18
2013	276	84	94	49	145	57	72	42	116	41	142	74	189	101	62	19
2014	324	102	92	51	139	52	79	39	109	42	137	69	179	99	58	17
2015	298	99	89	49	142	56	71	38	105	39	145	68	171	87	65	21

Legenda:

K – kobiety

M – mężczyźni

Na podstawie tabeli widać stopniowy spadek katolików uczestniczących w pełni w eucharystii. Podobnie jak w przypadku dominicanos wpływa na to: zeświecczenie społeczeństwa, szczególnie mieszkającego na terenach przygranicznych czy emigracja zarobkowa. Ta spadająca liczba przystępujących do Komunii świętej to też oznaka spadającej gorliwości, ale też zaufania w moc Bożą. Ten parametr wskazuje nam na jeszcze jeden aspekt. Różnice pomiędzy liczbą uczestników na mszy św. a komunikujących się może dawać nam obraz wiernych, którzy przychodzą do kościoła tylko dla wypełnienia przepisów kościelnych albo obecności małżeństw niesakramentalnych. Brak szczegółowych danych nie pozwala mi na pełną ocenę omawianych zjawisk.

5.3 Procesje, pielgrzymki, peregrynacje

Procesje to publiczne modły odprawiane przez wiernych pod przewodnictwem duszpasterzy, idące z jednego miejsce na drugie, celem spotęgowania Bożych łask, przypomnienia o nich i podziękowaniu za dotychczas otrzymane⁸¹².

W parafiach rejonu odbywały się procesje z racji uroczystości Bożego Ciała i odpustu oraz procesje rezurekcyjne.

⁸¹¹ AKDZ, *Teczka dekanatu łęknickiego, Sprawozdania duszpasterskie z lat 2010-2015*.

⁸¹² Por. E. Szafranski, *Prawo kanoniczne w okresie odnowy soborowej*, t. 2, Warszawa 1978, s. 432.

Inną formą kultu religijnego są pielgrzymki, czyli indywidualne lub grupowe nawiedzanie miejsc świętych. Zasadniczym motywem pielgrzymowania jest poczucie winy i potrzeba jej odpuszczenia, pokuta, poniesienie trudu i wyrzeczenia w pewnej pobożnej intencji czy wyproszenie sobie, bądź innym Bożych łask⁸¹³.

Na terenie rejonu najczęściej organizowano pielgrzymki do WSD w Paradyżu oraz do sanktuarium diecezjalnego w Rokitnie. Były to pielgrzymki autokarowe, jednodniowe, organizowane przez duszpasterza parafii lub lidera wspólnoty. Seminarium Duchowne odwiedzała grupa Przyjaciół Paradyża podczas tzw. dni otwartej bramy, odpustu seminaryjnego, akatysów do Matki Bożej oraz udzielanych posług klerykom, takich jak lektorat czy akolitat⁸¹⁴.

Na terenie rejonu odbywała się również piesza pielgrzymka na Jasną Górę. Grupa fioletowa powstała w 2005 r. z inicjatywy ks. Adama Firaka, wikariusza z Łęknicy. Co roku grupę tworzyło ok. 50 os. z całego dekanatu, które dołączano do pielgrzymki głogowskiej. Ostatni raz grupa wyruszyła z Łęknicy w 2008 r.⁸¹⁵.

Poniższa tabela przedstawia wykaz pielgrzymek, które odbyły się w opisywanym rejonie kościelnym.

Tabela nr 48 Pielgrzymki w parafiach rejonu⁸¹⁶

Lp.	Parafia	Pielgrzymka
1	Gozdnica	- LSO – WSD Paradyż, - LSO, grupy młodzieżowe - Wincentyńskie spotkania młodych, - Żywy Różaniec – Rokitno
2	Grotów	- Przyjaciele Paradyża – WSD Paradyż (do 2008 r.), - Żywy Różaniec – Rokitno
3	Łęknica	- LSO – pielgrzymka do WSD w Paradyżu, - piesza pielgrzymka do Jasnej Góry, - Żywy Różaniec – Rokitno, - sanktuaria diecezjalne: m.in. Grodowiec, Jakubów,

⁸¹³ Por. S. Nawrocki, *Teologia pielgrzymek*, w: Homo Dei 3/1960, s. 401-408.

⁸¹⁴ Grupa Przyjaciół Paradyża odwiedzała regularnie kleryka pochodzącego z parafii, który został wyświęcony na kapłana w 2008 r.

⁸¹⁵ Informacje uzyskane od ks. Adama Firaka.

⁸¹⁶ Tabela powstała na podstawie informacji uzyskanych od duszpasterzy parafii i z przeglądu istniejących kronik parafialnych.

		Międzyrzecz, Otyń, pielgrzymki z inicjatywy ks. wikariuszy
4	Niwica	- Żywy Różaniec – Rokitno
5	Przewóz	- LSO – WSD Paradyż, - LSO, grupy młodzieżowe - Wincentyńskie spotkania młodych, - Żywy Różaniec – Rokitno
6	Trzebiel	- LSO – pielgrzymka do WSD w Paradyż, rozgrywki ministranckie w piłkę nożną (Łęknica, Przewóz, Żary), - Przyjaciele Paradyża – WSD Paradyż, - Żywy Różaniec – Rokitno
7	Tuplice	- Caritas – pielgrzymki autokarowe po Polsce - LSO – pielgrzymka do WSD w Paradyżu, rozgrywki ministranckie w piłkę nożną (Łęknica, Żary, Przewóz, Zielona Góra, Paradyż), - Przyjaciele Paradyża – WSD Paradyż, - Żywy Różaniec – Rokitno, - Licheń, Lwów – pielgrzymki z inicjatywy ks. wikariuszy
8	Żarki Wielkie	- Przyjaciele Paradyża – WSD Paradyż, - Żywy Różaniec – Rokitno

Niniejsze zestawienie ukazuje, że najchętniej odwiedzanymi miejscami pątniczymi były: Rokitno, Paradyż, Jasna Góra. Duszpasterze parafii na przestrzeni lat organizowali pielgrzymki autokarowe m.in. do: Lichenia, Grodowca, Jakubowa, Otynia czy Międzyrzecza. PZC Caritas z Tuplic co roku organizuje kilkudniowe pielgrzymki autokarowe do różnych miejsc w Polsce.

Grupą, która najczęściej wyjeżdża z parafii są ministranci. Co roku organizowane są rozgrywki LSO w piłkę nożną. Dekanalny duszpasterz młodzieży organizował turnieje na poziomie dekanatu w Łęknicy i Przewozie. Grupy, które wygrały w poziomie dekanalnym, udawały się do Żar na rozgrywki rejonowe, następnie do Zielonej Góry na rozgrywki strefowe i do Paradyża na rozgrywki diecezjalne⁸¹⁷. Duszpasterze parafii

⁸¹⁷ W rozgrywkach strefowych i diecezjalnych dwa razy uczestniczyli ministranci z Tuplic.

organizowali również wyjazdy formacyjno-integracyjne dla LSO i młodzieży w góry do Karpacza czy nad morze⁸¹⁸.

Na podstawie dostępnych źródeł na terenie opisywanego rejonu odbyły się dwie peregrynacje w 1992 r. i 2014 r. Pierwsza w 1992 r. została przeprowadzona przez bpa Edwarda Dajczaka, który wizytował również dekanat. Peregrynacja prowadzona przez kaznodziejów z zakonu oo. paulinów związana była z nawiedzeniem kopii obrazu Matki Bożej Częstochowskiej.

Cel peregrynacji został określony w liście biskupa gorzowskiego z 13 grudnia 1990 r., w którym pasterz diecezji wzywa do nawrócenia, pogłębienia wiary, głoszenia doznanego miłosierdzia Bożego innym i zawierzenia się Matce Bożej⁸¹⁹.

Sporządzono instrukcję duszpasterską w sprawie przygotowań do nawiedzenia kopii Cudownego Obrazu Matki Bożej Częstochowskiej w Diecezji Gorzowskiej w której czytamy, że przygotowanie obejmowało etap dalszy i bliższy. Przygotowanie dalsze polegało na odczytaniu listu pasterskiego bpa Michalika, odprawianiu przez 9 dni nowenny do Matki Bożej, prowadzeniu apelu jasnogórskiego od drugiej niedzieli wielkanocnej oraz nabożeństw majowych z przygotowanymi czytankami. W parafiach miano powołać Komitet Przygotowawczy, składający się m.in. z duszpasterzy, katechetów, animatorów grup, który przeprowadzał prace porządkowe wewnątrz kościołów i placów przykościelnych. Przygotowanie bliższe polegało na budowie ołtarza polowego, przygotowaniu miejsca celebry, tony dla kopii obrazu, dekoracji kościołów, kaplic i trasy przejazdu samochodu – kaplicy⁸²⁰. Nawiedzeniu kopii obrazu towarzyszyło również przygotowanie duchowe parafii, które poprowadzili ojcowie paulini.

W 2014 r. odbyła się peregrynacja obrazu Jezusa Miłosiernego w parafiach rejonu łąnickiego. W diecezji zielonogórsko-gorzowskiej peregrynacja rozpoczęła się 30 kwietnia 2011 r. w sanktuarium pw. Miłosierdzia Bożego w Świebodzinie, natomiast zakończyła się 28 listopada 2015 r. w parafii pw. Wniebowzięcia NMP w Szprotawie. Za przeprowadzenie nawiedzenia obrazu było odpowiedzialnych 30 księży pallotynów. Do każdej z 259 parafii diecezji, które zdecydowały się na peregrynację oddelegowano dwóch kapłanów: kustosza obrazu i prowadzącego rekolekcje. Głównym celem rekolekcji miało być przygotowanie wspólnoty parafialnej do nawiedzenia świętego obrazu⁸²¹.

---

⁸¹⁸ Dotyczy parafii: Gozdnicza, Przewóz, Trzebiel i Tuplice.

⁸¹⁹ Por. GWK nr 4-5/1991, s. 153.

⁸²⁰ Tamże, s. 135-150.

⁸²¹ Por. www.ekai.pl/peregrinacja-obrazu-jezusa-milosierneho-w-diecezji-zielonogorsko-gorzowskiej/; www.zgg.gosc.pl/doc/2842173.Obraz-w-259-parafiach (dostęp 21.11.2019).

Peregrynacje obrazu Jezusa Miłosiernego przeprowadziły wszystkie parafie w dekanacie, poprzedzając je rekolekcjami. Uroczystą mszę św. rozpoczynającą peregrynację celebrował ks. bp Tadeusz Lityński⁸²².

5.4 Powołania kapłańskie i zakonne

W okresie powojennym na Ziemiach Odzyskanych odczuwano brak kapłanów. Na prośbę rządcy kościoła wrocławskiego przybywali kapłani ze wschodu i południa Polski oraz kapłani zakonnicy. W 1947 r. zainaugurowało swoją działalność seminarium duchowne we Wrocławiu, co spowodowało stopniowe polepszenie zaistniałej trudnej sytuacji duszpasterskiej.

Na terenie rejonu posługiwali nie tylko księża diecezjalni, ale również od 1945 r. zakonnicy w Gozdnicy i Przewozie. Zgromadzenie Misjonarzy, charakteryzujące się gorliwą ewangelizacją i pracą misyjną wydało piękne owoce swej pracy.

Najwięcej powołań do życia kapłańskiego i zakonnego na przestrzeni lat zaobserwowano w Gozdnicy, kolejnymi placówkami są Grotów i najmłodsza parafia – Łęknica. Z Przewozu i Trzebiela, jak dotąd jeszcze nikogo nie wyświęcono na kapłana i nikt nie wybrał życia zakonnego. W seminarium duchownym w Paradyżu przygotowuje się do święceń prezbiteratu kl. Damian Wierzbicki i jest to obecnie jedyne powołanie w seminarium z całego rejonu kościelnego.

Tabela nr 49 Powołania kapłańskie i zakonne w latach 1945-2015⁸²³

Lp.	Parafia	Kapłani diecezjalni	Kapłani i bracia zakonnicy	Siostry zakonne
1	Gozdnica	-	ks. Stanisław Król SCI ks. Janusz Śmigiera CM ⁸²⁴ ks. Tomasz Dulski CM	s. Anna Chojecka SC s. Teresa Modlińska SF
2	Grotów	ks. Jan Podedworny ks. Edward	-	

⁸²² Informacje uzyskane od duszpasterzy parafii rejonu.

⁸²³ APGz, APG, APŁ, APN, APP, APTrz, APT, APŻ, *Kroniki parafialne*, SDZG 1995, s. 392, 394, 397, 408, 410; własne obserwacje.

⁸²⁴ Obecnie zwolniony ze ślubów zakonnych i celibatu dyspensą papieską.

		Biskupski ks. Marcin Bobowicz		
3	Łęknica	ks. Paweł Kondracki ks. Tomasz Filiczkowski	-	s. Ewa Dąbrowska SJK
4	Niwica		o. Józef Haracz OFM Cap	
5	Przewóz	-	-	-
6	Trzebiel	kl. Damian Wierzbicki ⁸²⁵	-	-
7	Tuplice	ks. Paweł Stryjewski ⁸²⁶	-	s. Czesława Szer MEP
8	Żarki Wielkie	ks. Andrzej Kuflikowski	-	-

Z rejonu łęknickiego od 1945 do 2015 r. zostało zrealizowanych 11 powołań kapłańskich, w tym 7 diecezjalnych, 4 zakonne oraz 4 powołania żeńskie do wspólnot zakonnych. Spośród powołań kapłańskich najwięcej było do Seminarium Duchownego w Paradyżu oraz do Seminarium Duchownego Księży Misjonarzy w Krakowie.

5.5. Grupy duszpasterskie

Okres powojenny był nie tylko czasem kształtowania się polskiej administracji, życia społecznego i kulturowego na Ziemiach Odzyskanych, ale również czasem organizowania duszpasterstwa i struktur kościelnych. Wraz z przybyciem pierwszych kapłanów, którzy oprócz posługi sakramentalnej zajęli się kwestią katechizacji dzieci i młodzieży na dość rozległym i słabo zaludnionym terenie, zaczęły powstawać pierwsze grupy i wspólnoty modlitewne. Zakładano je przy kościele parafialnym, ponieważ komunikacja między poszczególnymi miejscowościami była bardzo ograniczona, co utrudniało posługę ewangelizacyjną.

⁸²⁵ Alumn 5 roku w WSD Paradyż.

⁸²⁶ Obecnie suspendowany.

Podstawowym zadaniem nowo przybyłych kapłanów było tworzenie od podstaw struktur parafialnych. Pierwszą grupą, która powstała na terenie opisywanego okręgu była Liturgiczna Służba Ołtarza. Część z posługujących ministrantów, którzy posługiwali w swoich rodzinnych parafiach, przybyła transportem w latach 1945-1947 z b. republik radzieckich lub centralnej Polski. Staraniem duszpasterzy było też pozyskiwanie nowych kandydatów do służby przy ołtarzu z pośród uczniów, którzy rozpoczęli katechizację w nowo utworzonych parafiach w Gozdnicy, Tuplicach i Niwicy.

Wraz z rozwojem komunikacji, oświaty i życia społecznego zaczęły powstawać nowe grupy i wspólnoty, które prezentuje poniższe zestawienie.

Tabela nr 50 Wykaz wspólnot i grup modlitewnych w parafiach rejonu⁸²⁷

Nazwa grupy	Gozdnica	Grotów	Łęknica	Niwica	Przewóz	Trzebiel	Tuplice	Żarki Wielkie
Akcja Katolicka			1			1	1	1
Caritas		1	1	1			1	1
Ministranci	1	1	1	1	1	1	1	1
Odnowa w Duchu Świętym			1					
Przyjaciele Paradyża		1		1		1	1	1
Żywy Różaniec	1	1	1	1	1	1	1	1

Akcja Katolicka

12.01.1993 r. podczas wizyty polskich biskupów w Rzymie, papież Jan Paweł II wyraził pragnienie, aby reaktywować w Polsce Akcję Katolicką, która istniała przed II wojną światową. Stwierdził, że: *niezastąpionym środkiem formacji apostolskiej świeckich są organizacje, stowarzyszenia i ruchy katolickie. Wśród nich szczególne miejsce zajmuje Akcja Katolicka, która kiedyś w Polsce żyła i przyniosła tyle wspaniałych owoców.*

⁸²⁷ Tabela powstała w wyniku przeprowadzonych rozmów z proboszczami parafii rejonu.

*Trzeba więc, aby na nowo odżyła. Bez niej bowiem infrastruktura zrzeszeń katolickich w Polsce byłaby niepełna*⁸²⁸.

Celem Akcji Katolickiej jest pogłębienie formacji chrześcijańskiej jej członków oraz współpraca świeckich z hierarchią w realizowaniu misji i celów Kościoła. Pogłębienie życia duchowego ma przygotować członków grupy do przenikania wartościami ewangelicznymi życia społecznego, zajmowania zgodnego z nauczaniem Kościoła stanowiska w sprawach publicznych, zwłaszcza tam, gdzie zagrożona jest wiara oraz moralność chrześcijańska⁸²⁹.

W diecezji zielonogórsko-gorzowskiej pierwsza wspólnota Akcji Katolickiej powstała 22 marca 1995 r. w Zielonej Górze przy parafii Podwyższenia Krzyża Świętego. Natomiast w opisywanym okręgu Akcja Katolicka działa przy parafii w Łęknicy, Tuplicach i w Żarkach Wielkich.

W Łęknicy parafialny oddział Akcji Katolickiej liczy 12 os., za grupę jest odpowiedzialny proboszcz parafii – ks. Józef Popiel⁸³⁰.

W Trzebielu grupa powstała w 2010 r., założył ją ks. Andrzej Szkwarek, liczy 15 os.⁸³¹, jej liderem od 2014 r. jest p. Zdzisław Kononowicz⁸³².

W Tuplicach powstała w 1998 r. Jej pierwszym prezesem został p. Arkadiusz Polak, natomiast obecnym prezesem jest p. Jolanta Mazurek. Wspólnota liczy 14 członków, którzy bardzo aktywnie włączają się w funkcjonowanie parafii, m.in. poprzez coroczne organizowanie dożynek gminnych, orszaku Trzech Króli, odpustu i festynu parafialnego.

W Żarkach Wielkich wspólnota powstała w 1998 r., założył ją ks. Jerzy Oszkiel. Prezesem grupy jest p. Wanda Chojnacka. Stan grupy w 2015 r. liczył 7 os.⁸³³.

Caritas

Pomoc ludziom, którzy znajdują się w trudnym położeniu socjalnym, świadczona jest wspólnie przez wiele różnych podmiotów. Jednym z nich jest Caritas, czyli organizacja dobroczynna powołana i kierowana przez Kościół katolicki.

---

⁸²⁸ Dz. cyt., Jan Paweł II, *Przemówienie Ojca Świętego do Biskupów polskich z okazji wizyty „ad limina Apostolorum*, Niedziela 4/1993, s. 7.

⁸²⁹ U.R. Furtak, *Akcja Katolicka diecezji zielonogórsko-gorzowskiej*, Zielona Góra 2009, s. 14.

⁸³⁰ ADZG, *Teczka dokumentów, Sprawozdanie duszpasterskie*, Łęknica 2013.

⁸³¹ Stan z 2013 r., ADZG, *Teczka dekanatu Łęknica, Sprawozdanie duszpasterskie*, Trzebiele 2013.

⁸³² APTrz, *Teczka dokumentów*, bp Stefan Regmunt, *Dekret mianujący prezesa parafialnego oddziału Akcji Katolickiej*, 26 maja 2014 Zielona Góra;

⁸³³ Informacje uzyskane od proboszcza parafii – ks. Zdzisława Soroka.

Wspólnoty Caritasu są obecny przy parafii w Grotowie, Łęknicy, Niwicy, Tuplicach i Żarkach Wielkich.

Parafialny Oddział Caritas w Tuplicach powstał 6 października 2003 r. z inicjatywy proboszcza parafii – ks. Jerzego Locha. Pierwszym prezesem oddziału została p. Maria Kowalczyk, natomiast zastępcą prezesa p. Irena Grubizna, sekretarzem p. Anna Janek, a skarbnikiem p. Czesława Witka. W 2004 r. p. Maria Kowalczyk złożyła rezygnację z funkcji prezesa PZC i nowym prezesem została p. Irena Grubizna. Obecnie grupa liczy 24 os. oraz 10 wolontariuszy. We wrześniu 2011 r. nastąpiło przekształcenie grupy i została wpisana do rejestru pod numerem 78/40/2011. Grupa współpracuje na płaszczyźnie kościelnej z parafialnym zespołem Akcji Katolickiej, grupą Przyjaciół Paradyża oraz na płaszczyźnie świeckiej z Urzędem Gminy, Kołem Gospodyń Wiejskich i Radą Sołecką.

Na przestrzeni lat PZC bardzo aktywnie włączał się w pomoc dla dzieci i młodzieży, wykorzystując projekt *Poznaj siebie*, jak również organizując liczne wyjazdy do sanktuarium diecezjalnego w Rokitnie (łącznie ok. 500 os.) czy kolonie letnie (łącznie ok. 200 os.). Stypendia PZC wykorzystano łącznie 91 os., w tym: 6 os. stypendium *Dzieło Nowego Tysiąclecia*, 60 os. stypendium *Skrzydła*, 25 os. stypendium *im. bpa A. Dyczkowskiego*. PZC wykonał 180 wyprawek szkolnych dla dzieci i młodzieży, ponadto organizuje coroczne spotkania z grupą dzieci i młodzieży korzystających z pomocy parafialnego Caritasu. PZC objął swoją opieką rodziny wielodzietne i niepełne, które dzięki realizacji programu PEAD (z którego skorzystało 470 os.) otrzymały żywności i niezbędną odzież. W okresie przedświątecznym przygotowywano paczki, których łącznie wydano ok. 600 szt. PZC organizuje co roku wigilię dla samotnych i niepełnosprawnych oraz Dzień Seniora. Regularnie – co roku – ok. 20 os. korzysta z turnusów rehabilitacyjnych.

W celu poszukiwania nowych funduszy PZC organizował pikniki rodzinne, bale sylwestrowe i charytatywne; członkowie i wolontariusze wykonywali stroiki oraz kartki świąteczne, z których dochód przeznaczano na dalszą działalność. Raz w roku, w okresie jesiennym, w celu zintegrowania grupy organizowano pielgrzymko-wycieczkę. PZC wraz z chętnymi zorganizowali wyjazdy do ośrodków w: Międzyzdrojach, Kołobrzegu, Zakopanym, Sudetach, Bieszczadach czy Kotlinie Kłodzkiej⁸³⁴.

---

⁸³⁴ Informacje uzyskane od prezesa PZ Caritas – p. Ireny Grubizny.

W Niwicy PZC powołano w 2004 r. przez ówczesnego proboszcza – ks. Stanisława Jarosza. W 2015 r. grupa liczyła 5 os., a jej działalność polega na pomocy przedświątecznej, poprzez zbiórkę funduszy na zakup żywności dla potrzebujących oraz na rozdawaniu żywności w związku z programami żywnościowymi Caritas diecezjalnej⁸³⁵.

W Żarkach Wielkich grupę założono w 2003 r. z inicjatywy ówczesnego proboszcza – ks. Jerzego Oszkiela. W 2015 r. grupa liczy 4 wolontariuszy, a osobą odpowiedzialną za działalność PZC jest p. Wanda Gacka. Działalność grupy opiera się w głównej mierze na zbiórkach funduszy na zakup żywności dla potrzebujących w okresie przedświątecznym, ponadto wspólnota parafialna włącza się w ogólnodiecezjalne akcje Caritasu prowadzone w parafiach, m.in. w postaci zbiórek środków pieniężnych⁸³⁶.

Liturgiczna Służba Ołtarza

Kościół od zawsze przykładał dużą wagę do wychowywania dzieci i młodzieży. Szczególnie ważną rolę w tej kwestii spełniają parafialne struktury ministranckie. Wspólnota wiernych zdaje sobie sprawę z tego, że ci, którzy od młodości pełnią posługę liturgiczną przy ołtarzu, kiedyś będą odpowiadać za przedłużanie tej misji w rodzinach, które w przyszłości założą lub będą realizować powołanie, którym obdarzy ich Bóg. Duszpasterze wiedzą, że dobrze prowadzona grupa ministrancka daje właściwe przygotowanie do pełnego życia religijnego w późniejszych latach. Z takich grup powstaje wiele małżeństw i rodzin o ukształtowanym światopoglądzie chrześcijańskim oraz budzą się nowe powołania do służby kapłańskiej i zakonnej⁸³⁷.

W Gozdnicy i Przewozie, gdzie posługują księża ze zgromadzenia Misji, duszpasterstwo dzieci i młodzieży jest bardzo rozwinięte. W obu parafiach zakonnych wspólnoty ministranckie są podzielone na dwie grupy: młodsza i starsza, co ułatwia formację liturgiczną i intelektualną. W przypadku Gozdnicy za duszpasterstwo LSO odpowiada każdorazowy wikariusz parafii, obecnie ks. Artur Kidoń CM, natomiast w Przewozie proboszcz – ks. Jerzy Kot CM. Oprócz brania udziału członków LSO z Gozdnicy i Przewozu w akcjach diecezjalnych, takich jak dekanalne rozgrywki ministranckie czy też pielgrzymki LSO do Paradyża, ministranci uczestniczą w spotkaniach Wincentyńskich, które są organizowane co roku przez zgromadzenie Księży

---

⁸³⁵ Informacje uzyskane od proboszcza parafii – ks. Marka Czerniawskiego.

⁸³⁶ Informacje uzyskane od proboszcza parafii – ks. Zdzisława Skorka.

⁸³⁷ E. Mitek, *Pedagogika dla teologów*, Wrocław 2002, s. 274.

Misjonarzy. W 2015 r. do parafii w Gozdnicy, z filiami, należało 25 ministrantów⁸³⁸, natomiast w Przewozie, z filiami, 43 os.⁸³⁹.

W Grotowie ministranci byli pierwszą grupą duszpasterską, jaka powstała w parafii. Ks. Tadeusz Kleszcz regularnie prowadził formację ministrancką i duchową, wyznaczał dyżury służeń, dbał o znajomość j. łacińskiego używanego w liturgii wśród posługujących. Liczba ministrantów uległa zmniejszeniu, gdy parafię objął ks. Edward Wojciechowski. Najbardziej było to widoczne w kościele parafialnym, ponieważ w latach 1992-95 służyło tu zaledwie dwóch ministrantów, nie lepiej przedstawiała się sytuacja w kościołach filialnych.

Sytuacja uległa zmianie, gdy parafię objął ks. Tadeusz Zgórski, który wykazywał się charyzmatem w pracy z dziećmi i młodzieżą. Efektem jego pracy w parafii było przyjęcie ok. 50 ministrantów i lektorów, którzy spotykali się na regularnych zbiórkach. Organizowano wyjazdy rekreacyjne, a parafialna drużyna brała udział w dekanalnej lidze ministranckiej w piłkę nożną.

W 2000 r. przy zmianie proboszcza część starszych ministrantów zrezygnowała. Nowy proboszcz - ks. Sławomir Sawicki organizował zbiórki raz w miesiącu, generalnie LSO zajmował się kl. Marcin Bobowicz podczas swojego pobytu w domu rodzinnym. Od 2002 r. członkowie LSO biorą udział w pielgrzymkach ministrantów do Paradyża. Stan ministrantów w 2006 r. wyglądał następująco: w Grotowie służyło 14 ministrantów, w Bogumiłowie 4, a w Strzeszowicach 6⁸⁴⁰.

Od objęcia parafii przez ks. Piotra Nowickiego liczba ministrantów systematycznie spada. Powodem tego, niewątpliwie jest niż demograficzny, co znajduje odzwierciedlenie w ilości uczniów w lokalnych szkołach, ale również migracja ludności za granicę, często całymi rodzinami. W 2015 r. w kościele parafialnym i filiami było 9 ministrantów⁸⁴¹.

W Łęknicy za formację LSO odpowiada wikariusz parafii. Są dwie grupy ministranckie, w Łęknicy i w kościele filialnym w Nowych Czaplach. Spotkania z duszpasterzem odbywają się regularnie w sobotę oraz z okazji świąt, np. świąt wielkanocnych, Bożego Narodzenia czy przed wizytą duszpasterską, tzw. kolędą. W parafii jest 11 ministrantów, w tym 5 z filii⁸⁴².

---

⁸³⁸ ADZG, *Teczka dekanatu Łęknica, Sprawozdanie duszpasterskie*, Gozdnica 2015.

⁸³⁹ ADZG, *Teczka dekanatu Łęknica, Sprawozdanie duszpasterskie*, Przewóz 2015.

⁸⁴⁰ M. Bobowicz, *Parafia Grotów w latach 1958-2006*, Szczecin 2007, s. 151-153.

⁸⁴¹ Informacje uzyskane od proboszcza parafii – ks. Piotra Nowickiego.

⁸⁴² Informacje uzyskane od duszpasterzy parafii – ks. proboszcza i ks. wikariusza.

Wspólnota parafialna w Niwicy liczyła w 2015 r. 15 ministrantów⁸⁴³. Za grupę odpowiedzialny jest proboszcz parafii. Spotkania formacyjne odbywają się regularnie oraz w związku z ustaleniem liturgii świąt wielkanocnych i Bożego Narodzenia oraz dyżurów podczas wizyty duszpasterskiej.

W 2015 r. w Trzebielu było 22 ministrantów. Za formację odpowiada proboszcz parafii, który regularnie, co sobotę, przeprowadza zbiórki LSO oraz spotkania dla kandydatów na ministrantów. Grupa do roku uczestniczy w rozgrywkach dekanalnych w piłkę nożną, odnosząc sukcesy na tej płaszczyźnie⁸⁴⁴.

W Tuplicach za LSO odpowiedzialni są duszpasterze parafii oraz ich współpracownicy – wikariusze. Największa grupa ministrancka istnieje w Tuplicach, stanowi 22 os. (łącznie z lektorami), w Dębince jest 10 ministrantów, w Nowej Roli 2 i w Chełmicy 2⁸⁴⁵. Spotkania formacyjne odbywają się po mszy św. w pierwszy piątek miesiąca w salce przy kościele. Ministranci co roku biorą udział w dekanalnych konkursach w piłkę nożną, gdzie odnoszą spore sukcesy. W 2015 r. prezesem ministrantów jest Mateusz Popławski⁸⁴⁶.

W Żarkach Wielkich wspólnota ministrancka jest najstarszą i pierwszą grupą duszpasterską założoną w parafii. Na przestrzeni lat za grupę odpowiedzialni byli proboszczowie i wikariusze posługujący w parafii. Od powstania samodzielnej parafii w Łęknicy istniały dwie grupy ministranckie, w: Łęknicy i Żarkach Wielkich. W 2015 r. wspólnota liczyła 7 os., a za formację ministrancką jest odpowiedzialny obecny proboszcz – ks. Zdzisław Skorek⁸⁴⁷.

Odnowa w Duchu Świętym

Kościół katolicki nie mógł pozostać obojętny wobec ożywienia charyzmatycznego we wspólnotach protestanckich. Podczas sesji Soboru Watykańskiego II w 1963 r. odbyła się dyskusja teologiczna dotycząca kwestii charyzmatów. Owocem tego było zamieszczenie w Konstytucji Dogmatycznej o Kościele *Lumen Gentium* zapisu, że Duch Święty prowadzi i uświęca Kościół nie tylko przez sakramenty i posługi, ale również

---

⁸⁴³ ADZG, *Teczka dekanatu Łęknica, Sprawozdanie duszpasterskie*, Niwica 2015.

⁸⁴⁴ Informacje uzyskane od proboszcza parafii – ks. Krzysztofa Forysia.

⁸⁴⁵ Stan z 2015 r.

⁸⁴⁶ Informacje uzyskane od duszpasterzy parafii.

⁸⁴⁷ Informacje uzyskane od proboszcza parafii.

udzielając wiernym szczególnych, szeroko rozpowszechnionych charyzmatów, w celu odnowy i rozbudowy Kościoła.

Pierwszym doświadczeniem tzw. wylania Ducha Świętego były wydarzenia z 17-19 lutego 1967 r., w których uczestniczyli studenci i pracownicy naukowcy katolickiego Uniwersytetu Duquesne w Pittsburghu w Stanach Zjednoczonych. W czasie spotkań, podczas których rozważano Pismo Święte i wspólnie modlono się przy udziale przedstawicieli zborów protestanckich, pierwsi katolicy przeżyli chrzest w Duchu Świętym i modlitwę w językach. Od tego czasu Odnowa Charyzmatyczna występuje w większości krajów, w których swą działalność prowadzi Kościół katolicki⁸⁴⁸.

Na terenie rejonu nie ma wspólnoty, która byłaby typową Odnową w Duchu Świętym, ale od 2013 r. z inicjatywy wiernych i ówczesnego wikariusza – ks. Piotra Juckiewicza, regularnie, co tydzień, na plebanii spotykała się wspólnota modlitewna, która wzorowała swój sposób modlitwy na wzór modlitwy charyzmatycznej. W 2015 r. grupa liczyła 8 os., a osobą odpowiedzialną za wspólnotę jest Daria Brzezińska⁸⁴⁹.

Przyjaciele Paradyża

Dzieło Duchowej Pomocy Powołaniom, określane wspólną *Przyjaciół Paradyża*, zostało założone z inicjatywy biskupa Józefa Michalika w 1990 r., jako grupa modlitewna o zasięgu ogólnodiecezjalnym. Głównym celem wspólnoty jest zaangażowanie świeckich w duchową i materialną pomoc powołanym do kapłaństwa i życia zakonnego, zwłaszcza klerykom przygotowującym się do kapłaństwa w Wyższym Seminarium Duchownym w Paradyżu⁸⁵⁰.

W Grotowie wspólnota Przyjaciół Paradyża powstała w 1992 r. i liczyła 20 os., inicjatorem jej powstania był ówczesny proboszcz parafii – ks. Edward Wojciechowski. Wspólnota spotykała się regularnie, w każdy pierwszy czwartek miesiąca na adoracji Najświętszego Sakramentu i wspólnych modlitwach. W miarę możliwości wspierała finansowo WSD w Paradyżu, jak i samych kleryków. Podczas uroczystości Chrystusa Króla, gdy alumni odwiedzali parafię, odbywał się wspólne spotkanie z grupą Przyjaciół Paradyża⁸⁵¹.

---

⁸⁴⁸ L. Suenens, *Nowe Zesłanie Ducha Świętego?*, Poznań 1988, s. 67; H. Mühlen, *Odnowa w Duchu Świętym. Wdrożenie w podstawowe doświadczenie chrześcijańskie*, t. 1, Kraków 1985, s. 206.

⁸⁴⁹ Informacje uzyskane od lidera grupy – Darii Brzezińskiej.

⁸⁵⁰ SDZG 1995, s. 40.

⁸⁵¹ M. Bobowicz, s. 156.

W 2006 r. grupa liczyła 28 os., a jej liderem od 2002 r. jest p. Janina Tutaj. W 2015 r. liczba członków spada do 9 os., a najważniejszą inicjatywą grupy jest pomoc w organizacji festynu parafialnego, poprzez pomoc w organizacji loterii, z której dochód był przeznaczony na wsparcie kleryków⁸⁵².

W Niwicy wspólnota liczy 10 os., którzy regularnie modlą się w intencji powołań do stanu kapłańskiego oraz każdy z członków grupy ma przydzielonego kleryka, za którego modli się codziennie. Wspólnota spotyka się w pierwszy czwartek miesiąca na eucharystii i krótkiej adoracji w intencji powołań i za powołanych⁸⁵³.

W Trzebielu grupa liczy 20 os., której duchowym opiekunem jest proboszcz parafii, natomiast liderem p. Krystyna Graczyk⁸⁵⁴. Grupa spotyka się regularnie podczas mszy i adoracji w pierwszy czwartek miesiąca. Z parafii jest obecnie jedno powołanie w WSD w Paradyżu – kl. Damian Wierzbicki, którego wspólnota wspiera modlitwą i materialną troską.

Z inicjatywy proboszcza parafii w Tuplicach w 1992 r. zainaugurowano działalność grupy modlitewnej Przyjaciół Paradyża. W pierwszych latach istnienia liczyła 40 członków, obecnie jest ich 16⁸⁵⁵. Zadaniem grupy jest wypraszenie łaski nowych powołań kapłańskich, troska i odpowiedzialność o utwierdzenie i wytrwanie w już powołanych. Każdy członek grupy otrzymuje do omadlania wybranego kleryka przez czas jego formacji seminaryjnej. Grupa wprowadziła również apostołat modlitwy za kapłanów zwany *margaretką*. Pierwszym liderem została w 2006 r. p. Irena Czerwińska, natomiast w 2013 r. p. Anna Janek.

Do 2006 r. grupa nie posiadała świeckiej osoby odpowiedzialnej za wspólnotę, była tylko opieka duchowa ze strony ks. proboszcza. Na przestrzeni lat każdorazowy wikariusz parafii był odpowiedzialny za wspólnotę. Od 2000 r. do 2005 r. funkcję odpowiedzialnego pełnił ks. Ireneusz Mastej, od 2005 do 2009 r. ks. Michał Zyga, od 2009 do 2012 r. ks. Maciej Maniarski, od 2012 do 2015 r. ks. Aleksander Ryl, natomiast od 2015 r. ks. Kamil Wiącek.

Na przestrzeni lat aktywność grupy przejawiała się w prowadzeniu rozważań podczas nabożeństw wielkopostnych i adwentowych, czuwaniu modlitewnym w Wielki Czwartek przy Ciemnicy, prowadzeniu adoracji Najśw. Sakramentu w intencji powołań

---

⁸⁵² Informacje uzyskane od ks. prob. Piotra Nowickiego; APGr, *Teczka dokumentów, Sprawozdanie duszpasterskie z 2015 r.*

⁸⁵³ Informacje udzielone przez proboszcza parafii.

⁸⁵⁴ APTrz, *Teczka dokumentów, Sprawozdanie duszpasterskie z 2015 r.*

⁸⁵⁵ Stan w 2015 r.

kapłańskich, wprowadzeniu i rozpowszechnianiu nabożeństwa pięciu pierwszych sobót miesiąca do Niepokalanego Serca Maryi, przygotowaniu liturgicznym uroczystych mszy św. czy wreszcie pracach porządkowych na rzecz kościoła. Grupa regularnie uczestniczy w corocznych rekolekcjach organizowanych dla liderów Przyjaciół Paradyża w Wyższym Seminarium Duchownym w Paradyżu oraz w akatystach organizowanych przez alumnów Seminarium.

W Żarkach Wielkich grupa powstała w 1992 r., została założona przez ks. Osziela – proboszcza parafii. W 2015 r. stan wspólnoty liczy 3 os., za grupę odpowiedzialny jest obecny proboszcz – ks. Skorek⁸⁵⁶.

Żywy Różaniec

Żywy Różaniec to wspólnota osób, które w duchu odpowiedzialności za Kościół i świat, w wielkiej prostocie otaczają modlitewną opieką tych, którzy najbardziej jej potrzebują oraz są wskazani w Papieskich Intencjach Apostolstwa Modlitwy.

Modlitwa różańcowa jest powszechnie znana i polecana przez papieży. Zyskała popularność dzięki wspólnotowej formie modlitwy, zainicjowanej przez Paulinę Jaricot w Lyonie w 1826 r. Założone przez nią *Stowarzyszenie Żywego Różańca* zostało zatwierdzone przez papieża Grzegorza XVI konstytucją *Benedicentes Domino* w 1832 r. W Polsce praktyka Żywego Różańca stała się znana już pod koniec XIX w.⁸⁵⁷

W Gozdnicy wspólnota modlitewna Żywego Różańca jest, po liturgicznej służbie ołtarza, jedną ze starszych grup w parafii. W 2015 r. liczy 13 róż i 200 os.⁸⁵⁸. Opiekunem grupy jest ks. proboszcz, który spotyka się ze wspólnotą regularnie w pierwszą niedzielę miesiąca, gdzie po mszy św. odbywa się spotkanie, podczas którego są zapowiedziane intencje Apostolstwa Modlitwy, głosi się krótką konferencję oraz duszpasterz zmienia tajemnice różańcowe⁸⁵⁹.

Jedną z najstarszych grup parafialnych w Grotowie jest Żywy Różaniec. Pierwsze róże założył ks. Tadeusz Kleszcz. Od tego czasu do 2006 r. odbywały się regularne comiesięczne spotkania członków i członkiń Żywego Różańca po mszy niedzielnej z ks. proboszczem, który po wspólnej modlitwie przedstawiał intencje modlitewne

---

⁸⁵⁶ APŻ, *Teczka dokumentów, Sprawozdanie duszpasterskie z 2015 r.*

⁸⁵⁷ KEP, Uchwała nr 7/358/2012 r. z dnia 22 czerwca 2012 r. w sprawie zatwierdzenia statutu stowarzyszenia „Żywy Różaniec”. s. 2.

⁸⁵⁸ APGz, *Teczka dokumentów, Sprawozdanie duszpasterskie z 2015 r.*

⁸⁵⁹ Informacje uzyskane od ks. prob. Antoniego Kotapki CM.

na bieżący miesiąc. Od 1980 r. grupa w miarę regularnie udaje się na coroczną pielgrzymkę Żywego Różańca do diecezjalnego sanktuarium w Rokitnie. W październiku wspólnota prowadzi rozważania różańcowe oraz modli się w intencji powołań kapłańskich. W 2006 r. grupę tworzyło ok. 100 os., 3 róże w Grotowie, 1 w Strzeszowicach i 1 w Bogumiłowie. W latach 1996-2000 istniały przy każdym kościele parafii dziecięce grupy różańcowe. W 1997 r. grupa zakupiła nowy sztandar. Wspólnota szczególną rolę odegrała w 1989 r., roku koronacji obrazu Matki Bożej Rokitniańskiej. 8 października 1989 r. róże różańcowe udały się do Rokitna i zakupiły kopię obrazu Matki Bożej Cierpliwie Słuchającej⁸⁶⁰. W 2015 r. grupa liczy 200 os.⁸⁶¹.

W parafii Łęknica grupa liczy 160 os.⁸⁶². Róże różańcowe spotykają się co miesiąc na zmianie tajemnic w kościele w Łęknicy i Nowych Czaplach. Opiekunem wspólnoty jest proboszcz parafii. Żywy Różaniec bierze udział w corocznych spotkaniach formacyjnych w Rokitnie⁸⁶³.

W Niwicy w 2015 r. istniały 3 róże⁸⁶⁴, nad którymi duchową opiekę sprawuje proboszcz parafii, który spotyka się ze wspólnotą raz w miesiącu, w pierwszą niedzielę miesiąca po mszy św., głosi konferencję oraz dokonuje zmiany tajemnic różańcowych⁸⁶⁵.

W parafii w Przewozie, łącznie z kościołami filialnymi, występuje 6 róż różańcowych⁸⁶⁶. Opiekunem grupy jest proboszcz parafii. Grupa co roku uczestniczy w pielgrzymce Żywego Różańca w Rokitnie. Spotkania odbywają się raz w miesiącu w kościele parafialnym i filialnych, podczas których proboszcz po mszy św. dokonuje zmian tajemnic różańcowych⁸⁶⁷.

W Trzebielu do Żywego Różańca należy 60 os.⁸⁶⁸. Grupa spotyka się co miesiąc na sumie w kościele parafialnym, gdzie opiekun wspólnoty – proboszcz parafii, głosi konferencje oraz dokonuje zmian tajemnic różańcowych. Do grupy należą w większości mieszkańcy Trzebiela, ale są również róże różańcowe w miejscowościach, które należą do parafii, m.in.: w Jagłowicach i Królowie⁸⁶⁹.

---

⁸⁶⁰ M. Bobowicz, s. 155.

⁸⁶¹ APGr, *Teczka dokumentów, Sprawozdanie duszpasterskie z 2015 r.*

⁸⁶² APŁ, *Teczka dokumentów, Sprawozdanie duszpasterskie z 2015 r.*

⁸⁶³ Informacje uzyskane od ks. prob. Józefa Popiela.

⁸⁶⁴ APN, *Teczka dokumentów, Sprawozdanie duszpasterskie z 2015 r.*

⁸⁶⁵ Informacje uzyskane od ks. prob. Marka Czerniawskiego.

⁸⁶⁶ APP, *Teczka dokumentów, Sprawozdanie duszpasterskie z 2015 r.*

⁸⁶⁷ Informacje uzyskane od ks. prob. Jerzego Kota CM.

⁸⁶⁸ APTrz, *Teczka dokumentów, Sprawozdanie duszpasterskie z 2015 r.*

⁸⁶⁹ Informacje uzyskane od ks. prob. Krzysztofa Forysia.

W Tuplicach za grupę odpowiada proboszcz parafii, który regularnie, raz w miesiącu spotyka się ze wspólnotą, głosi konferencje oraz dokonuje zmiany tajemnic. Organizowane są również pielgrzymki grupy do diecezjalnego sanktuarium w Rokitnie, gdzie co roku odbywa się zjazd parafialnych wspólnot. Żywy Różaniec w kościele parafialnym i na filiach liczy 15 róż, a każda róża po 15 os.⁸⁷⁰.

W Żarkach Wielkich za grupę odpowiada ks. Zdzisław Skorek. W 2015 r. wspólnota liczyła 7 róż, do których należało 120 os., w tym róża dziecięca i młodzieżowa⁸⁷¹.

5.6. Moralność religijna

Moralność religijna jest najmniej dostępną dziedziną dla badań empirycznych⁸⁷². Tradycyjna religijność przejawiała się tym, że religia była podstawą zachowań moralnych wiernych. W pobożności ludowej katolicy mieli przekonanie o zależności postaw moralnych od religijnych. Moralność, jako rozróżnienie dobra od zła, pozostawała pod dużym wpływem wyznawanej religii, jej praw i przepisów. Wiele nakazów kościoła, takich jak regularne uczestnictwo w eucharystii, przystępowanie do sakramentu pokuty i pojednania w okresie wielkanocnym czy post piątkowy, nabrało charakteru moralnego⁸⁷³.

Badania z zakresu socjologii religii wskazują na kryzys moralny w polskim społeczeństwie. Kościół w Polsce w latach 50-tych i 60-tych XX w. przykładął dużą wagę do religijności tradycyjnej, rytualnej i masowej, nie troszcząc się jednocześnie o rozwój świadomości moralnej wśród swoich wiernych. Słabość duszpasterskiego oddziaływania kościoła jest przyczyną tego, że moralność jest najsłabszym elementem polskiej religijności. Podważanie etyki chrześcijańskiej przez socjalistyczny model wychowania powodował wyłom w zachowaniu moralnym społeczeństwa. Troska wspólnoty kościoła nad odnowieniem norm moralnych była przez socjalistyczne państwo podważana, szczególnie w zakresie etyki seksualnej, trwałości małżeństwa czy miłości bliźniego⁸⁷⁴.

We współczesnym społeczeństwie kwestionuje się związek przyczynowo-skutkowy między postawą religijną a moralną. Postawa obojętności religijnej czy ateizmu nie staje się automatycznie przyczyną amoralnego życia, podobnie jak deklarowana wiara w Boga, nie gwarantuje postawy etycznej. W zakresie moralności katolickiej możemy wyróżnić

---

⁸⁷⁰ APT, *Teczka dokumentów, Sprawozdanie Duszpasterskie z 2015 r.*

⁸⁷¹ Informacje uzyskane od ks. prob. Zdzisława Skorka.

⁸⁷² Por. A. Stanowski, *Moralność jako wskaźnik religijności*, w: *Roczniki Filozoficzne* 2/14/1966, s. 99-114.

⁸⁷³ J. Mariański, *Moralność w procesie przemian, Szkice Socjologiczne*, Warszawa 1990, s. 45-47.

⁸⁷⁴ Tamże, s. 124, zob. też: J. Mariański, *Przemiany religijności ludowej w środowisku wiejskim*, w: *Religijność ludowa. Ciągłość i zmiana*, Wrocław 1983, s. 257

m.in. przykazania zawarte w dekalogu czy normy ewangeliczne oraz kościelne. Normy, które są ujęte w system tworzą model moralności, obowiązujący w danej społeczności religijnej⁸⁷⁵.

Za punkt wyjścia badań przyjmuje się fakt przynależności do społeczności religijnej. Jeżeli badane parafie, jak i jej wierni, deklarują przynależność do kościoła, to tym samym pozostają wierni w jakimś stosunku do norm moralnych i modelu religijności suponowanym przez kościół⁸⁷⁶.

W badaniach nad moralnością można posłużyć się metodą wywiadu, ankiety, pośredniego sondowania opinii oraz systematyczna i długotrwała obserwacja⁸⁷⁷. W paragrafie zostaną uwzględnione dostępne sprawozdania z wizytacji biskupich i dziekańskich, wywiady z duszpasterzami parafii, którzy najlepiej znają stan moralności swoich wiernych z corocznej wizyty duszpasterskiej, tzw. kolędy, spotkań z wiernymi w biurze parafialnym czy katechezy sakramentalnej.

5.6.1. Znajomość norm moralnych

Znajomość norm moralnych możemy badać pośrednio lub bezpośrednio. W pierwszym przypadku gromadzimy informacje o zainteresowaniach środkami kształcenia religijnego, natomiast w drugim, za pomocą wywiadu pytamy o znajomość norm moralnych.

W Polsce do 1989 r. kościół ewangelizował tylko poprzez katechizację parafialną i sakramentalną oraz poprzez kaznodziejstwo. Sytuacja zmieniała się po upadku PRL-u, kiedy związki wyznaniowe uzyskały większą swobodę, katecheza weszła do szkół oraz Kościół mógł przekazywać informacje i nauki religijne za pomocą telewizji czy radia⁸⁷⁸.

Do momentu wprowadzenia katechezy do szkoły nauka religii była utrudniona. Nie była prowadzona systematycznie, co wynikało z braku kapłanów, którzy mogliby prowadzić nauczanie. Mimo Soboru Watykańskiego II i zezwolenia na katechizację przez

---

⁸⁷⁵ M. Ossowska, *Socjologia moralności, Zarys zagadnień*, Warszawa 1963; zob. też: W. Piwowarski, *Moralność jako sprawdzian żywotności religijnej katolików południowej Warmii*, [w:] *Studia Warmińskie* 3/1966, s. 85-183.

⁸⁷⁶ W. Piwowarski, *Moralność...*, s. 214.

⁸⁷⁷ M. Ossowska, s. 119.

⁸⁷⁸ Por. E. Jarmocha (red.), *Postawy religijno-społeczne mieszkańców diecezji zielonogórsko-gorzowskiej*, Warszawa-Zielona Góra 2013, s. 52-55.

osoby świeckie, pojawił się powszechny brak katechetów oraz miejsca gdzie mogliby odbyć przygotowanie intelektualne⁸⁷⁹.

Na przełomie lat 70-tych i 80-tych sytuacja stopniowo się zmieniała, ponieważ zaczęto budować salki katechetyczne albo adaptować inne pomieszczenia do tego celu⁸⁸⁰. Dzieci i nastolatki miały możliwość korzystania z katechezy przyparafialnej. Gdy od 1961 r. nauka religii była prowadzona przez parafie, wymagała większego ustosunkowania się rodziców co do nauki katechezy, ponieważ odbywała się często w godzinach popołudniowych, po zakończonych lekcjach w szkole. Rodzice wykazywali zainteresowanie katechezą w związku z przygotowaniem dzieci do I Komunii św. czy sakramentu bierzmowania, natomiast młodzież opuszczała zajęcia, tłumacząc się dojazdami do szkół średnich w Lubsku czy Żarach. Sytuacja uległa zmianie po wprowadzeniu lekcji religii do szkół publicznych⁸⁸¹.

Katechizacja dorosłych ograniczała się do kazań niedzielnych i świątecznych oraz nauk przed chrztem i przed małżeństwem. Przed Vaticanum II kazania były głównie katechizmowe, stanowiły głównie wykład podstawowych prawd wiary i etyki katolickiej, natomiast po Soborze głoszone kazania o tematyce dogmatycznej, eschatologicznej, chrystologicznej czy apologetycznej. Wprowadzono programy duszpasterskie, pomoce homiletyczne, wskazywano, że kazanie ma być miejscem szczególnej troski duszpasterskiej o czystość wiary i obyczajów etycznych wśród wiernych⁸⁸².

Inną formą przekazywania wiedzy było czytelnictwo książek i czasopism religijnych. Stan czytelnictwa był uzależniony od dostępu do źródeł, ale większość parafii rejonu posiadała biblioteczki przy plebaniach, z których mogli korzystać wierni⁸⁸³. Sytuacja zmieniała się, gdy reaktywowano czasopisma katolickie i zaczęto je rozprowadzać po parafiach rejonu⁸⁸⁴.

---

⁸⁷⁹ Katecheza w bardzo rozległym terenie rejonu była utrudniona nie tylko z powodu braków personalnych, ale również z powodu braku miejsca. Kościoły czy kaplice nie były ogrzewane, infrastruktura po wojnie była zniszczona albo praktycznie nie istniała, był problem z przemieszczaniem się między miejscowościami, z powodu braku środków transportu.

⁸⁸⁰ Sala katechetyczna powstała w Tuplicach (wybudowana z inicjatywy ks. Józefa Dratwy, wcześniej religia odbywała się na plebanii), natomiast w Gozdnicy, Grotowie, Łęknicy, Niwicy, Przewozie, Żarkach Wielkich na salki katechetyczne zaadaptowano pomieszczenia przy plebaniach. W Trzebielu (zanim wybudowano kościół) katechizacja odbywała się w kaplicy cmentarnej i w domu prywatnym.

⁸⁸¹ Informacje uzyskane od ks. Jerzego Locha, który najdłużej posługuje duszpastersko w rejonie i najlepiej z obserwacji zna sytuację duchową opisywanego rejonu.

⁸⁸² J. Mariański, *Moralność w procesie przemian ...*, s. 45-47; zob. też: S. Nowak, *Spoleczeństwo polskie drugiej połowy lat 80*, w: *Studia Socjologiczne* 1/1988, s. 23-57.

⁸⁸³ Z rozmowy z duszpasterzami parafii rejonu, stwierdzić można, że biblioteczki przy parafii istniały w Gozdnicy, Przewozie, Tuplicach i Żarkach Wielkich.

⁸⁸⁴ 5 marca 1981 r. władze polskie zezwoliły na reaktywację czasopisma *Niedziela*, por.: <https://www.niedziela.pl/artykul/2813/Historia-Tygodnika-Katolickiego-Niedziela>, (dostęp: 20.08.2019).

Na podstawie fragmentarycznych danych ze sprawozdań duszpasterskich i relacji proboszczów parafii można stwierdzić, że religijność mieszkańców rejonu łąknickiego jest ukształtowana tradycyjnie, co oznacza, że strona intelektualna jest ukształtowana najslabiej. Jedynie określona grupa wiernych z parafii, często działająca we wspólnotach modlitewnych i formacyjnych, posiada względnie wystarczający poziom wiedzy na ogólnym bądź dobrym poziomie intelektualnym.

5.6.2. Zachowania moralne

Poziom zachowań moralnych bardzo ciężko zbadać empirycznie. Chodzi w nich o ustalenie, na ile postępowanie katolików jest zgodne z przyjętym modelem moralności. Socjologowie, którzy zajmują się badaniem religii, przyjęli pewne wskaźniki, jednocześnie zaznaczając, że łatwiej jest znaleźć wskaźniki negatywne niż pozytywne⁸⁸⁵.

Sytuacja społeczna na Ziemiach Odzyskanych była inna niż w centralnej czy wschodniej Polsce. Na opisywane ziemie przesiedlono ludność głównie z dawnych Kresów oraz ludność przybyłą z innych regionów Polski. Nowoprzybyli byli również przekonani, że ziemie te wrócą do Niemiec. Te czynniki zadecydowały, że ludność nie odczuwała większej więzi z tą ziemią, nie było również spoiwa regionu, który tworzy tradycja, charakterystyczna dla grupy czy wspólnoty⁸⁸⁶.

Diagnostując postawę społeczną w latach 80-tych i 90-tych wskazano czynniki, które jednoczyły i różnicowały nasze społeczeństwo. Zaliczyć do nich możemy: systemy wartości, pragnienia, dążenia osobiste i społeczne. Uwzględniono też stosunek do religii, Unii Europejskiej, NATO, zmian ekonomicznych (m.in.: prywatyzacja, reprivatyzacja) oraz lęki związane z ubożeniem społeczeństwa w wyniku bezrobocia⁸⁸⁷.

Aspiracje dotyczące warunków życia w latach 90-tych rozbudziły w społeczeństwie chęć egzystencji na wyższym poziomie materialnym, spowodowało to emigrację zarobkową pracowników fizycznych z terenów przygranicznych głównie do Niemiec. Pojawiły się kradzieże i napady, których sprawcami była młodzież, która udawała się do Niemiec na tzw. *jumę*. Współczesne pokolenie żyje w czasach skumulowanego kryzysu, w którym nakładają się sobie problemy ekonomiczne, bezrobocie, mała pomoc

---

⁸⁸⁵ J. Majka, *Socjologia parafii, Zarys problematyki*, Lublin 1971, s. 142

⁸⁸⁶ H. Dominiczak, *Proces zasiedlania województwa zielonogórskiego w latach 1945-1950*, Zielona Góra 1975, s. 13; zob. też: J. Popko, *Wspomnienia z przebytej drogi*, Dębinka 2007, s. 15-16; E. Jarmocha (red.), *Postawy religijno-społeczne...*, Warszawa-Zielona Góra 2013, s. 55-64.

⁸⁸⁷ Por. S. Nowak, *Społeczność polskie drugiej potowy lat 80*, [w]: *Studia Socjologiczne* 1/1988, s. 23-57.

socjalna ze strony państwa, brak mieszkań czy zabezpieczenia podstawowych potrzeb egzystencjalnych⁸⁸⁸.

W przeprowadzonych badaniach uwzględniono te zachowania i postawy moralne, regulowane zespołem ocen i norm instytucjonalno-środowiskowych, wobec których można było uzyskać niezbędne informacje. Na podstawie akt parafialnych i rozmów z duszpasterzami parafii rejonu zgromadzono informacje dotyczące następujących aspektów postaw moralnych: związki konkubinacie, urodzenia nieślubne, alkoholizm, obojętność religijną ludzi młodych, praca w handlu przygranicznym w niedziele i święta, rozbite rodziny, emigracja zarobkowa i jej skutek – dzieci wychowywane przez dziadków – tzw. eurosieroty. Z uzyskanych informacji przeważają postawy negatywne nad pozytywnymi.

Czynnikiem świadczącym o żywotności religijności są rodziny wielodzietne, co jest dowodem przestrzegania prawa naturalnego w pożyciu małżeńskim. Według relacji duszpasterzy na terenie rejonu łęknickiego było niewiele rodzin wielodzietnych. Rozpowszechniony był model rodziny z jednym bądź dwojgiem dzieci, bardzo lansowany w latach 70-tych ubiegłego wieku⁸⁸⁹.

Jednym z powodów takiego stanu rzeczy jest często brak odpowiedzialności wśród ludzi, wygodnictwo i promowanie w świecie związku małżeńskiego, jako związku rozerwalnego i nietrwałego. Nawet wśród małżonków praktykujących i bliskich nauce Chrystusa widać postawę świadomego ograniczania rodziny przez egoizm czy chciwość⁸⁹⁰. Ta postawa nie jest obca mieszkańcom opisywanego rejonu duszpasterskiego.

Analizując dzietność w badanych parafiach można zauważyć spadek liczby urodzin. Porównując dane z początkowych lat zasiedlania miejscowości przynależnych do parafii rejonu z lat 1945-1950 ochrzczono 2218 dzieci, między 1950 a 1960 r. 5779, natomiast od 1980 do 1990 r. ochrzczono 3500 dzieci. Powolny spadek nastąpił w latach 90-tych. Od 1990 do 2000 r. ochrzczono 2490 dzieci, a od 2000 do 2010 r. 1712. Zestawienie ukazuje, że antyrodzinna i antyprokreacyjna polityka ateistyczna, propagowana w poprzednim ustroju, zakorzeniła się mocno w świadomości i postępowaniu katolików⁸⁹¹.

Wraz z upływem lat zmienia się nie tylko liczba urodzeń dzieci, ale również wzrasta liczba dzieci ze związków niesakramentalnych. Według duszpasterzy parafii od II połowy

---

⁸⁸⁸ J. Kurzępa, *Młodzię pogranicza – juma*, Zielona Góra 1998, s. 17-18, 122.

⁸⁸⁹ Por. F. Adamski, *Socjologia małżeństwa i rodziny, Wprowadzenie*, Warszawa 1984, s. 281-282

⁸⁹⁰ Własne obserwacje; por. F. Adamski, s. 282-283.

⁸⁹¹ Por. księgi chrztów parafii rejonu.

lat 90-tych ochrzczono ok. 1/3 dzieci ze związków nieślubnych, a od 2000 r. liczba ta wzrosła do nawet 50 % chrztów udzielanych w parafiach w ciągu roku⁸⁹².

---

⁸⁹² Informacje uzyskane od proboszczów parafii rejonu.

Zakończenie

Celem niniejszego opracowania była próba ukazania struktur organizacyjnych wspólnoty kościoła oraz życie religijne wiernych parafii, które znajdują się w łęknickim rejonie kościelnym na przestrzeni 1945-2015 r.

1945 r. zmienił obraz lokalnej religijności, ponieważ rejon, w zdecydowanej większości protestancki, w wyniku działań II wojny światowej i ustaleń pokojowych, zmienił dotychczasowe granice państwowe i kulturowe. Do 1945 r. ludność katolicka w regionie stanowiła mniejszość, można powiedzieć, że znajdowały się lokalne diaspory katolickie w Trzebielu czy w Tuplicach⁸⁹³. Po II wojnie rozpoczął się nowy etap rozwoju strukturalnego i duchowego Kościoła katolickiego na Ziemiach Zachodnich i Północnych. Ludność niemiecka przeważnie protestancka, w wyniku akcji wysiedleńczej, opuściła opisywane tereny, natomiast nowoprzybyła ludność w zdecydowanej większości była wyznania rzymskokatolickiego, co spowodowało tworzenie się z wielką trudnością struktur parafialnych w regionie. Brakowało duchownych oraz środków komunikacyjnych, mimo to kapłani – pionierzy: ks. Aleksander Zonn CM i ks. Paweł Elsner obsługiwali większość kościołów i kaplic w regionie, sprawowali sakramenty i katechizowali.

Częstą praktyką było to, że przybyła ludność przejmowała świątynie protestanckie i adaptowała je do kultu katolickiego. Kościół odegrał bardzo dużą rolę, poprzez swoją działalność duszpasterską i kulturalno-społeczną w integrowaniu się lokalnej społeczności. Warto wspomnieć o ogromnym wysiłku organizacyjnym, który zmierzał do utworzenia stałej sieci parafialnej i innych instytucji o charakterze religijno-społecznym. Kościół stanowił miejsce gdzie nowoprzybyli integrowali się, podejmowali wspólne działania, wykonywali wspólne akty religijne: przystępowali do tych samych sakramentów, śpiewali te same pieśni czy też słuchali tych samych homilii i nauk rekolekcyjnych. Ważnym elementem integracji była katechizacja, początkowo tylko sakramentalna, stopniowo wraz z tworzeniem parafii, regularna nauka religii. Praca duszpasterska duchowieństwa też była ważnym czynnikiem integrującym. Księża odwiedzali wiernych z wizytą duszpasterską, tzw. kolędą, prowadzili rozmowy z mieszkańcami, często rozwiązywali konflikty, jednoczyli zwaśnionych, zachęcali do pracy nad sobą czy budowania wzajemnych relacji sąsiedzkich.

---

⁸⁹³ M.in. robotnicy przymusowi w III Rzeszy.

Zadania, które stały przed kościołem na ziemiach odzyskanych, były ogromne i jego wkład w ich realizację, mimo napotkanych problemów komunikacyjnych, strukturalnych i bytowych był bardzo wielki.

Tematyka pracy naukowej jest pionierska. Cel pracy, który został zawarty we wstępie pracy został zrealizowany. Autor jako pierwszy podjął się trudu ukazania kształtowania się struktur administracyjnych w łęknickim rejonie kościelnym, opracował – na podstawie dostępnych źródeł – historię i architekturę obiektów sakralnych, zajął się charakterystyką duszpasterstwa parafialnego i posługą sakramentalną, katechizacją, tworzeniem sieci parafialnych oraz nowego dekanatu łęknickiego, kapłanami posługującymi w parafiach, ich funkcjami i biografiami. Żadna z prac nie skorzystała też z materiałów Instytutu Pamięci Narodowej. Rozprawa jako pierwsza opisuje historię i działalność innych wyznań w rejonie oraz podjęła próbę przedstawienia życia religijno-moralnego miejscowych wiernych, które zostało opracowane na podstawie relacji duszpasterzy oraz zapisów znajdujących się w aktach parafii czy rejonu kościelnego. Zastosowane metody analizy i syntezy tekstów źródłowych, ukazały frekwencję w praktykowaniu sakramentów przez wiernych.

Powstanie niniejszej pracy wiązało się z dużym wysiłkiem, który polegał na przejrzaniu wszystkich istniejących ksiąg parafialnych dostępnych w kancelariach parafii regionu, przeprowadzeniu wywiadów z duszpasterzami, którzy obecnie posługują w parafiach oraz z ich poprzednikami. Powstanie biogramów kapłanów, którzy pracowali duszpastersko w regionie, wymagało przeprowadzenia kwerendy w archiwach kościelnych we Wrocławiu, Zielonej Górze i Krakowie. W celu szukania źródeł przeprowadzono kwerendy w archiwach państwowych w Zielonej Górze, Gorzowie Wlkp. i Wrocławiu. Opisanie historii świeckiej rejonu też nie było łatwe. Opisywany teren jest bardzo ubogi w jakiegokolwiek opracowania naukowe. Nie powstała praca magisterska czy licencjacka na temat historii regionu czy samych miejscowości, jak np. Łęknica, gdzie nie ma nawet podstawowego opracowania historycznego miasta. W ogólnych opracowaniach dot. Dolnych Łużyc znajdowały się bardzo ogólne informacje, dlatego opracowanie I rozdziału było wymagające, ponieważ źródła historii świeckiej są ogólnikowe i ograniczone. Sięgnięto do źródeł niemieckojęzycznych, nawiązywano kontakty z pasjonatami historii regionalnej, którzy wspomogli powstanie podrozdziałów dot. oświaty, demografii czy gospodarki.

Drugi rozdział podjął tematykę kształtowania się struktur kościelnych na Ziemiach Odzyskanych oraz w rejonie. Opisano proces powstawania parafii oraz nowego dekanatu

łęknickiego. Mimo ubogich źródeł w rejonie oraz w Kurii diecezjalnej⁸⁹⁴, skorzystano z pism urzędowych kościoła diecezjalnego, które znajdują się w czytelni Archiwum diecezjalnego w Zielonej Górze. Nowością pracy jest również opisanie pozostałych wyznań na terenie rejonu. Podjęto kontakt z przełożonymi Kościoła Polskokatolickiego w Warszawie, którzy umożliwili dostęp do Archiwum kościelnego. Przeprowadzono wywiad z pastorem wspólnoty zielonoświątkowej w Łęknicy oraz podejmowano – bezskutecznie – próby kontaktu ze zbozem Świadków Jehowy w Iłowie Żagańskiej i Tuplicach. Wyznanie posiada swoją stronę internetową, która umożliwiła m.in. wgląd w godziny nabożeństw.

Trzeci rozdział podjął tematykę duchowieństwa rejonu łęknickiego. Praca, jako pierwsza, przedstawiła biogramy większości kapłanów, którzy pełnili funkcje proboszczów lub administratorów parafii rejonu. Oprócz księży diecezjalnych, których biogramy można stworzyć na podstawie materiałów z Archiwum diecezjalnego w Zielonej Górze, posługują też kapłani ze zgromadzenia misyjnego św. Wincentego, dlatego konieczna też była kwerenda źródeł w archiwum krakowskim. Skorzystano również z materiałów dostępnych w Instytucie Pamięci Narodowej w Poznaniu i Wrocławiu.

Rozdział czwarty zajął się tematyką duszpasterstwa parafialnego, ukazał kwestie katechizacji, sprawowania eucharystii, misji, rekolekcji oraz wizytacji biskupich. Wartościowym uzupełnieniem są protokoły powizytacyjne, które zostały umieszczone w przypisach. Niestety nie wszystkie się zachowały, dlatego te które były dostępne w archiwach parafialnych i diecezji są wielką pomocą i cennym materiałem źródłowym, który ukazuje ówczesną mentalność, akcje duszpasterskie oraz zalecenia wizytatorów, np.: co zmienić, nad czym jeszcze popracować czy jakie remonty należy przeprowadzić.

Ostatni rozdział zajął się zagadnieniem sakramentów, ich praktyką, ilością oraz podjął się trudu ukazania moralności wiernych parafii rejonu. Należało przeprowadzić rozmowy z duszpasterzami, wiernymi czy liderami wspólnot, aby podjąć się tej niełatwej charakterystyki. Wpłynęło na nią również doświadczenie autora pracy, który sam posługiwał w dekanacie przez trzy lata, jako wikariusz i dekanalny duszpasterz młodzieży.

Mam świadomość tego, że podjęty przeze mnie temat nie został do końca wyczerpany. Nie byłem w stanie dotrzeć do wszystkich materiałów źródłowych, wiele z nich zaginęło, bądź zostało zniszczone. Brakuje źródeł archiwalnych, które mogłyby przybliżyć sytuację

---

⁸⁹⁴ W teczce dekanatu nie ma nawet dekretu erylującego dekanat.

społeczną, gospodarczą, polityczną i materialną, które zasadniczo wpływały na życie duchowe i postawy mieszkańców regionu.

Praca podejmuje ciekawą i ważną tematykę. Religijność człowieka jest powiązana z lokalną kulturą, zwyczajami i tradycjami. Warto, jakby zajęto się tematyką lokalnej historii świeckiej w czasach PRL-u, są to niezapisane karty, które ciągle czekają na swoich autorów.

Wykaz skrótów

- AAW – Archidiecezjalne Archiwum we Wrocławiu
ABK – Archiwum oo. Bernardynów w Krakowie
abp – arcybiskup
adm. – admirał
ADZG – Archiwum Diecezji Zielonogórsko-Gorzowskiej
AKPK – Archiwum Kościoła Polskokatolickiego w Warszawie
AP – Archiwum Parafii
APGr – Archiwum Parafii Grotów
APGW – Archiwum Państwowe w Gorzowie Wielkopolskim
APGz – Archiwum Parafii Gozdnicza
APŁ – Archiwum Parafii Łęknica
APN – Archiwum Parafii Niwica
APP – Archiwum Parafii Przewóz
APPZKM – Archiwum Polskiej Prowincji Zgromadzenia Księży Misjonarzy w Krakowie
APT – Archiwum Parafii Tuplice
APTTrz – Archiwum Parafii Trzebiel
APŻ – Archiwum Parafii Żarki Wielkie
ASN – Archiwum Szkoły Podstawowej w Niwicy
ASzP – Archiwum Szkoły Podstawowej w Przewozie
b.d. – brak danych
b.n.s. – brak numer strony
b.r.w. – brak roku wydania
CM – Zgromadzenie Misjonarzy Lazarystów
dn. – dnia
dr – doktor
Dz. U. – Dziennik Ustaw
GN – Gość Niedzielny
GRN – Gminna Rada Narodowa
GWK – Gorzowskie Wiadomości Kościelne
IDZG – Informator Diecezji Zielonogórsko-Gorzowskiej
J.E. – Jego Eksceleńcja

k. – koło
kan. – kanonik
kanonik EC – Expositorii Canonialis
kanonik RM – Rochettum et Mantolettum
KL – konstytucja o liturgii świętej
kl. – kleryk
KPK – Kodeks Prawa Kanonicznego
KSM – Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży
lic. – licencjat
LO – Liceum Ogólnokształcące
lp. – liczba porządkowa
LG – Lumen gentium
m – metr
m. – mieszkaniec
MB – Matki Bożej
MEP – Zgromadzenie Misji Zagranicznych
mgr – magister
NMP – Najświętsza Maryja Panna
NRD – Niemiecka Republika Demokratyczna
nr – numer
NSPJ – Najświętszego Serca Pana Jezusa
np. – na przykład
nt. – na temat
oo. – ojcowie
os. – osoba
PDK – Powiatowy Dom Kultury
PGR – Państwowe Gospodarstwo Rolne
PO – Pismo Okólne Diecezji zielonogórsko-gorzowskiej
PRL – Polska Rzeczpospolita Ludowa
prob. – proboszcz
prof. – profesor
pw. – pod wezwaniem
PWT – Papieski Wydział Teologiczny
RFN – Republika Federalna Niemiec

SAW – Schematyzm Archidiecezji Wrocławskiej
SC – Zgromadzenie Najświętszego Serca
SCI – Zgromadzenie Księży Najświętszego Serca Jezusowego
SF – Zgromadzenie świętej Rodziny
SJ – oo. jezuici
SJK – Zgromadzenie Sióstr Urszulanek Serca Jezusa Konającego
sg. – sygnatura
t. – tom
UGLŁ – Urząd Gminy Lipinki Łużyckie
UGT – Urząd Gminy w Tuplicach
UMŁ – Urząd Miasta w Łęknicy
USC – Urząd Stanu Cywilnego
UWG – Urząd Wojewódzki Gorzów Wlkp.
WdSW – Wydział do Spraw Wyznań
WNK – Wydział Nauki Katolickiej
WNMP – Wniebowzięcie Najświętszej Maryi Panny
woj. – województwo
WSD – Wyższe Seminarium Duchowne
w/w – wyżej wymienione
ZST – Zespół Szkół w Tuplicach

Wykaz tabel

Rozdział I

- nr 1 Ludność Wielkich i Małych Tuplic w latach 1708-1900
- nr 2 Liczba ludności miasteczka Przewóz i wsi wasalnych w rejonie serbołużyckim od początku XVII w. do 1819 r.
- nr 3 Wykaz duchownych ewangelickich parafii w Trzebielu
- nr 4 Wykaz duchowieństwa parafii w Tuplicach w latach 1499-1743
- nr 5 Procentowe zestawienie ilości ewangelików i katolików w powiatach, które stanowią obecny opisywany rejon kościelny

Rozdział II

- nr 6 Liczba mieszkańców gmin na terenie rejonu
- nr 7 Liczba mieszkańców miejscowości stanowiących parafie rejonu
- nr 8 Wykaz absolwentów w poszczególnych miejscowościach
- nr 9 Przynależność parafii rejonu do 1989 r.
- nr 10 Wykaz dat erygowania parafii
- nr 11 Okręgi parafialne rejonu w 1952 r.
- nr 12 Okręgi parafialne w 1964 r.
- nr 13 Okręgi parafialne w 1971 r.
- nr 14 Okręgi parafialne dekanatu w 1989 r.
- nr 15 Przynależność administracyjna miejscowości parafialnych w 1950 r.
- nr 16 Przynależność administracyjna miejscowości parafialnych w 1999 r.
- nr 17 Liczba wiernych rejonu łęknickiego w 1952 r.
- nr 18 Liczba wiernych w 1959 r.
- nr 19 Liczba wiernych w 1971 r.
- nr 20 Liczba wiernych w 1989 r.
- nr 21 Liczba wiernych w 1995 r.
- nr 22 Liczba wiernych w 2015 r.
- nr 23 Wezwania kościołów w rejonie
- nr 24 Kapliczki przydrożne
- nr 25 Krzyże przydrożne

nr 26 Cmentarze rejonu

Rozdział III

nr 27 Dziekani dekanatu łęknickiego

nr 28 Wicedziekani dekanatu łęknickiego

nr 29 Wykaz proboszczów pracujących w rejonie łęknickim w latach 1945-2015

nr 30 Wykaz wikariuszy pracujących w rejonie łęknickim

nr 31 Liczba księży pracująca w duszpasterstwie rejonu w latach 1945-2015

nr 32 Ilość kościołów w rejonie obsługiwana przez kapłanów

nr 33 Zmarli kapłani

nr 34 Wykaz duchownych pracujących w rejonie posiadających stopnie naukowe

Rozdział IV

nr 35 Kościoły i godziny odprawiania Mszy św.

nr 36 Sprawowanie eucharystii w 1947 r.

nr 37 Wykaz szkół na terenie rejonu w 2015 r.

nr 38 Misje św. w rejonie

nr 39 Odpusty parafialne

nr 40 Wizytacje kanoniczne w parafiach rejonu

Rozdział V

nr 41 Liczba chrztów w parafiach rejonu łęknickiego w latach 1945-2015

nr 42 Liczba I Komunii św. w parafiach rejonu łęknickiego w latach 1945-2015

nr 43 Liczba bierzmowanych w parafiach rejonu łęknickiego w latach 1945-2015

nr 44 Małżeństwa katolickie zawarte w latach 1945-2015

nr 45 Liczba pogrzebów kościelnych w parafiach rejonu w latach 1945-2015

nr 46 Dominicantes w parafiach rejonu

nr 47 Communitantes w parafiach rejonu

nr 48 Pielgrzymki w parafiach rejonu

nr 49 Powołania kapłańskie i zakonne w rejonie w latach 1945-2015

nr 50 Wykaz wspólnot i grup modlitewnych w parafiach rejonu

Indeks osobowy

A

Arbeiter Jacobus	25
August Fryderyk	28
August Gustaw	27

B

Bachman Mirosław	64, 96, 115, 121, 122
Barabasz Roman	117
Barbour Nelson	84
Barratt Thomas Ball	82
Bartoszek Krzysztof	117
Barzowska Agnieszka	134
Basaj Jerzy	117
Basiuk Stanisław	95, 107, 134
Bąkowski Zbigniew	96, 114, 133, 135
Beno	17
Bertram Adolf	44
Berscius Karl	24
Biberstein, von Christoph	22
Biberstein, von Jan	14
Biberstein, von Waclaw II	14
Biedroń Jarosław	117
Biskupski Edward	220
Blaszyński Józef	95, 98
Bobowicz Marcin	220, 225
Bock Johan	24
Bolek II	14
Bojak Izabella	83
Borak Maria	83
Briesen	58
Briesmann Johannes	20
Brodaty Henryk	12, 18

Brust Clemens	22
Budny Stanisław	96, 109, 121, 125, 134, 171
Burhard	18
Burkard	13
Büsser Sigismund	24

C

Capek Jan	31
Chociej Marek	117
Chojecka Anna	220
Chrobry Bolesław	41
Chrystowski Paweł	118, 125
Chwiedziuk Maria	133
Conradi Johan	24
Cyprian	42
Cyryl, św.	16
Czajkowski Mariusz	117
Czekański Zygmunt	56, 95, 98
Czerniawski Marek	95, 106, 133, 163

D

Dajczak Edward	142, 143, 144, 175, 189, 218
Darr Richard	23
Dąbrowska Ewa	220
Dereń Mieczysław	50, 96, 110, 122, 134
Dietrich Młodszy	13
Dietrich von Landsberg	12
Demel Tadeusz	142, 149
Doellert Piotr	118
Domagała Zbigniew	118, 133
Donati Matthäus	25
Dorsz Teresa	133, 135
Dostojny Henryk	13
Dracz Krzysztof	56

Dratwa Józef	96, 112, 122, 125, 134
Drukiem Andrzej	117
Dulski Tomasz	220
Durczok Klara	134
Dyczkowski Adam	47, 54, 142, 143, 144, 167, 194
Dymitruk Zbigniew	95, 105, 133
Dziubak Stanisław	39
E	
Elsner Paweł	68, 96, 112, 121, 122, 125, 126, 128, 129, 130, 134, 140, 205, 237
F	
Faber Ambrosius	25
Faber Jacobus	25
Fedorko Marian	96, 109, 118, 134
Firak Adam	117, 122, 133, 158, 217
Filiczkowski Tomasz	220
Folkmar	12
Foryś Krzysztof	96, 111, 122
Fryderyk II	23
G	
Gacka Wanda	224
Garbaty Konrad	12
Głogowski Konrad	13
Gnisk Bartholomeus	25
Gontarz Hieronim	39
Górski Stanisław	80, 95, 125
Graczyk Krystyna	228
Grubizna Irena	141, 223
Grzesiak Alfons	96, 112, 121, 134
Grzyb Jerzy	117
Gwoździewski Wacław	81

H

Hackebornowie	14
Hadrian VI	17
Hanschkovius Johann	26
Hantke Hieronimus	24
Hanse Martin	25
Haracz Józef	220
Harmaciński Roman	149
Haugwitz Jan XI	21
Hawstyn Jurij	28
Hein Bernhard	68
Heinze	54
Heinze Balthasar	24
Heinsius Karl	24
Henryk III	13
Henryk z Ilburga	12
Henryk z Wierzbna	42
Heymo	42
Hincz von Rackwitz	15
Hlond August	6, 42, 43
Hohenzollern Jan	21
Homuthe Carl	24
Hüber Ignaz	52

J

Jakobusaz Forst	22
Jan I	42
Jan II	42
Jan Luksemburski	14
Jan z Miśni	19
Jan Paweł II	47, 222
Janek Anna	141, 223
Jankowski Zdzisław	81

Jarosław	42
Jarosz Stanisław	95, 105
Jaszyna Stanisław	117
Jądzewski Stanisław	117, 133
Jodok z Moraw	14
Jóźwiak Franciszek	38
Juckiewicz Piotr	118, 122, 133, 227
Juder Martinus	25
Juszczyszyn Władysław	64
Juźwin Bolesław	59
K	
Karol IV	14
Kądziela Henryk	95, 104, 121, 125, 133
Kerstan Johann	26
Kędzierzawy Bolesław IV	42
Kępińska Barbara	134
Kidoń Artur	117, 122, 225
Kischkius Martinus	25
Klaczak Jan	50, 68, 95, 103, 121, 133
Klahare Hans	23, 25
Klee Kazimierz	29, 49, 68, 69, 126
Klemens V	19, 59
Kleszcz Tadeusz	50, 68, 95, 101, 121, 125, 133, 225, 230
Kleszcz Władysław	95, 101, 121, 133
Kmiecikowski Marian	117
Knop Zbigniew	117
Kohl Reif	24
Kołodziejczyk Czesław	96, 133, 135
Kominek Bolesław	44, 142, 148
Kondracki Paweł	220
Kopiec Roman	118, 133, 135
Koppa Jerzy	42
Korczyk Tytus	142, 180

Kossakowski Jan	136
Kot Jerzy	94, 96, 108, 134, 169, 170, 225
Kot Marian	95, 108, 134
Kotapka Antoni	57, 95, 100
Kowalczyk Maria	141, 223
Kozak Dominik	117, 122, 133
Kozdra Lucjan	117
König Johanes	25
Król Stanisław	220
Kruk Józef	51, 52, 57, 59, 92, 93, 95, 103, 118, 121, 133, 140, 158
Krupiarz Maria	54
Kubica Jan	94, 95, 100, 117
Kubiszyn Andrzej	96, 114, 121, 133, 135
Kucharczyk Grażyna	134
Kuflikowski Andrzej	220
Kunish z Żar	63
Kurt Ruchwald	28
Kümmel Nikolaus	20

L

Lagosz Kazimierz	44
Latusek Paweł	142, 148
Lemberg Paul	20
Leszczyk Anna	134
Lisowski Józef	51
Litewka Ignacy	117
Littichau, von Ema	23
Lityński Tadeusz	49, 142, 143, 170, 179, 196, 219
Loch Jerzy	96, 113, 125, 134, 223
Lubański Andrzej	150
Lutsch Hans	52

Ł

Łoś Antoni	31
------------	----

Łuszbek Leon	39
M	
Maciejewska Marzena	133
Malicki Zygmunt	95, 110, 122, 124, 134
Majer Alfons	117
Małeckie Edmund	59
Maniarski Maciej	118, 122, 229
Martine Johann	24
Marzec Danuta	39
Marć Jerzy	136
Mastej Ireneusz	118, 122, 229
Mauerus Markus	22
Maurer Makus	24
Mazurek Jolanta	223
Medwediuk Regina	134
Melltius Adam	24
Menzmann	57
Metody, św.	16
Metzrald Hiob	90
Miazga Dionizy	95, 104, 121, 125, 133
Mickiewicz Ryszard	62
Michalik Józef	46, 65
Mieszko I	11
Mieszko II	11
Milczarek Barbara	134
Milik Karol	44, 142
Modlińska Teresa	220
Mormol Stefan	118, 133, 135
N	
Nankier	42
Nepomucen Jan	60
Niezabitkowski Wojciech	95, 107, 117

Nowicki Piotr 95, 102, 153, 225

O

Obirc Aleksander 148

Odnowiciel Kazimierz 42

Olejniki Barbara 134

Olesiński Daniel 81

Oszkiel Jerzy 64, 96, 115, 118, 121, 123, 135, 223, 224

Öze Lucyna 83

Ozman Agnes 82

P

Pack Ulrich 54

Parham Charles 81

Peucer Martin 26

Petach Johanna Eleonora 61

Petri Petrus 25

Piątek Tadeusz 80, 81

Pieńkowski Mirosław 39

Pietrasik Tadeusz 54

Piontek Ferdynand 44

Piotr I 42

Piszczyk Wacław 117

Pluta Wilhelm 46, 62, 142, 180, 181

Podedworny Jan 220

Polak Arkadiusz 223

Popiel Józef 58, 93, 95, 103, 123, 223

Popławski Mateusz 227

Porossa Krzysztof 95, 107, 134

Półtorak Wojciech 64

Preisner Aleksander 137

Promnitz Balthasara 22

Promnitz Seyfried 22

Promitzowie 15

Prtäorius Christian	24
Przeclaw z Pogorzeli	42
Przemko	59
Psutka Franciszek	54
Pückler Herman	24
R	
Ramus Martin	24
Rabenau Charlotta	90
Rabenau Wendel	90
Rast Franz	20
Reich Heiden	24
Reiche Martinus	25
Reiff Leonhard	20
Regmunt Stefan	48
Reutter Michel	20
Robert I	42
Robert II	42
Rogatka Bolesław	13
Romaniuk Jan	95, 104, 123, 133
Romka Jan II	42
Rotarius Johan	24
Russell Charles	83, 84
Rutherford Franklin	84
Ryl Aleksander	118, 123, 229
S	
Saksoński Jerzy	21
Sawicki Sławomir	95, 102
Senska Leon	50, 95, 106, 117, 133
Scheider Hieronim	24
Schönaich	58
Siuda Dariusz	117, 133
Skorek Zdzisław	64, 96, 116, 227, 229, 231

Słocki Leon	31
Słomka Jan	118, 133, 135
Socha Paweł	59, 142, 143, 144, 147, 149, 150, 153, 154, 155, 158, 159, 163, 164, 169, 173, 174, 177, 178 , 183, 185, 188, 190, 196, 198, 201
Socha Stanisław	118, 133, 135
Stajszczak Barbara	134
Stasch Paul	28
Staszczyszyn Edward	117
Stauß August	24
Stawowczyk Stanisław	81
Stohnij Stanisław	54
Stryjewski Paweł	220
Sułkowski Józef	40
Surówka Franciszek	95, 133
Sutorius Jacobus	25
Sünder Andreas	24
Szałęga Wincenty	96, 113, 121, 133, 135
Szer Czesława	220
Szykuła Ryszard	81
Szwajkowski Jan	95, 99
Szkwarek Andrzej	92, 93, 95, 111, 123, 134

Ś

Ślipko Józef	54
Ślipko Stanisław	54
Śliwiński Paweł	56, 93, 95, 99, 117, 123
Śmietańska Beata	133
Śmigiera Janusz	220
Śnieżek Piotr	133, 134

T

Tilliy Ernst	24
Tomasz I	42

Tomasz II	42
Trębacz Tomasz	170, 179
Trzonek Roman	117
Turowski Stanisław	149, 171
Tutaj Janina	228
Tuskiewicz Mariusz	83
U	
Ulryk von Pack	13
Umińsk Waław	117
Urban Wincenty	50, 171
W	
Waław	42
Waław Luksemburski	14
Walenty	63
Walentyнович Eugeniusz	56, 93, 95, 100
Walkowiak Aleksander	95, 105, 123
Walter	42
Wawrzyniec	42
Wettinowie	28
Wiącek Kamil	118, 123, 229
Widuch Paweł	94
Wiederauf Christoph	25
Wierzbicki Damian	220, 229
Winzer	24
Wis Kazimierz	96, 114, 121, 124, 125, 133, 135
Witka Czesława	141, 223
Wloczyk Piotr	117
Włodarczak Jakub	117, 123, 133
Włosińska Olga	38
Wronka Andrzej	142
Wojciechowski Edward	95, 102, 133, 228
Wojnar Stanisław	64, 96, 133, 135

Wunderlich Michael	25
Z	
Zeifryd z Wichowa	15
Zgórski Tadeusz	95, 102, 125, 225
Zięba Waldemar	81
Ziółkowski Andrzej	117
Zonn Aleksander	49, 68, 94, 95, 96, 106, 122, 126, 128, 129 , 130, 133, 205, 237
Zubik Rudolf	118, 125, 133, 135
Zuchhold Ernst	24
Zyga Michał	118, 123, 229
Ż	
Żyrosław I	42
Żyrosław II	42

Bibliografia

Źródła:

A. Źródła rękopiśmienne

1. Archiwum Kurii Diecezji Zielonogórsko-Gorzowskiej

Teczka dekanatu Łęknica, Sprawozdania duszpasterskie

Teczka parafii Gozdnicza, sg. 502

Teczka parafii Grotów, sg. 509

Teczka parafii Łęknica, sg. 556

Teczka parafii Niwica, sg. 569

Teczka parafii Przewóz, sg. 581

Teczka parafii Tuplice, sg. 619

Teczka osobowa – ks. Dionizy Miazga, sg. 63

2. Archidiecezjalne Archiwum we Wrocławiu

Teczka osobowa – ks. Andrzej Kądziela, 1930-1968, b. sg.

Teczka osobowa – ks. Jan Klaczak, 1912- 1997, b. sg.

Teczka osobowa – ks. Andrzej Kubiszyn 1929-2012, b. sg.

Teczka osobowa – ks. Paweł Elsner 1903-1971, b. sg.

Teczka osobowa – ks. Kazimierz Wis 1935-1992, b. sg.

3. Archiwum Kościoła Polskokatolickiego w Warszawie

Dekret nominacyjny ks. Tadeusza Piątka na administratora parafii w Gozdnicy, l.dz. 482/B/65 z dn. 15.10.1965 r.

Pamiętnik ks. dra Tadeusza Piątka, b. sg.

Teczka parafii Gozdnicza, Sprawozdanie duszpasterskie 2002-2004

4. Archiwum oo. Bernardynów w Krakowie

Teczka osobowa - o. Kazimierz Klee 1919-1959, b. sg.

5. Archiwum Polskiej Prowincji Zgromadzenia Księży Misjonarzy w Krakowie

Gozdnicza - Kronika parafialna 1945-1986, b.sg.

Roczniki Wincentyńskie 7/1/1987, Kraków

Teczka osobowa – ks. Józef Blaszyński CM, sg. 0201

Teczka osobowa – ks. Zygmunt Czekański CM 1929-2012, b.sg.

Teczka osobowa – ks. Jan Kubica CM 1950-2013, b. sg.

Teczka osobowa – ks. Paweł Śliwiński CM 1958-2014, b.sg.

Teczka osobowa –ks. Paweł Widuch CM 1913-1992, b.sg.

Teczka osobowa – ks. Aleksander Zonn CM, b. sg.

Teczka parafii w Przewozie, b.sg.

6. Archiwum Państwowe w Gorzowie Wielkopolskim

UWG, *Notatka służbowa*, Zielona Góra 24.08.1965 r., k. 214

UWG, *Notatka służbowa*, sygn. 1414, k. 140

UWG, *Notatka służbowa*, Zielona Góra, 3 IX 1965 r., sygn. 1414, k. 206

UWG, *Notatka z rozmowy przeprowadzonej z ks. T. Dzięgielem*, Gozdnicza 22 VIII 1966 r., sygn. 1414, k. 80-81

UWG, *Notatka z rozmowy przeprowadzonej z ks. T. Piątkiem*, Gozdnicza 22 VIII 1966 r., sygn. 1414, k. 82-83

UWG, sygn. 1420, *Notatka służbowa kierownika WdSW Mieczysława Żywickiego na temat sytuacji Kościoła Polskokatolickiego w woj. zielonogórskim*, Zielona Góra 1965, k. 147-148

7. Archiwum Państwowe w Zielonej Górze

Majątek Otyń, Kirchen Sachen, sygn. 192.

8. Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Poznaniu

IPN Po 825/1241, *Akta paszportowe: Kleszcz Tadeusz*

IPN Po 825/4355, *Akta paszportowe: Dratwa Józef Piotr*

IPN Po 825/40527, *Akta paszportowe: Dereń Mieczysław Wojciech*

IPN Po 825/104861, *Akta paszportowe: Loch Jerzy Bogdan*

IPN Po 825/27450, *Akta paszportowe: Zgórski Tadeusz*

IPN Po 060/119/113, *Wrogie wystąpienia kleru rzymskokatolickiego*

IPN Po 00169/163, *Protokół brakowania nr 34 byłych TW za lata 1945-1971*

9. Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej we Wrocławiu

IPN Wr 0064/1001/Jacket, *Teczka personalna tajnego współpracownika pseudonim „Edmund”, dot. Wis Kazimierz*

IPN Wr 79/1645, *Teczka personalna: Elsner Paweł*

10. Archiwum Parafii pw. św. Wawrzyńca w Gozdnicy

Kronika parafialna 1945-1986

Kronika parafialna 1987-2015

Księga chrztów, tom: I 1949-1951, II 1952-1954, III 1955-1959, IV 1960-1968, V 1969-1983, VI 1984-1986, VII 1986-1993, VIII 1993-1995, IX 1996-1998, X 1998-2006, XI 2006-2010, XII 2010-2015

Księga bierzmowanych, tom: I 1971-1992, II 1994-2015

Księga dzieci pierwszokomunijnych 2000-2015

Księga ślubów, tom: I 1946-1959, II 1960-1992, III 1993-2007, IV 2008-2015

Księga pogrzebów, tom: I 1949-1960, II 1960-1979, III 1980-1989, IV 1989-2006, V 2007-2013, VI 2013-2015

Księga ogłoszeń parafialnych

Rejestr ulic

Księga inwentarzowa

Księga organizacji religijnych

Sprawozdanie duszpasterskie

Teczka dokumentów

11. Archiwum Parafii pw. Narodzenia NMP w Grotowie

Kronika parafialna

Księga chrztów, tom: I 1958-1973, II 1974-1989, III 1989-2010, IV 2010-2015

Księga bierzmowanych 1958-2015

Księga dzieci pierwszokomunijnych 1958-2015

Księga ślubów, tom: I 1958-2003, II 2004-2015

Księga pogrzebów, tom: I 1959-2009, II 2010-2015

Księga ogłoszeń parafialnych

Rejestr ulic

Księga inwentarzowa
Księga organizacji religijnych
Sprawozdanie duszpasterskie
Teczka dokumentów

12. Archiwum Parafii pw. św. Barbary w Łęknicy

Kronika parafialna 1961-2015
Księga chrztów, tom: I 1957- 1962, II 1963-1969, III 1970-1977, IV 1977-1985, V 1985-1999, VI 1999-2003, VII 2003-2010, VIII 2010-2015
Księga bierzmowanych 1963-2015
Księga ślubów, tom: I 1957-1975, II 1975-2005, 2005-2015
Księga pogrzebów, tom: I 1958-1997, II 1997-2011, III 2011-2015
Księga ogłoszeń parafialnych 1981-2015
Rejestr ulic
Księga inwentarzowa
Księga organizacji religijnych
Sprawozdanie duszpasterskie
Teczka dokumentów 1981-2015

13. Archiwum Parafii pw. Trójcy Świętej w Niwicy

Kronika parafialna, tom: I 1948 – 2007, II 2007-2015
Księga chrztów, tom: I 1948-1949, II 1949-1951, III 1951-1952, IV 1952-1955, V 1955-1959, VI 1960-1969, VII 1969-1974, VIII 1975-1985, IX 1985-2001, X 2002-2015
Księga bierzmowanych 1953-2015
Księga dzieci pierwszokomunijnych 1987-2015
Księga ślubów, tom: I 1948-1958, II 1959-1980, III 1981-2015
Księga pogrzebów, tom: 1948-1978, II 1978-2015
Księga ogłoszeń parafialnych
Rejestr ulic
Księga inwentarzowa
Księga organizacji religijnych
Sprawozdanie duszpasterskie
Teczka dokumentów

14. Archiwum Parafii pw. Niepokalanego Poczęcia NMP w Przewozie

Kronika parafialna 1953-2015

Księga chrztów, tom: I 1953-1966, II 1966-1982, III 1982-2006, IV 2007-2015

Księga bierzmowanych 1959-2015

Księga dzieci pierwszokomunijnych 1957-2015

Księga ślubów, tom: I 1955-1971, II 1972-2015

Księga pogrzebów, tom: I 1953-1980, II 1981-2013, III 2014-2015

Księga ogłoszeń parafialnych

Rejestr ulic

Księga inwentarzowa

Księga organizacji religijnych

Sprawozdanie duszpasterskie

Teczka dokumentów

15. Archiwum Parafii pw. Matki Bożej Królowej Polski w Trzebielu

Kronika parafialna, tom: I 1964-2004, II 2004-2010, III 2010 – 2015

Księga chrztów, tom: I 1964-1986, II 1986-1998, III 1999-2014, IV 2014-2015

Księga bierzmowanych 1972-2015

Księga dzieci pierwszokomunijnych 1979-2015

Księga ślubów, tom: I 1964-2001, II 2002-2015

Księga pogrzebów, tom: I 1964-2004, II 2005-2015

Księga ogłoszeń parafialnych

Rejestr ulic

Księga inwentarzowa

Księga organizacji religijnych

Sprawozdanie duszpasterskie

Teczka dokumentów

16. Archiwum Parafii pw. Chrystusa Króla w Tuplicach

Kronika parafialna, tom: I 1945-1982, II 1992-1998, III 1998-2001, IV 2001-2004, V 2004-2006, VI 2006-2008, VII 2008-2010, VIII 2010- 2012, IX 2012-2013, X 2013-2014, XI 2014-2015

Księga chrztów, tom: I 1947-1955; II 1955-1962; III 1971-1984; IV 1984-1995; V 1995-2009; VI 2010-2015

Księga bierzmowanych 1947-2015

Księga dzieci pierwszokomunijnych, tom: I 1971-1999, II 2000-2015

Księga ślubów, tom: I 1947-1971; II 1971-1991; III 1991-2015

Księga pogrzebów, tom: I 1947-1997; II 1998-2010; III 2011-2015

Księga ogłoszeń parafialnych

Rejestr ulic

Księga inwentarzowa

Księga grup parafialnych

Sprawozdanie duszpasterskie

Teczka dokumentów 1947-2015

17. Archiwum Parafii pw. Matki Bożej Różańcowej w Żarkach Wielkich

Kronika parafialna 1981-2015

Księga chrztów, tom: I 1971-2006, II 2006-2015

Księga bierzmowanych, tom: I 1971-2011, II 2012-2015

Księga dzieci pierwszokomunijnych, tom: I 1971-2011, II 2012-2015

Księga ślubów, tom I 1971-2015

Księga pogrzebów, tom: I 1971-2013, II 2014-2015

Księga ogłoszeń parafialnych

Rejestr ulic

Księga inwentarzowa

Księga organizacji religijnych

Sprawozdanie duszpasterskie

Teczka dokumentów

18. Archiwum Szkoły Podstawowej w Lęknicy

Kronika szkolna 1946-1985

19. Archiwum Szkoły Podstawowej w Niwicy

Arkusze ocen 1945/46

20. Archiwum Szkoły w Przewozie

Kronika szkolna 1945-2015

21. Archiwum Zespół Szkół w Tuplicach

Kronika szkolna 1945-2015

B. Źródła drukowane

Ecclesiastica nry: 1/2003, 2/2015

Główny Urząd Statystyczny, *Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2016 r.*, Warszawa 2016

Księga Pamiątkowa 50-lecia organizacji Kościoła katolickiego na Ziemi Lubuskiej, Pomorzu Zachodnim i Północnym, Zielona Góra 1998

Informatory:

Informator diecezji zielonogórsko-gorzowskiej 2014 (stan z dnia 22.12.2014 r.), Zielona Góra 2014

Informator diecezji zielonogórsko-gorzowskiej 2015 (stan z dnia 06.10.2015 r.), Zielona Góra 2015

Pismo Okólne nry: 3/2004, PO 10/2004, 7-8/2005, PO 7/2006, PO 7-8/2007, 7-8/2008, 7-8/2009, 4/2012, 8/2012, 6-7/2015, 8/2015, 11/2015

Schematyzmy

Schematyzm Archidiecezji Wrocławskiej 1952, Wrocław 1952

Schematyzm Archidiecezji Wrocławskiej 1959, Wrocław 1959

Schematyzm Archidiecezji Wrocławskiej 1964, Wrocław 1964

Schematyzm Archidiecezji Wrocławskiej 1971, Wrocław 1971

Schematyzm Diecezji Gorzowskiej 1988, Gorzów Wlkp., 1988

Schematyzm diecezji zielonogórsko-gorzowskiej 1995, Zielona Góra 1995

Wykaz instytucji i parafii diecezji zielonogórsko-gorzowskiej w roku duszpasterskim 1992/93, Gorzów Wlkp. 1992

C. Opracowania

Adamski F. *Socjologia małżeństwa i rodziny, Wprowadzenie*, Warszawa 1984

- Albert A. *Najnowsza Historia Polski 1914-1993, t. II*, Warszawa 1995
- Arnim-Muskau H. G. *Muskau, Standesherrschaft zwischen Spree und Neiße*, Frankfurt am Main 1978
- Barran F.R. *Städte – Atlas Ostbrandenburg*, Leer 1990
- Barran F.R. *Städte – Atlas Schlesien*, Leer 1993
- Bagiński E. *Królestwo Boże w nauczaniu Świadków Jehowy*, Kraków 1998
- Bagiński E. *Świadkowie Jehowy, Pochodzenie, Historia, Wierzenia*, Kraków 2004
- Białecki K. *Lepsi katolicy? Ingerencja organów państwa w życie Kościoła Polskokatolickiego w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XX wieku*, [w:] *Biuletyn IPN* 3 (38)/2004
- Białecki K. *Kościół Narodowy w Polsce w latach 1944 – 1965*, Poznań 2003
- Białkowski L. *Ród Bibersteinów*, Kraków 1908
- Błaszczyk K. *Dokumentacja sondażowych badań stratygraficznych wnętrza kościoła filialnego pw. Niepokalanego Poczęcia NMP w Bogumiłowie*, Szprotawa 2014
- Brankač J. *Geschichte der Sorben*, Bautzen 1977
- Mětšk F.
- Bobowicz M. *Parafia Grotów w latach 1958-2006*, Szczecin 2007
- Brenk A. *Biskup Wilhelm Pluta kandydatem na ołtarze*, Warszawa 2001
- Conradi J. F. *Kirchen, Prediger und Schulgeschichte der Herrschaften Sorau und Triebel*, Sorau 1803
- Chabasińska A. *Kościół Polskokatolicki na Ziemi Lubuskiej po 1945 roku*, „*Studia Lubuskie*” t. 3, Sulechów 2007
- Dendewicz M. *Powojenna historia Żarek Wielkich we wspomnieniach mieszkańców*, Żagań 2017
- Danielska H.
- Gacka M.
- Dominiczak H. *Proces zasiedlania województwa zielonogórskiego w latach 1945-1950*, Zielona Góra 1975, s. 13.
- Dudek A., Gryz R. *Komuniści i Kościół w Polsce 1945-1989*, Kraków 2006

- Dziurok A. *Metody pracy operacyjnej aparatu bezpieczeństwa wobec kościołów i związków wyznaniowych 1945-1989*, Warszawa 2004
- Erhardt S.J. *Abhandlung vom verderbter Religions – Zustand in Schlesien von der Evangelischen Kirchen-Reformation*, Brelsau 1778
- Ehrhardts S. J. *Evangelische Kirchen - und Prediger -Geschichte der Stadt und des Fürstenthums Lignitz*, Lignitz 1789
- Foerstemann C. F. *Album Academiae Vitebergensis*, t. 1, Lipsiae 1841
- Furtak U. R. *Akcja Katolicka diecezji zielonogórsko-gorzowskiej*, Zielona Góra 2009
- Gruber W. *Kartki pełne wspomnień, Szkoła Podstawowa w Łęknicy 1946-1996*, Żary 1996
- Grzeja L. *Materiały do stosunków ludnościowych i etnicznych w księstwie żagańskim w latach 1600-1819*, [w:] *Źródła i materiały do dziejów Środkowego Nadodrza*, b.r.w.
- Haczkiewicz R. *Kościół Mariacki w Żaganiu*, Żagań 2003
- Hajdalski J. *Osobotwórczy charakter chrztu*, Kraków 2006
- Haracz P. *Sztuka sakralna w rejonie Trzebiela do połowy XVI wieku*, Wrocław 2006
- Haracz P. *Ziemia żarska w średniowieczu*, [w:] *Atlas historyczny Ziemi Żarskiej*, pod red. T. Jaworskiego i R. Szymczaka, Zielona Góra 2013
- Harmaciński R. *Wychowanie dzieci do życia eucharystycznego*, Gorzów Wlkp. 1986
- Heinrich A. *Geschichtliche Nachrichten über Priebus*, Sagan 1898
- Heinsius J. S. *Historischer Entwurf von dem Religions und Kirchen Wesen zu Forst in der Niederlausiz*, b.m.w. 1758
- Hoffman H. *Die katholischen Kirche des Altkreis Sagen*, [w:] *Führer zu schlesischen Kirchen*, Breslau 1939, s. 49-50.
- Hollenweger W. *Priorities in Pentecostal Research*, Utrecht 1989
- Jan Paweł II *Adhortacja apostolska do biskupów, kapłanów i wiernych całego Kościoła katolickiego o katechizacji w naszych czasach*, Watykan 1979

- Jańczuk L. *Wspólnoty pentekostalne w Polsce i ich klasyfikacja*, Łódzkie Studia Teologiczne 25/4, Łódź 2016
- Jarmocha E. (red.) *Postawy religijno-społeczne mieszkańców diecezji zielonogórsko-gorzowskiej*, Warszawa - Zielona Góra 2013
- Jaworski T. *Bibersteinowie – twórcy państwa stanowego Żary – Trzebiel*, Słowo Żarskie nr 29/1986
- J a w o r s k i T. *Dzieje narodu i kultury Serbołużyczan w polskiej historiografii*, [w:] *Łużyce. Bogactwo kultur pogranicza*, Żary 2000, s. 11
- Jaworski T. (red.) *Łużyce w nowożytnych i najnowszych dziejach Europy Środkowej*, Zielona Góra 1995
- Jaworski T. *Mobilność społeczeństwa wielokulturowego na pograniczu śląsko-łużyckim od XVI do XVIII w.*, Zielona Góra 2007
- Jaworski T. *Serbołużyczanie, Łużyce – badania historyczne i fascynacje*, Zielona Góra 1988
- Pyżewicz W. *Żary. Polskie Dolne Łużyce*, Żary 2005
- Jaworski T. *Żary w dziejach pogranicza śląsko-łużyckiego*, Żary 1993
- Jungnitz J. *Visitationsberichte der Diözese Breslau. Archidiakoniat Glogau*, t. 1, Breslau 1907
- Kamiński M. *Kościół Zielonoświątkowy w Polsce w latach 1988-2008, Studium historyczno-ustrojowe*, Warszawa 2012
- Kardewicz G. *Z badań nad wezwaniami kościołów*, Roczniki Humanistyczne 22 (1974)
- Kasprzak Z. *Szlakiem atrakcyjnego krajobrazu 15. południka*, Krosno Odrzańskie 2014
- Koćwin L. *Polityczne determinanty polsko-wschodnioniemieckich stosunków przygranicznych 1949-1990*, Wrocław 1993
- Kogut M. *Duszpasterstwo parafialne w archiprezbiteracie Kąty Wrocławski w latach 1738-1945*, Wrocław 2006
- Kotarka A. *85 lat kościoła w Gozdnicy*, Gozdnica 2015
- Kowalczyk T. *Kościół katolicki na Łużycach Górnych w latach 1919-1990*, Lublin 1999
- Kowalski S. *Zabytki Środkowego Nadodrza*, Zielona Góra 1976
- Kowalczykowska E. *Kościół św. Krzyża*, Warszawa 1975

- Kozaczewski T. *Wiejskie kościoły parafialne XIII wieku na Śląsku i na Łużycach*, Wrocław 1994
- Krucina J. *Kardynał Bolesław Kominek. W służbie ziem zachodnich*, Wrocław 1997
- Kubach H. *Die Kunstdenkmäler des Kreises Sorau und der Stadt Forst*, Berlin 1939
- Seeger J.
- Kucharski W. *Wokół Orędzia: kardynał Bolesław Kominek - prekursor pojednania. polsko-niemieckiego*, Wrocław 2009
- Straucholda G.
- Kumor B. *Granice diecezji i metropolii polskich 966-1939. Diecezja wrocławska*, Lublin 1969
- Kumor B. *Historia Kościoła, Czasy współczesne 1914-1992*, t. 8, Lublin 2001
- Kurzępa J. *Młodzież pogranicza – juma*, Zielona Góra 1998
- Lehmann K. *Aus der Geschichte der Niederlausitz*, Forst 1931
- Lehmann R. *Historische Ortslexikon für der Niederlausitz*, Bautzen 1996
- Lutsch H. *Die Kunstdenkmäler des Reg. – Bezirks Legnitz*, [w:] *Verzeichnis der Kunstdenkmäler der Provinz Schlesien*, t. 3, Breslau 1891
- Łupiński J. *Wezwania kościołów i kaplic w diecezji sejneńskiej w końcu XIX w.*, Studia Teologiczne 17/1999
- Magierska A. *Ziemie zachodnie i północne w 1945 roku*, Warszawa 1978
- Majka J. *Socjologia parafii, Zarys problematyki*, Lublin 1971
- Malinowski L. *700 lat Trzebiela*, Trzebień 2002
- Malinowski L. *Gmina Trzebień – czas, ludzie, wydarzenia*, Trzebień 2006
- Malinowski L. *Powiat żarski 1816-2006*, Żary 2006
- Malinowski L. *Przewóz i okolice wczoraj i dziś*, Przewóz 2009
- Mandziuk J. *Słownik księży pisarzy archidiecezji wrocławskiej 1945-1992*, Warszawa 1997
- Marciniak M. *Losy ludzkie stworzyły tę historię*, Gozdnicza 2005
- Mariański J. *Communicantes*, [w:] M. Libiszewska-Żółtkowska, J. Mariański, *Leksykon socjologii religii*, Warszawa 2004, s. 57-58
- Mariański J. *Moralność w procesie przemian*, *Szkice Socjologiczne*, Warszawa 1990

- Mariański J. *Praktyki religijne w badaniach socjologicznych*, [w:] W. Zdaniewicz, T. Zembrzuski (red.), *Kościół i religijność Polaków 1945-1999*, Warszawa 2000, s. 459-477
- Maroń J. *Vademecum historii Górnych Łużyc*, Stowarzyszenie Południowo-Zachodnie Forum Samorządu Terytorialnego „Pogranicze”, Lubiąż 2010
- Michalak R. *Kościół protestancki i władze partyjno-państwowe w Polsce (1945 – 1956)*, Warszawa 2002
- M i n c e r F. *Ekspansja brandenburska na Łużycach do 1815 roku*, [w:] *Łużyce w nowożytnych i najnowszych dziejach Europy*, red. T. Jaworski, M. Ostrowski, Zielona Góra 1995, s. 53
- Mitek E. *Pedagogika dla teologów*, Wrocław 2002
- Muka A. *Přinoški k starším serbskim cyrkwinskim a narodopisnym stawiznam*, [w:] „Časopis Mačicy Serbskeje”, Lětnik LXL/1896
- Mühlen M. *Odnova w Duchu Świątym. Wdrożenie w podstawowe doświadczenie chrześcijańskie*, t. 1, Kraków 1985
- Mydłowski P. *Historia parafii pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Lubięcinie w latach 1948 – 2008*, Szczecin 2009
- Nalepa J. *Słowiańszczyzna północno-zachodnia. Podstawy jedności i jej rozpadu*, Poznań 1968
- Nawrocki S. *Teologia pielgrzymek*, [w:] *Homo Dei* 3/1960, s. 401-408
- Nitecki P. *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965–1999*, Warszawa 2000
- Nowiński J.T. *Łużyce bogactwo kultur pogranicza*, Żary 2000
- Okrasa M. *Szkoła Podstawowa im. Tadeusza Kościuszki w Tuplicach*, Warszawa 1997
- Olechnik S. *Teologia moralna życia osobistego*, Włocławek 1999
- Ossowska M. *Socjologia moralności, Zarys zagadnień*, Warszawa 1963
- Pasek Z. *Ruch zielonoświątkowy, Próba monografii*, Kraków 1992
- Pater J. *Kościół i kaplice Archidiecezji Wrocławskiej*, Wrocław 2002
- Pater J. *Z dziejów archidiecezji wrocławskiej*, Wrocław 1987
- Pietras S. *Mieszko II 990 – 1034*, Warszawa 1972
- Piwoński W. *Lubanicki zabytek języka dolnołużyckiego*, Żary 1998

- Piwoński W. *Łużyce Wschodnie*, Żary 2000
- Polak G. *Kto jest kim w Kościele*, Warszawa 1999
- Poniatowski Z. *Mały słownik religioznawczy*, Warszawa 1969
- Popko J. *Wspomnienia z przebytej drogi*, Dębinka 2007
- Prokop K. *Biskupi Kościoła katolickiego w III Rzeczypospolitej*, Kraków 1998
- Rademacher J. *Dzieje kaznodziejów z kościołów w okolicach Żagania*, Wrocław 1934
- Raina P. *Kościół w PRL. Kościół katolicki, a państwo w świetle dokumentów 1945-1989*, t. 1, Poznań 1994
- Raina P. *Arcybiskup Dąbrowski – rozmowy watykańskie*, Warszawa 2001
- Rogalski A. *Kościół katolicki na Śląsku. Studia na dziejami diecezji wrocławskiej*, Warszawa 1955
- Rohland D. *Katolickie Górne Łużyce*, [w:] *Łużycanie – słowiański naród w Niemczech*, Budziszyn 1994
- Rospond S. *Misjonarze św. Wincentego a Paulo w Polsce (1651-2001)*, I Dzieje, Kraków 2001
- Rzepecki A. *Problematyka wygaśnięcia konkordatu zawartego między Rzeczypospolitą Polską a Stolicą Apostolską w dniu 10 lutego 1925 r.*, Wrocław 2011
- Salowski M. *Katolische sorbische Lausitz*, Leipzig 1976
- Schmidt P.
- Kilank R.
- Seweryn T. *Kapliczki i krzyże przydrożne w Polsce*, Warszawa 1958
- Silnicki T. *Dzieje i ustrój Kościoła Katolickiego na Śląsku do końca XIV w.*, Warszawa 1953
- Siwek G. *Misje ludowe w teorii i praktyce Kościoła*, Kraków 1999
- Skoczylas – Stadnik B. *100 lat Kościoła Trójcy Świętej w Legnicy*, Legnica 2004
- Słomka A. *August kardynał Hlond, Na straży sumienia Narodu. Wybór pism i przemówień*, Warszawa 1999
- Sobczak K. *Wyzwolenie północnych i zachodnich i zachodnich ziem polskich w roku 1945*, Poznań 1985

- Socha P. *Biografie i wspomnienia o kapłanach diecezji zielonogórsko-gorzowskiej zmarłych w latach 1972-1991*, t. I, Zielona Góra 2017
- Socha P. *Biografie i wspomnienia o kapłanach diecezji zielonogórsko-gorzowskiej zmarłych w latach 1992-2004*, t. II, Zielona Góra 2017
- Šořta J. *Zarys dziejów Serbołuźyczan*, Wrocław 1984, s. 81.
- Standke H. *Triebel unsere heimatstadt an der Lauka*, Karlsruhe 1994
- Statistik des Deutschen Reichs*, Band 450: *Amtliches Gemeindeverzeichnis für das Deutsche Reich*, Teil I: *Altreich und Österreich*, Berlin 1939
- Steller G. *Bauerndorf u. Heidestädtchen, zwei Untersuchungen über Ebersdorf u. Freiwaldau im Gebiet Sagan-Sprottau*, Dortmund 1970
- Suenens L. *Nowe Zesłanie Ducha Świętego?*, Poznań 1988
- Swastek J. *Z życia i działalności arcybiskupiej sługi Bożego – Biskupa Doktora Wilhelma Pluty*, Warszawa 2002
- Szczegółła H. *Koniec panowania piastowskiego nad środkowł Odrł*, Poznań 1968
- Szczegółła H. (red.) *Ziemia żarska w Polsce Ludowej*, Zielona Góra 1979
- Łużyce – przestrzeń dysocjacji kultur narodowych i religijnych*, Słupsk 2005
- Szczepankiewicz-Battek J. *Łużyce – przestrzeń dysocjacji kultur narodowych i religijnych*, Słupsk 2005
- Szczepankiewicz-Battek J. *U progu srebrnego jubileuszu, Działalność duszpasterska w dekanacie Jelcz-Laskowice w latach 1988-2012*, Studium historyczno-pastoralne, Wrocław 2013
- Szolginia W. *Architektura*, Warszawa 1992
- Sztafrowski E. *Prawo kanoniczne w okresie odnowy soborowej*, t. 2, Warszawa 1978
- Sztafrowski E. *Wikariusze parafialni w prawie kodeksowym*, Prawo kanoniczne: kwartalnik prawno – historyczny 34/1-2, Warszawa 1991

- Sztelnicki W. *Odbudowa kościołów w archidiecezji wrocławskiej 1942-1972*, Rzym 1975
- Śliwiński P. *W oczekiwaniu na królestwo, Nadzieje związane z końcem tysiąclecia*, Kraków 2000
- Świerzawski W. *Eucharystia Chrystusa i Kościoła*, Kraków 1983
- Tarnowska A. *Działalność administracji samorządowej w Gozdnicy w latach 1945-1989*, Sulechów 2003
- Teichmann D. *Wendische Kirchengeschichte und Kirchenliteratur in der Niederlausitz seit der Reformation bis 1800*, Cottbus 2009
- Urban W. *Archidiecezja wrocławska w latach 1945-1965*, Nasza Przeszłość 22/1965, Wrocław 1965
- Urban W. *Zarys dziejów diecezji wrocławskiej*, Wrocław 1962
- Weczerka H. *Handbuch historischen Stätten: Schlesien*, Stuttgart 1977
- Wędzki A. *Żary*, w: *Studia nad początkami i rozplanowaniem miast nad środkową Odrą i dolną Wartą*, t. 2, Dolny Śląsk i Łużyce, Zielona Góra 1970
- Węgier M. *Rozwój społeczno-gospodarczy gminy Tuplice w latach 1945-1980*, Zielona Góra 1981
- Witzmann G. *700 Jahre Grafenhein – unser Heimatdorf in der Lausitz*, Legau 2003
- Worbs J. G. *Dzieje Księstwa Żagańskiego, Żagań* 1930
- Worbs J. G. *Geschichte der Herrschaft Sorau und Triebel*, Sorau 1826
- Zakręta A. *Polscy misjonarze św. Wincentego a Paulo w kraju i zagranicą*, Kraków 2012
- Zaleski W. *Święci na każdy dzień*, Warszawa 2008
- Zdaniewicz W. *Religijność polska w świetle badań socjologicznych*, Warszawa 1990.
- Zieliński Z. *Kościół w Polsce 1944-2002*, Radom 2003
- Zientara B. *Henryk Brodaty i jego czasy*, Warszawa 1975
- Żaryn J. *Kościół a władza w Polsce (1945-1950)*, Warszawa 1997

Strony internetowe:

<https://www.niedziela.pl/artikul/2813/Historia-Tygodnika-Katolickiego-Niedziela>, (dostęp 20.08.2019)

<http://www.polskawliczbach.pl/Gozdnicza> (dostęp 11.03.2019)

<http://www.ekai.pl/peregrynacja-obrazu-jezusa-milosierneho-w-diecezji-zielonogorsko-gorzowskiej> (dostęp 21.11.2019)

<http://www.zgg.gosc.pl/doc/2842173.Obraz-w-259-parafiach> (dostęp 21.11.2019)

Aneks

Kościół parafialne:

Aneks nr 1

Kościół parafialny w Grotowie, fot. Kamil Wiącek

Aneks nr 2

Kościół parafialny wraz z domem katechetycznym w Gozdniczy, fot. Kamil Wiącek

Aneks nr 3

Wnętrze kościoła parafialnego w Gozdniczy, fot. Artur Kidoń

Aneks nr 4

Kościół parafialny w Łęknicy, fot. Kamil Wiącek

Aneks nr 5

Wnętrze kościoła parafialnego w Łęknicy, fot. Piotr Skrocki

Aneks nr 6

Kościół parafialny w Niwicy, fot. Kamil Wiącek

Aneks nr 7

Wnętrze kościoła parafialnego w Niwicy, fot. Kamil Wiącek

Aneks nr 8

Kościół parafialny w Przewozie, fot. Kamil Wiącek

Aneks nr 9

Wnętrze kościoła parafialnego, fot. Jerzy Kot

Aneks nr 10

Kościół parafialny w Trzebielu, fot. Kamil Wiącek

Aneks nr 11

Wnętrze kościoła parafialnego w Trzebielu, fot. Piotr Haracz

Aneks nr 12

Kościół parafialny w Tuplicach, fot. Kamil Wiącek

Aneks nr 13

Wnętrze kościoła parafialnego w Tuplicach, fot. Kamil Wiącek

Aneks nr 14

Kościół parafialny w Żarkach Wielkich, fot. Kamil Wiącek

Aneks nr 15

Wnętrze kościoła parafialnego w Tuplicach, fot. Zdzisław Skorek

Kościół filialne:

Parafia Grotów

Aneks nr 16

Kościół filialny w Bogumiłowie, fot. Kamil Wiącek

Aneks nr 17

Kościół filialny w Strzeszowicach, fot. Kamil Wiącek

Parafia Gozdnica

Aneks nr 18

Kościół filialny w Lipnej, fot. Kamil Wiącek

Parafia Łęknica

Aneks nr 19

Kościół w Nowych Czaplach, fot. Piotr Skrocki

Parafia Przewóz

Aneks nr 20

Kościół filialny w Sobolicach, fot. Kamil Wiącek

Aneks nr 21

Kościół filialny w Straszowie, fot. Kamil Wiącek

Parafia Tuplice:

Aneks nr 22

Kościół filialny w Chelmicy, fot. Szymon Sarnecki

Aneks nr 23

Kościół filialny w Dębince, fot. Kamil Wiącek

Aneks nr 24

Kościół filialny w Nowej Roli, fot. Piotr Haracz